

מאמר מערכת

לג'יון היובל

תוצ' הודיעה לה' יתברך על הוצאות שנפלה בחלוקת לזכות את הרבים בדבר ה' זו הלכה, אנו מגישים בזה את גליון היובל של "תנובות שדה" שע"י המכון למצאות התלוויות בארץ, שברובו הגדול עוסק בסדר אמוניות, המתפרס מזה כ-8 שנים תמידים כסדרם בחסד ה' עליינו. ותפלה ואמונה שבעתיד נזכה להרבות עוד מתורת ארץ ישראל, כי אמנים השתדרות מרובה עשו ובני המכון למצאות התלוויות בארץ מבירור ההלכות והנחלתם לרבים, גדולים וקטנים, בספרים, וחוברות הדרכה, ומדרשה, ובית המערש, ועדת השמיטה, ועוד [ראה סקירה בשלי הגליון]. אכן עדין דרך ארוכה לפניינו, ואמנים לא עלייך מלאכה למגור, אבל אין אתה בן חורין להבטל ממנה.

ויזועים דברי רבינו הרמב"ן ז"ל בפרשת אחרי מות [ויקרא יח, כה] על מעלה ארץ ישראל, וביתר מה שכח שעייר כל המצוות כולם הם לישבי ארץ ישראל, וחיבור במצוות בחו"ל הם כדי שלא יהיו חדשים עליינו כשנוזור לארץ. עיין שם באורך. א"כ עתה שזכינו והן רבים עתה עם ה' בארץ יישראל, יש להתחזק בקיום המצוות בכלל, ובמצאות התלוויות בארץ בפרט. שכן העולה מדברי הרמב"ן ז"ל הוא חובת הדקדוק במצוות בארץ יישראל היא הרבה יותר מבחו"ל. וכל שכן במצוות התלוויות בארץ, שיש מהם שאינן נוהגות בחו"ל כלל, כשמיטה ותרום ומנתנות כהונה [עי' י"ד סי' ס"א סע' כ"א], ויש שנוהגות בחו"ל רק מדרבנן, לזכר, ודאי וידאי שיש להתחזק ביותר בשמירתם כאן בארץ יישראל. וגם אם בחלוקתם העדין מדרבנן, מ"מ

זה הוא עיקר יעודה של "המכון למצאות התלוויות בארץ", להשריש וליטוע ולגדל את קיום מצאות התלוויות בארץ בלב עם יישראל כקדם. ושמענו פעם מת"ח גדול בדיחה עצובה, שלימד לחקלאים שעלייהם להפריש תרום מהபירות. וקם אחד ואמר: "אבא שלי היה צדיק גדול ודקדק בכל המצוות ולא החמיר בזה, ואף אני כמווהו". ולא ידע כלל שאביו היה בחו"ל. ודבר זה גם אם לא כולם אומרים אותו, מ"מ יש רבים שעדין סבורים שאינו אלא דברי חסידות וכדו'.

אשר על כן עניינו למרום בתפילה שיחזקנו ויאמינו ללמידה וללמוד עוד מתורתו

וביתר תורה ארץ ישראל, שעדיין אינה נדרשת ברבים כראוי לה.

גָּלִיּוֹן חִיבָּל עֲוֹסָק:

- א. מדור גנוֹן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. א). ספק ערלה בא"י ובסוריה ובחו"ל. הגאון רבי אברהם אלאזרקי וללה"ה. ובו. מערבות בענייני א"י מהגאון רבי חיים יהושע הכהן חמץין.
- ב. בעניין שריפת חלה בלילה בזמן הזה. מロン הראש"ל הנר"ע יוסף שליט"א.
- ג. בכשרות האילים הראש"ל הגרש"ם עמאר. שליט"א.
- ד. הפרשת חלה מבצק שנילוש במיפוי פירות. הגאון רבי אברהם יוסף שליט"א.
- ה. מהלכות תרומות ומעשרות. הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א.
- ו. בכשרות החומוס שיש בו חשש תולעים. הגאון רבי דוד יוסף שליט"א.
- ז. עדלה בהרכבה. הגאון רבי יצחק רצחבי שליט"א.
- ח. שוי"ת בדיני מעשר עני. הרב שניאור ז. רוח שליט"א.
- ט. מעברות הירדן ומהיכן מתחיל הירדן ומהו ירדן רוח. הרב דוד אביטן שליט"א.
- י. סקירות הפרסומים ומחקרים המכון במשך כל שנות קיומו.
- יא. מפתח נושאים לחוברות תנובות שדה גליונות 50-1.

בַּיּוֹקְרָא דָאָרְיִיתָא

המערכת

מדור גנזי ארץ ישראל

[א]

ספר "שלום ירושלים" על ענייני ארץ ישראל ומצוותיה
מאת הגאון רבי אברהם אלזראקי זלה"ה

הביבורים וציוונים נכתבו ע"י הרב דוד אביגיטן שליט"א

בדין ספק ערלה בא"י ובטוריא בחו"ל

ערלה בא"י היא דאורייתא, כמו שפסקו הפוסקים בירורה דעת סימן רצ"ד¹. ונוהגת אפילו בשל גוי, ואפילו ספק ערלה בארץ ישראל אסור². וכן כרם שהוא ספק ערלה בא"י אסור³. ואפילו בסוריה אם יש בכרם זו אילנות של ערלה ושאיין ערלה, וידעו שמאותו כרם שיש בו אילנות של ערלה וαιלנות מאכל של היתר הובאו, אסור, נזכר בסימן רצ"ד סעיף ט'. אבל חוץ לארץ מותר אפילו ידוע שהובאו מאותו הכרם, אבל על כל פנים לא ראה שנבצרו מנטיעות של ערלה, שהרי ודאי ערלה אפילו בחו"ל אסור. וכן כתוב הלבוש⁴. וכן הוא מסקנת החודדים⁵.

* סקירה קצרה על הכתב יד (שנמסר לידינו באדיבות פרוי מ. בניינו נר"יו מאוסף הפרט) ועל הרב המחבר כתבנו בתנובות שדה גליון 32.

¹ בשווי"ע ס' ח'. ועי' משנה למלך הל' מא"ס פ"י ה"י, שלדי התוס' הוי דרבנן. וכי'כ הצל'ich בברכות ל"י ע"א, בד' הרמב"ם. אבל רבים חולקים. כמו באוצר התשובות ערלה עמי' קמ"ב.

² משנה ערלה פ"ג מ"ט. שו"ע יו"ד סי' רצ"ד סע' ט'.

³ שו"ע שם סע' יי'.

⁴ סע' ט'. כך פרש הלבוש את לשון השווי"ע. ועי' להלן.

⁵ בנראה כוונתו למ"ש בפרק כי"ו עמי' קי"ט שערלה נוהגת בחו"ל מהלכה למשה מסיני, בודאה אבל ספיקה מותר. אבל אין שם הוי' ומסקנה, אלא דברים פשוטים.

ועיין במרן בספר יורה דעה שם⁶ זהה לשונו: כרם שהוא ספק ערלה בא"י אסור ובסוריה מותר ואין צורך לומר בחוץ לארץ. עד כאן לשונו. וצריך לברר במאה שכתב היתר בסוריה בספק ערלה אינו ככל מין ספק, שהרי כתוב בסעיף ט' דבסוריה מותר בספק ערלה והיינו דוקא בשלא ידוע שהובאו מן כרם שיש בו ערלה ונטיות של היתר, וכך שבאר הרב ש"ק⁷ והרב הלבוש, הא ידוע שהובאו משם הרוי הוא אסור אפילו שהוא ספק אם הם ערלה או מائيلנות של היתר הנטוועים שם, ואם כן איך התיר כאן בספר יורה דעה בספק ערלה, וסתורן אהדי. וצריך לומר {ד} כאן בספר יורה דעה⁸ מيري בכרם שאינו ידוע אם עברו ג' שנים של ערלה מזמן נטיותם או לא, דהיינו שלא איתחזק איסורה בכרם זה שיש בו איזה אילן ודאי ערלה - הרוי ספק זה מותר. אבל בסעיף ט' מيري שיש בודאי בכרם זה ודאי ערלה, אלא שיש גם כן נטיות היתר גם כן, וכיון שידוע שהובאו מכרם זה בו בודאי ערלה אפילו שהוא אפילו ערלה אבילה ספק דשמא פרות אלו אינם מהיאלנות של ערלה אלא מן הנטיות של היתר, אפילו הכי בסוריה אסור, כיון דאיתחזק איסורה בכרם זה. כן היה נראה לעניות דעתך לחלק לכואורה⁹.

{ו} אחר העיון ראייתי לפניו בעניין אחר, והנה כתוב הרמב"ט בהלכות מאכלות אסורות פרק י"ד הלכה י"א: ספק ערלה וכלאי הכרם בא"י אסור בסוריה והיא ארצות שכבש דוד מותר, כיצד היה כרם וערלה וענבים נמכרות חוצה לו או היה ירק זרע בתוכו וירק נמכר חוצה לו, שמא ממן הוא זה שמא אחר, בסוריה מותר, ובחו"ז לא ראה הענבים יוצאות מכרם ערלה או לocket הירק יוצא מן הכרם לocket מהן והוא שלא ראה אותו בוצר מן הערלה או לocket הירק בידו. עד כאן. {ו} בהלכה י"ב: כרם שהוא ספק ערלה או ספק כלאים בא"י אסור ובסוריה מותר ואין צורך בחוץ לארץ. עד כאן לשונו. וכותב הרוב כסוף משנה

⁶ בשו"ע סעיף יי'. [ונראה טעות המעתיק הוא, במקומם ובספר יורה דעה צ"ל בסעיף יי' ז].
כדריכם לכטובי יי' מלא. וטעה וסביר ש בס' יי' הוא בספר יורה דעה. ואני אלא בסעיף יי'. וכן להלן כמה פעמים].

⁷ ס"ק כי.

⁸ צ"ל כאן בסעיף יי'.

⁹ בעיקר הקושיא עמד גם בספר בית מאיר בסעיף ט'. ונשאר בקושיא. ע"ש. ובערך שי שם. [וכיידוע לנו האחרונים אם שייך בערלה איתחזק איסורה, שהרי האילנות מעולם לא נאסרו, והאייסור הוא רק בפירות, וא"כ גם אם יש בכרם אילנות ערלה לא מקרי איתחזק איסורה, דהפיירות יוצאים מחדר בכל שנה, ולא שייך לומר איתחזק איסורה על דבר שלא היה בועלם, ומהר כשבאו לעולם נולד הספק על כל כולם בשווה. כ"כ סברא זו בשווית שיבת ציון סי' מ"ט. ובאמת בינה דיני טריפות ס"ס ט'. ועוד. עי' באוצר התשובות ערלה עמי' קנג-קנה. ומ"מ נראה דלכ"ע שייך לומר דהוי כאקבע איסורה. כיעו בהערות הגרש"ז אוירבאץ' צ"ל לשב שמעתתא עמי' י"ט].

שדברי רבו רבו מבואר בסוף פרק קמא דקידושין ד'¹⁰. וכן מבואר במשנה בסוף פרק ג' דערלה משנה ט': ספק ערלה בא"י אסור ובסוריה מותר ובחוץ לארץ יורד ולוקט ובלבד שלא יראנו לוקט. ופירש רשי' ספק ערלה, ספק עברו עליה ג' שנים, אי נמי פרדס שיש בו נטיעות ערלה ושאר נטיעות, ולקט כותי מהפירות ואין ידוע מהיכן, ובחוץ לארץ יורד ולוקט מהכותי הלוקט פרדס שיש בו נטיעות ילדות וזקנות, וישראל יודע שהוא נכנס שם ולוקט לכתהילה ובלבד שלא יראנו ישראל כשהוא לוקט מהערלה, והוא דתנן בסוריה מותר כשלנקט כבר, אבל לכתהילה איןנו אומר לו רד ולוקט. עד כאן לשונו.

הרי דלפי שיטת רשי' מין דאתחזק איסורה שיש בכרם זה ילדות שהם ערלה וזקנות שאינם ערלה או זה שכל הכרם לא אתחזק בו איסורה שיש בו ערלה אלא שיש ספק אם עברו ג' שנים או לא, הכל דין אחד - בא"י אסור ספקות אלו, אבל בסוריה ספקות אלו מותר{ים}, דאפילו ראיינו שקצצם ממש מכל מקום בשעה שלוקח הישראל מן הגוי כבר קצצם הגוי מלאיו והויה כדיעבד, וכן מותר ליקח ממנו, אבל אם לא קצצם הגוי מלאיו אלא על פי הישראל שאומר לו לך קצוץ לי ענבים מכרם זו ומוכר ל', אסור אפילו בסוריה, שהוא לכתהילה אוכל מספק איסור, אבל בחוץ לארץ כל הנזכר מותר, דין אסור בחוץ לארץ אלא ודאי ערלה, אבל כל מן ספק מותר.

אבל הרמב"ם פירש ספק ערלה בענין אחר, דהינו שאנו יודעים בבירור שיש בכרם זה כלו ערלה, אבל מכל מקום המוכרים חוצה לא אין לנו יודעים בבירור שהם מכרם זה, לאפשר שהם מכרם אחר שאינו בו ערלה, וכן בא"י אסור ספק זה, ובסוריה מותר זה, כיוון שלא ראיינו ב{ע}נינו שהוא מכרם זה של ודאי ערלה, אבל אם אנו רואים בעיננו שהבאים מכרם זה למוכרם אפילו בסוריה אסור אפילו שלא ראיינו שקצצם מן הערלה אלא שראיינו שהגוי מוציאם מכרם זו אסורות, אפילו שיש איזה ספק בדבר דשמא הבאים ממקום אחר לכרם זה ועכשו מוציאם, אפילו הכי אסור בסוריה, כיוון שהוא קרוב לודאי שהם מכרם זה האסור משום ערלה. אבל בחוץ לארץ הכל מותר, כיוון שיש על כל פנים איזה ספק אפילו דחוק שמכרם אחרית הבאים לכרם זו למוכרם חוצה לה, אפילו שהוא ספק קרוב לודאי שהם מכרם ערלה בחוץ לארץ מותר, כיוון שיש על כל פנים ספק רחוק שאינו מעלה. באופן שלדעת הרמב"ם כל ספק שהוא קרוב לודאי שהוא מכרם ערלה אפילו בסוריה אסור. ואם כן מה שכתב הרמב"ם בתחילת דספק ערלה בא"י אסור ובסוריה מותר וכו' כיצד וכו', מירiy בכרם של

¹⁰דף ל"ח ע"ב.

ערלה ודאי, אבל מכל מקום יש עוד כרם אחרת במקום ההוא שאינו ערלה ויש ספק שקול אם הוא מכרם זה הענבים הנמכרים שם חוותו לו מכרם של ערלה או מכרם אחרת שיש שם שניו של ערלה, ולכן מותר בסוריה כל זמן שלא ראיינו יוצאות מכרם זה של ערלה, הא אם ראיינו יוצאות שם המוכרים אסור בסוריה גם כן, אפילו שיש צד לומר דמכרם אחרת שיש שם הכניס בכרם זו ועכשו מוציאים למכרם, אפילו הכי אסור בסוריה, מכח שהוא ספק קרוב לוודאי שהם מכרם של ערלה. אבל מה שכתוב בהלכה י"ב כרם שהוא ספק ערלה וכו' בסוריה מותר ואין צורך לומר בחוץ לארץ, מيري בכרם עצמה ייחידה שיש ספק בה אם עברו ג' שנים אם לא, או שיש שם אילנות יולדות וזקנות שהוא ספק שקול אם הם ערלה או לאו, אז אין בזזה ספק קרוב לוודאי שהם ערלה (ולא) {ולכן} בסוריה מותר ואין צורך לומר בחוץ לארץ.

ולמה {לא} הבאו חילוק זה מן הירושלמי בסוף פרק ג' דערלה זהה לשונו: איזה ספק ערלה, כרם של ערלה וענבים נמכרים חוותה לה בא"י אסור ובסוריה מותר, אמר ר' יודן אף זה אסור בסוריה ספק זה, ואיזה ספק מותר בסוריה כרם של ערלה וכרם אחר בצדיו וענבים נמכרים חוותה לו, בא"י אסור בסוריה מותר. עד כאן לשונו. הרי לפי הירושלמי ספק שהוא קרוב לוודאי ערלה אסור בסוריה. ואם כן למה {לא} הבאו מכאן, דהנה אם אנו רואים שהענבים יוצאות מכרם ערלה ודאי אפילו שיש צד לומר דשמא מן הכרם שאינו של ערלה שיש שם הכניס בכרם זה של ערלה ועכשו מוציאים, אפילו הכי אסור מטעם שהוא ספק קרוב לוודאי שהם מכרם של ערלה, ואפילו שבתלמודין סתמא קתני, מכל מקום כיוון שפירשו בירושלמי כן, סתמו כפирשו. כן נראה לעניין דעתך בדעת רבני ברורו¹¹.

ואחר זה רأיתי להרב כסף משנה¹² שפירש דברי הרמב"ם קרוב לזה, ולא פירש עיקר החילוק בין דין י"א לדין י"ב בין קרוב לוודאי לספק שקול, והאמת שנעלם ממן דברי הירושלמי הנזכר. ומה שכתב הרב כסף משנה שם, דאם הכרם ספק אם עבר ג' שנים וכו' מותר ללקוט ביד¹³. {צ"ע} מן¹⁴ בירושלמי שאמר ר' יודן עוד היא בקמיה יורד ולוקח ובלבד שלא יראה לוקט. ועיין שם

¹¹ עי' גם בבייאור הגרא"א בסע' ט' ס"ק ל"ג שהביא הירושלמי זהה כמקור לד' הרמב"ם בהלכה י"א. עש"ב.

¹² בהל' מא"ס פ"י הי"א.

¹³ בחוויל.

¹⁴ כוונתו להקשות מזוה. ולכן הוסיף {צ"ע}. ועי' בהערה בסמוך.

¹⁵ סוף ערלה הניל.

בפירוש הגאון¹⁶. ויש לו אריכות דברים בירושלמי הנזכר ובדברי הגאון שם. והמדומה לי שיש בירושלמי יתור לשון, וכן בדברי הגאון במקום ר' צrik לומר רבן. יעיין שם בסוף לשון הגאון.

אמנם תמהתי על הרב שולחן גבוה בסימן רצ"ג סעיף ט' וסעיף י' שכותב בסעיף קטן כ"ג וכ"ד וכ"ה ממה שכותב מラン ספק ערלה וכן שהביא לשון הרמב"ם בשינוי קצת כמו שיעיין שם, וכן כתב הרב שולחן גבוה זה לשונו: הלכות הרמב"ם וכו' והביאה בקידושין דף ל"ח עמ' ב' וכו' ופירש רשי' וכו' וכן הוא דעת הרמב"ם, דספק ערלה סובל ב' פירושים או ספק כל הכרם אם עברו ג' שנים, או שיש הכרם נתיעות ילדות וזקנות, והכא הביא לנו הרמב"ם ספק בפירות ובסעיף שאחר זה הביא לנו ספק הכרם כלו שהוא פירוש ראשון של רשי'. עד כאן לשונו. ולאחר המחלוקת מכובדו וקדושתו לא ידעת אי השווה להרמב"ם דסובר (יעיין שם) {כרש"י}, הרי בעיון קל וחומר מבואר שלדעת רשי' מה שאסור בסוריה הוא לומר לגוי לכתילה לקוטו לי ענבים מכרם זה DIDOU שיש שם זקנות וילדות או הכרם שהוא ספק אם עברו ג' שנים או לא, אבל אם הגוי לקוטן עצמו וישראל לוקח מן הגוי מותר הוא אפילו בסוריה לדעת רשי', שהרי סיום רשי' שם והוא דתניא בסוריה מותר בשנלקט כבר אבל לכתילה איינו אומר לו רד ולוקט מה שאינו כן בחוץ הארץ שאומר לו רד ולוקט לי מכרם זו. ואפילו שבתחלת לשון רשי' שכותב בחוץ לארץ יורד ישראל ולוקח מן הגוי הליקט מפרדס וכו'. משמע שאינו אומר לו לך ולוקט לי. מכל מקום הרי מפורש כפי סיום רשי' שכמות ה hei בתחלת לשונו הוא מן הגוי הליקט מפרדס ע"י

¹⁶ כוונתו להג' הגרא"א בסע' ט' ס"ק ל"ג בסופו, שמביא הירושלמי הזה בראיה שלא מדובר בודאי ערלה. ע"ש. ואם כוונתו להקשות מזה על מラン, כוונתו כך, דהיינו דלי' יוזן גרס"י במשנתינו לחומרה "ובלבך שלא יראנו לוקט", [далא כד' מר בריה דרבינא הבהיר בקידושין ל"ט ע"א, שגורס לקובא, שלא ילוקט ביד']. א"כ אסור ליקח מכרם ודאי ערלה בחוץ". ועל כרחך מדובר כשיינו ודאי, אלא כמו"ש ובינו לעיל שמדובר בשנמקרים חוצה לו ויש צד ספק [אפי' רחוק] שמא ממקום אחר באו. וזה כד' הגרא"א בד' הרמב"ם. ועי' גם בב"ח שמספרן כן ותמה כל הבית יוסף שלדבריו שמוثر בחוץ' אפי' יודע שהגוי יורד ולוקט מהכרם רק שאינו רואה, ליכא ספק כלל, אלא ודאי ערלה הוא. אמן גם הרדב"ז ס' תתקס"ו מפרש כד' מר, והביא שכ"כ הריטב"א בקידושין [לפנינו לית] ואחד הגדולים. ובדבריו מישוב קושית הב"ח אגב אורחיה, דהיינו שהגוי הוא שיורד ולוקט ואין ישראל רואה, יש צד רחוק לומר שלא מהכרם הזה לקט. עשי'ב. ומעתה מה שמקשה החמ"ח מהירושלמי, כבר נתבאר דלק"ם, חדא דהא כאמור מර בריה דרבינא בבבלי חולק וגorus "ובלבך שלאYLוקט ביד". ותו גם לנשחת המשנה שלפנינו "שלא יראנו לוקט" ולרי' יוזן, עדיין יש לפרש כהרדב"ז, דהא נמי חшиб ספק כל שלא רואה הגוי לוקט. כאמור. ועי' גם בתשו' מהרי"ט צהлон החדשות סי' ל"א, שכותב קרוב לד' הרדב"ז, דלהרמב"ם בחוץ' אפי' רואה ענבים יוצאות מכרם ודאי ערלה נשאר לנו צד ספק שמא הוא ענבים של כרם אחר כיון שלא ראה את מעשה הבצירה. ע"ש. ובמאמר מרדכי או"ח סי' ר'ג אות ג'. ובחזו"א ערלה סי' י"א אותיות אלה.

דיבורו של ישראל הлокח שאומר לו לך לקוט לי וכוכ' דהוא מותר מכח שלא רואה שלוקט מן הנטיות ערלה והויא ספק, ולכן מותר בחוץ לארץ מה שאין כן בסוריה בזה אסור לומר לו רד ולקוט לי. ואם כן לדעת רשי' אם הגוי לקטן ומכרן אפילו ישראלי הлокח יודע שהענינים אלו הם מכרם זה מותר ליקח מהם כיון שאינו אומר לו לקוט לי, כאמור, דזה הויא לכתילה, אבל אם לקטן הגוי הויא כדיעבד ומותר לך. אבל לדעת הרמב"ם זה גם כן אסור, כיון שישראלי יודע שהם מובאים מכרם זה שיש שם ערלה אסור. ומסתמא שהרמב"ם אינו סובב כפירוש רשי' שפירש ספק ערלה הוא זה, אלא מيري שהכרם ודאי ערלה היא, אלא שהפירוט הנמקרים הוצה לה יש ספק דשמא הוא מפירוט כרם אחרת ולכן מותר, אבל אם רואה שמובאות מכרם זה שהוא ודאי ערלה הויא קרוב לודאי שם ערלה, ואפילו שיש לתלות חששה רוחקה דשמא מכרם אחרת הביאה בכרם זו מוציאה¹⁷ אסור, כיון שהוא קרוב לודאי שם ערלה. באופן שרש"י פירש עניין אחר רומב"ם פירש באופן שאין אחר בפירוש ספק ערלה דהינו שאינו ידוע הנמקרים הוצה לה אם הם מכרם זה של ודאי ערלה או מכרם אחרת שאינו ערלה כאמור.¹⁸

ועוד אם דעת הרמב"ם כפירוש רשי' בתרא, דיש בכרם יולדות וזקנות וכו', אין אוסר הרמב"ם בסוריה אם ידוע שהובאו מאותו הכרם, הרי מותר גמור הוא, שהרי אין ספק שקול גדול מזה, כיון שיש שם יולדות וזקנות. אבל הרמב"ם מה שאוסר הוא בידוע שהבאים מכרם ודאי ערלה, אלא שיש איזה צד רוחק לומר שמכרם אחר הביאם לכרם זה, כיון שלא ראה שקצצם מן הערלה מן האילנות עצמן, ובשביל זה בחוץ לארץ, אבל לא בסוריה. וצריך עיון בדברי השולחן גבוח. ודוק. ועיין מה שכתבתי בדף ק"מ עמ' א'.

¹⁷ צ"ל מוציאה מידי ודאי.

¹⁸ עי' ברין בסוף' קידושין ובע"ח בס"י רצ"ד מה שפירשו בד' רשי'.

מדור גנזי ארץ ישראל

[ב]

הגאון רבי חיים יהושע הכהן חמצי זללה"ה
אב"ד חיפה

הגאון המחבר זצ"ל נולד באזמיר בערך בשנת תקנ"ה, אביו רבי רחמים רפאל יוסף ב"ר דוד הכהן חמצי היה מחשובי הגברים בעיר, והחזקק ישיבה שבה למדו טובי החכמים בעיר, וביעידותו ובכיספו מדפסו כו"כ מספרי חממי העיר, ובניהם כמה מכרבי החקר ללב. ומצד אמו היה ננד לרבי חיים יצחק אלגזי מח"ס "דרך עץ חיים" ועוד, מדיני אזמיר. רבותו של רביינו היה מגודלי אזמיר: רבי פנחס די שיגורא [הפרד"ס]. רבי יצחק מאיו בעל שרי הים. ור' ר' פלאגי ועוד. בסביבות שנת תר"כ עזב רביינו את אזמיר ועלה לארץ ישראל וכיון CAB"ד בחיפה, ושם גם מקום קבורתו [כ"ו אדר ב' תרמ"א].

חיבורים רבים חיבר רביינו, ורובם עדין בכתב יד, המפורטים בספריו הוא ספר "כה תברכו" על דיני נשיאות כפים [שלוניקי תרמ"א]. וכן נדפס ממנו לא מכבר מכ"י הגדה של פsch "מעשה חייא", הכלול ביאורים להגדה והלכות פsch, בהוצאת "אהבת שלום". كانوا אלו מפרסמים לראשונה קטעים מהביברו הנמצא בכר"י, הכלול חידושי דין על סדר א-ב. כי' זה נמצא ביד הוצאה "אהבת שלום", ובאדיבותם הועלו להמציא לידינו חלקים מהכ"י הקשורים בהלכות ארץ ישראל. ותודתינו להם בזאת. וכן לר' ג' רבי דוד מזרחי שליט"א, שהשתדל וטרח בעניין.

כ"ב. ארץ ישראל. אסור לצאת מא"י לח"ל אפי' בזמן זהה, ואפי' אם הדין נותן דמותר לצאת לאיזה דבר מצוה, יש להחמיר שלא לצאת ממידת חסידות, כאשר כתבת במערכת הח' אותן י"א. ואם הוא בדרך עראי על מנת לחזור ואיכא צד מצוה בדבר אין להחמיר אפי' ממידת חסידות.

כ"ג. ישיבת א"י. פסק הרב המב"ט ז"ל בח"א סי' רמ"ה, דהנשבע שלא לדור בא"י אין שבואה חלה עליו. יע"ש. והיינו דס"ל כסבירת הרמב"ן ז"ל ודעימיה שהכennis במנין המצות לדור בא"י ת"ו. ברם לסבירת הרמב"ם ז"ל ודעימיה דסבירי

מרנן דבזמן זהה ליכא מצוה דאוריתא לדור בא"י כי אם מצוה דרבנן, השבועה חלה עליו. ועיין להרב החסיד ז"ל בארעא דרבנן במערכת הי"ד אות רצ"ז. ע"ש.

כ"ז. ארץ ישראל ת"ו. מכירת בית לגוי בא"י ת"ו אם הוא מותר או לאו, פלוגתא דר' מאיר עס ר' יוסי במתני' דפ"ק דע"ז, דר' מאיר אסר אפי' להשכיר, ור' יוסי מתיר להשכיר. ע"ש. נמצא דלמוך הכל מודים דאסור, ובלהשכיר הוא דפלייגי. והרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' ע"ז פסק כר' יוסי דמותר להשכיר, וכן פסקו רבינו הטור ומרן ז"ל בשלחנו הטהור יורה דעה סי' קנ"א. ופסקו התם, דהgam שהתייר להשכיר, לא התירו אלא לאווצר וכיווץ, אבל לא לדירה, ויהיב טעמא מפני שמכניס לתוכו ע"ז. ע"ש. ומור"ם ז"ל בהגה שם כתוב, דהאידנא נהגו להשכיר אף לדירה כיון שנוהgan להכניס ע"ז בבתיהם ע"ש. ועיין לקמן באות כ"א.

לו. **תרומות ומעשרות.** ראייתי להגאון מופת הדור ז"ל בספרו ברבי יוסף יורה דעה בס"י של"א אות י"ט שכותב ז"ל הלוקח שומשין מן הגוי בארץ ישראל ועשה מהן שמן אינו חייב לעשר וכן המנהג פשוט כמ"ש השואל למוהרshed"ם ז"ל בש"ת יורה דעה קצ"ב. ועיין מ"ש מוהר"ר בצלאל בתש"ו סי' ב'. הרב מוהר"ם נ' חביב בתשובה כתוב יד סי' ל"ג. עכ"ל. ומשמע מדבריו שהוצאת השמן לא הוי גמר מלאכה אלא המירוח של השומשין הו גמר מלאכה, וכיון שהמירוח נעשה ע"י הגוי לוקח הארץ ממנו ומוציא שמן ופטור מתרומות ומעשרות.

ולכודrah נראה שהוא הפך ממה שכותבת לעיל באות י"א שם הרב שדה הארץ ז"ל שהביא ממש ספר משנת חסידים שכותב ז"ל, ואם הוא בארץ ישראל יזהר מלאכל דברים החיברים במעשר אם איןם מעשורים כגון התרומותין וכו' וכן הענבים שננטעום ליין בלבד או השומשומין שעיקרים לשמן וכו' כי לא נגמרו מלאכתם ביד גוי אלא בהוצאת היין והשמן מהם. עכ"ל. הרי מוכח דגמור מלאכה של השומשmini הוא הוצאת שמן. ומאחר שכן אנחנו בעיר ולא אדע איך פטרו מוהרshed"ם ז"ל מתרומות ומעשרות להлокח השומשין מן הגוי והוציא שמן, דכיוון דגמר מלאכה שהוא הוצאת השמן נעשה ע"י ישראל הרי הוא חייב בתרומות ומעשרות, דהיינו לנו דהכל תלוי בגמר מלאכה. וכמו שכותבת לעיל. ואין ATI ספר מוהרshed"ם ז"ל לראות הדברים במקומם איך קבעו המנהג שלא לעשר. ומ"ש הרב מופת הדור ז"ל בתור הכי ועיין מ"ש מוהר"ר בצלאל ז"ל, נראה שהביא אותו חולק עליו.

ג"א. שמייטה. שאלוני פה ע"ה"ק חיפה ת"ו בעניין תרומות ומעשרות בשנת השמייטה מה דין בארץ ישראל ת"ו, אם לך מהגוי פירות קודם עמור אי חייב להפריש תרומות ומעשרות כשאר שנים או לאו. Anci הרואה מרן הקדוש ז"ל בשולחנו הטהרה יורה דעתה ס' של"א דפסק בסכינא חריפא ז"ל, שנת השמייטה יכולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל. ומור"ם בהגה שם כתב ז"ל, ויש אומרים אם הגוי מכר פירות בשבעית לישראל וגמר מלאכתו ביד ישראל חייבים בתרומה ומעשר וכו'. ב"י. וכן כתב כפטור ופרה. עכ"ל. ז"ל הרמב"ם ז"ל בירוש פ"ד מהלכות שמייטה ויובל, כל שתווציא הארץ בשנה שבעית וכו', נקראו ספיה בין מן העשבים והירקות שעלו מאליהן והכל מותר לאכלו מן התורה שנאמר וכו' ומדברי סופרים שהיה כל הספיחין אסורים באכילה וכו'. ושם בהלכה כ"ד פסק ז"ל, מצות עשה להשמיט כל מה שתווציא הארץ בשבעית שנאמר וכו' אלא יפרק הכל ויד הכל שווין וכו'. יע"ש. וכן שפסק שהכל יהיה הפקר ודאי שהוא פטור מתרומות ומן המעשרות. יע"ש. ומקור דין זה הוא משנה ירושלמי בפרק קמא דחליה ופרק קמא דמעשרות, כמו שהראה לנו מאור עיניינו מרן ז"ל שם בכספו כסף מזוקק. יע"ש. וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפירוש בפ"ז מהלכות מתנות עניים הלכה ה' ז"ל, ושנת השמייטה יכולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל. נמצא שדברי מרן ז"ל הון הם דברי הרמב"ם ז"ל ממש.

ובפירות הנקנים מן הגויים אם חייבים להפריש תרומות ומעשרות, לא ביאר לנו הרמב"ם ז"ל, ומה שפסק שם בסוף פ"ד נראה דחייבים בתרומות ומעשרות, שהרי פסק ז"ל גוי שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשבעית פירותיה מותרין וכו'. יע"ש. ועיין להרב כסף משנה הארץ שם. ורבים ונכבדים עמדו על דבריו כתוב בדברי קדשו, ומדפסק דמותרין הם מונח דחייבים בתרומות ומעשרות דכיוון דאין קדושת שבעית בהם ודאי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לקח מהגוי קודם מרוח ומרחן ישראל, ומרן ז"ל לא ביאר דין זה דפירות הגוי שלקח ישראל אם חייבים בתרומות ומעשרות, וממ"ש מור"ם ז"ל סמוך ונראה בשם יש אומרים מונח דдинו של מרן ז"ל דפסק דאין בה תרומות ומעשרות כלל הוא אפילו אם מכר הגוי לישראל וגמר מלאכתו ביד ישראל, ולזה כתב מור"ם ויש אומרים וכו'. אך אמנים אחר שהוכחנו מדברי הרמב"ם ז"ל דסבירא ליה דישראל שקנה פירות מהגוי בארץ ישראל קודם מרוח חייבים בתרומות ומעשרות בהכרח מוכרים אנו לומר גם מרן ז"ל וכי סבירא ליה, מכח הכלל שבידינו הכתוב אצל בעלי הכללים זיע"א דמן הקדוש ז"ל דרכו הקדוש בש"ע לפסוק בדברי הרמב"ם ז"ל. ואם כנים אנחנו זהה בדעת מרן ז"ל מה נוענה להגהת מור"ם ז"ל הכתובה אחר דברי מרן ז"ל דמונח להפן.

שׁׁזֶׁב רַאֲתִי שׁׁדְּבָר זה נִפְתָּח בְּגָדוֹלִים גָּאוֹנִים עַולְם מְאֻרְיוֹת גָּבוֹר מַעֲרָכָה מִזְבֵּחַ מִזְבֵּחַ, וְאַנְכִּי הַנְּבָזָה אֲנִי כְּדַאי וּרְאוֹי וְהַגּוֹן לִישָׁא וְלִתְּנַן בְּדָבְרֵיהֶם הַקָּדוֹשִׁים וְמָה גַּם דִּחְסָר עַיִּן סְפִּרְן שֶׁל צְדִיקִים זִיעַ"א וְלֹא בָּאתִי אֶלָּא לְכַתּוֹב מָה שָׁרָאוּ עֲנֵי בְּהַסְּפָרִים הַנִּמְצָאים אֲתִי. וְרַאֲתִי אֶת הַמְּרָאָה הַגָּדוֹל אֲשֶׁר כָּתַב הַרְבָּה הַגָּדוֹל מִוּפְתַּת הַדָּוֹר חִידַּא זַל בְּסְפָרוֹ בְּרַכִּי יְוָסֵף שֶׁם, וְהַאֲרִיךְ הַרְחָבִיב בְּעַנִּין זֶה צָוָף דָּבָר אָמְרִי נָעוּם זִיעַ"א, וּבָרָאשָׁ אָמֵר הַבָּיא עַל דְּבָרַי מָוֹרָ"ם זַל הַלְלוּ דְּבָרַי הַרְבָּה סְפִּרְתַּחַדְיִים שֶׁכָּתַב דְּפִירּוֹת שֶׁגַּדְלָו בְּקַרְקָעַ הָגּוֹי בְּשִׁבְיעִית וּבָאוּ לִידְךָ יִשְׂרָאֵל כַּגְּדָלָו בְּקַרְקָעַ יִשְׂרָאֵל דָמִי וּפּוֹטְרִין מִתְּרָמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת וְכֵךְ הִיָּה נָוָגָגְמַנְהָגָג הַגָּדוֹל הַדָּוֹר מִזְבְּחַמְלָא מִטְרָאָנִי גַם מִזְבְּחַמְלָא כִּי קָאָרוּ זַל בְּסָוֹף יָמָיו כַּשְׁחִיבָר שֶׁ"עַ כָּתַב סְתִּים וּכְוֹ" וְלֹא חִילָּק בֵּין פִּירּוֹת הָגּוֹי, פְּשִׁיטָא לִיהְיָה לְהַרְבָּה זַל דְּדָעַתוֹ דַּעַת עַלְיוֹן הָוָא שְׁלָא לְהַפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת בְּפִירּוֹת שְׁקָנָה מַהְגָּגִי בְּשִׁבְיעִית קָוָדָם מִירָוחָה, וְהַיָּנוּ מָמָה שָׁבָאוּ דְּבָרָיו בְּסְתִּים וּלְאַחֲילָה.

תֹּאַחֲרֵת חִזְיָנִיה לְהַרְבָּה מִוּפְתַּת הַדָּוֹר זַל שֶׁמֶשׁ שֶׁכָּתַב אַחֲרֵת שְׁהָבָיא דְּבָרַי הַרְבָּה סְפִּרְתַּחַדְיִים זַל שָׁגָם מִזְבְּחַמְלָא מִזְבְּחַמְלָא זַל בְּרָאָשָׁון סִיְּמִינָה כַּתָּב שְׁהָעִידָה חַכְמִים מִזְבְּחַמְלָא הַדָּוֹרוֹת שְׁאַעַפְּיִי שְׁהָרָב מִזְבְּחַמְלָא קָאָרוּ זַל הִיָּה חָוֹקֵךְ לְהַחְמִיר וּכְוֹ"אַחֲרֵבְכָּה כְּכָרִיחָו הַרְבָּה אָבָיו וּכְוֹ" וְחַכְמִים שָׁעָמוּ שְׁלָא יַעֲשְׂרוּ כֵּל עִיקָּר דְּחוּמָרָא דָאָתִי לִידְךָ קָוָלָה הָוָא וּכְוֹ" עַלְכָּל. וְשׁׁוֹבֵכְתָּב זַל הַזָּהָב, וְעַתָּה אָמַת אֲגִידָה כִּי הָנָן כֵּל יִקְרָרְתָּה עֲנֵי וְאַשְׁמָעָה אֶחָד קָדוֹשׁ וּכְוֹ" שְׁבָתְשׁוֹבּוֹת מִרְן כָּתַב יְדָן נִקְבָּצָו דִּיוּת וּכְוֹ" וּבְסָוֹף דְּבָרַי מִרְן בְּתָשׁוּבָתוֹ הַרְאָשׁוֹנָה כָּתַב זַל, וְכָתַבְוּ לִי מִירְוָשְׁלִים תְּוּ כֵּן מִנְהָגָם לְהַפְּרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת בְּשִׁבְיעִית מִפְּרִירּוֹת שְׁזָרָעָה הָגּוֹי בְּשִׁדְחָה וּנְתָמְרָחָה בַּיַּד יִשְׂרָאֵל וּכְוֹ" וְשׁׁוֹבֵכְתָּב הַרְבָּה מִזְבְּחַמְלָא זַל לְהַעֲמִיד דְּבָרָיו, וְחַזְרֵר מִרְן וְכָתַב זַל: אָמֵר יוֹסֵף קָאָרוּ אַחֲרֵת שֶׁכָּתַב הַרְבָּה מִטְרָאָנִי אָגָּרָת הַזָּאת הַשְׁנִית וְצָהָעָה עֲשָׂה כְּדָבָרָיו וּקְמֹו כָּל חַכְמִי הָעִיר וְעַיִּנוּ בְּדָבָרָיו הַרְאָשׁוֹנִים וְאַחֲרָוֹנִים וּרְאוֹ שְׁאַיִן בָּהֶם מִמְשׁ וּבְשִׁמְיטָה שְׁעַבְרָה מִיחּוּ בַּיּוֹדָה וּבְשִׁמְיטָה הַזּוּ שְׁהָיָא בְּשָׁנַת הַשְׁלָלָד הַקְּשָׁה אֶת רָוחָו וְאֶמֶעֶץ אֶת לְבָבוֹ לְתַקְועַע עַצְמָוֹ לְעַשְׂוֹת מְעַשָּׂה וְהַכְּרִיזָו בְּבֵית הַכְּנִסֶּת בְּגַזְרָת נְדוּיָּה שְׁכּוֹלָם יְפִירְשָׁו תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת מִפְּרִירּוֹת הָגּוֹי שְׁנְתָמְרָחָה לִידְךָ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְיעִית כְּשֶׁאָרְשָׁנִים. נָאָם יוֹסֵף קָאָרוּ. וְהַעֵד עַל תְּשׁוֹבָה זָאת הַרְבָּה הַגָּדוֹל הַמּוֹסֵמֶךְ כִּמִּזְבְּחַמְלָא מִשְׁאָה גָּאַלְאָנְטִי הַזָּקָן זִצְוָקָל שֶׁהָוָא הַכִּיר וַיַּדְעַ שְׁנְטָפָס תְּשׁוֹבָה זָאת מִכְתִּיבָת יְדָוֹ זַל זַל, וְאַוּלָם פָּשׁ גַּבְן חָקָור דָבָר אֲנָכָן מָה נָעֵנָה לְשָׁנִי בָּאֹות. וּבָתֵּר הַכִּי כָּתַב הַרְבָּה זַל זַל, וְאַוּלָם פָּשׁ גַּבְן חָקָור דָבָר אֲנָכָן מָה נָעֵנָה לְשָׁנִי כְּתוּבִים הַמְכַחִישִׁים זֶה אֲתִי זֶה אֲסַהְדָתִיהִי דָרְבָה הָוָא הַקָּדוֹשׁ מִזְבְּחַמְלָא זַל, וְכֵל קָבֵל דָנָא זֶה כַּתָּת יְדָוֹ שֶׁל אָבָא אָבִיהָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל רְבִינָו הַגָּדוֹל מִרְן זִצְוָקָל הַעֵד בַּיַּד חִזְקָה וְעַל

ספר חוכה וכו'. יعش"ב. ולבסוף כתב ז"ל ולכל הדברים ידענו נאמנה כי דעת מרן הקדוש מתחילה ועד סוף קרבי ירושלים ת"ו לעשר. ואח"כ הביא תשובה רבינו הרדב"ז ז"ל שהעלה לפסק הלכה דהකונה ענבים של שביעית מן הגוי ועושה יין חיב במעשר דכיוון שגמן ישראל חיבין במעשר כשאר שנים. יע"ש. ונמצא דהולך ומסכים כדעת מרן ז"ל. ומעתה תנוחה דעתינו לסמך על שני המאורות הגדולים כמרן והרדב"ז ז"ל. ועוד בה שכותב מרן ז"ל דהכי נהוג בעה"ק ציון קריית מועדינו מאז ומקדם מזמן מוהרלנ"ח ז"ל. הרי מצינו גдолים האחרונים רבוთא בתראי רבינו מורה"ס מהגאה והרב הלבוע והרב פרישה והרב מוהריך"ש ארבע נחרות רוח אחד לאربعתם כסברת מרן ז"ל. עכ"ל. הא קמן מבואר יוצר מדברי הרב ז"ל הקדושים באור הטב שהסכים להלכה ולמעשה להפריש תרומות ומעשרות בשביית מפירות שקנה מן הגוי וגמרן ישראל שכן הוא סברת מרן הקדוש ז"ל. ומה גם שכותב מרן שכן נהוג בירושלים ת"ו מאז ומקדם.

ותבט עיני בשורי לאחד המיעוד מרבני ירושלים ת"ו מהאחרונים הלא הוא הרב החסיד כמהה"א מיוחס ז"ל, בספרו שדה הארץ בתשובותיו לחלק יורה דעה סי' כ"ט, שעד לבאר מה הדין נותן בפירות הנחין מן הגוי אם ינהג בזה דין שביעית או לא, ומה שורת הדין נוטה לעניין מעשה, ואם יש בזה שום מנהג בעה"ק ירושלים ת"ו מהרבנים הקדמוניים. והשיב הרב ז"ל וכותב כיד ה' הטובה עליו ולבסוף כתב ז"ל, כי דברי אלו לא קבוע הלכה באתי רק להודיע כי המנהג של עתה פה עה"ק ירושלים ת"ו הוא כסברת מרן ז"ל לעניין שלא נהוג דיני שביעית בפירות הנחין מן הגוי, אבל לעניין מעשרות אינם מעשרים בשנה השביעית רק החדרים אל דבר ה', יعن כי פה עה"ק ת"ו מנהגינו אפילו בשאר שנים להפריש תרומות ומעשרות בלי ברכיה, על כן גם בשנה השביעית מעשרים בלי ברכיה וכן אני נהוג. ובתור הכי הביא שם הרב המובהק כמהה"ר משה מזרחי ז"ל שנשא ונתן בעניין זה. ובהשכמה ראשונה עלה על דעתו דעת עליון לתרמה על מנהג ירושלים ת"ו שנางו תרי קולות, שלא לנוהג דין שביעית כלל בפירות שקנה מן הגוי, וגם שלא להפריש תרומות ומעשרות, וכותב ז"ל, ובודאי דכיוון דנהגו קדמונינו כסברת מרן ז"ל דאין בפירות הגוי דין שביעית א"כ ראוי להפריש תרומות ומעשרות והמנהג שלנו שלא להפריש הוא ח"ו שלא בהשכמה. ושוב כתב שהמנהג הוא בהשכמה ממה שפסק מרן ז"ל והזכיר מדברי מורה"ס בהגאה דסבירא ליה בכוונת מרן ז"ל ש"ל דאפשר בפירות שלקהן מן הגוי פטור מתרומות ומעשרות, וכמו שכתבת עניוני אני הודיע לעיל, והביא דברי הרב ספר החדרים ז"ל שכותב דמרן ז"ל הגם שכותב בתשובה להפך בסוף ימי שחיבר הש"ע חזר בו. ועוד הביא סעד לדבריו ממה שמצא בכתב יד למואהן"ח ז"ל

עשה מעשה בעה"ק חברון ת"ו לפטור מתרומות ומעשרות הפירות הקונינים מן הגויים אפילו שמרחן ישראל, כיון שבעיר ואם בישראל צפת ת"ו כך נהגו שלא להפריש כמו שהיעידו הרבנים האדירים זיע"א ושב ואל תעשה עדיף, כיון דבහפרשה איכא איסורא כמ"ש מורה"ט ז"ל, וגם סח לו כמורה"ר הרב פנחס דוד שמר זקנו ז"ל לא היה מפריש. על"ד. והרב שדה הארץ אחר שהביא כל דבריו הרבה כמורה"מ מזרחי ז"ל הלו, מדבריו נראה שעד מ"ל דבריו, שהרי כתוב בסוף דבריו ז"ל, ואני בעוני אומר הנלע"ד אחט לאחת במ"ש הרב יצ"ו דהנה במ"ש ראשונה וכו', וכתב הרב בנו ז"ל המגיה: עד כאן מצאתי בהעתקה וחייב על דברין ולא משתכחין. דבר הלמד מתשובה זאת דלפי דברי הרב שדה הארץ ז"ל דעתו דעת עליון נוטה יותר להפריש תרומות ומעשרות מפיירות הנקנחים מן הגוי בשבייעית ולא (לנהוג) תרי קולי, והעד העיד בנו הרב ז"ל מנהג ירושלים ת"ו דהחרדים אל דבר ה' מפרישין תרומות ומעשרות אלא אין מברכין כאשר השניים, דהנהג הוא אין מברכין. ולפי דברי הרב כמורה"מ מזרחי זהה"ה הראה לדעת טוב שלא להפריש, דשב ואל תעשה עדיף. וספר הקדוש ברכى יוסף ז"ל לא האיר זורה בימיהם, ואמינו אנה כהן הדיווט לפקע"ד אם השני צנתרות הזוחב הלו זיע"א היו רואים דברי הרב ברכى יוסף ז"ל התשובה שהביא מגדול אדונינו רבינו ממן הקדוש ז"ל, דתשובה זאת היא הייתה בשנת של"ד לפני מותו סמוך לפטירתו לבניין של"ה נלקח ארון האלוהים, וממן ז"ל בש"ע בדין זה כתוב שנת השמיטה שנת שי"ג כמ"ש כל זה הרב ז"ל שם, אין ספק דהיו מסכימים להלכה ולמעשה לתרום תרומות ומעשרות מפיירות הנקנחים מן הגויים קודם שנמרחו כמו שהעלה הרב ז"ל להלכה ולמעשה. והנה בעתה לא ידועין מנהג ירושלים ת"ו איך נוהגין, דהgem שהעיד הרב שדה הארץ ז"ל דזוקא החדרים לדבר ה' הם מפרישין תרומות ומעשרות אבל שאר העם לא נהגו להפריש, אפשר דאחר שהAIR זורה האי ספרה ובה ויקרא ברכى יוסף ז"ל הנהגו כל העם להפריש, כמו שהיו נוהגין מاز' ומקדם, עדות ביחסו הוא הקדוש אביהן של ישראל אבינו הגדול ממן זצוק"ל דהעד העיד בנו לאמור דהכי נהוג בעה"ק ציון קריית מועדנו מاز' ומקדם.

ושוב בא לידי ספר פאת השולחן ביאור על כל ההלכות ולשונות הרמב"ם ז"ל התלוויות בארץ ישראל ת"ו אשר חיבר הרב הגדול בית ישראל בעל ספר תקלין חדתין זהה"ה תלמידו של הגאון אור עולם רבינו אליהו החסיד מוילנא זצוק"ל, והביא לשון הרמב"ם ז"ל שפסק גוי שקנה קרקע בארץ ישראל זורעה בשבייעית פירוטיה מותרין שלא גזו על הספרין אלא מפני עובי עבירה והגויים אינםמצוים על השבייעית כדי שנגוזר עליהם. על"ל. ובגהה ז"ל

ומותרין לאוכלים ולא קדושת שביעית וחיבטים בתרומות ומעשרות כפתור ופרה ובי' ורמ"א והרב"ז ומורה"מ ז' חביב ז', ויש אומרים דין מותרין רק בקדושת שביעית ופטורין מתנות ומעשרות המבי"ט ומורה"ט ז' וסבירו ראשונה עיקר וכו' י"ש. נמצא דהגן בין חסידא כמורה"א מווילנא זלה"ה שר המ██ים להפריש תרומות ומעשרות מפיירות הנקחים מן הגויים קודם מירוח. והרב ז' המחבר הארכ' הרחיב בדיון זה בחכמתו הרמה והנשאה להחזק דברי מרן ז' בתשובתו שפסק בסכינה חריפה דחיבין להפריש תרומות ומעשרות, דתשובה זאת הייתה סמוך לשנת של"ה שנתקבש בישיבה של מעלה והש"ע חיברו קודם כמ"ש בחושן המשפט סי' ס"ז ברמ"א ז', ונשא וננתן בדברי הרב המבי"ט ז' אשר עמד נגד רביינו מרן הרדוז ז' וגם בדברי מורה"ט ז' לבנו שהחזק דברי הגאון מר אביו ז', ואח"כ הביא דברי הרב מופת הדור ברבי יוסף ז'. ותשובה זאת של מרן ז' להביאו הרב ברבי יוסף ז' שראה אותה בכתב יד והרב ז' ראה אותה אחר שנדפסה בספר אבכת רוכל, ובסוף דבריו כתוב הרב ז' ז' וביימי מרן ז' לא נתגלה תשובתו ומילנו גדול כמו הגאון הרדוב"ז ז' שהיה בימי מרן והמבי"ט ז' והכריע כפסק מרן ז' והלכה בדברי המכريع דבשל גויים פטור משביעית וחיבט בתרומות מעשרות עכ"ל. ולפי זה נראה דברי הרב ז' שהAIR וזרח האי ספרא ויקרא בשנת התקצ"ה בעה"ק צפת אמרת ת"ו, ודאי שהזרו לנוהג כולם להפריש תרומות ומעשרות שביעית מפיירות הנקחים מן הגויים ונגמרו ביד ישראל, דרב ז' הכריחם לנוהג מכח ההלכה כמרן ז' כמו שהכריע הרדוב"ז ז', ומה גם דהוא מאיר דאטרא ארץ ישראל ת"ו וקבלנו עליינו הוראותיו הקדושים זיע"א.

מן הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א
הראש"ל ונשיא מועצת חכמי התורה

שריפת חלה בלילה בזמן הזה

עמדתי ואתבונן אם מותר לשורוף בלילה את החלה שהופresa למצות חלה. והנה בפסחים (מו): שניינו, שהמפריש חלה ביום ט', מנicha עד הערב "ושורפה", לפי שאין שורפים קדשים ביום טוב. ומשמעו שモתר לשורפה בלילה. וכן פסק הרמב"ס (פ"ג מהל' יו"ט ה"ח), שחלה טמאה אין שורפים אותה ביום ט', שאין עשה דשרפת קדשים דוחה עשה ולא תעשה דעשה מלאכה ביום ט'. כיצד יעשה יניחנה עד הערב וישורף אותה. וכן פסק ממן בש"ע (ס"י קו ס"ד). ולכאורה קשה שהרי בתורת הנקנים (פרשות צו אות קיז) על הפסוק (ויקרא ז, יז), והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף, איתא, זה בנה אב לכל הנשראפים שלא יהיו נשראפים אלא ביום. וק"ל בשבת (כה). כשם שמצוה לשורוף את הקדשים שנטמאו, כך מצויה לשורוף את התרומה שנטמאת, וחלה נקראות תרומה. בשלמא לתיrox הראשון של התוס' (שם ד"ה כך), שהמצויה לשורוף את התרומה טמאה היינו מדרבנן, משום דדמייא לקודש, י"ל שהتورה כהנים מיירין בכל הנשראפים מן התורה, אבל חלה ותרומה שנטמאו שאינם טעוניים שריפה אלא מדרבנן, לא גזרו בהם שלא לשרפם בלילה. אבל לתיrox השני של התוס' שתרומה שנטמאת טעונה שריפה מן התורה, מפני שנקראות קודש. א"כ חלה ותרומה טמאים הו בכל קדשים, ואין שריפתן אלא ביום. אמן מציינו בירושלמי (שבת פ"ב ה"א) תנין אין מדליקין בשמן שריפה (שמן של תרומה שנטמאת שמיועד לשריפה) ביום טוב, מפני יו"ט שחול בערב שבת, מעתה אין מדליקין בשמן שריפה בלילה, על שם שאין שורפים את הקדשים בלילה, א"ר יוחנן ירדו לה לשיטת ר' ישמעאל, דא"ר ישמעאל תינוק שעבר זמן מילתו, נימול בין ביום בין בלילה, ושם תרומה שנטמא כמו שעבר זמןו, הילך נשרף בין ביום בין בלילה. ע"כ. וכן הובא הירושלמי בחידושי הרמב"ן (שבת כד:) בד"ה הא דאמרנן, וסימן ע"ז, ולמדנו בפירוש שהקדשים אין נשראפים עד בוקרו של יום ט"ז בניסן, ולא בט"ו, מפני שהוא יום טוב, ולא בלילה ט"ז לפי שאין שורפים קדשים בלילה בלילה. ע"כ. וכן הוא בחידושי הרשב"א (שבת כד:). וז"ל הריטב"א (שבת כד:) בד"ה ומה ת"ל עד בוקר. וא"ת למה לו להמתין עד בוקר שני, ישרפנו במווצאי הבוקר, יש אמרים, דין וכי נמי, אלא שקבע לו הכתוב זמן שיישרפנו בבוקר שני, שהוא זמן

חזרתו, שנאמר ופנית בבוקר והלכת לאהליך. אבל בירושלמי פירשו, שאין תחלה שריפת קדשים אלא ביום כהקרבתם, שנאמר ביום צוותו. אבל לאחר שהתחילה ביום נשרפים והולכים בלילה, ומדובר לה התם למילה. ע"כ. [ולכאורה יש להעיר מהירושלמי (סוף תרומות), אמרין دبي ר' ינאי, מדליקים שמן שריפה בחנוכה, וכן פסק הרמב"ם (פרק יא מהל' תרומות הל' יח), זמן מצות הדלקת נרות חנוכה אמרו (שבת כא): משתתקע החמה וכו'. (וכתב הב"ח (ס"י תרעב) דהינו בצאת הכוכבים, דשרגא בטיראה מאי מהני. וכי"ב בתענית יב) כל תענית שלא שעה עליו חמה אינו תענית. והתם הינו צאת הכוכבים). נמצא שمدליק שמן שריפה בלילה. ומיהו בתוספות ישנים (מנוחות מו): הובאו בשער המלך (פי"ט מהל' פסולין המוקדשים) בסוף דבריו, [וכן הוא בשיטה מקובצת (מנוחות מו): הנדפס בಗליון הגמ' שם דפוס וילנא, אות ג], כתבו, שאף שאין שורפים קדשים טמאים בלילה, מותר לשורפים אחר שקיעת החמה בתוך אותן חמשת מילין שקדם הלילה, שעדיין יום הוא. כדאיתא ב מגילה (כ): וא"כ י"ל דהירושלמי ס"ל שימושת שקיעה זמן מצותה הוא. ואז מותר לכ"ע להדלק בשמן שריפה. ויש לדוחות דתתוס' ישנים אזי לפי שיטת רביינו תם (בתוס' שבת לה. ופסחים צד.). שאין בין השימושות מתחיל אלא אחר שלשה מיל ורבעי אחר השקיעה, הילך יום הוא. משא"כ לשיטת הגאנונים שתיכף אחר השקיעה ספקليلת ה. וצ"ע]. וע"ע בחידושי הר"ן, ובחידושי מהר"ם חלאה (פסחים ג). ע"ש.

וחידושי ר' יט מהל' פסולין המוקדשין ה"ה כתוב ז"ל: אין שורפים את הנותר אלא ביום שנאמר והנותר ביום השלישי באש ישרף. ואע"פ שהשלמים אסורים באכילה מתחילה ליל שלישי, אין שורפים אותן ביום, בין בזמןו בין שלא בזמןו, וכן הדין בפייגול שאינו נשרף אלא ביום. ושריפת טמא ונותר ופייגול אינה דוחה יום טוב. וכתב מרן הכסף משנה, שטעמו של רביינו משום דפייגול ונותר בחדא שיטה שייטי. ע"ש. ומוכח קדשים שננטמו מותר לשרפן בלילה, שלא אסור לשרפן בלילה אלא נותר ופייגול, ולא קדשים טמאים, ופשיטה דחלה ותרומה שננטמו לא עדיפי מקדשים שננטמו שריפתן בין ביום בין בלילה. ולפ"ז מה שאמרו בתורתה מהנים, זה הבנה אב לכל הנשרפין, לאו דוקא, אלא לכל הנשרפים משום נותר קאמר. וכן כתוב בש"ת מעשה אברהם (חיו"ד ס"י טו דף סב סע"ב) בשם מר אביו הגאון רבי רפאל אשכנזי ז"ל, שהוכיח בדברי הרמב"ם הנ"ל, והחינו (ס"י קמג), שדווקא בנותר דגלי ביה קרא, אין שריפתו אלא ביום ולא בלילה, אבל קדשים טמאים נשרפים בין ביום בין בלילה, ושכן מבואר להדייא ברמב"ם (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג) שכתב, ושרפת כל הנשרפין כשרה בזור ובלילה. ע"ש. וזהו שכתב הרמב"ם (פ"ג מהל' י"ט ה"ח)

שהלה שנטמאה מנicha עד הערב ושורפה. ומה שאמרו בתורת כהנים זה בנה אב לכל הנשרפים, שתהיה שריפתם ביום, היינו הנשרפים מדין נותר, שלא תאמר דדוקא בנותר דשלמים וכו', אלא בנה אב לכל הנשרפים משום נותר, צריך לשרפם ביום ולא בלילה. ע"ש. ועי' להגאון רבי ירוחם פייש פירלא בספר המצוות לרס"ג (עשה קטו דף שעג ע"א) שכותב לבאר שיטת הגאנונים שלא מנו מצות עשה דשריפה אלא בנותר בלבד, ושכן מדויקך לשון רס"ג, דס"ל שאין מ"ע בשרפפת פסולי קדשים אלא בפיסול נותר בלבד, דבכלחו ליכא מ"ע בשרפפתן אלא אחר עיבור צורה דחיל עלייהו שם נותר, וא"כ אין מ"ע בשרפפתם אלא העשה האמור בנותר וכו'. ע"ש. ובזה יש בנותן טעם למש"כ שאין מניעה בשרפפתם בלילה, זולת בנותר. וכן מוכח בתוס' מנוחות (מו): אהא דתניא, שטי חלות הבאות בפני עצמן יונפו ותעובר צורתן ויצאו לבית השרפפה, ופריך, לשרפפינהו לאלתר, למה להו עיבור צורה, א"ר יוסף, ה"ט לפי שאין שורפים קדשים ביו"ט, וכתבו התוס', ה"מ למיפרק לשרפפינהו לموظאי י"ט לאלתר, דמנותר לא ילפין מדיםיק צורת הקרבתן. ע"כ. והשער המליך (בפרק יט מהל' פסולי המקדשים) הוכיח מהתוס' מנוחות הנ"ל, שהתלמידו שלנו חולק על התורת כהנים, וס"ל דדוקא בנותר גלי קרא שאינו נשרף אלא ביום, משא"כ בשאר הנשרפים ששריפתם בין ביום לבין בלילה וכו'. ע"ש. אבל לפמ"ש בשוו"ת מעשה אברהם, גם להתורת כהנים הדין כן בשאר קדשים שנטמאו, שנשרפים בין ביום לבין בלילה. [ומ"ש השער המליך שם שנ"ל שאפלו בנותר שריפתו רק ביום ולא בלילה, נשים חייבות, כי בנותר יש לאו הניתק לעשה, (חולין פג). וכיוון שהנשיות מזוהרות על הלאו דלא תותירו, מילא מזוהרות על העשה דשריפה. והגאון רעיק"א בהגחותיו לשער המליך כתוב להביא ראייה לזה. ומצאי ששו"ת בשמיים ראש (סוף סי' רו) שכותב כן להדייא. ע"ש]. ועי' בשוו"ת נודעbihודה מה"ת (א"ח סי' צו) שנשאלא מatat הגאון המובהק רבבי ישעה ברליין על לשון הטוש"ע (סי' תקו סי' ז), בchlלה שנטמאה שמנicha עד הערב ושורפה, והרי אין שורפים קדשים בלילה, ותמה עליו הנודעbihודה דמהיכא פשיטה ליה הכי, והלא מוכח מדברי הרמב"ם (פ"ט מהל' פסולי המקדשים), שרק הנותר והפיגול אינם נשרפים אלא ביום ולא בלילה, משא"כ קדשים שנטמאו נשרפים אפילו בלילה, וכ"ש חלה ותרומה שנטמאו. אלא שיש לתמוה על הרמב"ם שזה דלא כמ"ש בתורת כהנים: זה בנה אב לכל הנשרפים שאין נשרפים אלא ביום ולא בלילה. וצ"ל שהוכיח מהגמרא דשבת (כד): שחולק על התורת כהנים וכו'. ע"ש. וכ"כ המנוח חינוך (מצוה קמג), שאין איסור לשורף בלילה אלא נותר ופיגול, ולא בשאר פיסולים, והביא ראייה גם ממ"ש הרמב"ם (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג), שריפת כל

הנש>((ר))פים כשרה בז'ר ובלילה. ע"ש. וכנ"ל. [ומ"ש הנוב"י להוכיח משבת (כד):] שחולק על התורת כהנים, ע' מ"ש בשור"ת מנוח יצחק חלק ח (סימן קטז) ד"ה אמנים. ע"ש. וע' בשור"ת שבת הלווי חלק ו (ס"י פח), שהוכיח במישור ג"כ מדברי הרמב"ם, ששורפים שאר קדשים בלילה. ע"ש. ובאמת שאף שבירושלמי (פ"ב דשבת) איתא להדיा לגבי שמן שריפה שכוכלים לשורפו בין ביום לבין בלילה, ולכאורה הוא חולק ג"כ על התורת כהנים, אולם אכן לא איפרך מחלוקת, דהא הירושלמי יleaf לה מדין מילה שלא בזמן אליבא דר' ישמעהל, ואנן לא קי"ל כר' ישמעהל, אלא אף מילה שלא בזמן אין מלין אלא ביום, דקי"ל כתנא קמא דרשב"א (ביבמות עב סע"א), אמר, כל הנימולין אינם נימולין אלא ביום. ע"ש. וכן פסק הרמב"ם (פ"א מהל' מילה ה"ח), וכתוב בכרך משנה שכון פסקו גם הר"ף והרא"ש (פרק ר"א דמילה). וכ"פ הטוש"ע (ס"י רסב ס"א). וכן העיר הפני יהושע קידושין לד. דהא אנן קי"ל שאפלו מילה שלא בזמן אין למול אלא ביום). מש"ה הוצרך הנוב"י להוכיח כן מהתלמוד שלנו. וע' בתוס' קידושין (لد). בד"ה מעקה, שהקשה רבינו יוסף מארץ ישראל בהא דקי"ל אין מדליקין בזמן שריפה ביום, מפני שיורט עשה ולא תעשה, ושריפת קדשים אינה אלא עשה, ואין עשה דוחה ל"ת ועשה. ואם איתא דasha אינה חייבת במ"ע של יו"ט משום דהו מ"ע שהזמן גרמא, וכי תוכל להדליק שמן שריפה ביום, שעשה דשריפת קדשים ידחה ל"ת דיר"ט, אלא ודאי דהלאו אלים ולא דחי ליה העשה. ע"ש. ואם איתא שריפת שמן שריפה אינה אלא ביום ולא בלילה, ה"ו מ"ע שהזמן גרמא שהנשים פטורות, וליכא בהו עשה דשריפת קדשים. א"ו ששריפת שמן תרומה טמאה בין ביום לבין בלילה, ולהכי נשים חייבות. ובספר מעשה רוקח (קידושין לד). כתוב ששמעו שכון הוכיח מהר"ף אלגאי. ע"ש. [וכן מבואר בשור"ת שמחת יום טוב אלגאי (ס"י סו), שהוכיח שהתוס' ס"ל כהרבמ"ם (פ"ט מהל' פסולי המקדשין), שדוקא נותר ופיגול שריפתם ביום בלבד ולא בלילה, אבל שאר קדשים שנטמאו שריפתן בין ביום לבין בלילה. וגם התוס' קידושין ס"ל הכי בדין שריפת קדשים, שא"כ מה הקשו שכוכלה האש לשורף קדשים ביום, והרי אם אין שריפתם אלא ביום, הדר ה"ו מ"ע שהזמן גרמא שנשים פטורות, וליכא בהא עשה שידחה לא תעשה דיר"ט. ושוב הביא דברי הירושלמי (פ"ב דשבת) ה"ל דמוכחו שכל הקדשים אינם נשרפים אלא ביום וכו'. ע"ש. ובאמת שכבר כתוב להוכיח כן השער המלך (פרק יט מפסולי המקדשים) בד"ה והיה נראה. ע"ש. גם הפני יהושע (קידושין לד). התעorder בזה, וכותב דדוקא בקדשים ממש יש קפידה שלא לשורפים בלילה כדי נותר, משא"כ שמן של תרומה טמאה, שכיוון שהתיריה התורה ליהנות ממנה בשעת ביעורה, להиск תחת תבשילו, אדרבה

עיקר הנאותה בלילה וכו'. ע"ש. וכותב ע"ז הגאון המקנה, שיש ראייה מפורשת לזה ממתני' דפסחים (מו): בדין הפרשת חלה טמאה ביר"ט שמנicha עד לערב ושורפה, מוכח להדיा שמותר לשורפה בלילה, ודין חלה דין תרומה. [וע' בש"ת ספר יהושע א"ח ס' יט, ב"ה ומ"ש המקנה, מ"ש ע"ז]. ע"ש. ובספר שרכי הים ח"א (דף ע"ד) כתוב בשם "נצח ישראל" (קידושין לד). שהכירה שאע"פ שעשה של שריפת קדשים אינו אלא ביום ולא בלילה, והו"ל מ"ע שהזמן גרמא, אע"פ כן נשים חייבות. ע"ש. ואין הספר הזה מצוי אצל. וכ"ק על הרוב שרכי הים שלא ציין לדברי הפני יהושע והשעור המלך. וע' בש"ת שבת הלוי חלק ו (ס"י פח). וראיתי להגאון מהר"י טיב בספר ווי העמודים (ס"י שפט) שהביא דברי מהר"ט אלגאיי הנ"ל, שהוכחה מהתוס' (קידושין לד). שריפת תרומה בין ביום בין בלילה, שאיל"כ הו"ל מ"ע שהז"ג שהנשימים פטורות. וכותב לדוחות שי"ל דआ"ג דמדאוריתא תרומה טמאה נשרפת אפילו בלילה, אבל מדרבנן אין נשרפת אלא ביום. וזה משומם דמוכחה מהירושלמי (פ"ב דשבת), שכל הקדשים אין נשרפים אלא ביום, וגוררו תרומה אטו קדשים, ואיל"כ הו"ל מ"ע שלא הזמן גרמא, ונשים חייבות. ושם הביא הראייה מהירושלמי (סוף תרומות), שמותר להדליק נר חנוכה בשמן שריפה, ואילו היה אסור מן התורה להדליק שמן שריפה בלילה, הicy שדרנן איסורא דאוריתא משומם מצוה דרבנן, אלא ודאי שהוא רק מדרבנן גורה אטו קדשים, ובמקום מצוה לא גורה. ע"ש. אבל למאי דנקתינו כמ"ש הרמב"ם שודוק נותר אינו נשרף בלילה, משא"כ קדשים שנטמאו, לפ"ז אין מקום כלל לגוזר תרומה אטו קדשים. ועוד דמכיון דליקא אלא עשה, ואין לאו כלל, אין סברא לגוזר. וכמ"ש התוס' מנהות (סח) ד"ה והוא כתיב. ע"ש. (וע"ע במשנה למלך פ"א מהל' י"ט הלכה יז). וברשות ספר יהושע (א"ח ס"י יט) הביא ג"כ הראייה מהירושלמי (סוף תרומות), שmdlיקים נר חנוכה בשמן שריפה, אלמא שmdlיקים שמן שריפה בלילה. ואף דבמגילה (כ): אמרנן דעת צאת הוכבים ימא הוא, מ"מ בין השימוש היה אסור לשרפם. ע"ש. וע"ע בש"ת מנהת יצחק חלק ח (ס"י קטז) ד"ה אך, וד"ה ובזה. ע"ש. ויש לדוחות כמ"כ לעיל. ודרא"ק. ובספר לימודי ה' (לימוד ר"ב דף צז ע"ב) אחר שהאריך בפלפול בעניין זה, העלה שהתלמוד שלנו סובר שודוק נותר אינו נשרף אלא ביום, וכן הpigol. משא"כ שאר קדשים שנטמאו, נשרפים גם בלילה. ובין להתלמוד שלנו ובין להירושלמי שמן שריפה נשרף גם בלילה, אלא שלפי התלמוד שלנו לא אסור לשרפם בלילה אלא נותר, ולהירושלמי נותר וטמא דין אחד להם. ושם שנטמא דחשיב שלא בזמןנו, מותר לשורפו בין ביום בין בלילה. ע"כ. והגאון העמך שאלת (פרשת וירא ס"י י' אות ח) כתוב, דמה שהוכחה הגאון טוריaben מהירושלמי פ"ב דשבת, שכל

הנשראפים בקדשים אסור לשורוף בלילה, מ"מ בביור הספרי פר' נשא (פסקא כח), ביארתי שמהירושלמי מוכח להיפך וכו'. ע"ש. אולם הרמב"ן (שבת כד:) למד מהירושלמי בדברי הטורי ابن. וכ"כ בשור"ת שמחת יום טוב (ס"י פו), ובספר ווי העמודים (ס"י שפט) הנ"ל. וצ"ע. וע' מ"ש בשור"ת יהודה יעלה אסא (חאו"ח ס"ס עו) ע"ד הנוב"י. ויל"ע. וע"ע בספר נשמת חיים אבולעפיה (דף פח ע"א), ובشور"ת ספר יהושע (חאו"ח ס"י יט), ובشور"ת עמודי אש (בקונטראס עמוד ירושלים דף ו ע"א). ובספר משנה ברורה בביור הלכה (ס"י תקו ס"ד), ובספר מצות המלך (דף לו ע"ב).

מסקנא-DDINA לפיה מה שהעלו רוב האחרונים הנ"ל בדיון שריפת חלה טמאה ותרומה טמאה, ראשאים לשורפה בלילה. ולית דין צריך בשש. [ויש להוסיף עוד סניף להקל, כי הנה דעת רבותינו גдолיל עולם רבינו יעקב ביבר, והרב המב"ט, והשל"ה, להלכה ולמעשה, שה הפרשת חלה בזה"ז هي בכל שהוא, וכמ"ש ממן החיד"א בשם ברבי יוסף (שינוי ברכה ס"י שכב סק"א), ושכן המנהג בא"י. וכבר כתוב בשור"ת יהודה יעלה אסא (חיו"ד ס"י שנב) בשם רבו, שיש לצד שהמצוה בשריפת חלה או תרומה טמאה, היא בצדית כדי נותר. וכדמוכח בפסחים (כח:). וע"ש. וא"כ היכא דליך מצוה בשריפת החלה, שאין בה שיעור כזית, יכולה להיות שריפתה אף בלילה. ועי' בשור"ת מנחת יצחק (ח"ד ס"י יג). ודו"ק].

הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א
הראשון לציון הרב הראשי לישראל

בדין לשירות האיל"ם

בעהית"ש. חמישי בשבת עשרים יום בשבט התשס"ג

ליידי ומכובדי דגול מרובה,
רב אהבה ורב חביב'א,
הרבי הגאון ר' אליהו מלכה שליט"א
הרבי ור' מ' דע"ת כרמיאל יע"א.

שלום רב לאוהבי שמן, גם ברכות יעתה לעד

זה שלוש שבועות שקיבلت את תשובתו הרמתה אשר שירתו ואשר ערכ וכותב
בעניין האיל"ם שהביאו מדינת אוסטרליה, ושחו מהם איזה אחים תחת
פיקוחם של שני ת"ח חשובים ומומחים במלاكت השו"ב, ונагו בהם כדין היה
ענין כסוי הדם.

ואחרי זה נודע לו שהיא דין רבנות הראשית לישראל על האילים הללו אם
טהורים הם אם לאו, ועדין לא נפסקה הלכה זו. ע"כ כת"ר שכ"ב' מעלה
הרבי הראשי לישראל הראש"ל הגאון המפורסם ראב"ד שליט"א, הורה לו להתיר
את אלו שכבר נשחו, ולא לשחו אחרים עד שתתברר הלכה זו.

ולן צין שבדקו בהם יחד עם הרה"ג אשlag נר"ו ראש השו"ב בית המטבחים
שם, ומצאו בהם סימני טהרה, שהם מעלים גרה ומפריסי פרסה, ובדקו בלחין
העלيون שלהם ולא מצאו לא شيئا ולא ניבים. והקרנינים שלהם מפוצלות, וע"כ
מן הדין בשרם וגם חלבם מותר, וטעונים כסוי הדם ככל החיות הטהורות. וככ'
דן בסוגיא דסימני טהרה במסכת חולין (נ"ט ע"א) ובמה שנאמרו בה בראשונים
ואחרונים, ונוגן בדבריהם כיד ה' הטובה עליו.

אות א: ובטרם שאבא לדון במ"ש מעלהו הר"מ נר"ו בעניין מסורת לטהרותם,
אקדמים ואפתח במאדי דסיהם כת"ר, שאחר שכח תשובתו להתרם שב
וביקר בבית המטבחים וראה ששחו עוד איל"ם נוספים משום ההכרח של
משרדיו הממשלה, אך מכרו אותם עם הטרפות ורב בית המטבחים בדק בראשים
שליהם, ומצא שתי شيئا קטנות בקצת הלסתות, אחד מצד זה ואחד מצד

השני, מה שלא הצליחו לראות בבדיקה שעשו בעודם חיים, כי הן נמצאות בעומק הלסתות.

זהנאה למרות גילוי זה העלה בכוחא דהיתירא, וזאת בהקדים דברי הגمراא בחולין (נ"ט ע"א) דכל בהמה שמעלה גרה בידוע דין לה שניים וטהורה, ושאלו והרי גמל דמעלה גרה הוא ואין לו שניים למעלה וטמא, גמל ניבי אית לה, ורש"י ז"ל כתוב ניבי, שתי שניים יש לו למעלה אחת מכאן ואחת מכאן. וכו', לשון מורי ניבי, אף שאין לו שניים ממש, חניכין שקורין מנצוב'ש יש לו, ובולטין וניכר מקום בליטתן זו אצל זו כשניים. עכ"ל. ואחר שהזכיר בדברי הראשונים בזה. הביא את לשונו של מרכז ז"ל בש"ע (סימן ע"ט ס"א) ז"ל, וכל בהמה וחיה שאין לה שניים בלחי העליון ולא ניבים שהם תלתלי בשר כעין שניים בולטין בחניכים, ויא שניבים הם שתי שניים למעלה אחת מכאן ואחת מכאן בקצחות הלסתות בידוע שהיא טהורה. עכ"ל. וככתב הרב הכותב שליט"א, דעת"י הכלל שבידינו דסתם ויש הלכה כסותם, והזכיר סברת הי"א רך כדי להלوك כבוד לבעל דעה זו, ובמ"ש ג"ע ביב"א ח"ו (חו"ד סימן ה') וסמן בזה אדרבי הרמ"ע מפונו ז"ל (סימן צ"ז) ז"ל, דע כי מרכן המחבר דרכו בש"ע להביא תחילת הדעה היותר מוסמכת, ולא זכר הסברא השנייה אלא כדי להלוק כבוד לבעליה שגם הם גדולים. וכ"כ החלקת מחוקק באהע"ז (סימן א' סק"א), והש"ך ביר"ד כלל ההוראה (סס"י רמ"ב), ולפ"ז בנו"ד שמרן ז"ל סתם דניבין הן תלתלי בשר ולא שתי שניים שבקצחות הלסתות, ובאלים הללו אין תלתלי בשר כי אם שתי שניים ממש בשתי הקצחות, והעיקר כסותם דמרן ז"ל, ולדבריהם האילים האלו מותרים הם.

ע"כ שם, אמן הרב כף החיים שם (אות ד'), כתוב בשם כמה פוסקים דהניבין הן שתי שניים למעלה אחת מכאן ואחת מכאן, ולשון זה נראה עיקר, ושל"ד הש"ך והפר"ח (סק"ב) ולה"פ ועוד פוסקים, שלא יהיה לה לא תלתלי בשר ולא שתי שניים. עכ"ד. וככתב דיתכן דהרב כה"ח החמיר משום דין לו הכלל הזה דסתם ויש הלכה כסותם, ובמ"ש הכה"ח באור"ח (סימן י"ג אות ז') ע"ש. لكن לפי האמור יש מקום להקל בהם שייהיו מותרים, שהרי אם נאסור אותן, בעל האילים ישחט אותן וימכור אותן כטרפות לאחינו בנ"י, שזה חמור יותר, ומה גם שיש הפסד ממון והتورה חסה על ממון של ישראל. لكن לפי ענ"ד האילים האלו מותרים באכילה בלבד החלב שלהם וטעונים כסוי הדם ללא ברכה, כפי שהעליתי בס"ד. עכ"ד הרב ה פוסק הנ"ל.

ואחר המחלוקת רבה ממעכת"ר, הנה גם לשיטת הכה"ח העיקר להלכה בדעת מrown ז"ל הוא כמו הדעה שכתב בסתם. רק דס"ל להכה"ח וסיעתייה, דמרן כתב דעת י"א לחוש לה לכתתילה, ולא רק לחלק כבוד לבעל דעת זו, שלא כסבירת הרמ"ע ז"ל וסיעתו והכרעתו מן היב"א נר"ו. ואילו כאן (בסיימון ע"ט סק"ד) כתב הכה"ח בפירוש, הדעיקר בזזה כסבירת ה"א שבש"ע, ולא שיק לומר בזזה דהכה"ח אziel לשיטתו. ודבריו ז"ל מבוססים ע"ד הש"ך ופר"ח שכתו בזזה להדיא דסבירת ה"א היא עיקר. וכ"כ רוב האחוריונם. וכן הוא מפורש בתוספות בחולין (נ"ט ע"א) הדעיקר כסבירא הראשונה שברשי"ז ז"ל, דניםים הם שניים ממש אחית מכאן ואחת מכאן. וע"ש שהביאו ראיות זהו שניים ממש.

ובן הוא דעת רוב כל הראשונים, ואע"ג שכתו האחרונים שדעת הרשב"א והטור כהסבירא השניה שהניבים הם תלתלי בשר, הנה כ"כ הרשב"א ז"ל בת"ה (בית ג' שער א'), אך בחידושי הרשב"א ז"ל על חולין שם הביא רק הדעה הראשונה דרש"י ז"ל שהיא סבירת ה"א שכתו מרן ז"ל בש"ע.

ז"ל הרשב"א ז"ל בחידשו שם, והרי גמל דמעלה גרה ואין לו שניים למעלה וטמא. כלומר והיכי כיילת ותנית דכל בהמה שמעלה גרה ואין לה שניים למעלה טהורה. ושנייה גמל ניבי אית לה, והן שניים שלועסין בהם, והगמל יש לו אחית מכאן ואחת מכאן בקצוות הלסתות, וכנוגדן בסוס ניכר, כן פירש רביינו שלמה ז"ל וכן עיקר. וכן הוא ברוב הראשונים ז"ל על הש"ס.

וגם הרב המגיד ז"ל בהלכות איסורי ביאה (פ"א ה"ב) כתב כן, ז"ל, וביאור דבריו ז"ל כך הם, כבר ביאר הוא שצרכיך שייהו ב' הסימנים ובאומרו כל בהמה שהיא מעלה גרה, ר"ל מן הטהורים, וכן הוא האמת כמובואר בגמרא (נ"ט ע"א) שאין לך בטהורים שייהו לו שניים מלמעלה. עוז"כ ושם אמרו גבי גמל והלא יש לו ניבי למעלה פי' שתי שניים אחית מכאן ואחת מכאן בקצוות הלסתות, וכו' וצורך הוא להשミニינו שכל שיש לה שניים למעלה טמאה וכו'. עכ"ל. נמצא דנקט הபירוש הראשון דרש"י שניים הם שניים, וגם מפרש כן בדעת הרמב"ם ז"ל שכל שיש לה שניים למעלה טמאה היא. וככפי הנראה למד כן מლשונו של הרמב"ם ז"ל בהלכה ב' שם שכתו, וכל בהמה וחיה שהיא מעלה גרה אין לה שניים בלחין העליון. ומסתמיות דבריו שלא הזכיר כלל עניין תלתלי בשר ממשען דרך בשניים תלייא מילתא.

וב"ג גם מהרי"ף והרא"ש ז"ל שכתו, א"ר חסדא היה מהלך במדבר ומצא בהמה ופרוטותיה חתוכות, בודק בפיה אם אין לה שניים למעלה בידוע שהוא

טהורה, ואם לאו בידוע שהיא טמאה, והוא שיכיר בן גמל. עכ"ל. וכותב הר"ן ז"ל שם, אם אין לה שינויים מעלה בידוע שהיא טהורה, לפי שהיא מעלה גרה, ואם לאו בידוע שהיא טמאה שאינה מעלה גרה והוא שיכיר בן גמל שאין לו שינויים והוא מעלה גרה ואיןו מפריס פרסה, אין לך דבר שמעלה גרה וטמא אלא גמל, וה"ה לשפן וארנבת כדכתיבי בקרא בהדייא, מיהו א"צ שיכיר שפן וארנבת לפי שיש להן שינויים, אבל גמל בעודו קטן אין לו שינויים ולא ניבים. עכ"ל. וגם מדבריו נראה דנקט כפי הרាជון דרש"י ז"ל שניבין הן שינויים.

ועוד דהש"ך הוא מסיעתו של הרמ"ע מפננו ז"ל בהא דלא מביא מラン ז"ל סברת הי"א רק כדי לחלק כבוד לבעל דעה זו. וכמ"ש בכללי הוראה ס"י רמ"ב, והביאו הרה"ג הכותב בעצמו שם וכן"ל, ועם כל זאת כתוב כאן להדייא דהעיקר סברת הי"א שבש"ע, ובודאי דלא שיק לומר עלייו דАЗיל בזה לשיטתו, אלא ודאי ס"ל דכאן איןנו ככל סתם ויש שהעיקר בסתם, אלא כאן העיקר כי"א שהוא דעת רוב הכל הראשוניים ז"ל.

אות ב: ובאמת שגם מラン ז"ל בבי הביא דעה זו דNibim הן שינויים באחרונה. כי"ש. וכל מי שرأיתי מן האחוריונים כולם יצאו בעקבות הש"ך והפר"ח שהעיקר בזה כהדעה הראשונה. וכן הוא בש"ג שם. וגם הכה"ח שם כתוב שכן דעת לה"פ ובל"י (אות ב') ושפ"ד (אות ב') ובית יצחק (ב'). וע"ש. באופן שאין כאן מקום לומר שהכה"ח כתוב עפ"י שיטתו, דאין שיטה כזו שהי"א הוא עיקר נגד הסתם, אלא דכאן ס"ל לכולחו רבן שהעיקר בזה כהדעה הזו, ואולי גם הבינו שאין כאן חלוקה של סתם ויש מהרגיל בדברי מラン ז"ל, אלא יש כאן עניין אחר שבא לחוש להדעה הזו ג"כ וכדלהלן, ועכ"פ אין אפשרות לבא לדון בחמורות ככלו להתייר עפ"י האי כלל DSTAM ויש הלכה בסתם, במקומות שככל הפסיקים כמעט סוברים שהעיקר להלכה כה"א.

ובהמשך בזה ראייתי בספר תפארת יעקב לר"י גיזנדהייט ז"ל על חולין (נ"ט ע"א) בד"ה ניבי, שהביא את שני פירושי רשי"י, ומ"ש התווס' דהעיקר כההפרוש הראשון, וכותב ולולי דבריהם נ"ל להיפך ממש, כיון דכללה סוגיא קרא להן שינויים, וכ"ג בתר הכי גבי שפן וארנבת קורא אותן שינויים, ומ"ש דבגמל קורא אותן ניבי כיון שהם שינויים ממש. ועוד כיון דבא לישב נהי דאין לו שינויים כמו לטומאה אחרית אבל ניבי אית ליה, עכ"פ אי ניבי הינו שינויים ממש רק שהן אחת מצד זה ואחת מצד זה, א"כ חילוק זה לא הוזכר בדבריו כלל, וכי יש הבדל בין ב' שינויים או הרבה, דרך שתים נקבעו ניבי ולא יותר, ובהכרח שבתיבת ניבי רמז מה שבא לישב דגמל אין לו שינויים, אבל ניבי אית ליה, דהיינו בליתות,

ושם ניבי כולל ג"כ שניים ממש, אבל יכול לאומרן גם על בליטות, אבל שניים לא יפול על בליטות כלל, ולכ"ע הבדיל ביניהם במא שאמר ניבי, וכו'. עכ"ל.

ואחר המחלוקת מהדר"ג כראוי, יש מקום בראש לחלק ולומר דלulos ניבי הם שניים ממש, אבל ידוע ומפורסם שהם שונות משאר השינויים גם בצורה וגם במקום הימצאים, שהם עומדות אחת מן הקצה הזה ואחת מזה וכשאמרו בתחילת דלטמות יש שניים בלח"י העליון כונתם לכל השינויים החותכות והניבים, ושאלו והרי גמל דאין לו שניים כשאר הטמות, ואע"ג דיש לו שתי ניבין אפשר שאין נחברים שניים אלא הם בכלל הטוחנות, ותירצ'ו דגמל ניבי אית ליה והם מכלל השינויים, ולא מיקרי שאין לו שניים למעלה. (וההבדל הוא לא בין מעט להרבה שניים, רק כאמור יש הבדל מהותי בין ניב לשן רגילה). ומ"ש דשם ניבי כולל גם בליטותبشر, הרי התוס' הוכיחו דזה רק שניים שלא מצאנו ניבי רק על שניים ממש ולא על בליטותبشر.

וגם מ"ש בסוף הדיבור דמהגמ' משמעו דיש הבדל בין שני הטמות בין הגמל ורצת להכריח מזה דنبيי הםبشر ושותה משינוי הטמות גם זה לא מוכרת, דגם למ"ד ניבי הם שניים ממש עכ"פ יש הבדל גדול בין הגמל לשאר הטמות, דהסוס והחמור וכו' פיהם מלא בחותכות ובניבים. אבל הגמל נראה כמו בהמה טהורה ממש, שהרוואה רואה שאין לו שניים, דהחותכות הן הן הבולטים מן הפה, וזה נראה כמו הטהורם. ותירצ' דنبيי אית ליה, ואע"ג דאין בולטים כלל, מ"מ יש לו שניים ולק"מ. וע"כ אין לנו אלא דברי התוס' ורוב הראשונים דהוכיחו שניביים הם שניים ממש.

אות ג: ועוד נלע"ד הקללה, דבשינויים ממש לית מאן דפליג דהו סימן טומאה, ומחולקת שני הפירושים הנ"ל היא רק בניבים שלبشر, דלפי הפירוש הראשון ניבי הינו שניים בנסיבות הלסנות. וכשאין לה שניים כלל בלח"י העליון טהורה היא, ואעפ"י שיש לה תלתליبشر כען שניים אין בכך כלום, דשינויים בעין וליכא. אבל המ"ד השני ס"ל דaina טהורה עד שלא יהיה לה שניים ולא ניבים לא משינויים ממש ולא שלبشر. ונמצא מ"ד תלתליبشر מהמיר טפי דאפילו תלתליبشر הוא סימן שאינה טהורה, וק"ו שניים ממש. ולפ"ז בניבים שהן שניים ממש לכ"ע הוא סימן טומאה.

זהדרים נראים ע"פ הסברא, שלא יהיה תלתליبشر הדומים לשינויים יותר משינויים עצםם, אלא דיים שייהיו כמותם. דבגמרא חולין (נ"ט ע"א) אמרו, ת"ר אלו הן סימני בהמה וכו', כל בהמה שמעלה גרה בידוע שאין לה שניים למעלה וטהורה. וככלא הוא, והרי גמל דמעלה גרה הוא ואין לו שניים

למעלה וטמא, גמל ניבי איתת ליה, והרי בן גמל (בעודו קטן) דنبي נמי לית ליה, ותו הרי שפן וארנבת דמעלות גרה הן ויש להן שינויים למעלה וטמאין, ועוד שינויים מי כתיבי באורייתא, אלא ה"ק כל בהמה שאין לה שינויים למעלה בידוע שהיא מעלה גרה ומפרשת פרסה וטהורה. ולבדוק בפרשיותה, כגון שהוא פרשיותה חתוכות, וכדרב חסידא דא"ר חסידא היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרשיותה חתוכות בודק בפיה אם אין לה שינויים למעלה בידוע שהיא טהורה, אם לאו בידוע שהיא טמאה, ובלבב שיכיר גמל, גמל ניבי איתת ליה, אלא ובלבד שיכיר בן גמל. וככו! ע"ב.

ובל מעין רואה שעיקר הקפidea בשינויים וכמ"ש הראשונים שם, דבכמה שמעלה גרה א"צ לשינויים, אבל בהמה שאינה מעלה גרה צריכה שינויים גם למעלה כדי לטחון האוכל הדק היטב, ושאלו מגמל שמעלה גרה ואין לו שינויים וטמא. זאת צריך לדעת דגם הבהמות הטהורות והחיות הטהורות יש לה טוחנות למעלה וגם תת טוחנות. והם דברים מפורטים. וכ"כ הרבה כה"ח (ס"י ע"ט סק"ב), דזוקא שינויים אין לה אבל מכתחות יש לה בין בלחי העליון בין בלחי התחתון בין מלמעלה בין מלמטה כנודע. עכ"ל. ולפי חכמי הזואולוגיה יש להם (לגדלות) שלוש תת טוחנות ושלש טוחנות למעלה בכל צד, ומה שאין להם הינו החותכות והניבים שהן הקדימות והסמכות אליהן, שהן ניבין ארכויים וצורתן שונה מן החותכות ידוע. ולזה שאלו והרי גמל אין לו שינויים למעלה, ותירצחו דאית ליה ניבי, כלומר שבזה נחשב שיש לו שינויים למעלה וטמא. דמעתה א"א לומר עליו שאין לו שינויים למעלה.

ורש"י ז"ל שם כתב בניבי שני פירושים, כהנ"ל, לפירוש הראשון הניבי הן שתி השינויים ממש אחת מכאן ואחת מכאן. ולפירוש השני הן בליטות בבשר החניכים ודומין לשינויים.

זהג'ה לפי הפירוש הראשון פשוט דעתינו שתי השינויים מכאן ומכאן تو לא מיקרי שאין לו שינויים למעלה, ולפי הפירוש השני בא לחדש שוגם תלתלי בשר הדומים לשינויים גם הם נחביבים שינוי לעניין זה דתו לא חשוב בין הבהמות שאין להם שינויים, ומדובר הדק היטב בלשון רשי"ז ז"ל שכותב בפיו השני, שאע"פ שאין לו שינוי ממש וכו', כלומר דעתך מיקרי שיש לו שינויים בגלל אותן תלתלי בשר, וכק"ו ביש לו שינוי ממש דבזה לית מאן דפליג דעתה הוא. וכמ"ש לעיל.

וחל"א רצה לומר דעתיך הכוונה בחז"ל הוא בהמה שפרשיותה חתוכות וא"א לבדוק אם הן שסועות אם לאו, בזה אמרו לבדוק אם אין לה שינוי

למעלה בידוע שמעלת גרה היא ופרסותיה שסועות וטהורה, אבל בשיש לה פרסות ואנו רואים שהן שסועות מה איכפת לנו בשניה. ואינו כןDBGMR'A הנז' אמרוadam יש לה שינויים טמאה. וכן נראה מכל הראשונים ז"ל.

וראיתי בפרי חדש (סימן ע"ט סק"ג) שכותב ז"ל, לפי שאין לך בטהורים שיהיה לה שינויים מלמעלה, ואין לך בטמאים שאין לו שינויים מלמעלה, וכל שיש לו שינויים למעלה בידוע שהיא טמאה. עכ"ל. והרי שפטיו ברור מילו דכל שיש לה שינויים מלמעלה טמא. ומ"י יכול לבא אחר המלך להתיר זהה ח"ז. ולהלן הוסיףתי להבהיר ולהזק את זה בס"ד.

וראיתי לרביינו חיים ז' עטאר ז"ל בפרי תואר שם (אות ב') וכל בהמה שאין לה שינויים בלחין העליון ולא ניבים וכוכו ע"כ, משמע דבעינן לסייען טהרה שלא יהיו לה לא שינויים ולא ניבים, והכי נמי משמע להדיא מהש"ס (חולין נ"ט ע"א) דקאמר גמל ניבים אית' ליה, משמע דלא יספיק חסרון השינויים. והגמ' דמתניתא ומימרא דרב חסדא מאריה דהאי שמעתתא לא אמרי אלא שינויים, גם הניבין בכלל השינויים, והגמ' דהרבב"ם לא העלה על ספר זכרון הניבין, משמעו ליה דפשיטה דהינו שינויים. וכוכו. עכ"ל.

זה גם דמפורש בלשונו ז"ל דאיינה טהורה א"כ אין לה למעלה לא שינויים ולא ניבין, מ"מ אין בלשונו הכרח גמור למה שכתבתי בעניותי, DID הדוחה יכולה לומר, זה"ק דבאמת בעינן שאין לה שינויים ולא ניבין, אך תיבת "ניבים" סובלת שני פירושים וכמ"ש רשי"ז ז"ל הנז', וכונתו ז"ל היא דאיינה טהורה עד שלא יהיו לה גם ניבים למר כדיית ליה ולמר כדיית ליה. ואע"פ שנראה שכונתו היא שאין להקשר עד שלא יהיה לה מאומה, שהרי מדובר בה אסתמא דמן ז"ל שכתוב שהניבין הם הבשר של החניכיים הבולט ודומה לשינויים, וע"ז קאמר דבעינן לסייען טהרה שלא יהיו לה לא שינויים ולא ניבין, מ"מ הדוחה בקהל, ומיהו מהמשך דבריו, שכן משמע מהש"ס דלא אמרו אלא שינויים, והעלה גם הניבין בכלל השינויים, וכן במ"ש בדברי הרמב"ם ז"ל דהגמ' דלא הזכיר ניבין כלל, משמעו דפשיטה ליה דהינו שינויים. וכן נ"ל.

מל' זה נראה דסבירא ליה דלמ"ד זה לא מתחשך. עד שלא יהיו לו לא שינויים ולא ניבין בין ניבין ממש ובין ניבין של בשר, וכן נ"ל עיקר בדבריו ז"ל.

וע"ש עוד שעלה ונסתפק אם מצוי בעולם איזה מן שיש לו רק ניבין ולא שינויים מלבד הגמל, נ"מ אם מצא בהמה שנטול רק מקום השינויים, ולא מקום הניבים, או שנטול מקום הניבין ולא מקום השינויים, ואין לה שינויים, אם יספיק

לטורה בסימן זה שאין לה שניים, ומזה נלמד שגם ניבים אין לה, דין לך בהמה שאין לה שניים ויש לה ניבים מלבד הגמל, והגט דמשמעות הש"ס דקאמר גמל ניבי אית ליה משמעו דברומך דעתך ליה ניבי הם סימני טומאה, א"כ הרי משכחת לה דאיقا כה"ג לאסור אותה ותיבעי לברורו ספיקן. וע"ש. וכותב דנראת להוכיח ממ"ש בש"ס (חולין נ"ט ע"א) ובלבד שיכיר גמל, ושאלו גמל ניבי אית ליה, ומשני בן גמל. והאריך והסבירadam ימצא שאין לה מקום הניבים או מקום השינויים, ודאי בכ"ג טמאה עד שהיו לפניו מכותותיהם ואין בהן לא שניים ולא ניבין אז טהורה. עכ"ל. ומכל דבריו נראה דס"ל דכל ניב שיתה וכל שנ שתהיה הוא טמא.

ואחר חיפוש רב מצאתי דבר זה מפורש בדברי הרב שלחן גבוח ז"ל (בSIMAN ע"ט סק"ב), שאחר שהביא הסוגיא דגמרא ושני פרושי רשי"ז זה, כתוב זה"ל, ולכאורה נראה שפירוש הראשון עיקר, וכ"כ בפרק שcn דעת האחרונים ועיקר. דלפירוש שני דنبيים חניכים, א"כ כשפירך והרי גמל שאין לו שניים וטמא, Mai קא משני גמל ניבי אית ליה, בשלמא אי ניבי היינו שניים משני שפיר, אבל אם הם חניכים לא משני מידי דעתם שניים אין לו וטמא. וצ"ל לפירוש זה דס"ל כהא אמר בגמ' כל בהמה שאין לה שניים למעלה טהורה, היינו דיליכא כלל לא שניים ולא חניכים, ורק כשפירך מוגל שאין לו שניים שפיר קא משני גמל ניבי אית ליה, דכיון שיש לו למעלה בין שניים בין חניכים יצא מכל טהורה דלית לה כלל. ודוק. עכ"ל.

זהנ"ה מבואר ומפורש בדבריו ז"ל דלפירוש השני שהניבין הן תלתלי בשר, בעינן שלא יהיה לה בלתי העליון לא שניים ולא חניכים של בשר, אבל אם יש ניב שהוא שן ממש או ניב של בשר, בכל גוונא היא טמאה, והוא כמו שכתבתי בעניות בעה"ו. ונתתי הودיה לה' שכאש דימית' מצאתי מפורש.

ועיין בכ"ח (ס"י ע"ט סק"ד) שאחר שהביא דברי הש"ך והפר"ח שהעיקר כה"א שנייבין הם שתי שניים אחת מכאן וכו', ושכ"כ לה"פ ובל"י ושפ"ד ובית יצחק. כתוב, ור"ל דחייבין גם לסבירא זו ובעינן שלא יהיה לה תלתלים ולא שניים אחת מכאן ואחת מכאן. עכ"ל. ואולי ר"ל דכונת מון ז"ל לא לפסוק זה הילכה כמ"ד זה או זה, אלא דבא לומר דחייבי לשני הפיורותם, ולא תהיה טהורה עד שהיה הלחין העליון שלא שניים כלל לא שניים ממש ולא תלתלי בשר.

ועכ"פ ביש לה שניים ממש כבר נתרפרש שרוב כל הפסוקים ראשונים ואחרונים סבירי שהוא טמאה. ולפי מ"ש עולה דכל שיש לה שניים ממש טמאה

לכ"ע, דגמ' המ"ד דהינו תלתלי בשר מודה בשינויים ממש דבודאי הוא סימן טומאה. ועicker.

אות ذ': ואולם יש לי בזה חקירה גדולה, דלפי האמור צ"ל דайлימים אלו אין מעלים גרה, דכן כתבו להדייא בגמרה, אבל שאין לה שינויים בידוע שהיא מעלה גרה, וגם פירשו הראשונים ז"ל, دمشום שאינה מעלה גרה ברא לה יוצר עולמים שינויים גם למעלה כדי שתתליעס האוכל כראוי הדק היטב, וככ"ל. והנה הש"ב שהם מומחים אמרו שבדקו באילמים אלו ולפי מבנה הקיבות שלהם נמצא דmulot גרה הם. והיו דברים אלו סתרי זא"ז. ויתר מזה קשה דהשי"ב והרב היל' בדקו גם בטלפים שלהם והם סדוקות ושותעות, ובגמ' דחולין (ג"ט ע"א) אמרו עוד, ואמר רב חסדא היה מהלך בדרך למצאה בהמה שפיה גמום בודק בפרשיותה, אם פרשותיה סדוקות בידוע שהיא טהורה ואם לאו בידוע שהיא טמאה, ובבלבד שיכיר חזיר. ושאלו בוגרמא אولي יש עוד מין הדומה לחזיר, לא ס"ד דתנא דבי ישמעה ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא, שלייט בעולמו יודע שאין לך דבר שמפריס פרסה וטמא אלא חזיר, לפיכך פירט בו הכתוב הוא. ע"כ.

נמצא אבל בהמה או חיה שפרשיטה ששותעה בידוע שהיא מעלה גרה והה"נ לאילמים אלו, ואין להסתפק בהן מהזיר דהא יש להם קרנים, וקרניהם מוציאין מספק חזיר כדי וምורש בראשונים שם, ומאייך יש להם שינויים בלחין העליון שהוא מוכיח שהוא מעלה גרה. וצריך להבין עניין זה.

ובעל רוחין צרכיהם אנו לומר צריך בקיימות גודלה כדי לדעת מה היא פרסה ששותעה. דיש שהן סדוקות רק מצד אחד אבל מן הצד השני הם סתומות וחותומות, ויש שسدוקות רק בחלקו ולא לכל עומק הפרסה. וגם דיש חילוק בין פרשות הבהמות ובין החיות, נמפורש כל זה בדברי ה פוסקים. ועיין כה"ח (סימן ע"ט סק"ג) שכטב פרשותיה סדוקות, שמובדלות מלמעלה ומולמטה בשני ציפורנים, שיש שפרשוטיו סדוקים מלמעלה ואין ששותעות ומובדלות לגמרי שלמטה מחוברות, רשי"י בחומש פ' שמיני, כהגה"ג בהגה"ט אות ד', לה"פ אות א', בל"י אות א', ש"ג אות א', שפ"ד אות א', ערוך השלחן אות ג', זבחין צדק אות א'. עכ"ל. והרי דמדברים אלו כבר רואים שאין דבר זה פשוט כל כך.

ולמו"כ ידוע שנחalker ה פוסקים בפרשיות החזיר אם ששותות הן לגמרי אם לאו (אע"פ שምורש בתורה שמפריס פרסה הוא). וכעת ראייתי בכח"ח שם (אות ז') בשם דמש"א (דף קנ"ט ע"ב) וכנה"ג (בהגה"ט או' ט') ובבל"י (אות ד'), שכטבו דה חזיר אין השטע שלו עובר מצד לצד, ועכ"כ כשרואה בהמה שפרשיותה

סודוקות מצד לצד אין להסתפק בחזיר. וכותב שהכ"א (אות א') השיג ע"ז, דגש החזיר פרטוטיו סודוקות מעבר לעבר. וע"ש. וכן ראיתי בפמ"ג בשפטי דעת (סימן ע"ט אות א') שכותב ג"כ שצרכיך שהסידוק יהיה מעבר לעבר, שלא מהני מה שסידוק מצד אחד. ועיין כנה"ג (הגה"ב אות ט') שכותב חזיר אין פרטוטיו סודוקות מעבר לעבר. ואני יודע א"כ קרא דפ' ראה ואת החזיר כי מפריס פרסה הוא והוא גרה לא יגר טמא הוא לכם, והוא איננו בכלל מפריס פרסה לפי דבריו, כיון שאין השסע עובר מצד לצד. ועיין פר"ח אות א', וברא"ם על התורה. עכ"ל. וצ"ל שהדברים אינם ברורים דים, או דיש סוגים שונים, ואשר ע"כ גם באילים אלו יש מקום לומר דאפשר דהפרשות לא סודוקות כראוי לפי דין תורה.

ובן בקיבה אפשר שאין בקיאים בה כראוי, ושאלתי לאחד מהמפורטים בחכמת הזואולוגיה, וא"ל שיש בעלי חיים שלפי מבנה הקבה נראה שמלות גרה, ובפועל אינם כן, ונקט את ההיפופותם שהוא בהמות השדה, שיש לו מבנה הקבה כמו מה שהם קוראים ד' קבאות, ועכ"ז אינם מעלה גרה. ואולי הדברים הללו והדומה להם הם שהביאו לכמה פוסקים לומר שאין לאכול אפילו בשר היה עפ"י סימני, אלא עד שהיה מסורת דחישין שייאמרו בדדמי ויכשלו בבשר טמא רח"ל. [ולhalbן נביא דעת הפוסקים בעניין מסורת].

ואחר הגלות נגלו כל הדברים הנ"ל, דעת לנבון נקל דעתן מקום למ"ש כב' הרה"ג הכותב שליט"א להתר בשתי השינויים בלחי העליון משום סתמא דמן. ואחר שכתבתי הדברים הנ"ל עוד לפני שראיתי את דברי השו"ג, נזדמנתי אצל מ"ר הגאון המפורסם מהרש"ם שליט"א הרה"ר רواب"ד בעיר הקדש והמקדש ירושלים טובב"א, ואמרתי לפניו את מה שפירשתי זהה, דלפי עניות דעתך במקום שיש שניים ממש הוא טמא לכ"ע. ול"פ אלא בבליטות של בשר אי דינם כשיינים ממש או לא. ואחר שמעלת הגאון שליט"א עיין בגמר ובדברי רשי"ז ל עיון טוב, מיד אמר לי שכן הוא האמת, והתמה התמייה איך יש סלקא דעתין להתרם אחר שמצאו להם שתי שיינים בלחי העליון.

ואחר זמן סידרו לי פגישה עם אחד מהשובי הזואולוגים שבימינו, והלכו עמי כמה ת"ח, ומהתשבות שנתן לשאלותי יצא חיזוק גדול מאד לאסור האילים הללו. והודיעתי לה' בקהל גדול שהתכונתי בדרך האמת בכל מה שכתבתי זהה בחסדי ה' ב"ה. דמעתה אין עוד כל ספק שאכן אילים אלו אינם האילים שהתרה לנו התורה. [ובסוף התשובה אני אביא מדברי הפרופסור הנז' בהרחבת בעה"ו].

אותה: ומעטה אבא לדון בדברי הש"ך ביר"ד (סימן ע"ט סק"א) שכחוב, דאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת, וכדלקמן (סימן פ"ב) גבי סימן העוף. ובמה שדנו גдолיל האחרונים בדבר"ק.

ואקדמיים מ"ש בגמרא דחולין (נ"ט ע"א וע"ב), ת"ר אלו הן סימני חיה, ושאלו בגם', חיה בכלל בהמה היא לסימניין. (ופרש"י דהא כתיב זאת החיה וכו', וכתיב סימניין בתיריה) א"ר זира להתייר חלבה וה"ק אלו הן סימני חיה שחלבה מותר, כל שיש לה קרנים וטלפים. רבי דוסא אומר יש לה קרנים אי אתה צריך לחזור על טלפים יש לה טלפים צריך אתה לחזור על קרנים. וקרש ע"פ שאין לו אלא קרן אחת חלבו מותר. ושאלו, וכללא הוא והרי עז דיש לו קרנים וטלפים וחלבו אסור. כרכות בעיןן (ופרש"י ז"ל, גילדי גילדי קליפה על קליפה), והרי שור הכרוכות וחלבו אסור. חרוקות בעיןן (ופרש"י ז"ל מלאות פגימות וחריצים), והרי עז דחרוקות וחלבו אסור, מפוצלות בעיןן. והרי צבי דין מפוצלות וחלבו מותר חדורות בעיןן [וכתב רשי"י צבוי ודאי קרנותיו מפוצלות הן, ומכוון זה כתוב דמה שהם קראו צבי הוא שטיינבוク שקרנינה איןן מפוצלות. מיהו בתוס' כאן כתבו דזהו אותו צבי דהא חזין ערו מחזיק את בשרו וכמ"ש בכתבות (קי"ב ע"א), וחזין נמי דבשעה ישין עינו אחת פתוחה, וכמ"ש במדרש שיר השירים עה"פ דומה דודי לצבי. ור"ת גורס מוצלות כלומר זקופות וראשיהן כפופות ושל צבי איןן כפופות, וע"ש שהוכיחו שבוצלות הוא לשון כפיפה. [ולפי כל הפירושים עולה צבי קרנוו מפוצלות, והנה למה שקוראים צבי כיום בכל מקום וגם בספרי הזואולוגיה, קרנוו איןן מפוצלות. וסימן בסמל של הדואר. ובע"כ צ"ל דהسمות משתנים במשך הדורות]. ומ"ש דבעין חדורות פירש"י ז"ל עגולות שלא כשל עז שחן וחרבות, עוד פ"י שחן חזין למטה. ומסיקה הגمرا, הלך היכא דמפרצלא לא דינא ולא דיניינא, היכא דלא מיפצלא בעיןן כרכות חדורות וחרוקות, והוא דמלען חרקייהו. והיינו ספיקא דעתיא ררכוז וכו'. ע"כ.

וזהרמברט ז"ל (פ"א מהמ"א ה"י) כתב וז"ל, וסימני חיה מפי השמועה הן כל מין שהוא מפריס פרסה ומעלה גרה ויש לו קרנים מפוצלות, כגון האיל הרי זה חיה טהורה בודאי, וכל שאין קרנוו מפוצלות, אם היו קרנוו כרכות כקרני השור, וחדוקות כקרני העז ויהיה החדק מובלע בהן והדרות כקרני הצבי, הרי זו חיה טהורה עד שייהיו בקרנים שלשה סימניין אלו כרכות חדוקות והדרות. על"ל. ומלבד הפירושים שהזכרנו בסימני الكرנים מדברי רשי"י והתוס', עוד יש פירושים רבים בדברי הראשונים בכל זה, ולא עת האסף. וכן נפסק גם בש"ע י"ד (סימן פ' ס"א). ע"ש.

ומפשיות הסוגיא עולה בבירור דסימני טהרה שהם מפורשים בתורה כל שהוא מפרש פרסה ומעלה גרה הם שווים בין בבהמה ובין בחיה, ונלמד מהפסוקים שחיה בכלל בהמה לעניין זה. והבריתא שהזכירה סימני הקרנינט מפרשים בגמרה דבא להתיר החלב, אבל הבשר גם של הحياة תלוי במפרש פרסה ומעלה גרה. אלא שהש"ך (סימן פ' סק"א) כתוב אכן מאריך בסימני הקרנינט, לפי שאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן סימן פ"ב גבי סימני העוף. עכ"ל. והרבה מגדולי האחוריונים תמהו ע"ז, דבשלמא סימני העוף איתא בחולין (ס"ג ע"ב) א"ר יצחק עוף טהור נאכל במסורת. וכן כתוב מרן ז"ל (ס"י פ' סוף סעיף ב') ז"ל, ואע"פ שיש לו ג' סימנים אלו אין לאכלו לפי שאין החושין שהוא דורס, אא"כ יש להם מסורת שמסרו להם אבותיהם שהוא טהור. עכ"ל. והטעם שצריך מסורת כי סימני העוף לא נתפרשו בתורה, אלא מנה הכתוב את מיני העוף הטמאים, ושאר מיני העוף טהורים הם, והאסורים הם ארבעה ועשרים האמורים בתורה, וכלשון מרן ז"ל שם ס"א. וח"ל נתנו בעוף ג' סימנים, ובזה כתוב בדיון מסורת דוקא. אבל סימני חיה ובהמה מפרשים בתורה ולמה צריך מסורת. וכן הוא בפמ"ג בשפטדיעת (ס"י פ' אות א') ז"ל, ויש לראות דשם ס"ג הוא מטעם שכותב רשי"י וכו', ואור"ה (כלל נ"ו אות ח"י) כתוב לפי שרבו הפירושים מהו סימן הדורס אי כפר"ת י"ש, משא"כ בסימני חיה ובהמה לא הזכיר זה דין נאכל אלא במסורת, ובבהמה ודאי אין בקיאות להכיר מפרשת פרסה ומעלה גרה, גם אין מקובלין אנו במין זה שהוא טהור וצרכין להכיר אם חייה או בהמה הוא. אלא דאייהו נמי ה"ק כיוון שרבו הפירושים אין לאכול החלב אלא במסורת, דא"א בקיאין במובלע חרקייהו ושאר הסימנים. ע"ש. נמצא דמכוון קושיא זו מבאר הפמ"ג שכונת הש"ך היא, צריך מסורת כדי להתיר החלב של הحياة, אבל בשירה ניתר בסימנים שבפרש וגרה וא"צ זהה מסורת כלל.

ואולם ידועים דברי החכמת אדם (שער אור"ה כלל לו ס"א) שכותב דין אנו אוכלים אלא מה שקבלנו במסורת מרבותינו, כמו"ש בסעיף ו' בעופות, ובסעיף ו' שם כתוב, אבל אנו במדינתנו קי"ל אותן פוסקים דכל הסימנים שביעולם לא מהני להתיר אלא מה שנמסר לנו מאבותינו.

ומאן החזו"א ע"ה במכתב שהובא בחלק י"ד (סימן י"א אות ד') כתוב דין לנו לפירוש גדר שגדרו ראשונים ז"ל, וכמה החמירו בזה הראשונים והאחרונים ז"ל, וע"כ אין לנו לנוטות מדברי הגאון חכמת אדם בספרו, שמנהגנו שלא לאכול בהמות וחיות אלא במסורת, וכפי פשט של דברי הש"ך (ס"י פ' סק"א) ודלא כהפמ"ג. והוסיף בסוגרים ז"ל, ובאמת דברי הפמ"ג אינם מתקבלים בלשון

הש"ך, שם כונתו ז"ל שיש לנו לקבל מינים חדשים ללא מסורת, אלא אלו אנו צריכים לנוהג בהם חומרי בהמה וחומרי חיה, א"כ זהו חידוש שיחידשו הש"ך והיה לו לכתבו בלשון הוראה שנראה לו, אבל לשונו ז"ל משמש לדבר ידוע מי דעמא דבר, זהו ודאי לא שכיח כלל שקבלנו מין חדש ונחגנו בו חומרי חיה וחומרי בהמה, אלא ודאי כונתו ז"ל שאין לנו אלא בהמות (פרים) כבשים ועזים וכמ"ש הר"ם ז"ל. והיה ידוע להש"ך ז"ל דעת חכמים שלא היו מזדקקים להכניס לשימוש מין חדש, וכו'. עכ"ל.

ע"כ בסוף הדיון דכונת החל"א היא לא רק על החיות, אלא גם בהמות אין מקבלים שום מין חדש בלי מסורת. וגם לדברי הפמ"ג, לדין אסור מושם מנהג שקבע בחל"א וספרו התפשט בדורו בכל ארץ ליטא, אבל העיקר בכונת הש"ך הן כפירוש החכם"א. ואין פרוץ גדר במנהgan של ישראל, ואין לנו שום הכרח זהה, ודאי לנו בברך וצאן שבמסורת. ע"ש.

זה נאכ"ז ידידי הרה"ג רבי אליהו מלכה שליט"א בתשובה הנז' הביא דברי החכם"א, והוסיף שכן כתב הרב עירוך השלחן (סימן פ' אות י') שכחוב על הסימנים בקרניים, דכל זה לדינא, ולמעשה אין אנו סומכים על הסימנים שאין אנו בקאים בהם, ואין חיה נאכלת אלא במסורת כמו שיתבאר בסימן פ"ב בעופות ע"ש. ומצין שזה מהש"ך. וכן הביא דברי החזון איש ע"ה. וככתב דלפי"ז עולים שוב השאלות שהצטבנו לעיל למה יאסר גם הבשר באכילה אחר שהיא מפרישה פרסה ומעלה גרה.

ואחרי זה הביא תשובה הגאון ר' משלום ראתה ז"ל בקול מבשר ח"א (סימן ט') בעניין בהמות של מאdagאסקר שהם Katz' משונים מהבהמות שלנו, ובדקו ומצאו שאין להם לא שינוי ולא ניבים בלחין העליון ומעלות גרה ומפריסות פרסה, ונסתפקו רבני פאריז אולי היא חייה וצריכה כסוי הדם. והתירו אותן הוא וגם הגרי הרצוג ז"ל הרה"ר לישראל. כי"ש. [ונדמה לי שאלות הן בהמות מהמין סבו או בזבושמוצאים מהיהודים וכיום נמצאים ברובו גדול במדינת ברזיל]. ואולם אין מזה ראה לנ"ד ולהלן אבאר שיחתי בעה"ו.

אות נ' והרב נר"ו למד מדבריהם שאין מציריכים מסורת בהמות וחיות, וכל שיש להם הסימנים דאוריתא בשרט טהור, ובאות ו' כתוב בזה"ל: וגם אם נאמר דיש להם הסימנים דאוריתא בשרט טהור, ובאות ו' כתוב בזה"ל: דבר ראשון דנהה הרב שלמה מחפוד שליט"א שרבבים סומכים על הוראותינו, אמר לי שאחר המלחמה שחתטו הרבה מהאלים האלו. וככ' הרב שיחיה גם היה ונכח בעית שנשחטו האלים בבית המטבחים, דין עדות חשובה מזו שאכן הם חיה

טהורה. וכח"ג מצאנו בש"ך ע"ד מרן השר"ע (ס"י פ"ב ס"ב) שפסק נאמן צייד לומר עוף זה התיר לי הצייד והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינימט הטמאים ובشمונתם, והש"ך שם כתב וז"ל, אבל אינו נאמן לומר עוף זה התיר רב החכם, מ"מ כתב מהרש"ל (פ' אלו טופות סימן קט"ו) אם ת"ח מעיד על עוף שמקובל שהוא טהור נאמן. ובפרט האידנא שאין לנו צייד אלא מסורת. עכ"ד.

וע"ש עוד בזה ועשה ק"ו לאילים שאינן צריכים מסורת שמעיקר הדין יש לסמוך על הסימנים המפורשים בתורה, והויסיף בזה"ל, ועוד שת"ח מעיד שהחטו אילים כאלו, כ"ש ובודאי שהם מותרים ויש מקום להוראות על שחיתתשאר האילים הרבים (יש מהם כוה בארץ) שערכם גדול ומצוה להציל הבעלים מנזק ומשחיתת לא כשרה, אשר מחומרא תצא תקלת יהודים שאין ספק שימכרו ה' ירחים. עכ"ל.

ואחר המחלוקת הרבה לא ידעת מה ראייה הביא בזה, דר"ל שגם למחמירים שצרכין מסורת, הנה העיד הרה"ג הנ"ל נר"ו ששהטו מהם הרבה בזמן המלחמה. הלוזה מסורת יקרה, אם היה מעיד אותו חכם שכן ראה לאבותיו או לרבותיו שהיו רגילים לשחוט מהם, ושביספרו שכ נהגו גם רבותיהם, זה נקרא מסורת טובה ונכונה, אבל שרב פלוני שחט מהם בזמן מסוים ואפי' אם היה אדם גדול ופקיע, מ"מ אין זה עניין למסורת, ומה שחט הוא משום דראה שהוא מעלה גרה ומפרשת פרסה ולא ראה מקום להחמיר, ואפי' אם ידעו אם מדובר בדברי הש"ך אפשר שסמכו על הפמ"ג דפירוש בזבורי הש"ך דין צורך במסורת אלא להתריר החלב של אותה חייה, אבל הבשר מותר גם ללא מסורת וכן נל.

זהazzיא דנאמן צייד לומר עוף זה התיר לי רב הצעיר (סימן פ"ב ס"ב) זה עניין אחר שמעיד שזו העוף הוא מוחזק להם בכשרות והיינו מסורת, וכמ"ש שם, והוא שיוחזק אותו צייד שהוא בקי במינימט האמורים בתורה ובشمונתיהם. והכוונה פשוטה לפניה שלא מדובר בת"ח הבקיא בהלכות ובודק בסימנים, אלא בצד יד שהוא מכיר העופות בבירור ויודע שזו העוף פלוני וזה עוף אלמוני, דבכה"ג א"צ בדיקה כלל, כמו שמספרש בדברי הרמב"ם ז"ל (פ"א מהמ"א ה"א) שאחר שפירוש ופירט כל סימני הבهما וחיה, כתוב וז"ל, בד"א במין שאינו מכירו אבל שבעת מיני חייה האמורים בתורה, אם היה מכיר אותו אפילו לא מצא לו קרנים הר"ז אוכל חלבו, וחייב לכסות דמו. עכ"ל.

חר' מפורש דכשמכירו א"צ לשום סימן ואפי' בשביל לאכול חלבו. והוא הדבר האמור כאן שם העיד שמדובר הצייד אמר לו שזו טהור היינו שיש לו ידיעה ברורה ומכירם היטב ולא ע"פ בדיקת הסימנים, וזה בודאי שמסור לו

מדור דור, והוא כמו שבארץ מרווקו אוכלים חgbים, וכל העם היושב שם מקצה מכירם ע"פ המסורת של עשרות דורות, ואין אדם צריך לבדוק סימנייהם. והרי זה כמו שכל אחד אוכל תרגולים ובני יונה ואוזים וכו' עפ"י היכרותם ובלתי לבדוק שום סימן, ה"נ קאמר שאם אינו יודע באחד העופות, ומורו הציד יודע ומכיר היטב בעוף זהה ובקיा במנינים הטמאים זה כמו מסורת, אבל אם אמר רבי החכם התיר לי אינו נאמן, דבחולין (ס"ג סוף ע"ב) הסתפקו במאש נאמן הציד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי, אם ברבו הציד מירוי או בחכם, ופשטוה מದامر רבי יוחנן והוא שבקיा בהן ובסמותיהן ואם בחכם מירוי בשלמא שמייהו גמיר להו, אלא איננו מי יודע להו, אלא לאו ש"מ רבו ציד ש"מ. ע"ב. ובפירוש השוו שם אמרית רבו הציד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי. ואח"כ עוף טהור נאכל במסורת, נאמן הציד לומר עוף זה טהור מסר לי רבי. ואח"כ פירשו דהינו רבו הציד וכ"ל. והרי מפורש כאן בבירור שימושים אמרית רבו הציד במסורת. ופשט. אבל זה שחתטו מהם בזמן המלחמה אינו עניין במסורת. ועוד דהם שחתטו במלחמה מן האילים של אי"ש והוא איל הכרמל, שהרי אין איל אחר בארץ ובודאי לא האדמוני שהביאו מאוסטרליה הרחוקה. ואיל הכרמל אין לו שינוי למעלה כלל ועicker, ואין לו שום קשר עם איל זה שעלו אנו דנים. ומהזה גוף תראה עד כמה אי"א לסמוק על סיורים שכלה, וכמו שיש כאן שהגדילו לעשויות ואמרו שבתימן הייתה מסורת לשחוט אילים. ושאלתי למלומד ההוא ותשובתו הייתה שבתימן אין אילים ולא היו כלל.

ואצ"ין כאן מדברי הגאון המופלא רבי משה שתרוג ז"ל ראב"ד תוניס בש"ת ישיב משה ח"ב (סימן י"ב), שם נשאל בעניין "דיג'אג' בר אלעביד" (אולי הכהנה לתרגולי הוזו) ונכתב שיש שוחטים חדשים שאין להם קבלה ואוטרים אותם, אבל העידו לפניו שוחטים זקנים שראו השוחטים הקדמוניים, והם ר' אליהו טרטור ז"ל ור' ניסים נטף ז"ל ור' שלמה בנו ז"ל שחתטו אותם, שכן מקובלים שהם כשרים וקיבלו עדותם והכשרנו אותם, ושאר העופות שאין לנו קבלה בהם אסורים, עצפ'ור אליזיתון אסור שהוא דורס וחרטומו דק דק קבלנו. עכ"ל.

זו עדות של גדול ההוראה איך מעמידים על מסורת שהיעדו לפניהם זקניהם השוחטים שהם ראו לכמה מהשוחטים הקדמוניים שהיו רגילים לשחוט אותם עפ"י קבלה ובזה מכשירים אותם וזה היא מסורת העוברת בין המומחים מדור לדור, אבל כל כהאי שהאילים לא מצויים בינוין כלל, ורק בזמן המלחמה ננראה שאז היו בתנאי שדה בעקבות המלחמה, וגם בזמן מלחמה לא משגיחים אנשי שמורות הטבע שבדרכם כלל משגיחים בעינא פקיחא שלא יצדו מהחיות הללו

כלל, וכשתפסו לא שתו לבם לעניין זה ושהחטום ועכ"פ אין ללימוד מזה שום היותר. וק"ו למ"ש דשני סוגים אילים הם ולא קרב זה אל זה וככ"ל.

אות ذ: ואולם במה שכותב כב' הרה"ג הנז' נר"ו שרבבים הם הפוסקים שלא הזכירו מסורת בחיותם ומפרשיהם דברי הש"ך דמציריך מסורת רק כדי להתר גם החלב שלהם, אבל הבשר מותר כל שהוא מפרש פרסה ומעלה גרה ואין לה שינויים ולא ניבים בלחין העליון זהה עדין יש מקום לדון.

זהג' מצאתי בספר יבין דעת להגאון רבי ישראלי יהושע ז"ל מקוטנא על ש"ע י"ד (סימן פ' אות א') שכותב בסוף הדיbor וז"ל, ודע דהא דסימני מפריס פרסה היא בין לבהמה בין לחייה כל שمفiris פרסה ומעלה גרה הוא סימן טהרה, ולא הוצרכנו לדין דקרנים חרוקות כרכות וחדרות אלא להתר חלבה. ודלא כמ"ש בעל בית יעקב דזוקא לסימני בהמה טהורה סמכוין אסימנים דمفiris פרסה, ולא לחייה, וזה ליתא, דבחדיא אמרנן דחיה בכלל בהמה לסימנים, וכ"ג להדייא מדברי התוס' והרא"ש דסימנים אלו מהני גם לחייה, ולא הוצרכנו לסימנים דקרנים אלא להתר חלבה וכ"ג מבואר מדברי הרשב"א בחידושיו, שכותב דמצא מין ממיini בע"ח שمفiris פרסה ומעלה גרה, בודק בסימני הקרנים כדי להתר חלבה, משמע דזוקא להתר חלבה אבל בשורה בלבד זה מותר. עכ"ל. והרי רואים דמפשט פשיטה לאיה דהבשר מותר ע"י הסימנים של תורה, וסימני הקרנים לא באו אלא להתר חלבה, והוכיח כן מהתוס' ומהרא"ש והרשב"א ז"ל.

ע"כ שם לפרש גם דברי הש"ך כו, וז"ל ומ"ש הש"ך (ס"י פ') דבזה"ז בעין מסורת, היינו להתר חלבה אבל לא בשורה, ואין זה צריך לפנים. עכ"ל. הא קמן דגם בדעת הש"ך פשיטה אליה דברי החיה אין צריכים מסורת, ורק להתר חלבה הוא דכתיב הש"ך שאינו נאכל זהה"ז אלא ע"י מסורת, והן הן דברי הפמ"ג ג"כ.

זהג' הסתכלתי כתעת בדברי הרב כה"ח ז"ל (ס"י פ' אות ה') וראיתי שהביא פוסקים רבים ההולכים בשיטת הש"ך זהה, והם, לה"פ (אות א'), בל"י (אות א'), וכ"כ הל"פ (סעיף ב') דכל זה הוא לדינה דגמרא, אבל אנו אין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן (סימן פ"ב) בהגה גבי סימני העוף ייעו"ש. וכ"כ המש"ז (אות ב') ובשפ"ד (אות א'), וחכמת אדם (כלל ל"ו אות א'), ערוך השלחן (סוף אות י'), זבחין צדק (אות ב'), וכותב דבריך בגדר יע"א יש להם מסורת וקבלת בג' מיני חיות איל וצבי ויחמור, והוא נדרש קבלה ומסורת ה"ד לעניין חלב, אבל לעניין בשער א"צ בקיימות דהא ניכר במעלה גרה ובمفiris פרסה. וכ"כ הבית יצחק בעמ"ז (אות ג') וכן משמע מדברי הש"ע שכותב ואם חסר אחד мало השלשה

סימנים של חלב אסור, משמע אבל בשורה מותר. עכ"ל. וקצת תימה שכחtab לכל הנך פוסקים, בצוותא חדא ובחדא מחתה מחתינהו, ויש ביניהם שסוברים דרך להיתר חלב צרייך מסורת וכמו שכתב בסוף, כגון הפט"ג, ויש הסוברים דגש הבשר אין להתיר ללא שיש מסורת ע"ז וכגון החכמת אדם וערוך השולחן וכמ"ש לעיל, והיה לו לחייבם לפי סברותיהם. ואם ייעזר ה' להציג אוטם ספרים לראות מה העלו בזה. ועכ"פ חזין דיש עוד פוסקים דק"יימי בשיטת הפט"ג והגר"י יהושע מקוטנא ז"ל. [וחתני הרה"ג רע"י נר"ו אמר לי שעיין בלחם הפנים ובית ללחם יהודה וזבח"צ והם העתיקו לשון הש"ך וככתב דיש לפרש כהפט"ג. ומ"מ אפשר גם לפרש כשאר מפרשימים. שאין הכרעה בדבר. וס"ס קשה על הכה"ח שצירף גם החכ"א וערואה"ש יחד עם פמ"ג וככ"ל].

אות ח: והנה באמת גם הרב בית יעקב (סימן מ"א) הובא בפ"ת (סימן פ' סק"א) שכחtab דאלו הסימנים של הקרנים כרכוכות וכו' בעין גם לסימן טהרה, ע"ג דמעלה גרה ומפרסת פרסה, ודוקא בהמה מהני מעלה גרה וכו', משא"כ בחיה. נמצא לדעתו בעין סימני הקרנים נוסף על שני הסימנים הכתובים בתורה, ולא ניתן לאכול מבשרה עד שייהיו שלשת הסימנים הנ"ל. וע"ש בפתחי תשובה שכחtab דאיין דין אמרת, ואדרבה מודשיים המחבר ואם חסר אחד מallow הג' סימנים של חלב אסור. מבואר דעת"פ טהורה היא ובשרה מותר. וכן לעיל (סימן ע"ט ס"א) כ' סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה וכו', משמע דמעלה גרה ומפרסת פרסה מהני גם בחיה לסימן טהרה והוא פשוט וע"ש.

זהיא מקום לפלפל ולומר דבזה פליגי האחוריונים הנ"ל, דהסוברים דבעין מסורת גם להתיר הבשר ס"ל כהבית יעקב, דסימני הקרנים הם גם להתיר החלב, והואיל וסימנים אלו דרבנן וגם שיש בהם מחלוקת גדולה בראשונים על כל סימן וסימן כדיוע, ע"כ ס"ל דבעין מסורת גם להתיר בשר החיה. והחולקים וס"ל דרך להתיר החלב הוא דבעין מסורת, אפשר דס"ל שלא כהבי"ע, אלא הקרנים מתרירים רק החלב, אבל היתר הבשר תלוי רק באוטם סימנים המפורשים בתורה, וע"כ בהיתר הבשר א"צ מסורת, אבל להתיר חלבה כיוון שזה תלוי בקרנים צרייך מסורת על זה. אך אין שום הכרח לזה ומפשיטות דברי החכ"א וערואה"ש והחיזו"א נראה דלא ס"ל כהבית יעקב, ועם כל זה הצריכו מסורת גם בשבייל להתיר בשר החיה.

עד היה אפשר לומר דמחלוקתם תלויה בחקירה הידעעה, האם הסימנים הם מטהרים, או שהם רק סימנים והוכחה שהבהמה או החיה טהורה או לא. ויש שמביאים ראייה ממ"ש חז"ל שלעתיד לבא החזיר מותר שהקב"ה יתן בו סימן

טהרה, וכמ"ש באוה"ח (ויקרא יא'-ז') והוא גרה לא יגר, דכל זמן של יגר אסור, אבל לעת"ל יעללה גרה ויחזור להיות מותר, ולא שישאר بلا גרה ויתר, כי תורה לא תשתנה. עכ"ל. ועיין בתורה תמיימה שם (אות כ"א) שתמה מנין שורש הדברים. וש"מ דהסימנים הם המטהרים ולא שימושים רק לפולומבא בעלמא, ואולי י"לadam הסימנים גופם מהווים רק הוכחה על הנסיבות והם הפלומבות הקבועות בגופה הפנימי של הבהמה או החיה, אז אין צורך למסורת על החותמת דהסימנים גופם הם הוכחה ונעשה הוכחה על הוכחה, א"כ למה ניתנה לנו הוכחת הסימנים. אבל אם הסימנים הם המטהרים ולא מהווים רק הוכחה בעלמא, אז יובן למה צריך מסורת כדי להיות לעד והוכחה שיש לה הדברים המטהרים אותה. ועל"פ נראה דהסימנים שח"ל נתנו כמו השינויים והניבים בלחין העליון, ובשר של העוקץ אם הוא הולך שני וערב, אלו בודאי אינם מטהרים והם רק סימנים בעלמא. וחוזנן דעתם כל זה אוטם פוסקים מצריכים מסורת, ובע"כ צ"ל דחששו לחסור בקיאותנו בעניינים אלו, כמו בהלכות רבות בשחיטה וטרפות שהרמ"א כותב שהמנג להחמיר בגלל שאין אנו בקיין.

אות ט: והנה ראייתי לדקדק בלשונו של הרמב"ם "צ"ל דבפ"א ממאכליות אסורות ה"ב, כתוב סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם שני סימנים מפרשת פרסה ומעלה גרה עד שייהו שניהם. עכ"ל. ובהלכה י' שם כתוב ז"ל, וסימני חיה מפי השמועה הן: כל שהוא מפרש פרסה ומעלה גרה ויש לו קרנים מפוצלות כגון האיל, הרי זו חיה טהורה בודאי. עכ"ל.

צ"ל דכלל בזה גם הסימנים המפורשים בתורה, גם לגבי חיה וכמ"ש בהלכה ב', ועל כולם כותב מפי השמועה הן. וגם מה היה צריך לחזור על מפריס פרסה ומעלה גרה, אחר שכביר כתבם בהלכה ב' ולענין הבשר הרי דין החיה שווה להבהמה ומותר בשני הסימנים המפורשים בתורה, ובהלכה י' שלכאורה לא בא אלא לקבוע שהיא חיה טהורה וחלהה מותר, לא היה לו לבאר אלא סימני الكرניים בלבד. ובאמת שהש"ע שינה בזה מלשון הרמב"ם צ"ל שבסימן ע"ט ס"א כתוב, סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה, והם שני סימנים מעלה גרה ופרשוטיה סודוקות. ובסימן פ' ס"א כתוב, חיה טהורה חלהה מותר ודמה אסור וטעון כסוי, וחכמים נתנו סימנים מפי השמועה בקרנותיה אם הם מפוצלות וכו'. הרי שהוא צ"ל שיכל ידיו ושינה מלשון הרמב"ם צ"ל, ובסימני חיה להתיר חלהה לא כתוב אלא סימני الكرניים בלבד.

זהיא מקום לומר בדעת הרמב"ם צ"ל דסימני الكرניים לא רק להתיר החלב בלבד אותו, אלא גם להתיר הבשר של החיה צריכים לסימני الكرניים,

ואעפ"י שבגמ' (נ"ט ע"א) איתא ת"ר אלו הן סימני חיה, ושאלו חיה בכלל בהמה היא לסתמנים א"ר זира להתר חלבה וה"ק אלו הן סימני חיה שחלבה מותר כל שיש לה קרנים וטלפים וכו'. ומשמע בפשיטות דא"צ סימני הקרניים אלא להתר חלבה בלבד, אבל הבשר של החיה הוא בכלל סימני הבהמה. הנה א"ל דה"ק והרי חיה בכלל בהמה לסתמנים, ומה צריך סימני הקרניים, וא"ר זира ה"ק וכו' כלומר הויאל והחיה נוסף בה זאת שחלבה נמי מותר וצריך סימן להבדיל בין החיה לבהמה. ואפשר דכיוון כבר נתנו סימן זה כדי להתר החלב אז כבר נקבע לסתמן היתר גם לבשרה, ובפרט לפי מ"ש לעיל דיש דעתן בענין הסידוק של הפרשנות, ונחלהקו גدول עולם אפ"ל בחזיר שמפורש בתורה שהוא מפריס פרסה. וכן". ואפשר שימושם כך אמרו שצריך גם סימן הקרניים כדי לברור העניין היטב, ואם כנ"ס דברים אלו איזי יבואר דברי הרמב"ם כמיון חומר, דבHALCA א' כתוב שהסימנים מפורשים בתורה, והוא מדין תורה דבר מותר ב' סימנים של תורה בין בשר בהמה ובין בשר חיה. ובHALCA י' כתוב מן השמועה דהינו שח"ל קיבלו לאסור גם הבשר עד שייהיו שלושת הסימנים ייחד, ואם יפחח אחד מהם גם הבשר אסור. וצ"ע. וחיפשתי ולא מצאתי מי שיפרש כן בדברי הרמב"ם ז"ל, ואם הינו מפרשים כן היה מקור גدول לדברי הבית יעקב הנ"ל, וגם לאותם פוסקים המצוירים מסורת ואפ"ל כדי להתר הבשר.

ועל"פ גם לדעת הפוסקים שלא בעין מסורת להתר הבשר של החיה, באילם אלו שיש להם ניבים שהן שתי שיניים בלבד הعلין אחת מכאן ואחת בצד השני ודי שלא נוכל להתרם. דא"א לנו להתעלם מפשיטות התוספתא (פ"ג ה"ז) וז"ל אלו סימני בהמה (ויקרא י"א, ג') כל מפרשת פרסה ושותעת שסע פרשות מעלה גורה בבהמה אותה תאכלו, כל מעלה גורה אין לה שניים למעלה. ע"כ. וכך לא אידי במדבר ולא בשאנין לה פרשות וכו'. רק כלל כייל דכל מעלה גורה אין לה שניים למעלה. ובגמ' דילן (נ"ט ע"א) גרשין כל בהמה שמעלה גורה בידוע לנו שאין לה שניים למעלה וטהורה. וידוע דהחיה בכלל בהמה היא לסתמנים וכמ"ש בגמ' שם (נ"ט סוף ע"א) וכן להלן (דף פ"ד ע"א) למדנו מהפוסקים שחיה בכלל בהמה לסתמנים. ע"ש היטב. וכן הוא בכלל הפוסקים והרמב"ם ז"ל בראשם שכותב (בבמ"א פ"א ה"ב) וז"ל סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה, והם שני סימנים מפרשת פרסה ומעלה גורה עד שייהו שניהם, וכל בהמה וחיה שהוא מעלה גורה אין לה שניים בלבד הعلין. עכ"ל. וכן הוא לשון הש"ע (סימן ע"ט ס"א) וכן".

אות י' ואין מקום לומר שלא ניתנו סימני השיניים אלא להכשיר ולא לטמא, דהשון של התוספתא והגמרא והרמב"ם והש"ע וכח"פ לא סובל דבר זה.

וכן רأיתי לרביינו המאירי ז"ל על חולין (נ"ט ע"א) שכחוב ו"ל, ובגמרה הוסיף רבוינו עליהם שניים סימנים, והם שידוע להם שכל בהמה טהורה אין לה שניים לעלה ר"ל בלחי העליון, וכל בהמה טמאה יש לה שניים לעלה חוץ מן הכל הבהיר, שהזקן אע"פ שאין לו שניים גמורים, יש לו מ"מ רושם שניים (והוא כהפי' השני דרש"י ז"ל). עכ"ל. נמצא דPsiטיא ליה דכונת חז"ל שהוא סימן גמור שאין טהורה שיש לה שניים כלל ולא ניבים. וכן מוכח מהגמרה (נ"ט ע"א) וכדרב חסדא דא"ר חסדא היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפרשוטה חתומות, בודק בפיה אם אין לה שניים לעלה בידוע שהיא טהורה, אם לאו בידוע שהיא טמאה. ואם השניים הם רק להכשיר בלבד ה"ל למייר ואם לאו אין להתרה. אבל משאמרה הגמרא: בידוע שהיא טמאה, ש"מ שהשניים הם סימן לטהרה או לטומאה באותה מידת, כמו כל הסימנים דמאי טנא.

ובלשון הרב המגיד ז"ל (פ"א מהמ"א ה"ב) ג"כ מבואר כן ו"ל, כמבואר בגמרה שאין לך בטהורים שיהיה לו שניים מלמעלה. ואחריו כן ביאר שכל בהמה שהיא מעלה גרה ר"ל ואין לה שניים בלחי העליון היא מפרשת פרשה חוץ מן הכל, וכן מבואר שם בגמרה שהגמל דומה לטהורים בהעלאת גרה ובהעדר השניים, והשפן והארנבת אינן דומים לטהורים אלא בהעלאת גרה, ושם אמרו גבי גמל והלא יש לנו ניבי לעלה פירוש שתי שניים אחת מכאן ואחת מכאן וכו'. עכ"ל. והנה מבואר בדבריו ז"ל שלמד פשוט בגמרה, שאין בטהורים שיהיה לו שניים לעלה. ע"כ, שכל בהמה שעלה גרה ר"ל ואין לה שניים מלמעלה. הרי מפרש דלא סגי ללא העדר בשניים, דא"א שתהיה טהורה אם יש לה שניים לעלה. וכ"ג מהמשך דבריו הנז'. וכמובן שביאר אחר כ"כ שניבים הם שתי שניים וכל שיש שני ניבים אלו מיקרי שיש לו שניים ואינו יכול להיות טהור.

ועוז דהראב"ד ז"ל השיג על מ"ש הרמב"ם ז"ל, וכל בהמה וחיה שהיא מעלה גרה אין לה שניים בלחי העליון. וככתב שהוא שקר, שהרי יש שפן ואrnבת. והרב המגיד ז"ל כתב עליו, והר"א ז"ל חשב שתהיה כוונת רבינו שככל בהמה וחיה בין טמאה ובין טהורה המעלה גרה אין לה שניים בלחי העליון, ולזה השיג עליו וכו'. וכבר ביארתי כוונת רבינו (דהיינו בטהורות דוקא). וצורך היה להשミニינו כן, להודיעינו שככל שיש לה שניים לעלה טמאה. עכ"ל. ומה נוענה אחרי זה שככל שיש לה שניים לעלה טמאה.

זהגא הוכחה שלישית מדברי הרב המגיד ז"ל שם, שהראב"ד השיג עוד על מ"ש הרמב"ם ז"ל שם, וכל שהוא מפרשת פרשה הרי היא מעלה גרה חוץ מן החזיר. והראב"ד כתב שגמ זה שקר מפורסם בתורה. עכ"ל. וככתב ה"ה ז"ל עוד

חשב הר"א ז"ל שדעת רבינו שכטב וכל בהמה שמעלת גרה היא מפרשת פרשה, הוא בין יש לה שניים בין אין לה שניים. והשיגו על זה, וכבר ביארתי דעתו ז"ל. עכ"ל. והדברים ברורים ללא ספק.

ולבר כתבתי לעיל דהפרி חדש (ס"י ע"ט סק"ג) כתוב: שאין לך בטהורים شيئا ליה שניים למעלה. ואין לך בטמאים שאין לה שניים למעלה, וכל שיש לה שניים למעלה בידוע שהיא טמאה. עכ"ל. וגם בדברי הפרי תואר מפורש כן, ז"ל (משמעות ב') משמע דבעינן לסייע טהרה שלא יהיה לה לא שניים ולא ניבים, והכי נמי משמע להדיא מהש"ס (נ"ט ע"א) וכו'. עכ"ל. נמצאו שגם הוא ז"ל כתוב להדיא דבעינן לסייע טהרה שלא יהיה לה לא שניים ולא ניבים, ופשוט דזה כולל הסימנים של התורה ג"כ.

וגם בדברי השולחן גובה שם (סק"ב) מפורש הדבר בבירור גמור, וסיים דבריו בהאי לישנא: דכיון שיש לו למעלה בין שניים בין חניכים יצא מכל טהורה דלית לה כלל. עכ"ל.

ועוז דבר מפורש בפרי תואר שם בספק שהסתפק אם יש לחוש לאיזה מין שיש לו ניבים ולא שניים או שرك הגמל לבודו הוא כזה, ונ"מ אם מצא בהמה שנייטל מקום השניים ונשאר מקום הניבין או להיפך, ואין לה שניים, אם נאמר דודאי גם ניבין אין לה, וכותב, ונראה להוכחה מהש"ס דבנידון זה טמא הוא, אמרו ובלבד שיכיר את הגמל, ופרק גמל ניבי אית ליה, ומשני בן גמל. ע"כ. ובשלמה אי בעין תרוויהו להיתרוא ואם ניטל מקום של אחד מהם (שניים או מקום הניבין) טמאה היא, שפיר מנסה ניבין אית ליה ואין לו מציאות לשינויו אלא בן גמל ולא גמל גדול וכו'. אלא ודאי דכח"ג טמאה עד שייהיו לפניינו מקומותיהם ואין בה לא שניים ולא ניבין אז טהורה. עכ"ל.

זהנח אפלו אם לא ראיינו להם שניים ולא ניבין רק שחשר אחד מהמקומות, או מקום השניים או שחשר מקום הניבין, באופן שא"א לברר בודאות גמורה שכן אין להם לא שניים ולא ניבין, וכותב שהיא טמאה, וק"ו בכח"ג שיש להם שני ניבים גמורים דודאי שאין להתירים.

אות יא: וכמה אברכים אמרו לי שבמאירי משמעadam היא מעלה גרה ושותעת שסע לא אייכפת לו מהשניים כלל.

ובזותם למ"ש רבינו המאירי ז"ל בהמשך שם ז"ל, ולענין ספק כל שאתה יכול לבחון בשל תורה אי אתה בוחן בשל ספרים. וכל שסימני תורה אי אפשר לבדוק בהן אתה בודק בשל ספרים. מעתה היה מהלך ומצא בהמה ורואה

בזה שמעלה גרה ופרסוטיה סדוקות אין לו אצל בדיקה אחרת כלום, מצאה מעלה גרה אבל פרסוטיה חתוכות וא"א לבודקן כשרה, ובלבד שיכיר שפנ וארכנת וגמר. מצאה מפרשת פרסה אבל איןנו רואה אותה עכשיו מעלה גרה, שהעלאת גרה אינה סימן שבוגפה אלא מקרים שבה, ואיןנו מצוי בכל עת א"כ ישחה זמן מרובה אחר אכילתה מ"מ הוואיל ורואה אותה מפרשת פרסה כשרה והוא שיכיר חזיר, ואם היו לה קרנים יצאה מספק חזיר, היו פרסוטיה חתוכות וא"א לו לבודקן, וכן לא ראה עכשיו מעלה גרה, אם מצא שאין לה שינויים לעלה כשרה ובלבד שיכיר בן גמל, וכו'. עכ"ל.

וממ"ש הרוב ז"ל, כל שאתה יכול לבחון בשל תורה אי אתה בוחן בשל סופרים. וכן מהמשך ביאورو, למדו מזה דכשיש סימנים של תורה דהינו שהוא מפרשת פרסה ומעלה גרה,תו לא משגחין בשינויים, ואפלו יש לה שינויים או ניבים בלחין העליון, אין בכך כלום וטהורה היא, ולא שתו לבם למ"ש הרוב ז"ל גופיה כמה שורות לפני כן, ז"ל: שככל בהמה טהורה אין לה שינויים בלחין העליון, וכל בהמה טמאה יש לה שינויים לעלה חזז מן הגמל הבהיר. עכ"ל. אלא שכונת הרוב ז"ל פשוטה דכשבדק וברור לו שיש לה הסימנים של התורה, פשוט וברור שאין לה שינויים לעלה ולא ניבים, וכן פשוט שהבשר שתחת העוקץ מהלך שתי וערב. ואין צריך לבדוק אחרי זה כי אין בו שום ספק. ובזה מתפרשים דבריו ז"ל בפשיות. אבל ברור כשם שאמם יש לה שינויים לעלה שא"א להתרה שכבר הקדים ואמר שככל בהמה טהורה אין לה שינויים לעלה וכו'.

אלא דבנידון זה יש לנו קושיא שאומרים שיש לה סימני יותר של תורה וחזינן דיש לה שינויים לעלה. וכבר עמדתי ע"ז לעיל ואמרתי דאפשר שנבע מחייבותינו בידיעת הסימנים או של הפרסות או של הגרה או של שניהם יחד. אבל אין בכוחנו להתעלם מכל האמור דמפורש בראשונים ובאחרונים, דכשיש שינויים הוא סימן טומאה.

ואשז"ר לשון הרמב"ן ז"ל בחידושים למס' חולין שם ד"ה גמל ניבי, שכתב ז"ל, אלמא כל שמעלה גרה א"צ לחזר אחר סימן אחר, שבידוע שאין לה שינויים לעלה וטהורה היא, והוא אכן גמל דמעלה גרה וטמא, וכשתאמר שיש לו נמי שינויים או ניבי קשיא בתורת. ויש לפреш כך דמעירקא ס"ד דהכי קתני כל בהמה שמעלה גרה וכו'. עכ"ל. ולפי עניות דעתך זו היא הדרך שבה ההלך ריבינו המאירי ז"ל, וזה אומרו כל שאתה יכול לבחון בשל תורה אי אתה בוחן בשל סופרים, והוא שכתב הרמב"ן ז"ל א"צ לחזר אחר סימן אחר, שבידוע שאין לה שינויים לעלה וטהורה היא. וכן שפירשתי לעיל בדבריו. ולא שלא איכפת לנו

בSIMINI השניים, דPsiטא אדם יש שניים דהוי סימן של טומאה וכנ"ל, רק דא"צ לבדוק אחרי זה דמסתמא גם סימנים אלו הן כדין.

ויש שטוענים ואומרים שסוף סוף האיל הוא מכל החיות הטהורות וזה נקרא איל, ואולם מזה לא"מ דאפשר דומה לאיל וע"כ קראוהו בשם זה, כמו שכתבתי לעיל מהתוס' ורש"י ז"ל בחולין (נ"ט ע"ב) דצבי שקוראים היום אינו הצבי של תורה וכנ"ל. ולא ניפלאת ולא רחוכה היא שיקראו איל, והוא אינו איל רק דמתקרי איל.

אות יב: והנה בעלי האילים הנ"ל הפגשו אותו עם אחד מחשובי הזואולוגים פרופ' יורם י"ט מאוניברסיטת ת"א, והוא אישר שאכן לאיל האdom הוא האוסטרלי שעליו אנו דנים, יש לכולם שני ניבים בלחיה העליון אחד מצד זה ואחד מהקצתה השני, ושאלתיו אם יש אילים שאין להם שניים כלל ולא ניבים בלחיה העליון, ואמר שהail הארצי ישראלי שנקרו איל הכרמל אין לו שניים ולא ניבים בלחיה העליון ויש לו כל סימני הטהרה.

ושאלתיו עוד אם הם אותו דבר, והשיבו שהם שני סוגי טווחים, וביאר דזה כמו פרה ועז או עז וכבש, זה נקרא שני סוגי, והסביר דיש פרות הרחיקות מאי זו מזו ונחשבות לסוג אחד כמו הפרות הרגילות עם הפרות ההודיות (שכioms מצויות מאי בברזיל) שהן שונות מאי בצורה ומראה ש"הזבר" יותר גבוחות ורגליהן דקות יותר, ויש להם לכולם גיבנת, וגם עור הצואר שלהם ארוך ושונה למחריגיות, וגם קרניות שונות מאי מקרני פרה רגילים, ואפ"ה נחשבים כולם לסוג אחד. אבל ail האוסטרלי והail הישראלי נחשבים לשני סוגי טווחים, ואינם פרים ורבים ז"ע ואפילו יליאו אותן, אם ילדו ילדו ולד שאינו מולדיך וכמו הפרד, ואמר לי שנראה לו שלא ילדו כלל ואם כי לא ידוע לו על נסיוון זהה. משא"כ בסוגי הפרות אפילו שם שונים כ"כ יולדים זמ"ז רגיל, וכן נמי בעזים שיש כמה מינים אבל כולם סוג אחד, וכ"ג בכבשים כמה וכמה חילוקים יש זהה וכולם נחשבים לסוג אחד.

ולפי"ז ייל דהail הכרמל הוא ail האמייתי הנזכר בתורה, וזה האוסטרלי הוא חייה אחרית שדומה לאיל, אבל שיניה הסגירותו אינה מן הטהורות. וביקרנו במויזיאון שלהם וראינו בגולגולת של ail האוסטרלי שני ניבי בראייה ברורה. וגם צילמנו אותם בצלמה רגילה וראויים בתמונה את הניבים בבירור גמור, אבל בוצבי או ail ישראלי אין בלחיה העליון לא שניים ולא ניבים, כי אם הטוחנות בלבד וכמו כל הבهامות והחיות הטהורות.

ובמה שכתבי למליה לישב מה דקשה להבין דאומרים שיש להם פרסה שסועה וא"כ לפ"ז ודאי מעלה גרה, ואמרנו שאולי אינה שסועה לגמר. ומה שמעלה גרה כבר כתבי דהמולדת ההוא אמר שיש בהמות שיש להם ד' קבות ולא מעלה גרה. והייתי מדבר בעניין זה עם הרב הגאון ר' אברהם לכתנטשטיין שליט"א רב בית המטבחים כאן, ואמר לי שהוא זוכר שלפנינו שנים רבות כתבו בעיתון המודיע שמצא סוג חזיר באוסטרליה שהוא מעלה גרה. והיה מי שהעיר שמצויר מזה במלבי"ם.

וחיפשתיו ומצאתיו באוצר הפירושים למלבי"ם ז"ל ויקרא (י"א, ע"ג) עה"פ ואת הגם כי מעלה גרה הוא, וכותב שם ז"ל, ודע כי חכמי הטבע הזכירו בע"ח אחד בין משפחחת החזיר נקרא טיאיסו, משכנו עדרים באמריקה החמה הדרומית, והוא מפריס פרסה ولو ארבע קיבות מכל גרה, באשר הוא גם מעלה גרה, והוא דומה בთוארו לחזיר העיר, וגדלו לחזיר הבית, שערו קשה ושchor, ועל צוארו עמוק ממראה לבן, ובאמצע גבו מעלה הוא שסוע כעובי אצבע ושם כיס קטן מלא מיע מריח כביזם, ולא נפלאת היא מ"ש רב חנין בר רבא בחולין (ס' ע"ב) השסועה בריה בפנוי עצמה, שיש לה שני גבין ושני שדראות, וכי משה קנייגי או בלטורי היה, מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים, וזאת סגולת החיה הזה השוכן באמריקה אשר נעלה אז מעניין כל, רק בורא כל הוא לקצות הארץ בית. וזה כשותאל שפירוש בנדזה (כ"ד) דבריה בועלמא איתא, וכפראש"י שם ולא כפ"ת. ולדעת רב דבריה בועלמא ליתא, צ"ל שהגמ שיש לו עומק בגבו לא נקרא שני גבין כיון שמדוברות בפנים. והשתא לדעת רב יוכרכ לומר שם אמת בדברי הכותבים יהיה זה ממין משפחחת הטהורים כי לכ"א מן הטהורים יש מינים הרבה, כמו משפחחת היעלים הם י"ז, האיל הם י"ד מינים. אבל הנראה מדברי חכמי הטבע שבריה זו יש לה שניים בלחיה העליון, ויל שלכן אמר בחזיר והוא גרה לא יגר בלשון עתיד, ר"ל שגם המין ממנו שהתחילה קצת עניין גרה ע"י ד' קיבות כבורי הגרה, ולכן חשבם החכם הגיעו למשפחחת החזיר. וכבר גדרו ח"ל שבורי הגרה אין להם שניים בלחיה העליון, ויל שלכן אמר בחזיר והוא גרה לא יגר בלשון עתיד, ר"ל שגם המין לוועס בשינויו. צא וראה כי במקום שהציבה לה תורה הכתב אותן ומופת שהיא מן השמים כן', גם אחותה תורה שבע"פ נתנה לה מופת שהיא אלוקית. אמרו ח"ל (חולין נ"ט). כל שאין לה שניים למליה בידוע שהוא מעלה גרה ומפריס פרסה, ומאין נודע זאת להם, שלא נמצא מין א' בעולם שהוא טמא וחסר שניים העליונים ואמר רב חסדא היה מהלך בדבר וכו. מי בכל חכמי הטבע מעולם ועד עולם יגיד זאת. עכל"ה.

נמצא דיש להיות או בהמות שיש להם סימני טהרה ואינם טהורים, והסימן היחידי שמנוע טהرتו של היצור שעליו דבר המלב"ם ז"ל, הוא שיש לו שניים לעלה, ובזה שוב אין אנו מתחשבים בזה שיש לו סימנים של מעלה גרה. וכן עולה מדבריו ז"ל בפישיותו דכשיש לו שניים לעלה הוא טמא אפילו שמהפריס פרשה ויל' סימנים שהוא מעלה גרה, ועוד שכתב שם שלא רק שיש ליצור ההוא ד' קיבות, אלא אכן הוא מעלה גרה, ועם כל זאת פשיטה ליה שהוא טמא, כי יש לו שניים לעלה. וקצת נראה ממ"ש ויל' שכן אמר בחזיר והוא גרה לא יגר וכוכ' דאפיקו מעלה גרה, לא זו העלה גרה המתירה: כי לא הושם בו טبع פעולה זאת כי לוועס בשינויו. עכ"ל. והוא מאשר את ההשערות שכתבתי בזה ביתר עוז ויתר שאות, ולפי דבריו ז"ל פשוט לאסור גם בגין'ד. ועכ' גם בnidonnu לא נוכל להתיר איל זה. וכוכ'ל.

וע"ש עוד שעמד על שינויו הלשון שבגמל אמר פרשה איננו מפריס, ובארנבת אמר לא הפרישה, ובשפן אמר לא יפריס, וככתב שהגמל פרשותיו מופרסות, וחכמי הטבע חושבים אותו בין מפריסי הפרשה, אמנים כיון שפרסתו אינה שסועה לשתיים כי מחובר בסופו, אינו בכלל מפריס פרשה האמור בתורה. שצרי' שיהיה שסוע לשתיים. עכ' אמר פרשה איננו מפריס, כי יש הבדל בין מלת לא ובין מלת איננו. שמלת לא שוללת הפעולה, ומלה איננו שולל התואר מן המתואר או הקניין מן העצם. ופי' שהגמ שנעשה בו פועלות הפרשה ולא נוכל לומר בו פרשה לא הפריס, בכל' איננו מפריס כלמר אין בו תואר זה שיקרה מפריס פרשה לעניין סימן טהרה, והנה במיון השפן נמצא מין אחד הנקרא ואווער ומשכנו בנקראת הסלעים שעיל הר סיני, והוא מעלה גרה וברגלו האחירות יש לו שלש פרשות רק ורגליו הראשנות הם עבות אחזות באربع אצבעות, ומצד האחירות נוכל להחשיבו מפריס פרשה, ליז'א בו פרשה לא יפריס דהgem שהתחילה בצד א' שמגופו, לא יפריס בעtid שלא יגמר בו פעלת זאת ברגלו הראשונות, אבל בארנבת וכו'. ע"ש.

ובאמת שכן הראי המלומד הנז' שפרשות הגמל הן שסועות ומובדלות בעצמות, שהן שתי עצמות מופרדות ויש ריווח ביניהם. ורק העול וגידים שמלבושים על העצמות מחברות הכל כמיין כסוי כלל, ומה שהן קוראות מפריס פרשה וושועת שסע איננו ההיתר האמור בתורה.

ע"ה שלמה משה עמאר

הגאון רבי אברהם יוסף שליט"א

רבה של העיר חולון ת"ו

הפרשת חלה מבצק שניילוזש במיל פירות

המשנה במסכת חלה (פ"ב מ"ב) אומרת עיסה שנילושה במיל פירות חייבת בחלה. ופירש רבינו עובדיה מברטנורא, בירושלמי מוכיח קצר שאין הלכה כסתם משנה זו, וכו', הילך אין ללוש עיסה שיש בה שיעור חלה במיל פירות לבdem بلا תערובת מים הואיל ולא אתביר הילכה וכו'. ע"ל. ובירושלמי (דף יב, א) ע"ג דר"ע אמר תמן אין מי פירות מחזרין לטומאה מודי הוא הכא שמי פירות מחזרין לחלה. ר' בא ר' חייא בשם ר' יהושע בן לוי אין לך מחזר אלא שבעת המשקין בלבד. ומסתפק ר' יוסי האם ר' יהושע בן לוי דבר לחלה או לטומאה, אם תאמר לחלה כ"ש לטומאה, ואם תאמר לטומאה אבל לחלה לא מחבר. ור' יונה פשיטא ליה לחלה וכ"ש לטומאה כדתני ר' שמעון בר יוחאי ר' טרפון אומר נאמר כאן חלה ונאמר להלן חלה לשעתה טמן, מה להלן חלה שעשויה בשמן, אף חלה שנאמר כאן שעשויה בשמן, ושםן אחד משבעת המשקין הוא.

ופסק הרמב"ם בה' ביכורים (פ"ו ה"ב), עיסה שנילושה בין או טמן או דבש וכו', כל אלו חייבין בחלה ע"ל. והכל"מ שם כתוב שמקור דברי הרמב"ם מהמשנה חלה, ופסק הרמב"ם כסתם משנה ודלא כהירושלמי. והאור זרוע (סימן רכה) פסק לחלק בין עיסה שנילושה בשבועה משקין (י"ד שח"ט ד"ט) שהשמן אחד מהם, לשאר מי פירות, כסתם המשנה הוא על שבעה משקין וכדעת ר' בא ור' חייא בשם ריב"ל, משא"כ במי פירות אחרים פטורים מן החלה. וככתוב שם שליח את דבריו אל חכמי פריז והשיב לו הרב יחיאל ב"ר יוסף דחיבת מדרבנן, ואף מי שפטר הינו שלא להפריש מהחייב על הפטור, אבל מיניה וביה מהחייב. ובשאר משקין אפשר שיש לו להפריש ללא ברכה. והרב שלמה ב"ר שמואל פסקvr' יוחנן דחייב בכל מיני פירות. וביאר דגם לר"ע חייבת בחלה וכל מחלוקתם היא על טומאה ולא על חלה. והאור זרוע דחה סברותם ע"ש. וחזר על דבריו בשורת סימן תשס"ח ביתר ביאור. וככ"ב בשורת מהר"ח אור זרוע (סימן ע"ג).

זהרא"ש בתשובה להרש"ב"א (ח"א כלל שני סימן יד) כתוב כן, דהילכהvr' יהושע בן לוי לגביו ר' יוחנן, וגם ר"ת פסק כריב"ל דהילכה כמותו בכל מקום,

וקי"ל הלכה כר"ע מחייבו, וכ"ש לגבי ר' אלעזר איש ברתותא דתלמידיו היה. ולכן אם העיסה משבעה משקין חייבת בחלה, ואם משאר משקין פטורה. וכן כתוב הרא"ש בהלכות קטנות (הלכות חלה סימן ג), אלא שיש ליזהר שלא ללוש עיסה במילוי ביצים בלבד ללא תערובת מים כדי לצאת מן הספק על חיוב חלה". והרשב"א (ח"א סימן תשד) דחה דברי הרא"ש ופסק כסותם משנה דבכל מי פירות חיבים בחלה. וכן משמע מדברי ספר החינוך (מצווה שפה), שכטב עיסה שנילושה בין מים בין בכל שאר משקין וכו' יש חיוב חלה, ולא חילק בין סוגים המשקין. וכן הבין המנתה חינוך שם אותן יד. וכן משמע במשנה גופה דתני ונאכלת בידים מסובות, ואי' בשבעה משקין, והרי הם מכשירין לטומאה ואיך יאכלם בידים מסובות. ובמשנה ראשונה דיקן לומר שرك בשאר משקין איירי. וכ"כ במלاكت שלהמה.

ודבר' רבינו עובדיה מברטנורא צריכים ביאור שלא נמצא לא' מן הראשונים שפסקו בדברי הירושלמי דין הלכה כסותם משנה זו, ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה יש חיוב או על שבעה משקין או אף על שאר מי פירות. וראיתי שהתפארת ישראלי הקשה דעדיפא מינה שהרי בפ"א מ"ד תנוי אלו פטורין מן החלה וכו' והדובשנים. והתם פירש הר"ב דהינו שנילושו בדבש והרי הדבש בכלל שבעה משקין הו, והביא התוס' אński שם מדברי הפנים מאירוט (ח"א סימן סח). דהתם הו בלילהם רכה ולכן פטוריים והכא הם בלילהם עבה. והובאו הדברים בפתח תשובה (יו"ד סימן של"ט סק"ב, וע"ש בתפארת ישראל אות צז, ושם במשנה ראשונה ד"ה והדובשנים). וכבר הקשה כן האור זרוע בתשובה (סימן תשס"ח) וחילק דברי המשנה, שתחלה דנה המשנה איזה מן חטיב חמץ ובאיזה מין יוצאים ידי חובה, ולענין חלה לא איירי כלל. ותלה דין זה בחלוקת ר"י ור"ל בפסחים לז, א. וראיתי בצדה לדרך (כל חמימי פרק רביעי) שהסביר שהדובשנים הינו מטוגנים בשמן ולכך פטוריים מן החלה דין מעשה קדרה הפטוריים. והמאירי (פסחים לז, א) תירץ ג"כ דהתם מעשה קדרה הם ולכך פטוריים דמאפה בלבד חייב בחלה. והוא ההסבר הא' של הר"ב שם פי' הר"ב מטוגנים בדבש "ן נילושים בדבש. על"ל. וככתב עליו המשנה שהוא סותר למשנה פ"ב מ"ב, לכך נראה עיקר כפי' ראשונה. וכ"כ רשי' בפסחים שם. וע"ש במשנה ראשונה. וכך פסק מרן בו"ד שם סעיף א' שהם מטוגנים ולכך פטוריים. וואיה גדולה היא מתשובה הרמב"ם בפאר הדור (סימן קלג), שחילק בקטאייף בין אפיי למטוגן ע"ש. והמלاكت שלמה כתוב דמקור דברי הר"ב בירושלמי שביאר "מלינדא", ובלשון יונן הוא נילוש בדבש וחלב, ולכן הסביר שאפאה בחמה או במשקה דהוי מעשה קדרה, אבל אם אפאה חיבין. (ולמעשה

הם הם דברי הארץ הנ"ל, שבגמ' פסחים מחלוקת ר' י' ור' ל' היא ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה). וראיתי במראה הפנים על הירושלמי שהביא דברי הרא"ש שאין הלכה כסותם משנה זו דהילכה קר"י בן לוי, ואחר כתוב דהינו טעם דהרא"ב שכתב שאין הלכה כסותם משנה זו. ושם במראה הפנים כתוב להקשות על הכספי משנה שצין את מקור דברי הרמב"ם במשנה זו ופסק כמותה ולא כהירושלמי. והקשה מה"פ מה עניין יין שמן ודבש למ"פ פירות, דהא המשנה א"ר בטורמה וטהרה ולכון סיימה ונאכלת בידים מסואבות זהה אין לו שייכות לדברי הרמב"ם שהרי הין שמן ודבש בכלל שבעה משקין המכשירין לטומאה ואני נאכלת בידים מסואבות, אלא ודאי המשנה א"ר בטורמה ורימונדים דומיהם שאינם בכלל משקין ואני מכםירין לטומאה ובזה הרמב"ם לא דבר. וסיווע לדבריו מצאתי בפירוש המשנה להרמב"ם שכתב, וכבר זכרנו זה כי מי פירות אין מכשירין זכרנו עוד עניין ההקשר ועוד יתברר זה במקומותיו בסדר טהרות, ולפיכך כשלש הקמה במ"פ פירות אותה הפת תיאכל בידים מסואבות ואע"פ שהיא תרומה, לפי שלא הוכשרה לטומאה ולא הפסל בידים מסואבות. עכ"ל.

ונמצא לפי דרכינו שדעת הרמב"ם והרא"ש שווה, דבשבועה משקין דוקא פסק דחיהית בחלה, אבל בשאר מי פירות אין הלכה כסותם משנה זו אלא כהירושלמי. והם הם דברי הר"ב. וראיתי שהרמב"ם עצמו בה' חמץ ומצה (פ"ו ה"ה) חילק בין יין שמן וחלב לשאר מי פירות, שבמי פירות יוצאים "ח בפסח ובין שמן וחלב אין יוצאים י"ח. (וע"ע שם פ"ה ה"כ). אך מラン בב"י ("יר"ד סימן שפט ד"ה עיטה) אחר שהביא דברי הרא"ש בהלכות חלה באורך הביא דברי הרמב"ם, וככתב להעיר שהטור הוסיף בדברי הרמב"ם מי ביצים (שחייב בחלה) ואין זה מבואר בדבורי בנוסחות שلنנו, שלא הזכיר אלא יין שמן ודבש. ואפשר שבנוסחת הרמב"ם שביד רביינו היה כתוב מי ביצים בהדייה. ומ"מ אף לנוסחה דין משמע דס"ל דה"ה למי ביצים דאל"כ ה"ל לפреш. עכ"ל. וביאור דברי הב"י שאמם דעת הרמב"ם כהרא"ש דرك בשבעה משקין חייבות בחלה אבל בשאר מי פירות פטורה לא ה"ל להרמב"ם לשטוק, אלא ה"ל לבאר דבשאר מי פירות פטורה, א"ו דה"ה לכל שאר מי פירות דחיבים בחלה. וע"ש בפרישה (אות יא) בשם המהרש"ל שיש לגרוס בטורו הרמב"ן. (ORAה באור שמה בכורדים פ"ו ה"ב שתמה ג"כ למה התעלם הרמב"ם מדין שאר מי פירות וע"ש שהאריך). וכ"כ במנחת חינוך (מצויה שפה אחת יד) בדעת החינוך והרמב"ם. ואפשר לסייע דברי מラン מסיום דברי הרמב"ם בה' ביכורים שבפטור מהלה כתוב העושה עיטה ליבשה בחמה או לבשלה בקדשה בין שלשה במים בין שלשה בשאר משקין, ולמה לא כתוב כמו בריש ההלכה יין שמן ודבש, ומשמע שאין לחלק ביניהם. ובאמת עדין

קשה להרמ"ט לנוסחת הטור למה ליה למכתב יין שמן ודבש, ולהלא דברים ק"ו ומה ביצים חייבת חלה יין לא כ"ש. וראיתי שהרב"ח כתב להקשות כן, וע"ש שביאר שאף הרמ"ט מספקא ליה ולכך לא תני בלשון המשנה מי פירות אלא כתב יין שמן ודבש. ואולם מREN לא ניחא ליה בהכי וכותב כיוון שהרמ"ט והרשב"א מסכימים לדעה אחת הכى נקティין. ופסק כן בש"ע (סעיף ט), ודיק לכתוב עיטה שנילושה במ"פירות וכו' שביאר כן בדעת הרמ"ט שה"ה לכל מי פירות ולאו דוקא יין שמן ודבש. וצ"ל שיש לחלק בין פסה למצות חלה, שבפסח דנים רק מדין חמץ או דין מצה עשרה, משא"כ בחלה שהוא עניין של חיבור שע"י נתינת המים בكمח מתקבצים כל גרגרי הקמח להיות עיטה וקרינן ביה ראשית עיריסותיכם, שהרי הירושלמי חילק בין חיבור לטומאה לחיבור לחלה וכל מי פירות לא יצא מן הכלל הו חיבור וחיבין בחלה, שבחיותו קmach אין עליו חיבור בחלה והרוטב מכל שיהיה מחבר ומחיב בחלה. וכ"כ בש"ת אבני נזר (י"ד ח"ב סימן תכג אות ב). וכמ"ש באור שמח (שם) אדם נאמר שאין מי פירות מחברין, פירושו שהבצק עדין חשב קmach שאין בו חיב בחלה. וכן ראיית השסביר כן בספר חלה לחם בשיר ברכה (אות לד יט, א), וע"ש שהביא מעין זה מההמ"ג בא"א (ס"ק טז).

ומה שהוסיף מREN בסעיף י' דיש ליזהר מלולש במ"פירות שאינם משבעה משקין אא"כ יערב עמהם אחד משבעה משקין, ביאר שם הש"ך (סק"י), דאמנם מצד חיב בחלה חיבת העיסה בחלה, אך לאכלה אי אפשר שהרי לא הוכשרה לקבל טומאה, והר"ל חלה תרומה טהורה וכולנו טמא מתמים שהכהנים אסורים באכילת חלה טהורה. ולטמאה א"א כיוון שנילושה כבר במ"פירות שאינם משבעה משקין ואינם מקבלים טומאה, וממילא אין לשורפה, אך כתב דיש ליזהר. וכ"כ הט"ז שם (סק"ז). וכ"כ הגרא"א (סק"ד). וכן הוא בלבוש (עט"ז י"ד סימן שכט סעיף ט-י) ופסק דעתו מREN הן בשבעת המשקין והן במ"פירות ונתן טעם לדבריו הוואיל וקרויים לחם בפי הבריות. והוסיף שם לש במ"פירות בלבד בלי מים יתן את החלה לכהן קטן. ודברי הלבוש באורח (לבוש החור סימן תסב בהג"ה) אינם ברורים דיים, אך מתוק דבריו ביר"ד מובנים דבריו באורח, ורק הוסיף לחידד דבריו שככל סוג מי פירות שווין. אלא שראיתי בගלון הש"ע כתב הבית היל שבסעיף ט' דבר מREN על יין שמן ודבש, ובסעיף י' דבר על שאר מי פירות. והבאר הגולה (אות יב) ציין למקור דבריו מREN בסעיף י' שהוא מדברי הטו' בשם אביו הרא"ש. ושיטות היא להשות דברי מREN לדברי הרמ"ט והרא"ש, ובאמת שאינם בדעה שווה כי הרמ"ט מחיב בכל מי פירות וכו' מREN בב"י, והרא"ש מחילק בין ז' משקין לשאר מי פירות. ועוד שמרן דיק בלשונו בסעיף ט'

לכתוב מי פירות בדוקא שמצד הדין פוסק מレン שכל מי פירות חייבן בחלה וכמו שכתב בב"י שהוא כדעת הרמב"ם והרשב"א. ומ"ש בסעיף י' ליזהר היינו משום שלאכלת א"א ולשורפה א"א. וכך כתוב גם בש"ע או"ח (סימן תש"ב ס"ה) ולא מטעמו של הרא"ש דמספק ליה אם חייבן שאר מי פירות בחלה. ובאמת שגם המגן אברהם שם (סק"ה) הבין בתחילת שמרן מחמת הספק בחיוב חלה כתוב כן, (בדברי הרא"ש), אך לאחר שתמה על מレン חזר וביאר דברי מレン שכוננותו משום שלאכלת א"א ולשורפה א"א. והט"ז שם (סק"ב) כתוב ג'כ' שהוא מטעם הספק בחיוב חלה ותמה על מレン ונשאר בצ"ע. ובאמת טעמו של מレン כמ"ש שלשורפה אינו יכול ולאכלת אינו יכול. וכ"כ במאמר מרדיין (או"ח סימן תשב סק"ז) ועל"ש. ודברי הגהות יד אפרים שם על הט"ז מתורצחים ובחנים האריך במח"ב. וגם החק יעקב שם (סק"ט) ביאר דברי מレン דהוא מספק חיוב חלה, ובמחכ"ת לא דק. וכבר הרגיש בזזה בהגחות בית מאיר וכותב לדעתה הפר"ח אינו כן. וכוננותו כמ"ש שלשורפה א"א ולאכלת א"א, והם דברי הפרי חדש באות ה'. וראיתי בספרו על שו"ע או"ח (סימן תשב ס"ה), שהוא אブル בשאר מי פירות יפריש מספק, דהינו משום ספק ברכה בז' משקין חייב אבל בשאר מי פירות יפריש מספק, דהינו משום ספק ברכה יפריש ללא ברכה. וכ"כ לתמה על הט"ז במתה יהודה (עייאש, או"ח סימן תשב רק דין ה). והעורך השלחן (או"ח סימן תשב ס"ח), הילך בדרכו של המג"א ותמה על מレン ולבסוף הסביר שהוא מחמת שלאכלת א"א ולשורפה א"א.

וחבית היל שבגלוון הש"ע (יר"ד) תמה על מנהג העולם שלא מפרישין חלה על עיסה גדולה העשויה עם דבש, וסיים דאפשר שסומכין על הרא"ש שיעיסה שניילשה במ"י פירות פטורה מן החלה. ובפתחי תשובה (סק"ב) הביא דבריו וציין שגם הלבושי שרד נמשך אחריו, ובאמת לא דק שבשבעה משקין חייבת בחלה לכ"ע. וכ"כ הפנים מאירוט (ח"א סימן סח). וכן תמה בשו"ת צמח צדק (חו"ד סימן רלו). וכ"כ בחכמת אדם שערץ צדק (פרק יד סעיף צז, דבז' משקין חייב לכ"ע, ובשאר משקין כגון מי ביצים שלא נתערב בו מים יש פוטרין דס"ל שלא היו חיבור לעיסה. ושם בהערות דברי ישראל (אות סח) הביא דברי הרא"ש והמשנה בטבול יום (פ"ג מ"ד), דכי היכי דמי פירות אין מכשிலין כד אין מחברין העיסה, דכמאן דליתנהו דמי. וכוננותו דהוי כקמץ בעלמא שאין עליו חיוב חלה. וכ"כ בשו"ת מהר"ח או"ז. והפרי האדמה (ח"ד ה' חמץ ומצה פ"ו ה' דף ה' ע"ד) פסק כן דבשבעה משקין יפריש חלה בברכה, ובשאר מי פירות ומ"י ביצים לא יلوש כשייעור, ואם לש יפריש בלי ברכה. ומ"ש הש"ך שלא יברך מספק היינו במ"י פירות חמץ מז' משקין, וראיה לזה מהרעד"ב שדייך ונאכל בידים מסואבות ש"מ דמתניתין איירי במ"י פירות שאינם מז' משקין. והגדיל עשות

בספר ראש יוסף אישקאה (סימן תסב אות יח דף ל' ע"א) שכתב שאפשר ללווש אף לכתהילה במים ביצים ויפריש בלי ברכה, דברכות אין מעכבות, ויאכילה לכהן קטן. וכ' דמ"ש הטור וטוב ליזהר, הינו שלא יפסיד את הברכה לכן יערב מז' משקין, אבל בפסח שא"א להוסיף וכמ"ש, לולש אותה ויפריש בלי ברכה, זהה יותר טוב משלא לולש, או שילוש מעט אם יש לו טורה בהזה. עכ"ד. ובקיצור ש"ע (גאנצפריד סימן לה ס"ז) מחייב בז' משקין, אך בשאר מי פירות וביצים יש בה כמה ספיקות ולכן יערב בעיטה מים או חלב או דבש דברים וכו' שאז מפרישין ממנה חלה בברכה. עכ"ד.

זהט"ז בא"ח שם תמה על האזהרה שלא ללווש כשייעור, והרי מפקיע ממן חיוב חלה, ואמרין בפסחים (מה, א) אל אבוי חומרא דatoi לידי קולא הוא דמפקעת ליה מחלת. ותירץ שם בחק יעקב (סק"י) שכיוון שכונתו שלא להכניס עצמו בספק ברכה שפיר דמי. ולפי דברינו עדיפה מינה איך למיר דלשורה א"א ולאוכלה א"א ולכך טוב שילוש פחות מהשייעור.

ומラン ביו"ד כתב "אא"כ יערב עמם אחד משבעה משקין", ובא"ח לא כתוב כן. ומינה כתב במתה יהודה (שם) שבשאר ימות השנה יש תקנה להוסיף מים ויתחייב בחלה, אך בפסח שא"א להוסיף מים שמהרים להחמיין, לכך כתוב שילוש פחות מכשייעור. והוסיף עוד דאעפ' שיכול להוסיף יין ושמן שאינם חמיצין והוכשרו לקבל טומאה שהם מז' משקין, מ"מ מילתא פסיקתא נקט. א"נ אם נתיר לו לערב דבר אחר יבוא לערב מים כמו בשאר ימות השנה. עכ"ד וע"ש. וכ"כ בערוך השלחן (או"ח סימן תסב ס"ח). ובסלחן גבוח (או"ח סימן תסב אות ט) כתב לישב שאם יערב בו יין או דבש יבטל טעמו לכך אין רגילות להוסיף מי פירות, אך מים מבטלים טעם, ולכך כתוב בפסח שילוש פחות מעשרון. וע"ע זהה בפרי מגדים (משבצות זהב אות ב). וכשנתבונן בלשונו של מラン נראת שכלל את הדברים בש"ע, דבאי"ח לא כתוב אלא טוב לעשotta פחות מעשרון, ולא נתן עצה להוסיף ז' משקין, שהרי זה הלכות פסח, אך ביו"ד שדן לגבי כל ימות השנה כתוב "אא"כ יערב עמם אחד משבעה משקין". וראיתי בשער המלך (סוף הלכות ברכות, הובא בפ"ת סק"ד), שכתב לחלק בין אם שם מים שאז מהני כל שהוא, לבין אם שם מז' משקין שאז בעיןן רוב. והסמייך דבריו ע"ד הרמב"ם בה' טומאות אוכליין (פט"ז ה"ד) שבמים כל שהוא מטמא ובין שמן דבש וחלב בעיןן רוב, וכן מי פירות. ומה שחלק הרaab"ד על הרמב"ם שם, כתוב הכספי משונה שהוא לעניין טומאה ע"פ גירסתו בתוספתא. ועוד נלענ"ד דהראב"ד לשיטתו דס"ל דבר כל מי פירות לחודיו מכשירין לקבל טומאה, (וכמ"ש שם בפ"א ה"ד). ועפ"ד אלו יתבאר עוד שבסח לא ניתן להוסיף מים ואפילו כל שהוא, ובשאר ז'

משמעותו יאבד טumo כי בעין רוב. וע"ע בחק יעקב (סימן תסב סק"ב) שכחוב ולבונ"ד נראה דכל שנתבטל בס' בעין שאין מרגישין בה טעם מי פירות מקרי לחם עוני, כיוון שנתבטל טumo. וע"ש בשער תשובה (סק"ח) שכחוב דבעין ס' מהמים ולא מהקמתה, כי הקמח אינו מבטל מה שנילוש עמו דלטמא עביד.

ובדרך אמונה להגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א (הלו' ביכורים פ"ו ה"ב) הבין מדברי הרמב"ם שהביא השיעיה"מ דמים במי פירות אין להם ביטול ובכל זאת כתוב דבעין בשעת הלישה שהמים יلوשו ולא המי פירות, שהרי דין חיבור בעין ומה יועל מים כל שהוא. וחלק גם על האור שמה שדימה דין טומאה לחלה (הובא לעיל ד"ה ונמצא), וראיה לדבריו הביא מס' תורה הארץ (פ"ד סימן ק"ה) שכחוב שמה שמורחין המחבות בשמן אין זה משום נילוש בשמן, כיוון שאין בשמן כדי לולש העיסה. עכ"ד. ונלען"ד שאין ראייה לדבריו אלו, שהוא דין אחר שהעיסה נילושה שאז אין השמן מועיל. אבל כאשר לש במי פירות שמעורבין בהם מים כל שהוא, הרי לש במים. ואף אם הם שיעור קטן יועל להפריש בברכה, הן מצד דמי חיבור והן מצד שטטמא, אחר שהוכשר לקבל טומאה במים כל שהוא וכדברי הרמב"ם בטומאת אוכליין. וכ"כ הרוב חلت לחם שנחלקו בטומאה כך נחלקו בחלה ולהרמב"ם סגי במים כל שהוא. וכן ראיית ספר פקודת אלעזר (בן טובו סימן קסח דף יט ריש ע"ג) דבמעט מים סגי אליבא דכ"ע. וכ"כ בערוך השלחן (י"ד סימן שכט ס"ג). וכ"כ בשורת בצל החכמה (י"ד סימן יב). אך בשורת קניין תורה (ח"ד סימן קט) העלה בדברי הדריך אמונה דבעין רוב מים ולא סגי בכל שהוא, ודיק מצוין דברי רעק"א לסייע ט', ולא לסייע ט', דבטעיף "אייר" בטומאה וטהרה וכמ"ש שם הש"ץ, דלאכלת אינו יכול ולשופח איינו יכול, ואה"נ דבטפת מים סגי להכשירו לטומאה, אך לעניין חיבוב בחלה בעין רוב מים. (וכמו שהבין כן הבית הל ה"ד למטה). והוסיף לבאר דבטומאה גזירת הכתוב הוא "כִּי יִתְן מִים", ומදלא כתיב כמה מים אפילו כ"ש משמע. אך לעניין חיבוב בחלה ילפין מעריסותיכם, וסתמא הינו עיסה שנילושה במים, ומה דמיון וקשר יש בין בחלה לטומאה וטהרה. ובמהלך תורה הירושלמי השווה דין בחלה לטומאה, ובפרט לדעת הרמב"ם דמי פירות חיבבים בחלה ואף להרא"ש לא פטר אלא מספקא ליה. ואף הרוב קניין תורה הרגיש בזה וכחוב דהלzon דחוק קצת. ומן שמחיב בכל מי פירות ודאי דין לחلك בין הנאמר בסעיף ט' לסייע ט' י". ונראה להסביר דבריו דבירושלמי אמרינן ר' יוסי עיי מה איתמר לחלה או לטומאה, אין תימר לחלה כ"ש לטומאה. אין תימר לטומאה, אבל לחלה לא. ומובן שיוותר קל להבין הקשר טומאה בכל שהוא, מאשר חיבור לחלה, לדעתו

בעין רוב כדי שיהיה חיבור. אך האמת דרוב הראשונים כתבו דהלהה כר' יוחנן, ושם בירושלמי אמרו בשם ר' יוחנן דברי הכל היא, אע"ג דר"ע אמר תמן אין מי פירות מחברין לטומאה, מודה הכא שמחברין לחלה. ע"ב. הא למדת שבל שמכשיר לטומאה כל שכן שיהיה חיבור לחלה ואם כן די בכל שהוא כדי לחיב בחלה בברכה.

וראיתי בדרך אמונה (שם) בבאור הלכה שהביא דברי הרב חلت לחם להקשות למה אין שמן ודבש חיבין בחלה והרי איןם באים לידי חימוץ, ולמדנו דין חלה מצחה – כדתני רשב"י בירושלמי ר' טרפון אומר נאמר כאן חלה וכו' – וכל שאיןו בא לידי חימוץ אינם חיב בחלה. ותירץ שלא בא למעט אלא מינים שאיןם יכולים לבא לידי חימוץ – דהיינו חוץ מהמשה מני דגן – משא"כ בין שמן ודבש שהמין יכול לבא לידי חימוץ אע"ג דכפי מצבו עתה לא יבא לידי חימוץ. וכבר הקשה כן הרשב"א בפסקין חלה שער א, ותירץ דבפסח בעין לחם עוני, ואלו מצה עשרה המ. וכ"כ במאירי פסחים (לז, א). ושם במאירי חידד דלחם מיקרי, לחם עוני לא מיקרו. ובסוף דבריו כתוב ושלשה דיןין אלו ר"ל חיב בחלה, וברכת המוציא עט נט"י וברכת המזון, ויציאת י"ח בפסח, בכל שאין שם סרך מצה עשרה כלם דין אחד להם, מה שנקרה לחם לזה נקרה לחם לחברתה, וההפק להפק. וכ"כ בלח"מ ה' חמץ ומצה (פ"ו ה"ה). וע"ש במא"מ שכותב שאין יוצאי י"ח בנילושה במני פירות מסוים שאינה באה לידי חימוץ, אף שהוא מהמשה מני דגן. וכן דעת הרמב"ן במלחמות (פסחים י, ב) כתוב שמצה עשרה פסולה מסוים שאינה באה לידי חימוץ. ועוד הא בעין שימור דלישה ואפייה דכתיב ושמורתם את המזות, יצא זה שאינה צריכה שימור עכ"ד. ומובן שתלו דין זה בזה. וכ"כ המהרי"י קורוקוט, והוסיף המהרי"י קורוקוט לבאר דעת הרא"ש שלא לולש במני ביצים ללא תערובת מים, שכונתו כדי שיוכל לברך על הפרשתו, שאם לא עירב מים איינו יכול לברך מספק. שאם הספק הוא אם חיב להפריש הרי יכול להפריש בלי ברכה גם בלי שיערב בו מים, א"ו כדי שיווכל לברך, וכל זה מספק, אף הרא"ש לא פסק שמי פירות פטוריים למורי מן החלה. והוסיף המהרי"י קורוקוט להביא דברי ר宾נו פרץ בכת��ר ופרח (ספ"ו) שלא לולש במני פירות בלבד א"כ יערב בו מים, ובפסח שאינו יכול להוסיף מים (דקמי' ומחמצ'י), צריך לולש פחות משיעור חלה. וטעמו דכוון שלא הוכשרה ה"ה טהורה ולאכלה א"א ולשורה א"א ולכון צריך לולש פחות משיעור. וסימן המהרי"י קורוקוט ואם זה נתכוין הרא"ש צריך היה לבאר יותר. עכ"ד. וממן בב"י הביא את דברי ר宾נו נתנהל בסמ"ק (סימן ריט), והובא גם בפסקין רקאנטי סימן רכח), שטעמו מסוים שלשורפה א"א ולאוכלה א"א. וע"ש בהגהת ר"פ (אות ו). וכן פסק הרמ"א ביר"ד

(ס"ס שפט). אך החゾ"א (יר"ד סימן קצג (א) אות יא) כתוב, שיקבור את החלה ולא יתנו לכחן קטן דחישנן ליחוס. ובכבר קדמו הבית מאיר על או"ח (סימן תשב ס"ה) שחש לזה, והסביר שימוש כך לא כתוב מラン כנ"ע.

ומלאן תמייהה לי עד הגאון הגדול בעל דרך פד (שם אות פד) שהביה שיש פוטרים לגמרי בשאר מי פירות, וצין עליהם את הרמב"ם והרא"ש, (ע"ש בז'ון ההלכה אותן קעו), ולפי האמור דעת הרא"ש אינו אלא ספק, ודעת הרמב"ם אליבא דמן הב"י דחייבת אף בברכה, אלא שראוי להמנע מפני שלשורה אינו יכול. וחוותי ראייתי למ"ר הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בספרו מנחת שלמה (ח"א סימן סח עמוד שע ד"ה אך עדין), שתמה למה לא יתחייב בחלה מדין צירוף הסל בין לפניה האפיה (בעריבת) ובין אחר אפיה, והרי שם לחם עלייו אף אם לא עירב בו מים כלל, שהרי אם קבע עלייו סעודה חייב בנט"י והמושcia א"כ שפיר מיקרו לחם וממאי פטורים מן החלה. ותירץ משום שהלימוד לחיוב חלה הוא מהפסוק ראשית עיריסותיכם, וכל שביעיסה אין ראוי לחם, אף אם נעשה לחם יהיה פטור מן החלה. וע"ש שהאריך לבאר הדברים. וכ"כ להקשות בחלה לחם (סימן ח שירי ברכה אותן לד"ט, ב). ואחר בקשת המחייב הרוי מラン בב"י (או"ח סימן קסח קמוץ, א"ה ומה) הביא קושיא זו וכתב, ותדע דהא עיטה שנילושה במיל פירות תנן דחייבת בחלה וא"ה אינו מברך עליה המוציא כל שלא קבע עליה, הלך ע"כ לומר דלאו במידי דמייקרי לחם תלייא מילתא אלא לא קבעו חכמים לברך המוציא ובמה"ז אפיקלו בצדית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עלייו, דהינו עיטה שנילושה במים בלבד בלי שום תערובת וכו' עכ"ל. ואפשר שלזה כיוון הרדב"ז על הרמב"ם (בפ"ו מביכורים הי"ב) ע"ש. וראיתי שגם במור וקציעה (או"ח סימן קטח) עמד עד' הבית יוסף זמהיכא תיתי לחلك בין דין חלה לברכת המוציא, ולמה כשחייב בחלה לא יברך המוציא והא לחם מיקרי. ותירץ דמצאה עשרה מיקרי, לחם סתם לא מיקרי, ולענין ברכת המוציא בעינן לחם סתם. הא למדת שאין קשר בין חיוב חלה לדין לחם וברכתו. וע"ע בתשו' פנים מאירות (ח"א סימן סח). וע"ע בלשונו של הלבוש ביו"ד הנ"ל, שגם הוא החשיב את הבץק של מי פירות לחם. וראיתי שגם הארחות חיים (ח"ב עמוד 210) תלה את חיובו משום "שכל זה מעשה לחם". וראיתי בשו"ת קניין תורה (ח"ד סימן קט אות ג) שתלה דין ברכת המוציא בחיוב חלה, וצין למסגרת השלחן (בקיצור ש"ע סימן לה) שכתב כן.

עד' רגע אדבר בדבר מה שכתב בתשובה פנים מאירות הנ"ל, שאם שם סוקא רפריש בלי ברכה. והוא תמורה שהרי הסוכר מבושל במים וכל שהוא הוא מכשיר לטומאה, וממאי פסק שלא לבرك. ונפ"מ אם היה יין בלבד שעירבו בו סוכר

מהיכי תיתי שלא יבחן מחמת הסוכר שבו. ובספר קניין תורה (שם) כתוב دقיוון שנקרש לא הו משקה ואינו מכשיר לקבל טומאה. והוא בדברי הפה"ג (או"ח סימן קנה ס"ק ז), ושם כתוב "מרקחת בסוקא"ר פשוט אינו משקה". ושם במקור חיים (בכרך) כתוב לחלק בין יין קרווש לשאר משקין, דברין אף אם הוא קרווש חשיב משקה, משא"כ בשאר משקין, ודיקן מהתוס' במנחות (לא, א ד"ה אימא) וכן מהרמב"ם (ה' טו"א פ"א הל"ט וכו'). אך מצאתי שם"ר הגאון רבי שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בספרו מנהות שלמה (תניא סימן קיב עמוד שצ' ד"ה ומה) עמד בזה והעללה שהסוכר אינו משתנה מדין מים, והוכיח בדבריו מהרמב"ם ע"ש. וע"ע בזה בשור"ת נצח יוסף סימן נז. ונפ"מ בכל זה גם לבץ פריך הנעשה ע"י מרגרינה שמתיכין אותה לפני הבלתי ואין בו תערובת מים כלל. (בד"כ עושים ממנו אזני המן). ועיין בזה בשור"ת חותם סופר (או"ח סימן מה).

וזרב בן איש חי (שנה שנייה שמיני ס"ד) כתוב, הלש עיטה בחלה בלבד ללא מים, יש מחלוקת אם חייבת בחלה ולכון יפריש בלבד ברכה. עכ"ד. ודרךו היא דרך כמה מגדולי האחרונים ובהם גם בספר בית לחם יהודה (ו"ד סימן שכת אוות ו), שהבינו כך מדברי הש"ז. וכ"פ בcpf החיים (או"ח סימן תסב סקנ"ב). וראה מ"ש בזה בספר קצרה השדה להג'ר שנייאור ז. ריווח שליט"א (ה' הפרשת חלה ס"י א עמוד 114) וראיתי מ"ש אחוי יידי הגאון רבי יצחק שליט"א בספרו העומד לדפוס ילקורי מצות התלויות בארץ ח"ד והדר הוא לכל חסידיו ממ"ש בספרו אוצר דין, והעללה לחייב כדעת מרן. ומורי אבי עט"ר מרן הרаш"ל שליט"א כתוב בנדון בקוצר נמיץ בספרו הליקות עולם (ח"ה עמוד רכה), ובספרו הנד"מ חזון עובדיה הלכות פסהח (ח"א עמוד קפ), והעללה לחalk כדעת מרן בין אם נילוש בא' מז' משקין שחייב בהפרשת חלה בברכה, בין אם נילוש בשאר מי פירות או ביצים שיפריש בלבד ברכה.

המורות ממנה שלדעת רוב הראשונים הלש עיטהumi פירות מכל סוג שייהיה חייב בחלה בברכה, אלא שלמעשה יש לחוש לסת"ל, ולכון כתבו לחalk בין שבעה משקין שבהם אין כמעט מחלוקת, שהלש בהם יברך על ההפרשה כדין כל חלה, בין יתר המשקין וממי פירות שהלש בהן לכתהילה יערב בהם מים כל שהוא, או שייהיה רוב מז' משקין, או יברך כדין כל חלה. ואם אין בהם תערובת מים כלל וכן אין בהם רוב מז' משקין, יפריש חלה בלבד ברכה ויקברנה, ולא יתננה לכתהילה לקטן, וטוב שיעטפנה לפני שיקבורה. ובצק שאין בו מים, ולישתו היא בחומריים נוקשים, אף אם היו מעיקרא מים יש להפריש מהם חלה בלבד ברכה, הוαιיל ומספקה לנו אם המוקשה ביטל מעליו שם נזול. והנלו"ד כתבתי והיעב"א.

הగאון רבי יצחק יוסף שליט"א
ראש ישיבת חזון עובדיה ומ"ס ילקוט יוסף

מחלכות תרומות ומעשרות

א. נאמר בתורה (דברים פרק יד פסוק כב): עשר תעשר את כל תבואה זרעך היוצאה השדה שנה שנה. ומן התורה אין חיבים בתרומות ומעשרות אלא בגדל בקרקע ארץ ישראל. [ובזמן הזה ראה להלן]. ונביאים תיקנו שיהיו נהגים אפילו בארץ שנעב, מפני שהוא סמוכה לארץ ישראל, ורוב ישראל הולכים ושבים שם. וחייבים הראשונים התקינו שיהיו נהגים אף בארץ מצרים, וארץ עזון ומואב, מפני שהם סביבות ארץ ישראל. א)

ב. בזמן הזה אין חייב תרומות ומעשרות מן התורה אלא מדרבנן, [וחיוב זה אינו בכלל מיili דרבנן שיש להם עיקר מן התורה]. ולכן כל ספק תרומה בזמן הזה אולין ל科尔א הכל ספק דרבנן שהולכים בו ל科尔א. ב)

א) ש"ע (ס"י שלא ס"א). שכל מזויה שהיא חובת קרקע אינה נהגת אלא בארץ. ובגי ארץ מצרים, ממן כחוב שיש לנוהג להפריש שם תרומות. אך הרוב"ז בתשובה (ח"ב ס"י תנוט) כתוב, שלא נהגו כן במצרים ולא בשאר מקומות, אע"פ שהם קרובים לא"ר. וה"ד בכסא אליהו, וסימן שכן עמא דבר בכל ארץ מצרים וגילותיה. וכ"ה בנהר מצרים (הלכתה חלה אותן). ע"ש.

ב) (בגמ' (תובות כה). נחלקו אם תרומ' בזה"ז מדורייתא או מדרבנן, שהרי גבי חלה נאמר בתורה (במדבר טו) בבואכם אל הארץ, ולמדו חоз'ל בביאת כולכם הכתוב מדבר, וזה בזמן שרוב ישראל ישבים בארץ, אבל בזה"ז שאין רוב ישראל ישבים בארץ אין חייב חלה מה"ת. וא"כ שמא יש למלוד תרומ' מחלוקת. ע"ש. ובמשנה יבמות (פ"א). שניינו, ר"י ור"ש אומרים אנדרוגינוס כהן שנשא בת ישראל מאכילה בתרומה. ובגמ', אמר ר"ל, מאכילה בתרומה ואין מאכילה בחזה ושוק. ר' יוחנן אומר אף מאכילה בחזה ושוק. ולר"ל מ"ש הזה ושוק דורייתא, תרומה נמי דורייתא. הכא במא עסקין בתרומה בזה"ז דרבנן. אבל בזמן שביהם"ק קיים Mai לא אדוני אין מאכילה בחזה ושוק לפלוג וליתני בדידה. בד"א בתרומה דרבנן, אבל בתרומה דורייתא לא. ה"נ אמר כשהוא מאכילה בתרומה בזה"ז דרבנן, אבל אין מאכילה בזה"ז הזה ושוק אף תרומה דרבנן, דילמאathy להאכילה בתרומה דורייתא. ור"י אמר אף מאכילה בחזה ושוק. אל ר"י לר"ל מי סברת תרומה בזה"ז דרבנן, אל אין, שאני אומר עיגול בעיגולין עולה וכו'. ע"ש. ושם בדף פב. וסביר ר"י תרומה דורייתא, והתניא שתי קופות וכו' אל לא ל"י קשייא, הא מני רבנן היא ואני דמי כרבי יוסי דתניא בסדר עולם אשר ירשו אבותיך וירושתך, ירושה ראשונה ושניה יש להם, ושלישית אין להם. ואמיר ר"י מאן תנא סדר' רבי יוסי. ע"כ. ומברא, דנהלכו ר' יוחנן ור"ל אם תרומה בזה"ז מדורייתא. ולדעת ר' יוחנן תרומה בזה"ז מדורייתא. ולפי הכל שבירדו בכל דוכתא דפיגי ר' יוחנן ור"ל הלכה כר"י, ולפ"ז לכואורה יש לפסוק דתרומה בזה"ז מדורייתא.

אולם הרמב"ם (פ"א מהלכות תרומ' ה"כ) פסק, התרומה בזה"ז ואפי' במקומות שהחזיקו עולי בבל, ואפי' במקומות שהחזיקו עולי בבל, ובמי עוזר אין מה"ת אלא מדבריהם, שאין לך תרומה של תורה אלא בארץ' ובזמן שכל ישראל שם, שנאמר, כי תבאו וגרו. ויראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חיבים בזה"ז אלא מדבריהם. ע"כ. והראב"ד שם בהשגות כתוב, א"א לא כיוון יפה, דהא קיימא לן כר' יוחנן דאמר ביבמות תרומה בזה"ז דורייתא. ע"כ. והרב המגיד (שם) כתוב ל"ייש דעת הרמב"ם שפסק כר"ל נגד ר"י, דהא דק"ייל ר' יוחנן ור"ל הלכה כר"י, הנה מיili כשנhalko בדעת עצם, אבל אם נחלקו אליבא דתנאי, וכגון כן דר"י סבר כר"י, וריש

לקיש סבר כרבנן, הילכה כרבבים, דיחיד ורבבים הילכה כרבבים. ועוד, דסוגיא דאלו עוברין בפסחים (מד). משמע דתרומה בזה"ז מדרובנן. ובכס"מ (בסוף הפרק שם), כתוב, דסבירות הרמב"ם הוא משום שהעיקר תלוי בביאת כולם, וכדין חלה, שאם כל יושביה עליה חיבת בתורו"מ מה"ת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית. כי"ה בב"י (ר"ס שלא). ומ"ש הרמב"ם שם הילכה ה', וכן בסוף פ"ז מהלכות בית הבחירה, דקדושת עזרא לא בטללה וקידשה לשעתה וקידשה לעתיד לובא, רצונו לומר אם היו כל ישראל עולמים, והשתא דלא קידשה לתורו"מ מדורייתא, מ"מ מדרובנן מיהא קידשה. וע"ש בש"ך (פרק ב' שב"ד) שכתב, דבכל מקום שהזכירו הרמב"ם והש"ע חיבת מה"ת, היינו בזמן שהיו ישראל כולם ביהר על אדמתן, ולא בזה"ז. וע"ש בכסף משנה מה שהעיר בזה. (ביה"ה והחומרה) מה שביואר בדעת הרמב"ם, וראה להחזה"א (ביה"ה על הרמב"ם שם) מה שהעיר בזה. ע"ש. ובספר קול יהודה (עמ' יד) תמה על הכסף משנה מה שכתב טעם מוחודש בדעת הרמב"ם, מה שלא מבואר בדעת הרמב"ם. וע"ש במה שהאריך לישיב הדברים.

ואמנם הטור כתוב בשם ר"י, דחייב עכשו בתרו"מ מדורייתא, דroxא גבי חלה אמרין כן, בביאת כולם ולא ביהר מקטכם, אבל לא בתרו"מ. והובא ברכ"א (ס"י שלא ס"ב), וכותב, ולא נהגו כן. וע"ש בט"ז (פרק א') שכתב, דמה שהק' הטור, אינה קושיא, דהא דדרשין בפ"ב דכתובות גבי חלה, הא אמרין בלשון זה אפי' למ"ד תרומה בזה"ז דורייתא, חלה דרבנן, דכתיב בבבאים ביהר כולם, ווין דלמ"ד תרומה אנו מוכרים לחייב בזה בין תרומה לחלה, ואמרין דroxא גבי חלה הקפידה התורה על ביהר כולם, מミלא למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן כדי"ל להילכה, הוה תרומה וחלה שוויה בלהילכה. וצ"ע על הטור. וע"ש בנקה"כ שכח לישיב דעת הטו, דהא אפי' למ"ד תרומה בזה"ז מה"ת חלה דרבנן, דכתיב בבבאים בביאת כולם, אלמא דרבואם אחלה דזקן קאי, ולא ילי"פ תרומה מיניה, ואפי' למ"ד תרומה מדרובנן, היינו מטעמא אחרני, וכמבואר בתוס' ושאר פוסקים, ולא מבבאים. וכ"ד הראב"ד בהשגות. ע"כ.

ואם ספק תרומה בזה"ז הוא הכל ספק דרבנן דזקן ל科尔א, הנה במשל"מ (בפי' מהל' תרומו"מ הי"ז) העיר במ"ש הרמב"ם (שם פ"ז הי"ד) טומטום ואנדרגינוס עבדיהם ואוכלים בתרומה, אבל לא נשותיהם, וקשה דנהי דספיקא hei אם זכר או נקבה הוא, כיון דתרומה בזה"ז דרבנן נזיל ל科尔א ותיכול דילמא זכר הוא. והעליה בדעת הרמב"ם דספק תרומה בזה"ז לחומרא, אע"ג דהו מדרובנן. ובס"ז הביא דבורי מון הכס"מ (פ"ג מהל' מע"ש ה"ה) דפשיטה לאלה לרובינו דס"ל דתרומה בזה"ז מדרובנן, ובספקא דידה אזי"ל ל科尔א. ע"כ. וזה מrown בש"ע (ס"י שלא ס"א): ישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות וכו' הרי טבל וחולין מעורבין וכו'. בד"א בא"ר"י שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ביריה, אבל בסוריא הוואיל והמעשרות שם מד"ס חלק העכו"ם פטור משלם. "ונואה דהאיינא שאין חיבת תרומי"ם בא"ר"י אלא מדבריהם, גם בא"ר"י חילקו של עכו"ם פטור מכלום". ע"כ. ונראה דמרן אזיל לשיטתה בכס"מ הנ"ל, דס"ל דספק תרומה בזה"ז שאינו אלא מדרובנן ל科尔א. כי ידוע מ"ש הר"ן (ר"פ כל הגט), דדין ביריה הוא ספק, ומ"ה בדורייתא אזי"ל לחומרא, וכדי"ל ס"ד"א לחומרא, ובדרובנן אזי"ל ל科尔א, וכדין ספ"ר ל科尔א. וכ"ה בכס"מ (ר"פ ג מגירושין). ע"ש.

אליא דלכארה קשה ממ"ש בש"ע (ס"י שלא ס"ל"ד), האומר לשלוחו צא ותרום לי וhalb' לתורום, ואיינו יודע אם תרום, ובאמת כדי תרום, אין חזקתו תרום, וחוששין שמא אחר תרום בלא רשות. הגהה, ויא"א דבכה"ג חזקתו תרום, דאמרין חזקה שליח עושה שליחותו אפי' באיסור דורייתא. ע"כ. והנה מ庫ור דברי מrown הוא בגמ' חולין (יב). בשם ר"ג, ובעירובין (לא): אר"ן בשל תורה אין חזקתו שליח עושה שליחותו, בשל סופרים חזקה שליח עושה שליחותו. ובתוס' כתבו בשם ר"ת, דהילכה כר"ג בהא, ונסתיע מהסוגיא בחולין (יב). דסליק הש"ס הכר"ג. ע"ש. ולדברי מrown דתרומו"מ בזה"ז מדרובנן, וספקים ל科尔א בכל איסורי דרבנן, היל' להקל גם כאן לומר חזקתו שליח עושה שליחותו. ויש שרצו לתרץ עפ"ד המשל"מ הנ"ל, אך דבריהם תמהותם, שהרי מדברי מrown בש"ע (ס"י שלא ס"א) מבואר, דלית ליה סברת המל"מ. ובשות' נו"ב (מהדור"ק החהע"ז ס"י ב') כתוב, שדעת הרמב"ם דבכל האיסורים לא אמרין חזקה שליח עושה שליחותו. ולפ"ז ניחא נמי דברי מrown. וכמבואר ד"ז בשות' יב"א ח"ו (חיו"ד ס"י כה). ועוד. ושם הביא מכמה אחורונים דפליגי על

ג. גם אחר קריית שם והפרשת התרומות ומעשרות, אין אלא מדרבן. ג)

המל"מ, והוכח כן גם מ"ש בספר שעריו דעה (ס"י שלג סק"א) שהביא מ"ש בש"ע דתورو"מ בזה"ז מדרבן. וכותב הרמ"א בהג"ה, שיש חולקים וסוברים דתورو"מ בזה"ז מDAOРИיתא, אך לא נהגו כן. וכותב השע"ד, דרצונו לומר שלא נהגו להחזקו בDAOРИיתא, ונפ"מ לענין ספיקא. ע"ש. וודחך לומר שכוונת הרמ"א דוקא לענין תערובת, וכמ"ש הרמב"ם (פ"ג מתרומות ה"ג) גבי ב' קופות אחת של תרומה ואחת של חולין, ואין ידוע אי זו היא, או שנפלה סאה של תרומה לתוך אחת מהן ואין ידוע להיכן נפללה, ואח"כ נפללה אחת משתיק קופות לתוך החולין, איןנו מודמעתן. ע"ש. ולזה נתווין הרמ"א לומר שאין נהוגים כן לענין ספק כזה. ואם תרו"מ בזה"ז חשוב כייש לו עיקר מה"ת או לא, הנה בגם' גיטין (סה). בהא דמשני הכא במאיע עסקין במעשר בזה"ז דרבנן. ולכורהה אמאי לא פריך והא כל דתكون רבן בעין DAOРИיתא תקון, כדריך התם לעיל מיניה. ומוכח דמעשר בזה"ז לא חייב כייש לו עיקר מה"ת. ובש"ת יביע אומר ח"ב (חו"ד ס"י כב' אותן) הביא בשם הרב כהונת עולם (דר' כו) שכח, שאמור לו בעל מל"מ, דאייה"נ הוה מציא להקשות והא כל דתكون רבן בעין DAOРИיתא תקון, דתورو"מ בזה"ז הו עיקר מה"ת, אלא עדיף פון מיניה פריך, ומאה העבריה בזה"ז מי איכא. ע"ש. ועיין בתוס' (ר"ה לא). שרצו לומר דמעשר שני בזה"ז אינו מחלל על שוה פרוטה, ורואה מההיא דגיטין דמשני הכא במאיע עסקין במעשר שני בזה"ז, והוה ליה לאקשווי אי בזה"ז למה לי הערמה, הרי יכול לחלו על שוה פרוטה. ושוב הביאו דברי בה"ג ושאלות דרב אחאי גאנן שפסקו שיכל לحلל על שוה פרוטה, וההיא דתתקבל הוי מציא פריך עללה. ע"ב. ולכורהה תיpoon להו להתוטס' דמעשר שני בזה"ז יש לו עיקר מה"ת. וע"כ עדיף מאניה פריך, והיאך רצוי להוניח מזה בתחלתה שאנו יכול לחלו על שוה פרוטה. יי"ל. ועכ"פ אנן בדידין קי"ל כדברי בה"ג והשאיות, וממילא צ"ל עדיף פון מיניה פריך, והג הוו"ל עיקרו מה"ת. וככ"כ בשעה"מ (פ"א מהל' מעשר שני ה"ב) דמסיק הכא, דמעשר שני בזה"ז הו עיקרו מה"ת. וההיא דגיטין עדיפה מיניה פריך. אלא שהשעה"מ עצמו נראה שהחזר בו מזה, שכח בהלכות מקאות (כללי ספק ספיקא אות א') להציג על הפר"ח שכח דתרומה בזה"ז הו עיקרו מה"ת, והביא מההיא דגיטין דMOVACH דתרו"מ בזה"ז חשב אין לו עיקר מה"ת. ע"ש. ולפי האמור לא קשיא מידי, דהא ע"כ עדיפה מיניה פריך, וכמ"ש התוס' והשעה"מ שם הוסיף להקשות על המל"מ (פ"ד מהל' בכוורות) דMOVACH דס"ל דמעשר שני בזה"ז הו עיקרו מה"ת. והקשה עליו מההיא דגיטין. ושוב הוציאו בסוף דבריו, דלפי מה שכח בנו בהלכות מעשר שני, דברי המל"מ מוצדקים. ושוב הביא דברי הרוב כהונת עולם הניל. ע"ע. ובש"ת בראשי הים ח"א (דיני ביריה) שהביא דברי הרוב דברי אמרת שהשיג על המהרי"י אלגוזי בספר אוועא דרבנן, דס"ל דתרו"מ בזה"ז הו"ל עיקרו מה"ת. והרי בגיטין (סה) מוכח דהשיב אין לו עיקר מן התורה. ועל זה העיר מדברי המשנה למלך (פ"ז דתרומות ה"ז), דתרו"מ בזה"ז לדעת הרמב"ם חשב עיקרו מה"ת. והזכיר דברי הרוב כהונת עולם הניל. ושם כתוב להוניח דתרו"מ בזה"ז לא חייב עיקרו מה"ת, מדברי מrown בכסף משנה (פ"א מהל' תרומות ה"ז) דספיקו לקולא וכו'. ע"ש. ואינו מוכחה, דאםיא דסבירא ליה למון כדעת האומרים דאף קשייש לו עיקר מה"ת תילין לקולא בדרבן. ואדרבה הרי מבואר בב"י (ר"ס שחג) דחלת אר"י בזה"ז חשב עיקורה מה"ת. וצ"ע. וע"ע בש"ת יביע אומר הניל, ובזה"ז (חו"ד ס"י כה).

ג) הגאון בעל מתנה חיים בספר קול סופר (בסוף הספר ס"י כב) הביא בשם הנ"ב (מהרו"ק חאו"ח ס"י לוי) שהקשה על מה שכח הרמב"ם (פ"ז מהל' מאכילות אסונות), גבי חוללה שיש בו סכנה שמאכילין אותו הקל הקל תחלה, כיצד נבללה ותרומה נותנים לו נבללה שהתרומה חמורה. שהיאך סתום הרמב"ם כן, והרי תרומה בזה"ז מיימי עזרא ואילך אינו אלא מדרבן, משום דברענן ביאת כולכם, וכמ"ש הרמב"ם (סוף פ"א מהל' תרומות), וא"כ נבללה חמורה. וע"ז כתוב הקול סופר לישב, שבכיאת כל ישראל מחייבים להפריש תרומות ומעשרות מן התורה, והויא מצוה מהחייבת כהנחת תפילין, אבל מימי עזרא ואילך הגם שנטקדשה בארץ, כיין שלא היה ביאת כל ישראל, אין חיוב להפריש תרו"מ, אלא הויא מצוה של רשות,ומי שחפץ להפריש תרו"מ עשויה מצוה, כמו מי שמתעטף במצוות שמיים מצוות עשה, אבל אינו מחייב בזה. והה בתרו"מ שלא ד.

תרומה שנפלה לתבשיל, וטרם שעמדו על שיעורו לראות אם יש שיעור ביטול כנגד או לא, ונשף מה התבשיל ואי אפשר לעמוד על שיעורו, אולין זהה ל科尔א, דמאי שתרומה בזמן זהה הוא מדרבן, מילא הולכים בכל ספק בתמורה ל科尔א, ויש לתלות מספק שהיה בתבשיל שים כנגד התמורה. ^{ד)}

ה. תמורה שנפלה לתוך חולין ולא היה שיעור כדי לבטל [מאה ואחד פעמי] כנגד התמורה [בנפח], מותר להרבות בתבשיל עד שהיה שיעור לבטל התמורה, ואין בזה ממשום אין מבטלין איסור לכתלה. ^{ה)} ו. הדבר ברור שאין להתייר לטעום מירקות טבלין עד שיעורן. ולא אמרין בכחאי גונא אוכל והולך ואחר כך מפריש, כדי תרומה וחלת חוץ לארץ. וגם בעין בהו מן המוקף, אף על פי שהירקות מעולם לא נתחיבו בתמורה ומעשרות מן התורה. ^{ו)}

הטילה התורה חיוב להפריש תרומות ומעשרות, אבל המפריש מקיים מצות עשה מה"ת, ואלה תמורה הויא ג"כ מה"ת להתחייב עליה מיתה, כיון שבאה מקודשת אר"י שקידשה גם לעתיד לבוא. עכ"ד. ובש"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד ס"כ אות א) כתוב, שמצאננו סברא זו בספר כפתור ופרח (ספ"א) בשם הראב"ד, רוזל: ואומר אני שאנו חייב מיתה אלא על תרומה דגון תירוש וציהר ועל הטבל שלחן, אבל על שאר מיניהם אין חייבים על טבלן מיתה, מיהו אף אם אמר שאין חייבים מה"ת, אם קרא עליהם שם, יש עליהם קדושת תרומה מה"ת, ומדעתה כשל תורה. עכ"ל. וראה להראב"ד בהשגות (פ"ב בתמורה הי"ב). ואולם ע"ש ביביע אומר שהשיג על דברי קול סופר הנז', מלשון הרמב"ם (פרק יד מהל' מאכלות אסורת הי"ז) שכח: כיزاد [מאכליין אותו הקל הקל חלה], היה לפניו טבל ונבללה, מאכליין אותו נבלה חלה שהטבל בmittah. ולא נזכר בדברי כל נבלה ותרומה, רק טבל ונבללה. וכן הנז'ב הקשה באמת מדין טבל ונבללה, וא"כ נפל יסודו של הקול סופר אשר בנה עפ"ד הרמב"ם. וкосייתה הנז'ב קמה גם נבלה אמראי מאכליין אותו נבלה, והרי טבל בזיה"ז מדרבן וקיים טפי מנבללה. ובר מן דיין יש להקשות מדברי היירושלמי (פ"ח דיומא הי"ה). דמייתית תוספתה דמאכליין אותו הקל הילך ונבלה בmittah ותרומה מאכליין אותו תרומה. א"ר יוסה קשייתה קומרי ר' בא, תרומה בעין מיתה ונבלה בלא העשה ואת אמר הциין, כמו"ד מלאהן קבלו את המעשרות. ע"כ. מבואר להדייא שכין שתמורה בזיה"ז בדרבן, מאכליין אותו תרומה ולא נבלה, ולדברי הקול סופר שאף בזיה"ז אחר הפרשה הויא מדאוריתא, לא משני היירושלמי מידי, וגם זה סייעתא לҚҚותה הנז'ב ע"ד הרמב"ם. וע"ש במ"ש עוד בזה, והעליה, דאף לאחר הפרשה וקריאת שם הויא תרומה מדרבן. וע"ש במאור ישראל ח"ב עמוד נה.

ד) כבר כתבנו לעיל דברי המשנה למלך, דאף שתרומות ומעשרות בזיה"ז מדרבן, עכ"ז יש לילכת לחומרא בספק תרומו. ומציינו כמה אחוריים שתפסו לדינא כדבורי, כמו שהאריך בזיה בש"ת יביע אומר ח"ו (חיו"ד ס"כ כה אות ט). ומכל מקום העלה שם שלא כדבורי, דמצינו רבים וכן שלמים דפלייגי על המשנה למלך. וכן מוכח מדברי הב"ה באבן העוזר (ס"י קנו), ומדובר הרב עבדות הגרשוני (ס"י א), ושו"ת שב יעקב (חאהע"ז ס"י ט). ונפ"מ גם לנ"ד, היכא דנספק קודם שעמדו רבים (חחו"מ ס"י נב), והרב אחוי וראש (חאהע"ז ס"י ט). ונפ"מ גם לנ"ד, היכא דנספק קודם שעמדו על שיעורו לראות אם יש שיטים כנגד או לא, שיש לילכת בה להקל אחר שהוא מילתא דרבנן, וספק דרבנן ל科尔א. ועיין בכיו"ב בב"י ובש"ע (יו"ד ס"י צח). ע"ש.

ה) על פי המבואר בכיו"ב בזיה"ז ערוך (סימן צט סעיף ב') דבאיסור דרבנן שכבר נתערב, ולא היה בתבשיל כדי לבטלו, מותר להרבות על התבשיל ולבטל האיסור. והוא הדין הכל, שהרי

תרומות ומעשרות בזמן זהה מדרבנן, ובדרבנן מבטלין איסור לכתלה היכא שהאיסור כבר נתעורר. וכבר ביארנו לעיל בכך שהמשנה למלך ועוד אחרים כתבו שיש להחמיר בספק תרומה כמו בספק DAORIYTHA, מכל מקום הרבה אחרים חלקו על זה וכתבו גם בתרומות ומעשרות אודילין להקל בספיקם.

ו) בגם 'יבמות פט'. מיתתי הא דתנן, החותם קישות ונמצאת מרה, אבטחה ונמצא סРОת, תרומה ויחזרו ויתרומם. ואמרין דהינו טעמא משום דאייבעי ליה למיטעמה. וכתבו התוס' 'דרוצה לומוד שיפריש על מהשו מיניה וביה, כדי שיטעום ותו לא. עכ"ל. וכן כתוב המאירי שם. ומובואר יוצא דס"ל שאסור לאכול ואחר כך להפריש כמו חוץ הארץ, אף על גב דירקוט נינחו [קישות ואבטיח] ואין חיובן אלא מדריביהם.adam לא כן מה דחקם זהה, והרי אפשר לו להפריש אחר הטעימה. אלא ודאי כמ"ש. והיינו טעמא דלא דמי לתרומה וחוץ הארץ, דלייכא דין תרומה וחלה בחוץ הארץ כלל, מן התורה, מה שאין כן יירקוט בארץ הואיל וחיביכם מן התורה להפריש תרומות ומעשרות מדגן תירוש ויזהר, אף אלו החמירו בהם להפריש קודם אכילה, דחשיבי יש לו עיקר מן התורה, וכדי אמרין כהאי גווני בפסחים (לט): גבי מדור מעשר שני בירושלים אי נפיק בהה ל' יוסי הגלילי, אי אמרין דוקא במצח DAORIYTHA לא נפיק, אבל מדור דרבנן נפיק, או דילמא כל דתקון רבען בעין DAORIYTHA תקון. ופשיט רבעא מסתברא מצח וממור. ע"ש. הרי דארך על גב דירקוט הו מדרבנן, שעשוו כשל תורה. והכי נמי לענין זה החמירו שלא יפריש שלא מן המקוף, ואף על גב דחתם מכח היקשא דמצח וממור קאמר, ודאי שאין היקש בא לדבר זה, כיון דכולה מילתה דרבנן, אלא מכח הסברא דכען DAORIYTHA תקון. ועוד, דלא מביעא היכא דהויא עיקר תרומה DAORIYTHA כמו בזמן הבית הראשון, שאף בירקוט אמרין בעין DAORIYTHA תקון. אלא אפלו בזמן זהה שתרומות ומעשרות אינם אלא מדרבנן, לדעת הרמב"ם (פרק א' מהלכות תרומות), ומזמן (בריש סימן שלא), מכל מקום כיון שבעיקר החוב של תרומות ומעשרות, דהינו דגן תירוש ויזהר, יש להחמיר בעין DAORIYTHA. וכמו שכח מבן מון הבית יוסף (ריש סימן שכג) גבי חלה בארץ ישראל בזמן זהה, דחשייבא עיקרה מן התורה. ע"ש. והכי נמי יירקוט שהם מדרבנן, בעין דגן תירוש ויזהר תקון. שם לא כן עדין קשה, דלמה להו להתוס' והמאירי 'יבמות פט'. הנ"ל לדוחוק ולפרש שיפריש על מהשו וכו', אימא דמייר בתרומות ומעשרות דהו מדרבנן, ומושום הכל שרי למיטעמה.

אלא ודאי אף בזמן זהה אסור משום דחשיבי כעיקרן מן התורה. וכי"ב כתבו התוס' בעירובין (לב). ע"ש. אולם של דוחות דהתוס' סבירא להו דתרומות ומעשרות בזמן זהה מן התורה, כמו שכח הטור (סימן שלא) בשם ר"י, וכן הובא בהג"ה (שם). ועיין עוד בתוס' 'יבמות' (פכ'ב). ע"ש. גם המאירי ב'יבמות' (פא): כתוב להדייא דקימיא לנו' רבבי יוסי תרומות ומעשרות בזמן זהה מן התורה. ע"ש. ולפי שיטתם הוא שכחבו שאסור לטעום אף בירוקות בלי תרומות ומעשרות, הראיל ועיקר תרומות ומעשרות בזמן זהה מן התורה. מה שאין כן לדיין דקימיא לנו' דהו מדרבנן, יש לומר דבירוקות hei כי אין לו עיקר מן התורה, ומותר לטעום לפני ההפרשה. אמן מדברי הבית יוסף (סימן שכג) הנ"ל, שכח גבי חלה דהויא עיקרה מן התורה, מוכח שאף תרומות ומעשרות בזמן זהה חשייבי עיקרן מן התורה. וממילא יש מקום לומר דהו הדין לירקוט.

وعיין ב'יבמות' (צג). דמוכחה שאסור להפריש שלא מן המקוף בזמן זהה גם על פירוט שתרומות ומעשרות שלהם מדרבנן. דחשיבי כיש להן עיקר מן התורה. ואף על גב דירקוט קילי טפי מפירוט, הראייל ואין להם סמך מהרבוב, וכמו שכחבו התוס' ר"ה (יב). ד"ה תנא, מכל מקום לענין זה אין סבירא לחלק בין פירוט לירקוט. ולכן נראה שפירוט וירקוט בזמן זהה גם כן חשייבי עיקרן מן התורה, וכעין DAORIYTHA תקון לענין שאסור לאכול בלי הפרשה, וכן לענין מוקף. וכמובואר כל הנ"ל בשוו'ת יביע אומר חלק ב' (חלק יורה דעתה סימן כב). ושם הביא מה שכח בתפארת ישראל (ריש פ"ג דתרומות)aha דתנן התורם קישות ונמצאת מרה וכו', שהביא קושית התוס' ב'יבמות' (פט). הנ"ל, שайיך אפשר לטעום לפני הפרשת תרומות ומעשרות. ועל זה כתוב לתרין, כיון דתרומות יוק מדרבנן, אם כן אוכל והולך ואחר כך מפריש, כתרומת חוץ לארץ.

ז. מי ששכח להפריש תרומות ומעשרות מן היין מערב שבת, יש אומרים שיווכל לשחות מהיין בשבת, וינוי מעת בשולי הכליל, ויפריש ממנו במווצאי שבת, אף בארץ ישראל, לאחר שתרומות ומעשרות בזמן זהה מדרבנן. ויש חולקים ואומרים דאף בזמן זהה אין להקל בזה, וכן עיקר לדינא. (ז) ח. אנשים שדרים בחוץ לארץ, וחפצים לזכות בקיום המצוות ההלויות בארץ, כגון הפרשת תרומות ומעשרות, שביעית, וכדומה, העיקר להלכה שיכולים לקיים על ידי שימושו שליח שיעשה מצווה הלו בשלהותם. (ח)

(בכורות כז). ואם תמצא לומר שזו דקה בתרומות חוץ לארץ, ולא בתרומה דרבנן בארץ ישראל, על כל פנים כל ספק אישר שרוי לטעם, וכיון שיש כאן ספק אם ראוי לאכילת אדם הוה ספק טבל וכור. ע"ש. וכחוב על זה בש"ת יביעו אמרו הנז', ולפנין' אין להניח וזה של התוס' והמאירי, מפני ספיקו של התפארת ישראל בזה, דהא קיימא לנו כל דתוקן רבנן עניין DAO ורוייתא תקון, ודמי למא שאמרו בפסחים (קטו): והא רב אחא בר יעקב הוא דאמר מצה בזמן זהה מדרבנן. קסביר כל דתוקן רבנן עניין DAO ורוייתא תקון. ע"ש. הרוי דאף על גב מצה בזמן זהה מדרבנן לראב", מכל מקום ס"ל אמרין כל דתוקן רבנן עניין DAO ורוייתא תקון. וכן עוד אלא דפרכינן התם לרוב יוסף ולרוב שתת, דהא ודאי כל דתוקן רבנן עניין DAO ורוייתא תקון. ואם כן הני מתרומות ומעשרות בזמן זהה דהוי מדרבנן, אמרין כל דתוקן רבנן עניין DAO ורוייתא תקון. מיהו יש להזחות דשאוני פירות וירקות שבזמן נמי הוי מדרבנן, ובזמן זהה שיעיקר מתרומות ומעשרות מדרבנן, הוה לה כעין תרותי מדרבנן, ואפשר שלא שיך בזה כל דתוקן רבנן וכור. וע"ש מה שהאריך עוד בזה, והעליה, שלענין דינא הדבר ברור שאין להתר על טעם מפירות וירקות טבלים עד שיעשר, ולא אמרין בכחאי גונו אוכל והולך ואחר כך מפריש, וגם בעין בהו מן המוקף. ע"ש.

ז) על פי המבואר בהערה הניל. ובספר שלחן גבורה (סימן שלא ס"ק קפא) כתוב, בדיון תרומה חוץ לארץ שאוכל ואוכל וכך מפריש, שמאן התיר בתשובה למי ששכח להפריש תרומות ומעשרות מן היין מעוב שבת, שיווכל לשחות ממנו בשבת, וינוי בשולי הכליל, ויפריש ממנו במווצאי שבת אף בארץ ישראל. כיון דתרומות ומעשרות בזמן זהה מדרבנן, ודמי לתרומה חוץ לארץ. ע"ש. והביאו בש"ת יביעו אמר חלק ב' (חו"ד ס"י כבอาท"ד), וכחוב, דאף על פי שמאנו בדבריו בתפארת ישראל (ריש פרק ג' דתורות) מכל מקום תימה שלא זכר מדברי ממן הבית יוסף (סימן שכג) שכחוב, שאף בחילה בזמן זהה דהוי מדרבנן, לא אמרין אוכל והולך ואחר כך מפריש, הרואיל ועיקר חילה בארץ ישראל מן התורה. וכ"פ בש"ע שם. ובספר המעשר והתרומה (עמוד כב) הביא עוד להקל בשם הגאון מהרש"ק בספר החיקים (סימן תרנת), והעיר ע"ז ממ"ש מהרי"ט אלגאי (בכורות כז). שלא תיקנו חז"ל חלה ותרומה בחו"ל, כי אם לעניין ההפרשה בלבד, כדי שלא תשתחה חלה ותרומה. מה שאין כן בחלה ותרומה ארץ ישראל, כיון שטובלות נמצאת שבעת אכילה אוכל טבל. ע"ש. ונראה דהינו טועמא דטובלות כמ"ש, דאף בפירות וירקות בזמן זהה חשוב כיש לו עיקר מה"ת. וע"ע יביעו אמרו הניל. ואם תורמן מין מבושל על יין שאינו מבושל, ראה במאור ישראל חלק א' (עמוד נו).

ח) בכרותי ופלחי (סימן ס"ק ח'') כתוב, וכמה חסידים ואנשי מעשה נהוגים לחתת שלוחי ארץ ישראל מעת לקנות בהן בהמות בשביבם, ולהפריש מהם ראשית הגז, וכן זוע לחיים וקיבה. כדי לצאת ידי חובה הפסיקים הסוברים מצוות אלו איןנו נהוגות בחוץ לארץ. ומשום דסבירא להו דאמרין שלוחו של אדם כמהות. ואני מסופק בזה, כיון דאייהו לא מצי עביד, כי רוחק ממנו הדרן, לא מצי לשויי שליח, כמו שדיקו התוס' בנזיר (יב). גבי הפרשת חלה. ע"כ. גם בש"ת שודה הארץ חלק ג' (חלק אורח חיים סימן יא) פסק בפסקתו דלא מהני שליחותם של בני חוץ לארץ לקים עבורים מצות ההלויות בארץ. אולם בש"ת יביעו אמר חלק ר' (חלק יהודה דעה סימן ל). מבואר, דמהני למן שליח לקים המצוות, ולא שיך בזה האי דין דכל מילתא דלא מצי עביד,

ט. מי שאינו לבוש בגדים כלל, איןו יכול לברך על הפרשת תרומות ומעשרות. ואם עבר ותרם, תרומתו תרומה. ט)

ג. הנמצא במקום מטונף שיש בו ריח רע, וכגון בבית האסורים וכדומה, ואין לו אפשרות לצאת למקום אחר, אין לו לברך על הפרשת תרומות ומעשרות במקום כזה, שאין מברכים במקום מטונף. אולם רשיי לקיים את מצות הפרשה, ולהפריש תרומות ומעשרות בלבד ברכה [ואין הברכה מעכבות את הפרשה], לכל שהוא שעת הדחק ואונס גמור מותר לקיים מצוה בלי ברכה במקום מטונף, וכן אם לאחר שהפריש תרו"ם בברכה על חלק מפירוחיו, בא תינוק וטינף המקום, מותר להמשיך להפריש תרומות ומעשרות על יתר הפירות. והוא הדין לשאר מעשה המצאות, בין למצות של תורה בין למצות דרבנן. ובין במעשה מצוה שהוא חסור למצוה, כמו שחיטתה, טבילת נדה, תרומות ומעשרות, וכדומה, בין כשם מעשה המצואה עצמו הוא קיום המצואה, כמו לולב, ספירת העומר [בלא ברכה] שמצוות לעשותן במקום מטונף, שמאחר והוא שעת הדחק, ואין לו אפשרות אחרת, וגם אי אפשר לו לנכות המצואות, עדיף שיקיים המצואה בלי שום כוונה והרהור במקומות מטונף, ולא יתבטל מכל וכל מהמצואה. וכל שכן שרשאי לעשות שם צדקה וחסד, שהן מצאות שבין אדם לחברו, שאינן צריכות מחשבה מיוחדת לשם מצוה. י)

לא מצוי משוי שליח. ע"ש.

ט) במשנה (פ"ק דתרומות מ"ה) שנינו: חנסה לא יתרומו, ואם תרמו תרומתן תרומה, האילם והשיכור והערום וכו'. ואמרו ע"ז בירושלמי (שם ה"ז) תנא, יש מהן מפני הברכה, האילם ובעל קרי. ויש מהן שאין יכולים להתרום מן המובחר, הסומא והשיכור. וכ"ה בתוספთא (ופ"ד תרומות). ובגמ' ב"מ (קיד: מניין לעורם שלא יתרום, שנאמר ולא ראה בך ערות דבר, ופרש"י, ערות דבר בשעה שאחיה מדבר בו לא ראה בך ערות דבר, ש"מ שאין אדם מברך כשהוא ערום, ותורם בעי ברכה. ע"כ. ותנן נמי (כפ"ב דחלה מ"ג) האשה יושבת וקוצה חלה ערומה מפני שהיא יכולה לכוסות עצמה, אבל לא האיש. ע"ש. ומכל"ז למדנו שאין להפריש חלה או תרומות ומעשרות כשהוא ערום, מפני שאסור לו לברך. וכ"פ הרמב"ם (פ"ד מהל' תרומות ה"ז, ופ"ה מהל' ביכורים ה"א), והתוס"ע (י"ד ס"י שכח ס"א, וס"י שלא סעיף לב). ע"ש.

י) כבר ביארנו (בהערה הניל) דערום אינו יכול להפריש חלה ולברך, מפני שאסור לברך כשהוא ערום. והדבר ברור שהוא הדין שאסור להפריש תרו"ם במקומות מטונף, מפני שאסור לברך שם, משום דעתין והיה מחניך קדוש, וליכא. וכמברואר בברכות (קיד: ובפוסקים. וכ"פ בכיו"ב הרמ"א בהג"ה (ס"י יט ס"ב) שהשוחט בבית המטבחים שהוא מקום מטונף, יברך בריוחין ד' אמות קודם שייכנס לשם, ולא ידבר עד לאחר השחיטה. ע"כ. וכ"פ בעורוה"ש (בדיני תרו"ם סי' מג ס"ז), שאסור לתורם במקומות מטונף, מפני שאסור לברך שם. ע"ש. אלא דמשמע לאורה שאם אינו צריך לברך, נגון שלאחר שהפריש תרו"ם בברכה על חלק מפירוחיו, בא תינוק וטינף המקום, מותר להמשיך להפריש תרו"ם על יתר הפירות. וזהו להפריש מעשרות מפירוחות דמאי, שיכנסו שומרה להפריש מעשרות מפירוחות דמאי כשהוא ערום, כדתנן (כפ"ק דדמאי מ"ד) הדמאי מפרישין אותו ערום, והוכיחו מזה בגמ' (שבת כג). שא"צ לברך על הדמאי, אין מותר להפריש אותו במקומות מטונף. וכן מבואר

יא. אין מצות הפרשת תרומות ומעשרות חובה עליו אלא כشرط לאכול ממה שמרים תרומה ומעשר, אבל כשהינו רוצה לאכול מהפרירות, אינו חייב במצוה. ^(יא)

בירוש" (כפ"ק דדמאי ה"ד) מחלין דמי במרחץ מפני שאינוTeVון ברכה, אבל ודאי לא, מפני שטעון ברוכה. ע"ש. והביא כ"ז בשו"ת יביע אומר ח"ו (חו"ד ס"כ כתאות א') והעיר מכאן על מ"ש בספר טוב עין (ס"י י"ח אות י) להסתפק بما שמנצא במקומות מותנים, אם ייכל לקיים מצוה בנסיבות באופן שיעמיד עצמו שלא להרהר עוד בזה, או דילמא גם מעשה המצוה אין לעשות כי אם במקומות נקי. ואמנם בזוה"ק (פר' תרומה) מבואר, שהמקיים מצוה צריך שיעשנה במקומות נקי וטהו, והובא בספר החורדים (דף ז), אף יתכן דהני מיili בשיש בידו לטהרו המקום, או לאם כשהוא אנוס ואין בידו לטהר המקום שפיר דמי במרחץ מפני שהיא צריכה ישוב. עת"ד. ולכאורה לפי האמור ראה לזה מדין חילול דמאי במרחץ מפני שהיא ברוכה. ואמנם יש מקום לחלק בין מצוה דאוריתית נטילת לולב ואחרוג ביר"ט [כנידון מרון החיד"א] שהלכה רוחת היא בש"ע (ס"י ס' ס"ד) שמצוות צריכות כוונה, וא"כ לא סגי בלי שירהר במצוה, ואסור להרהר בדברים שבקדושה במקומות מותנים, למצוה דרבנן הפרשת תרומות ומעשרות והילול דמאי דהוי רק מדרבן, ולא מביעא למצוה המג"א (שם סק"ג) בשם הרדב"ז, שמצוות דרבנן א"צ כוונה, א"כ הרי בידו לקיים המצוה בלי שום כוונה, אלא אף לדין החולקים על המג"א, וס"ל שאף הרדב"ז יודה שוגם במצוות דרבנן צריך כוונה. מ"מ נראה שבדין תרו"ם והילול מעשר שני לכ"ע א"צ כוונה, כיון שלאו מצוה דרמיא עליה היא, ממש"כ בתרו"ם דבריכורים דלא טבלי לאסור הפירות באכילה, והיא מצוה דרמיא עליה, ממש"כ בתרו"ם והפרשת חלה שלאו מצוה דרמיא עליה היא א"כ אוכלן. ע"ש. וכן מוכח בתוס' ר"ד לקידושן (נה): ואמנם השפט אמת בחידושיו לפסחים (ט). תד"ה כדי, העיר שמד' התוס' ר"ד לקידושן (נה): מוכח כד' הט"ז שאע"פ אינו אוכל מלהפרירות רמי חובה עליה להפריש וליתן לכהן וללווי, אך בפרש"י (גיטין מז): מבואר להיפך. וכ"ד רוב האחרונים דנקטין כפ"י רשי"י הנל. וראה בשו"ת יביע אומר ח"א (חו"ד ס"י כב' אות ח'). ע"ש.

ומעתה דין הפרשת תרו"ם דמי להכשר מצוה שא"צ בהם כוונה. וכמובואר כ"ז בשו"ת יביע אומר ח"ו הנ"ל, וע"ש שהעלה שמותר לעשות מצוה בלי ברכה במקומות מותנים כשהוא שעה"ד ואונס גמור שלא סגי בלאו הכל. ומה שאמרו בזוה"ק (פר' תרומה) צריך לקיים מצות במקומות נקי, זהו רק כשאפשר הדבר.

יא) על פי המבוואר בשו"ת יביע אומר חלק י' (חילק יורה דעתה סימן כת אות ב') ודלא כמו שכתבו הטורי זבח והמגן אברהם. ועיין בשו"ת יביע אומר חלק א' (חילק יורה דעתה סימן כת אות ח' בהערה), שהעיר על מה שכתב בספר קול סופר, שבזמן בית ראשון היה חיבור תרומות ומעשרות מן התורה "כתפילין", ונראה מזה שחייב להפריש תרומה ומעשר אף אם אינו רוצה לאכול הפירות. הנה מפורש להיפך ברש"י גיטין (מז): דבריכורים מצוה דרמיא עליה היא ולא טבלי לאסור פירות באכילה, ולא דמי למעשר שלאו מצוה דרמיא עליה היא אלא אם כן אוכלן או מוכרן דקא משתרשלי אליה, אבל ביכורים מצוה דרמיא עליה היא. עכ"ל. ואף שהתוס' (שם בע"א) ד"ה לוכה, דהו גירושת רשי"י ופירשו, וכן הוא ברשב"א ובמאיריהם. הינו משום דסבירא ליה דאף ביכורים לא הוו חובה הגוף, וכמו שכתב בחידושי הרמב"ן שם. אבל בזה قولיל עלמא מודו שאין חיבור להפריש כל ומין שאיןו רוצה לאכול. וכן משמע בתוס' ר"ה (ד) ד"ה ומעשרות. ע"ש. ומה שכתב הט"ז יורה דעתה (סימן א' ס"ק ז) למצות הפרשה חיבור עליו אפיקו אינו רוצה לאכול. כבר העיר על זה בהגחות רבי עקיבא איגר שם בזוה"ל: לא מזאתי זה דבפושטו הוא רק כشرط לאכול. וכן כתוב המגן אברהם (סימן ח) גבי חלה. והוא הדין לתרומה. ע"כ. ובספר אמרי בינה (חילק יורה דעתה בדיני תרומות ומעשרות סימן ג) השיג לנכון על הט"ז

יב. הנוהגים שלא לברך כלל על הפרשת תרומות ומעשרות, (שהייבים במעשרות בודאי) אין כל טעם למנהג זה, ויש לבטל מנהגם, שאינו מנהג ותיקין, שף שהמנהג כמי שאומר דתרומה בזמן זהה מדרבן, צריך לברך על ההפרשה, שהרי מתחייבים מן הדין בתרומות ומעשרות מדרבן. ואף בפיירות גוי שנתרמה ביד ישראל, יש לברך על הפרשת התרומות ומעשרות. יב)

מفسר רש"י גיטין הנ"ל. ע"ש. ואם כן אין דמיון לתפילהין, אלא אם כן נאמר דלאו דוקא נקט, רק שהוא חובה כשרה לאוכלו, מה שאין כן יrokoth שיכול לאוכלו מן התורה ללא תרומות ומעשרות.

ועיין להגאון מצפה איתן (גיטין מו): שהקשה על פירוש רש"י הנ"ל, דהא מעשר נמי מצוה דרמיה עליה היא להפריש, שאם לא כן הרי הוא עוזר בכל תארח כשםשה הפירות בטבלן ואינו מפריש המעשרות כדאיתא בפ"ק דר"ה. וסימן, ונראה הדינו טעמא דהתוס' לעיל במתנית' בשם ר"ח דלא נחא להו בפירוש רש"י דהכא, וכמו שכתב מהרש"א שם. ע"כ. ובש"ת יביע אומר הנ"ז תמה על דבריו מתחס' מפירוש בר"ה (ד). ד"ה ומעשרות, שכחובו, ומה שקבע הכתוב זמן בעור דכתיב מקצת שלש שנים תוציא את כל מעשר התבאותך וגור', ותתן (במעשר שני פרק ה' משנה י') ערב יום טוב של פסח, של רביעית ושל שביעית, היה זמן הביעור, התם היינו אף על פי שלא הפריש חיב ללהפריש, ובכלך שבאו לעונת מעשר, וכדתנן החם, וכל זמן שלא הפריש לא קאי בכל תארח, אבל מההפריש קאי בבל תארח אף על פי שלא הגיע זמן הביעור. הדר דלקמן (ו). דרשין תרי קראי לכולחו, חד דאמר ולא אפריש וחוד דאפריש ולא אקורב, אבל במעשרות ליכא אלא חד קרא וכו'. ע"ש. וכן הוא בפסק תוס' שם. אלמא דכל היכא דלא הפריש לא בבל תארח, נמצא דלא מצוה דרמיה עליה היא, וכפירוש רש"י. ועיין בש"ת עונג יום טוב (סימן קד) שתמה גם כן על הט"ז הנ"ל מفسר רש"י בגיטין. וציין גם להתוס' בר"ה ד. וראה עוד ביביע אומר הנ"ל מה שהאריך בזה. וע"ע בש"ת יחו דעת חלק ה' (סימן ד' בהערה). ע"ש.

יב) הנה מצינו באחרונים ג' סיבות אמאי יש מקום לומר שלא לברך על הפרשת תרומות ומעשרות בזמן זהה. א. מאחר שכום התרומה הולכת לאיבוד לא שיברך על זה. ב. מאחר שתרומה ניטלה באומד ובמחשבה, וגם אין נתינה ללי דליהו מעשה, לפיכך אין לברך. ג. כיון שתרומות ומעשרות בזמן זהה מדרבן, אין לברך על זה. והנה מrown בשלחן ערוך (סימן שלא סעיף ב'): תרומות ומעשרות בזמן זהה מדרבן. ה"ה, ויש חולקים וסוברים דתרומות ומעשרות בזמן זהה מדראייתא, אך לא נגנו כן. ע"כ. ופשטות כוונת הרמ"א לומר דנהגו לילת להקל בספק, הכל ספק דרבנן. אולם בספר שלחן גבוח (סימן שלא ס"ק טז) כתוב, שכוונת הרמ"א לומר, שף בארץ ישראל שמאירים תרומות ומעשרות נוהגים לתהום בלבד ברכיה, וכמו שנוהגים פעה"ק ירושלים, ואילו היו התרומות ומעשרות נוהגים בזמן זהה מן התורה, היה לנו לברך, כמו שסבירים על כל מצות התורה. ע"כ. ובש"ת יביע אומר חילק ר' (חילק יורה דעה סימן כה אות ט), תמה על דבריו, שהרי חילה בזמן זהה לכלוי עלאה היא מדרבן, ואפיילו היכי ברוכי מברכין, כמובואר בഗמרא שבת (כג). ומן השלחן ערוך דסבירא ליה דתרומות ומעשרות בזמן זהה מדרבן, סבירא ליה (ב似מן שלא סעיף לב) שצרכיך לברך על הפרשת תרומות ומעשרות גם בזמן זהה. ועיין בש"ר ובט"ז שם. וכן מפורש להדייה בשלחן ערוך ב似מן שלא סעיף עח וסעיף קלז. ע"ש. והמנהג שהביא הרב שלחן גבוח לאו דסמכא הוא כלל, וכמו שכחוב בכיווץ בזה מrown בש"ת אבכת רוכל (סימן ד') שמה שיש נוהגים בזמן זהה שלא לברך על פדיון מעשר שני, אין זה מנהג קבוע על פי ותיקין. ע"ש. וכן פסק הרדב"ז בחלק ב' (סימן תשלא) שיש לברך בזמן זהה על הפרשת תרומות ומעשרות כשמפריש מפרירות גוי שנתרמה על ידי ישראל. וכן פסק בפסקות בש"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן קמג) שהיין שנעשה מענבים הלקוחים מגוי שbezcrim על מנת לדרכן, חייב בתרומות ומעשרות, וצרכיך לברך תחלה להפריש התרומות ומעשרות. וכן העיד בגדר הג"ר ברון

בנימין בתשובה שהובאה בשו"ת משפטן צדק (סוף סימן צה) שהמנגה פשוט לברך על זה. ע"ש. ועל כל פנים בפירות שגדלו בקרקע ישראל בודאי צריך לברך, וכמו שכח בשו"ת המב"ט (סוף סימן קצז). ע"ש.

ואמנם בספר פרי האדמה ח"ד (הלכות שבת דף ד') כתוב, שאין לברך על הפרשת תרומה ומעשרות בזמן זהה כיוון דאוזלא לאיבוד. ע"ש. אולם גם דבריו תמהותם, שהרי חלה ג"כ הולכת לאיבוד, וברכוי מברכין להפריש חלה. ושוב וראיתי למון החיד"א בברכי יוסף (ס"י שלא ס"ק גג) שתפס על הפרי האדמה בזה.

ובספר עשר תשער להגאון רבי יוסף צבי הלוי כתוב, שמכיוון שתרומה ניטלת באומד ובמחשבה, וגם אין נתינה ללי דליהי מעשה, אין לברך. ובשו"ת יביע אומר הנ"ל דחיה דבריו, שהרי גם חלה ניטלת במחשבה כדי תרומה, וכמו שכח השמאלי (שבת קכז): דהיינו טעמא דמהני שלאה בתרומה מפני שנייטל במחשבה, מה שאין כן במעשר. ואם כן חלה נמי דמהני בה שלאה, הכי נמי דנטילת במחשבה, ואפ"ל הכי ברכוי מברכין עלייה, ועל כרחך דהיינו טעמא משום דהמחשבה דחללה ותרומה הויא כמעשה, כמו שכחטו התוס' בקידושין (טט). ולכן הדבר ברור שאין לסמוק על מנהג זהה להפסיד הברכה על הפרשת תרומות ומעשרות בזמנן זהה. ונודע מה שכח בשמלה חדשה (סימן יט) שモתב להכנס בספק ברכה שאינה צריכה, מה שיעשה המצווה בלי ברכה. והרוא בא בשו"ת רב פעלים חלק ב' (ח"ק אבן העוזר סימן כה). וע"ש ביביע אומר הנ"ל (ב) בדין "יש ברייה" בדרבן. וע"ע בהערות מrown אמר"ר שליט"א בכורם ציון הלכות פסוקות מעשרות. ובשו"ת ייחודה דעת חלק ר' (ס"י טט, ובחלק ד' (ס"י סימן טט).

והנה מrown הבית יוסף (באוחח חיים סימן חלב) כתוב, דמה שלא תיקנו ברכה על ביטול חמץ, הינו משומם ביטול היי בלב ואין מברכים על דברים שבלב. ולאחריה יש להעיר, דהנה הטור (בסימן תלן) כתוב, ונראה שאפ"ל יודע שיש לו חמץ בבתו אין צריך לברך כיוון שעיקר הביטול בלבו, ואם מחשב לבבו לבטל סגיא, דלא מצינו ברכה על מחשבה בלב, אף על גב שנוהגים לומר כל חמירא וכוכ' לא מצינו שתקנו חכמים זה, אלא שנהגו כך. וכותב עוד בסימן תלן, ואחר הבדיקה מיד בלילה יבטלנו ויאמר כל חמירא וכוכ', וכותב בבית יוסף שם, ומה שכח רביינו כל חמירא וכוכ' כתובו הורי"ף והרא"ש שם, וכותב הר"ן לשון זה אינו בಗמרא אלא כך היא מקובל ביד הגאנונים, ואף על פי שנמצא קרוב לנוסח זה בירושלמי בלשון הקדוש וכוכ', מכל מקום כיוון שבמה שנהגו לומר יש ותוספת דברים וגם אינו בלשון הקדוש כמו שהוא בירושלמי, כתוב לשון זה אינו נמצא בgamra, אבל רביינו שכח בסימן תל"ז שאם מחשב לבוטל לבבו סגיא, ואף על פי שנוהגים לומר כל חמירא וכוכ', לא מצינו שתקנו חכמים לשון זה, אלא שנהגו כך, יש להמותה עלייו דכיוון שנמצא מצינו ירושלמי וזה הורי מצינו שתקנו חכמים לבוטל בפה. ע"כ.

ומבואר בדברי הטור, דלכתחלה צריך לומר הביטול בפה. ועיין בשלחן ערוך (סימן תלו סעיף ב') שכח, ואם שכח ולא בדק יבטל כשיגייע פסח, ולא יברך על הביטול. ובמשנה ברורה (ס"ק כה) כתוב, דכיוון שעיקר הביטול הוא בלב, דאפ"ל אם מחשב לבבו סגיא, אין מברכים על דברים שבלב.

ולכוארה צריך ביאור דמאחר שיש תקנת חכמים לבטל את החמצן בפה, לומר כל חמירא וכוכ', אם כן תו לא הוי דברים שבלב, כיוון שצורך לומר הביטול בפה, כמו מגילה. וצ"ל כיוון שמן התורה די בלב, כשחכמים תיקנו לומר בפה לא תיקנו על הרכה כיוון שמן התורה די בלב. ורק על מזוזה שעיקרה הוא על ידי מעשה חקינו לומר עלייה ברכה.

והנה המהרא"ל בהגדה של פסח כתוב, וא"ת למה אין מברכים על ההגודה, שהרי מזווה בספר ביציאת מצרים, והיה לנו לברך על מצוזה זו. וכותב ליישב, כיוון שעיקר הדבר הוא מחשבת הלב, צריך להבין מה שאומר,adam לא כן לא הוי מיד, וכיוון שעיקר הוא בלב, לא שייך ברכה אלא במצוות שהעיקר במעשה. ומכואר להדייא, מצוזה שעיקרה בלב לא מברכים גם כשמוציאה בפה. ולפי זה גם ביטול לא מברכים כיוון שהעיקר בלב. למרות שתקנו חכמים לומר בפה. ועיין בשו"ת רבי עקיבא איגור (סימן כט) שהעיר על הבית יוסף ש אין מברכים ביטול בלב, מתרוץ, כל דכתיב ונחשב לכם, וקיים לא נזון עניינו וכוכ', וממחשבה מהני, ואפ"ל הכי מברכים. ומתרוץ, כל

יג. אתרוג של טבל, יש אומרים דכשר לצאת בו אפילו ביום הראשון, דחשייב לכם, הויאל וכיול להפריש עליו מאתרוג אחר, ויש חולקים. והמייקל כשהאין לו אתרוג אחר כלל, יש לו על מה לסמוק. יג)

מה שמצינו דמחשבה מועילה בתורה, אבל תקנת חכמים היה באמת שלא להפריש רק בדיבור ולא במחשבה, ושפיר תקנו ברכה בתמורה. ויש להעיר, הרי גבי ביטול החמצ כחוב הבית יוסף הנז' דיש מצוה מדרנן לבטל בפה, ובכל זאת אין מברכים, כי עיקר התקנה לומר בפה, אבל עיקר התקנה בלב, ואם כן למה מברכים על תרומה. אלא ודאי שمبرכים על דברים שלב, ואם כן למה אין מברכים על ביטול. וצ"ל ביטול, עיקרו הוא בלב שהיה מחשיב בלב היה. וכן סיפור יציאת מצרים העיקר בלב. אבל בתמורה אף שמן התורה מועיל במחשבה, אכן עיקרו בהפרשה. ולא נתנה ברכה בשום מקום על מחשבה בלבד, ואין אדם מברך ומציר את ה' ולא עושה כלום, ונראה כمبرך לבטלה. ועיין בכל בו (הלוות החמצ ומזה) שהביא בשם הראב"ד שمبرכים על הביטול. וזה שהצרכו לברך על הבדיקה שהיא מדרנן, ולא על הביטול ואף על פי שהוא מן התורה, לפי שהביטול חלי בלב, ללא שום מעשה, ובמה שאינו אלא בכונת הלב לא שייך לברך. וגם לא תיקנו לומר על בדיקת החמצ לפי שהבדיקה אינה עצמה אלא מפני הביעור מן הבית, ולכן תיקנו לשון BI'UOR שהוא כולל הכל בדיקה וביעור וביטול, כמו ביעורו הקודש מן הבית. ובביטול שאחר הבדיקה איןו צריך ברכה אחר שאינו אלא מספק, ועוד שלשון הביעור כולל הכל כמו שתכננו. ע"כ. וכבהרותם שם הביא שכן כתוב המכתר, וריבינו מנוח בשם הראב"ד. וכותב הר"ם שם של זה כישיש לו ודאי חמצ אבל בספק לא מברך. וכן כתוב הטור (סימן תלוי) בשם המנהיג. וכן כתוב הבביה יוסף (סימן תלוב) וכן כתוב הבב"ח שם בשם הכל בו. ומכל מקום להלכה כתה שלא יברך כיון שיש בזה מחלוקת. אלא שצורך ביאור בדברי הכל בו, דבתחלה כתוב דמה שאין מברכים על ביטול הינו משום דהוי דברים שלב, ואחר כך כתוב שאין מברכים על ביטול משום שאינו אלא מספק. או דלשון BI'UOR כולל גם ביטול, ולמה הוצרך לטעם נסוף. וראיתי שבאיור דסבירא ליה להכל בו מינן התורה סגי ביטול בלב, ומדרבנן צריך בפה, ובתחלה הקשה למה מברכים על הבדיקה שהיא מדרנן, ולא על הביטול שהיא מן התורה, וכל זה כתוב דכיוון שמקיים המצוה בלב, לפיכך לא תיקנו ברכה על ביטול. ואחר כך הקשה דאמנים על ביטול מן התורה לא תיקנו ברכה משום שהיא בלב, אבל כתוב שאין שחכמים תיקנו לומר בפה, וכਮבוואר בירושלמי, אם כן מודיעין מברך עלייה, ועל זה תירץ או משום דהוי ספק, או משום שיזיא בברכה שבירך על הבדיקה. וראה עוד במא שכתובנו בילקוט יוסף שאירוע יוסף חלק ב' (ריש סימן פט) גבי ברכה על תפלה.

יג) הנה בדיון באתרוג של טבל אם הוא פסול לכל הימים, במשנה סוכה (לה): שניינו, אתרוג הගזול והיבש פסול וכיו', של דמאי בית שמאי פסולין ובית היל מחייבין. ע"כ. ומהזה שנחalker בית שמאי ובית היל לעניין דמאי, וטעמא דברית היל דאי בעי מפרקליה לה לנכיסיה והו חז' ליה וכו', משמע דכל זה באתרוג של דמאי, אבל באתרוג של טבל בודאי, פשיטה להו בכל עלא דאיין יוצאיין בו ידי חובה. ועיין בתומו' שם ד"ה אתהי, שפסלו אתרוג של טבל משום שיש להן וללווי חלק ושותפות בו, וממילא הוא כאתרוג של שותפני. וכן משמע מדברי רשי" (סוכה לה). ד"ה ומאן) שחסור בו תנאי של היתר אכילה. וכן כתוב הכל בו (סימן עב). וכן כתוב המאריר שם. וכן דעת הרא"ה. וכן כתוב הר"ן (שם) דלכלוי עלא ביטל גמור אין יוצאיין בו ביום הראשון, אלא משום תנאי לא תני אלא מאי דפסול אפילו ביום שני של תורה, לא תנא טבל. דאף על גב דתנאי דמאי לביית שמאי שאין פיסולו אלא ביום הראשון, תנא לא קפיד בדב"ש וכו'. אבל הרמב"ן ז"ל אומר, דשל טבל קריינא ביה לכם כיון שיכול לסליק הכהן והלווי באתרוג דעלמא שיפוריש על זה, דהוה ליה כההיא דאמرين (ב"ב קלו): באחין שלקחו אתרוג בתפיסת הבית וכו'. ואין דינו ז"ל ברור אצלי וכו', אבל טבל כיון דאסור ביה עד שיפוריש עליו מקום אחר, כשהוא

נותלו לצתת בו א"א לומר דליהו DIDIA וכו. ע"כ. גם הריטב"א שם כתוב בדברי הרמב"ן. כי"ו"ש. ומה שאינו ראוי עתה לאכילה עד שיפרישו עליו תרומות ומעשרות, אין בו חסרון מצד דין היתר אכילה, הוואיל ויכול להפריש ולאכול Amiti שירצה, וכמו שהסבירו אתrogate של דמאי מטעם זה הוואיל ויכול להפרק נכסיו וייה עני וחוזי ליה ונמצא שאין החסרן אלא מצד חלקו של הכהן באתrogate זה שהרי הוא כאתrogate השותפים, ועל זה השיב הרמב"ן שיכל להפריש על אתrogate אחר ולא יהיה לכחן שום חלק באתrogate הזה. וכן ביאר בדעת הרמב"ן בספר כפות תמרים שם. ונמצא שדעת הרמב"ן והריטב"א להתרג'ר באתrogate של טבל, ואילו דעת הר"ן לאסורה.

והרמב"ם בפירוש המשניות שם כתוב, דאתrogate של טבל פסול לארכעת המינים, לאינו בכלל מאמר השיע"ת פרי, דאלו אין ראיים לאכילה בשום פנים. וכן כתוב עוד בהלכותיו (פרק ח') מהלכות לולב הלהכה ב), שאתrogate של טבל פסול. ושם בהלהכה ט' כתוב: כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שביארנו, או מפני גזל וגנבה, ביום טוב בראשון בלבד, אבל ביום שני עם שאר הימים הכל כשר. והפסול ממש עכו"ם או מפני שאתו אסורה באכילה, בין ביום טוב ראשון בין בשאר הימים פסול. ע"כ. ומובואר דאתrogate האסורה באכילה פסול כל שבעה. וכן הוא לשון השלחן ערוץ, ננ"ל. וכן כתוב המגן אברהם (סימן תרמ"ט) דאף דלכם לא שיעך רק ביום טוב ראשון, מכל מקום סבירא ליה לפסול כל שבעה, דראו חכמיינו ז"ל לאוסרו כיון שהפסול בגין האתrogate, וכמו שאמרו בריש הפרק. ועיין במחצית השקל שם. אך בספר בית מאיר שם העיר מהטעם שזכיר הרמב"ם בפירוש המשניות, דלאו פרי הוא. ועיין בספר ארבעת המינים (עמוד צב) שהביא מחלוקת האחרונים בדעת הרמב"ם אם הפסול באתrogate של טבל הוא דוקא ביום הראשון, או גם בשאר הימים. ורואה בcpf החאים (אות מא, עה), דציריך להשגיח על האתrogate הייצאים מארץ ישראל שהיו מתוקנים מתרומות ומעשרות ולא יקנו מי שאינו מוחזק בכשרות, וצריך שיהיה לו עדות מבית דין צדק. ע"כ.

ומכל מקום בדייעבד כשאין לו אתrogate אחר, נראה דיטול אתrogate של טבל, ויצא ידי חובת המזווה לכל הפחות להסוברים דיויצאים ידי חובה באתrogate של טבל. והמיקל בזה יש לו על מה שיסמוך, דאף דמלשון הרמב"ם ומラン השלחן ערוץ הנק"ל מבואר דהפסול הוא גם בשאר הימים, מכל מקום מאחר ויש מחלוקת בדעת הרמב"ם, בשעת הדריך יטול אתrogate זה, ויסמיך על דעת הרמב"ן הנ"ל. וכן כתובנו לדינה בספר ילקוט יוסף מועדים (עמוד קנה). שם הבאנו ציונים להרבה אחרונים שדריכרו בזה.

ואמנם בספר פרי עץ הדר (עמוד קעב) השיג על מה שכתבנו בילקוט יוסף דהיאך כתבנו דהמיקל יש לו על מה לסמוך, והרי מפשטות לשונו של הרמב"ם ומラン השלחן ערוץ ממש מעדי אתrogate של טבל פסול בשאר הימים. וכותב שם, דכפי הנראה כיון שיש מחלוקת בדעת הרמב"ם אין הדבר ברור שהוא נגד מրן.

אלא שהרי הזכירנו שם דברי הרבה אחרונים שכתבו בעניין, נאם כי דבריהם הובאו בקיצור וברומו, כדרכינו בילקוטי ח"ה על המועדים, והמעיין יראה דמי שמייקל באתrogate של טבל בזמן זה, יש לו על מה לסמוך. ובפרט שכיו"ב העידו על המנהג להקל בזה. ואף בדואית לכתהלה יש ללחחת אתrogate שהפרישו עליו תרומות ומעשרות, אבל בודאי ואירינן דלית ליה אתrogate אחר, דבזה המיקל בזה, יש לו ע"מ לסמוך, וכאשר יבואר להלן.

ובאמת, שיש לצרף בנידון דין מה שדנו האחרונים בישראל הולך לשדה של גוי וחותך בידו אתrogate מהשדה, ובמיאו אותו לביתו לצורך מצוה, אם מותר לעשותו כן, אחר שאלו האתrogate נתרמו בידי ישראל, ואם כן אין יוצאים בהם ידי חובה כשם עדין בטבלם. ואף גם זאת כל אחד ואחד אוכל אתrogate אחר המועד בטבלו. וכשוו"ת רבי בצלאל אשכנזי (סימן ב') כתוב לאסורה בזה מהטעם הנז'. והוא במא"א (סימן תרמ"ט סק"ד). אך בשוו"ת מהרש"ד"ם (יורה דעה סימן קצב) כתוב ללמד זכות על המנהג להחזור אתrogate משדה של גוי, אחר שמצוינו להרמב"ן שמכשיך לצאת ידי חובה באתrogate אפילו הוא טבל גמור מן התורה. והסביר ראה לדרבי. ואף שהר"ן דחה ראייתו מכל מקום כדאי הוא הרמב"ן ז"ל לסמוך עליו בדבר גודל כזה. וכל שכן שאין טבל בזמן

זהה אלא מדרבן, ואתרוג דמאי יוצאיין בו. ועוד אני אומר לרוחא דמלתא שאפלו היה בזמן הזה טבל מן התורה, היו יוצאיין בו ידי חובה כיון שהיהודי כשוחות האתרוג מן האילן אינו חותכו לאלו לצתת בו ידי חובה מצוה, ויש ללמדך דין זה ממה שכח הרמב"ם (פרק ב' מהלכות מעשר) וזה: איןו חייב להפריש מן התורה אלא הגומר פירוטיו לאכלן. והביא ראייה מן הפסוק. עכ"ד המהרש"ם.

נמצא דאליבא דהמוהרshed"ם יש סמך גדול היכא דאי אפשר ליטול אתרוג של טבל. והן אמרת שהמוהרshed"ם בן חביב בכפות תמרים (לה: במתני' ד"ה של דמאי) כתוב להשיג עיל דרבינו, אחר שהרמב"ן הוא דעת יחידאה נגד רשי"ו והרמב"ם והר"ן, ואין לסמוך על הרמב"ן נגד דעת רוב הראשונים. ובשלמא אם היו חולקים רק הרמב"ן והר"ן, אפשר שהיה לנו לסמוך על הרמב"ן, אבל כיוון דאשכחן גם להרמב"ם ולרש"י, פשיטה שאין לסמוך על הרמב"ן נגד הרמב"ם ורש"י והר"ן. וזהה גם מה שחדיש דקונה למצה לא הו טבל دائוריתא, דמدينא דערלה מוכח שאין כן, ועוד יש ביום טוב ממשום מוקצה. ע"ש. גם באור שמח (פרק ח' מהלכות לולב) ובשות' הר צבי (חילק ב' אורח חיים סימן קט) העירו על דברי המהרש"ם, כיעו"ש.

מכל מקום בספר בית מאיר (אורח חיים סימן תרומט) דחיה דחיה הכותת תמרים מה שהקשה על חידושו של המהרש"ם. וגם מה שכחוב שיש לחוש בזה ממשום מוקצה ביום טוב, דחיה בחזק יד, כיון דאם נאמר דיווצה בו ידי חובה, לא הו מוקצה. אלא שסימן שם, דמכל מקום יפה פליג על המהרש"ם מטעם דהרמב"ן הו ייחיד נגד רבים. ע"כ. אך בשות' שמן ראש (סימן סב) כתוב לישב דברי המהרש"ם להקל, ודלא כהכותת תמרים הנ"ל. ע"ש. כן העלה בשות' שבת הלווי חילק ג' (חילק יורה דעה סימן קנהה). ע"ש. גם בשות' מנהת יצחק חילק ז' (סימן מה) כתוב, דהיכא שאין לו אתרוג אלא של טבל, ואי אפשר לו להפריש ממקום אחר, י"ל עפמ"ש בהחש' ריבינו בצלאל אשכנז' וכו', ובשות' המהרש"ם השיב על זה וכו', ומה שכחוב דהרמב"ן הו ייחיד נגד רבים, זה שיק דוקא ביום טוב ראשון, אבל בשאר הימים הו הרמב"ם ייחיד נגד רבין, והיה אפשר לומר דאף חייב בברכה. ולא עוד אלא אף ביום טוב ראשון, לשיטת התוס' והר"ן דהפסול ממשום אתרוג של שותפות, אין פסול באתרוג של כהן, וכן אף בישראל המלה מועת לכהן ולענין להפריש עליהן, ווק לרשי"ו והרמב"ם פסול, ובציווף שיטת הרמב"ן דמכך שר אף בלאו ה כי, והוא מה התוס' והרמב"ן והר"ן רובא נגד רשי"ו והרמב"ן, ואם כן יש לומר דאף מברכין. וע"ש

שכתב לישב דברי המהרש"ם על פי מה שכתב מרן בשלחן ערוך (סימן תרומה סעיף ד') אתרוג שנייה כל בשדר מבפנים, כשר לדעה ראשונה דהלהכה כוותיה. וכחוב בספר ביכורי יעקב שם (ס"ק יא) דהוא דהה"ד חסרון מבפנים לא הרי חסרון. וכן החווות דעת (יורה דעה סימן לו סעיף ו') דחחמי בנהסר כל בשדרו מבפנים. מכל מקום אם נחדר רק קצת מוכח שם דגמ' הוא מתרדר, אם כן הרי אפשר לקבוע התורמות ומעשרות בפנים, דאף דהו תרומה טמאה, מכל מקום לא הו רק כאילו חסר אותו מקום מבפנים, דאין זה פסול כיון שהוא רק מבפנים. וכן אין כאן שותפות וכו'. וכל זה אנו אומרים כדי לישב במנוג שערער עליו הרוב אשכנז', ולומר דסבירא ליה כהרמב"ן בהא, דלא הו אתרוג השותפות מטעם הרמב"ן, וסבירא לה עוד יותר דין ציריך אתרוג אחר, אלא מהני אף באין רק אתרוג אחד מהטעם הנ"ח. וע"ש עוד.

והיווצה מזה, דלאותם הפסולים אתרוג של טבל מטעמא דין בו "לכם", בשאר הימים דלא בעין לכם מותר לקחת אתרוג של טבל. וכן הכריע המבי"ט בקרית ספר (פרק ח' מהלכות לולב) ובאוור שמה הנ"ל, ובבית מאיר הנ"ל, ושכן הוא דעת הרמב"ם. אך להסברים דעתם הוא ממשום דין בו היתר אכילה, גם בשאר הימים פסול. וכן פסק במשנה ברורה (סימן תרומט ס"ק מה). וראה עוד באליה רבה (שם סק"ד), ובא"א (סק"כ), ובכף החיים (אות מא).

וכבר הארכיו בזה האחרונים, וראה בשות' שואל ומשיב הלייטהה (חילק א' סימן תל), ובאוור שמה הנ"ל, (הלוות לולב פרק ח' הלכה ב'), ובבית השואבה הנ"ז (דיני דברים הפסולים בארכעת המינימ אות לט), ובשות' דוכב מישדים חילק ג' (סימן סימן קו), ובשות' הר צבי הנ"ל (אורח חיים חילק ב' סימן קט), ובשות' מנהת ברוך (סימן צח), ובשות' שבת הלי הנ"ל, ובחלק א'

יד. אין מפרישין תרומות ומעשרות בשבת וביום טוב, מפני שנחשב כמתksen.
(יד)

(סימן קעג), ובמאוור ישראלי חלק ב', (עמוד רב ע"ב). ואין כאן מקוםו. [ויש מי שכח, דאפשר לתקן אתרוג טבל על ידי שיקבע שהתרומות ומעשרות יופרשו מהקליפה בחלק החתחון של האתרוג, לאפוקי החותם, וכן שכח בן בשו"ת ישב משה (עמוד פד) בשם הגראי"ש אלישיב]. והגרא"ז אויערבאך צצ"ל העיר, שבאתרוגים יש להפריש כל התרומות ומעשרות, באופן שלא ישאר לך מהמעשרות בגין האתרוג. והובאו דבריו בספר קרשות ארבעת המינים (עמוד עג). והיינו מאחר שדרך הפרשה בימינו כמספרישין מעשר ראשון וגם מעשר עני, אין הפרשה בפועל אלא קריאת שם בלבד, ולאחר מכן נוטלים לעצמו, מכיוון שהחומר עליו הראייה, וכן על הלוי להביא ראייה שהוא לוי, והוא הדין לעני. על כן יש ליזהר באתרוג של מצוה שלא יעשה כן, שכן אם נשאר חלק המעשר הראשון וממעשר עני בתוך האתרוג של מצוה, נמצא שיש ללווי חלק בו וחסר בדין לכם. וכך על שמצד עיקר הדין יש לומר שהויאל והמוחזיא מחבירו עליו הראייה, ומצד דין מוחזק הוא שלו ממש, וכך"ש החזון איש (בן העזר סימן לט) והרי הוא בעליים גמורים, והקדשו הקדרש מדין ודאי, וכן הוכיח בקהלות יעקב (ב"מ סימן כא), מכל מקום מאחר שמצוין אצל הסוחרים הרבה אתרוגים פסולים, ואפשר להפריש מהן באופן שלא ישאר תרומות ומעשרות בגין האתרוג שמדובר עליו עדיף טפי. ועוד יש להזכיר, מאחר שמצוין גם ערבים וגם יהודים תולשים מן העז של האתרוג, והאתרוגים מעורבים אחר כך זה זהה, א"כ ישגיחו בשעת הפרשת התרומות ומעשרות שלא יהיה מן החביב על הפטור, או להיפך.

יד פי המבוואר בבייצה (לו): ובגמ' שם. וברמבי"ס (פרק נג מהלכות שבת הלכה טו), ובלשchan ערוץ (אורה חיים סימן שלט). ע"ש. ועיין בשו"ת יוסף אומץ (סימן צב) מה שכח בטעם דין זה. ומי שזכה לעשר לפני שבת כיצד ינהג, ראה במ"ש בילקוט יוסף שבת כרך א', ובמ"ש בשו"ת שמע שלמה חלק א' (חלק יורה דעתה סימן י').

הగאון רבי דוד יוסף שליט"א
רב שכונת הר נוף וראש בהמ"ד יחויה דעת

חומרם מתולע שנטחן ללא בדיקה

עמדתי ואתבונן בדבר החומרם (אפוניים) שטוחנים אותו דק דק ומערבים בו כמה או פירורי לחם ואח"כ מטוגנים אותו, (והוא המאלל הידוע בשם פלאפל), או שמבשלים אותו קודם הטחינה ואח"כ טוחנים אותו דק דק ואוכלים אותו כמוות שהוא. יש לדון שהרי החומרם מצוי בו תולעים, וא"כ מה הדין אם טחן את החומרם ללא בדיקתו מתולעים. שלכאורה יש לחוש שמא היו בו תולעים וגדלו בחומרם במחויר ואסורים משום שרע השורץ על הארץ, וכדקימא לנו בשלחן ערוך יורה דעתה (סימן פד סעיף ז). ואף אם גדלו בתלוש, שמא פירשו, יש בהם דין שרע השורץ על הארץ, וכדקימא לנו בש"ע שם סעיף ז).

א. והנה תחלה וראש יש לדון אם יש לתולעים הללו דין ברייה שאינה בטללה אפילו באלו (וכדקימא"ל בחולין ק. ובש"ע י"ד סי' ק סעיף א), או שבטללים הם בששים. כי לכואורה לפי מה שכותב הכרתוי ופלתי (סימן ק סק"ד) שתולעים קטנים המתהווים בפיריות בתלוש אין בהם דין ברייה, וכמ"ש הר"ן (חולין ק). דין ברייה אינו אלא בדברים האסורים מתחלה ברייתן לאפוקי עוף טהור שנתנבל ושור הנסקל (וכ"כ בס' האשכול ח"ג עמוד פה), וכן נפסק בש"ע י"ד (סימן ק ס"א). ותולעים אלו כיוון שכל עוד לא פירשו מותרין, שאינם נקרים שרע השורץ על הארץ, א"כ אינם אסורים מתחלה ברייתן. ואע"פ שהרא"ש בתשובה אוסר משום ברייה תולעים אלו, מ"מ י"ל דהרא"ש לשיטתה איזיל דס"ל דא"ר דבר שאינו אסור מתחלה ברייתו היי ברייה, אבל לדין דלא ק"ל הכי וכמ"ש בש"ע, יש להקל בזה. וסיים, ומ"מ חילתה להקל בזה, ועל תטוש תורה אמר כתיב, אלא שעכ"פ יש התנצלות ע"פ זה לנכשlim בכך וכוכו. ע"ש. וכן כתב מדנפשה בש"ת טוב טעם ודעתי תליתא (ח"א סי' קס). ע"ש. וכן בש"ת בית דוד (ח"ו י"ד סי' כב) כתב להסתפק בדיין זה. ע"ש. אולם החות דעת (סי' ק סק"ה) כתב להקשות על סברת הכרתוי ופלתי ממה שכותב הרמב"ם בס' המצוות (מצוה עט), שמה שאמרו אכל פוטיתא לוקה ארבע, היינו אחר שפירשה. והרי הטעם שלוקה על תולעת שאין בה כזית הוא משום ברייה (מכות יז). ומ"ש הכר"פ שאינו אסור מתחלה ברייתו, הנה גם גיד הנשה אינו נהוג בשליל, ואע"פ מקרי אסור

מתחילת בריתו, והיינו משומש כאשר הוא שליל אין עליו שם גיד, ומיד כשיש לו שם גיד נאסר, ושם גיד לא היה לו היתר מעולם, וא"כ הוא אסור מתחילת בריתו. והוא הדיןanca שקדם שפירשו אין עליהם שם שרע כל, ומיד כשהפירשו נקראים שרע ונאסרים מיד, וא"כ שם שרע לא היה לו היתר מעולם. ע"ש. ובאמת שבדברי הר"ן עצמו (חולין נח). מתבאר דאף בתולעים הגדלים בפירות בתולש יש דין בריה. ע"ש. וכ"כ להוכחה הדגול מרובה (שבסוף י"ז דפו' וילנא סי' פד), ובשורות חקרי לב (ח"א י"ז סי' סג, מדברי הר"ן, דאף בתולעים הגדלים בפירות בתולש יש דין בריה. ע"ש. ועיין עוד במחzik ברכה (סימן פד סק"י), ובפרי מגדים (שם, שפתוי דעת ס"ק לא), ובספר מראה כהן זבחים (עב.) שכתבו גם הם לדוחות דברי הכרתי ופלתי מלהלכה. ועיין במה שהאריך בזה השדי חמץ (כללים, מערכת כ' כל כו, וفات השדה סוף סימן כ). ע"ש. וכן ראוי לאאמו"ר הראש"ל מラン הגרא"י שליט"א בשו"ת ייחוה דעת ח"ו (סימן מז בהערה) שהאריך לדוחות דברי הכו"פ' מכל וכל. ע"ש. ולפ"ז נראה שאף לסניף אין לצרף דברי הכו"פ' הילל, והעיקר להלכה שיש לתולעים הללו דין בריה. ומה גם בណדון דין יש לומר שהתולעים התהוו במחובר, ובכה"ג פשיטה שיש להם דין בריה אף לפ"ז הכו"פ', שהרי אסורים מתחילת בריתן אפילו אם פירשו, כמו שנפסק בש"ע י"ז (סימן פד ס"ו).

ב. ולפ"ז בណדון דין אם נאמר שיש בחומוס תולעים, שדבר המצויה הוא, ה"ה שיש להם דין בריה, וא"כ כשטווחנם, אע"פ שבריה שנטרסקה בטלה בששים, וכמ"ש הרא"ש (חולין פ"ז סימן לה), והר"ן (חולין ק), וכן פסקו הטוש"ע (סימן ק סעיף א וסימן קא סעיף ו). מ"מ אף אי נימא דהכא איכא שים בחומוס נגד התולעים, אכתי יש לאסור לנארה משומם מבטל איסור לכתלה, וכמ"ש הרא"ש והר"ן (שם), שדוקא אם נטרסקו שלא במתכוון לבטול האיסור, אבל אם מתכוון לכך, אסור למסך אם הוא שלו, וכן למי שנטרסקו בשבilo. ע"ש. וכן פסקו הטוש"ע (סימן קא סעיף ו). וה"הanca שיוודע שהחומר מוצי בו תולעים, וא"כ אם טחנו ללא בדיקה hei מבטל איסור לכתלה.

אולם נראה שיש לחלק ביןណדון דין למ"ש הרא"ש והר"ן והטוש"ע, דהתאם מייר כי שמרסק את הבריה כדי לבטלה, וכל כוונתו לבטול האיסור, משא"כ כאן שאין כוונתו אלא לטחון את החומר, ומילא מתבטל האיסור, ודמי למה שכתב הר"ן (ע"ז לג): שלא נאסר לבטול איסור לכתלה אלא למי שמתכוון לבטלו כדי ליהנות ממנו, שא"כ למאן דאמר ביטול איסור לכתלה דאוריתא היאך צייתה התורה להכשיר כל מدين בהגעה, והרי הוא מבטל איסור הבלוע בהם לכתלה במים שהוא מגעיל אותם, א"ו שכיוון שאינו מתכוון אלא להכשיר את הכלים,

איןנו נהנה מן האיסור ושרי. ע"ש. וכי"ב כתוב בשור"ת הרשב"א ח"א (סימן תשג). ע"ש. וכ"כ בשור"ת הריב"ש (סימן שמט). ע"ש. והטור א"ח (סימן תנג) כתוב שאין צורך לברר החיטאים של פ██ח מאכילת עכבר, דחששא רחוקה היא זו לומר שתחמיין חטה קשה במעט רוק שבפי העכבר. ועוד, אפילו יש בהן נשוכין אין אחד באלו ומתבטלין הן כשיטחנים "ואין מבטלין איסור לכתילה שאינו טוחן כדי לבטלה". ע"ש. וכ"פ מrown בש"ע שם. (וע"ע בשור"ת הרשב"א ח"א סימן תפח). וכן משמע בשור"ת תרומות הדשן (סימן קעא), שככל שאין כוונתו לבטל את האיסור אלא לטוחן את החיטאים ומילא האיסור מתבטל אין זה משום מבטלי איסור לכתילה. (אלא דבנדון התרומות הדשן מيري כשאין הדרור ברור שיש שם תולעים, ושמא כשהדרור ברור שיש שם תולעים לא היה סומך התה"ד על סברא זו להatin. וכי"כ בשור"ת רעקב"א ח"א (סימן עז), ובشور"ת משיב דבר (חיו"ד סימן כו). ע"ש. וכי"ב י"ל גם לדעת הטור הנ"ל, דכיון שאין הדבר ברור שיש כאן איסור, יש לצרף להזה שאין כוונתו לבטל את האיסור, ושרי. ודוק. וע"ין עוד זה להלן אותן). וכי"ב כתוב מrown הב"י (סימן פד) בשם הארכות חיים, שדבש שנפלו לתוכו נמלים, מותר לחממו עד שייה ניתך ויסננו וישארו הנמלים למעלה, ואין כאן משום מבטלי איסור לכתילה, שאין כוונתו אלא לתקן הדבש. וכן פסק מrown בש"ע שם (סעיף יג). וכן הסכימו הש"ך והט"ז והפרוי תואר ושאר אחرونיהם שם.

ומ"מ נראה שאין ללמדוד מדברי מrown הש"ע הנ"ל שאף לכתילה שרי לבטל איסור כשאין כוונתו לבטל, ואין להתייר משום כך לטוחן את החומוס וכי"ב מבלי לבודקם אף לכתילה, דיש לומר שם שהתריר בש"ע הוצאת הנמלים ע"י שיחם את הדבש ויבטל ע"י כך איסור לכתילה, מيري כשאין יכול להוציא הנמלים מן הזבש אלא ע"י שיחמו, אבל כשיכול להוציא הנמלים ללא חימום, אייכא למייד שאף מrown הש"ע יורה לאסור לכתילה לחם הדבש. והה"ה בנ"ד שיכול לברור החומוס מתולעים, יש לבדוק כל מה שאפשר, ואם לא יעלה בידו להוציאו כולם לכל הפחות יעלה בידו להוציא מקצתם. ובאמת שכן מבואר להדייה בשור"ת הרמב"ם בפאר הדור (סימן קיד), שין שבשעת דרייכטו בוגת נמצאו בו תולעים, אע"פ שבידייעד אם דרך הענבים כמוות שהם לא נאסר הין משום כך, מ"מ לכתילה יש לסננו מן התולעים. ע"ש. וכי"ב כתוב הרשב"א בתורת הבית הארוך (בית ד סוף שער א), שדברים המאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, אע"פ שבטלים ברוב, מ"מ כל שאפשר לבדוק ולהעיבר במסנתת, בודק ומסנן. והובא להלכה בטוש"ע (סוכף סימן קיד). ע"ש. וכי"ב כתוב גם בס" העיטור ח"ב (שער ראשון דף יב ע"ב). ע"ש. וכן משמע בשור"ת תרומות הדשן (סימן קעא) הנ"ל, שלכתילה יש לברור ולהוציא התולעים מן החיטאים. ע"ש. וע"ין בט"ז י"ד (סימן

קלז סק"ד) שכותב "כ" שלא הותר לבטל איסור לכתלה כאשרינו מתכוון לבטל האיסור אלא כאשר בעניין אחר, וביאר כן בדעת מרן ה"ב"י בעניין הדבש היל, וDMA דברי ה"ב"ח שכותב להקל. ע"ש. והגאון מהר"י מולכו בשלחן גבוח י"ד (ס"י פד ס"ק מג) כתוב להתיר לבשל חומץ עד שימושו התולעים ואחר כך יסנוו. וכותב ע"ז מרן החיד"א במחזיק ברכיה (שם סק"ח) דלכתלה יש לסנן תחללה החומץ בגין עב וرك אח"כ להרתו, ושכן ראה לרבען קדיישי שבעה"ק ירושת"ו שנגגו כן. ע"ש. וככ"ב בשור"ת חקרי לב (ח"א מיו"ד ס"י מב). ע"ש. וע"ע בשור"ת בעי חי (חיו"ד ס"י קכו), ובشور"ת פרי הארץ (חיו"ד ס"י יג), ובشور"ת מшиб דבר (חיו"ד ס"י כו). ע"ש.

ג. והנה בפסחים (ל). אמר רב קדרות בפסח ישברו. ואמאי, שהיינהו אחר הפסח וליעבד בהו שלא במינן. וכותבו התוס' שם (ד"ה לשחינהו), תימה לר"י, נהי דס"ל דעתם דחמצ בקדורה חשיב משחו שאין רגילין להשתמש הרבה ביחד, מ"מ הא תנן אין מבטلين איסור לכתלה. ע"ש. ולכוארה אם נאמר שכל שאין כוונתו לבטל האיסור אין בזה משום מבטל איסור לכתלה, ה"ה התם שאין כוונתו לבטל האיסור יש בזה משום אין מבטلين איסור לכתלה. וכן יש להוכיח ממ"ש בשור"ת ר"י אבן מיגאש (סימן רה). ע"ש. וכן נראה מדברי רביינו דוד בונפיד והרייטב"א והמאירי (פסחים שם). וכן משמע בתוס' רביינו שמשון משאנץ (שם), ובספר המכתרם (שם). וכן משמע בספר העיטור (הלכות בעיר חמץ דף קכ"ג). ע"ש. וכן ראייתי בשער המלך (פרק טו מהלכות מאכלות אסורות הלכה כה) שכותב להוכיח כן מדברי התוס' (פסחים ל). הנ"ל, וכותב להקשות לפ"ז דברי הר"ן אהדי, שבע"ז (לג): כתוב שכל שאין מתכוון לבטל האיסור אין בזה משום ביטול איסור לכתלה, ובפסחים (ל). כתוב להקשות לקוישת התוס', ולא כתוב ליישב דהכא אין כוונתו לבטל האיסור. ע"ש. [אללא דמה שכותב השער המלך שהרשב"א בתשו' סימן תשג והטור א"ח סימן תנ"ג פלייג על דברי התוס', לכוארה יש לומר דהטור לא פלייג על התוס', דמה שכותב הטור דכשאינו מתכוון לבטל האיסור לא הוי מבטל איסור לכתלה, הינו דוקא בציירוף הסברא דשמא אין כאן חמוץ כלל. וכיו"ב כתבו בשור"ת רעכ"א ח"א (סימן עז), ובشور"ת מшиб דבר (חיו"ד סימן כו), לבאר בדעת התרומות הדשן. וכן נ"ל. וכיו"ב יש להקשות על מ"ש הפר"ח או"ח (סימן תנג ס"ג) להעיר על דברי הטור מתשובה מהר"ם מרוטנבורג שהובאה בשור"ת הרשב"א ח"א (סימן תhalbא), דמשמע התם דאף אם לא נתכוון לבטל האיסור יש בזה משום מבטל איסור לכתלה. ע"ש. ולכוארה "ל דאף הטור ס"ל ה כי, ולא התיר אלא בציירוף הסברא דחששה רחוקה היא שהחמייצו החטאים.

ודו"ק]. ובאמת شبורה"ת מהר"ם מרוטנבורג (סימן קצ) כתוב להקשות על דברי הגمراה (פסחים ל.) ולשהינהו אחר הפסח, דהא קיל דין מבטליין איסור לכתלה, ותירע דשאני קדרה שאינו מכון לפלייתה רק לتبשיל שבה. ומיהו נראה שאין להקל אלא בכלי חרס דהוי כדייבוד, שאי אפשר לו בהגעה, ואייכא נמי טעמא דפרישית וכו'. ע"ש. ומבואר דפליג על דברי התוס'ק הנ"ל. [אללא דלפ"ז יש להעיר דא"כ דברי מהר"ם מרוטנבורג סתרן אהדי. וכבר העיר בזה אמרו"ר הראש"ל מרכן הגדרע"י שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"א (חיו"ד סי' ו) ואות ה), וככתב דיש לחלק בין הנושאים. ונראה כוונתו דבחמץ אפשר להוציא החטאים שנתבקעו, ואין הכרה לבטול האיסור, משא"כ בקדרה שאי אפשר בענין אחר אלא ע"י ביטול האיסור, וכמ"ש בהדייה מהר"ם מרוטנבורג דחתם אי אפשר לו בהגעה. וכבר הבאנו לעיל דמן הש"ע והאחרונים ס"ל כחילוק זה. ודו"ק]. וכן ראייתי באור זרוע ח"ב (ס"י רנו דף נח ריע"ג) שכתב לתרץ קושית התוס'ק הנ"ל, דכיון שאינו צריך לאיסור המתבטל לאוכלו וליהנות ממנו, אין בזה משום מבטול איסור לכתלה. ע"ש. וכיו"ב כתוב הסמ"ג (לאוין עז). ע"ש. ולפ"ז ה"ה לענין ביטול תולעים, דסתמא דAMILIA דלא נחיה ליה בטעם התולעים, ובודאי איןנו צריך להם, אין בזה משום מבטול איסור לכתלה. ובתוס' חכמי אנגליה (פסחים שם) בשם רבינו שלמה מדרויש, אחר שתירע בדברי האור זרוע הנ"ל, כתוב "וועוד דין מתכוין לבטל". וזה מבואר כתירוץ מהר"ם מרוטנבורג הנ"ל. וכ"כ בתוס' רבינו פרץ (פסחים שם) בתירוץ האחرون. ע"ש.

ד. ולפי כל הנ"ל יוצא, שדין זה אי שרי לבטול איסור לכתלה כשהאינו מתכוין לבטול האיסור או כשהאינו צריך לאיסור, הוא מחלוקת הראשונים, שלדעת ה"יaben מגיאש והתוס' והר"ש משאנץ והמאירי והמכתם, אף כשהאינו צריך לאיסור ו אף כשהאינו מתכוין לבטול האיסור יש לאיסור. ולדעת האור זרוע ורבינו שלמה מדרויש שהובא בתוס' חכמי אנגליה והסמ"ג ומהר"ם מרוטנבורג ורבנו פרץ, כל שאינו צריך לאיסור או שאינו מתכוין לבטול האיסור (למר כדאית לי ולמר כדאית ליה) שרי. ולכארה מדברי מרכן הש"ע (סימן פד סעיף יג) הנ"ל שהתיר לבטול לכתלה טעם הנמלים בדבש, משמע דס"ל דכיון שאינו צריך לאיסור וגם איןו מתכוין לבטול האיסור שרי. אולם יש לדוחות דaicא למימר דעתני התם שטורת חימום הדבש היא להפריש הנמלים מן הדבש, שע"י שהייה ניתן יוכל לסנוו, אלא שאי אפשר לעשות כן מבלי שיתנו הנמלים טעם בדבש, אבל כשבטול האיסור ע"י שמערב ההיתר עם האיסור עצמו, כגון שטבשל בקדרה שנבעל בה איסור, או טווחן חיטים שמעורב בהם איסור, שמא בכ"ג אף מרכן הש"ע יורה לאיסור. ולפי חילוק זה י"ל מה שהקשה הרוב שער המלך הנ"ל על

דברי הר"ן דסטורן אהדי, אכן למייר דמה שהתייר הר"ן בע"ז ביטול איסור לכתילה כשהיאנו מתקוין לבטל האיסור, הינו דוקא כשכונתו להוציא האיסור מן ההיתר, כגון בהגעה, אבל בסתם כגון לבשל בקדחה של חמץ לאחר הפסח, אין להתייר ממשום דאי כוונתו לבטל האיסור, דהא עכ"פ אין כוונתו להוציא האיסור. והר"ן ס"ל באמת כשייטת התוס' וכן ראיית בש"ת הגruk"א ח"א (סימן עז) שכתב לחלק כן בין נדון מרן הש"ע לבין חטאים שהתליעו. ע"ש. וכבר קדמו בחלוקת זה הפר"ח באו"ח (סימן תנג ס"ג). ע"ש. ועיין בס' יד אברהם י"ד (ס"י פד סעיף יג) שכתב ליישב קושית השע"ה ע"ד הר"ן לפי חילוק הפר"ח. ע"ש. ודוק.

ה. ועכ"פ נראה לענ"ד שבנ"ד אם לא בדק החומוס מתולעים לפני שטחנו, יש להקל לכ"ע לאכול את התערובת, כי לאחר חקירה ודרישת הובלה המצוות בזמן האחרון שפעמים רבות אף בדיקה מדויקת לא נמצא שם תולעים כלל, וכ"כ י"ל דבכה"ג אף האוסרים לבטל איסור לכתילה אפילו כשהיאנו מתקוין לבטל האיסור, כיוון שאין הדבר ודאי שיש כאן איסור, הן הם יודו דברי, וכן שמתבادر בדברי הטור והתח"ד הנ"ל, דהיכא שאין הדבר ודאי שיש כאן איסור, וגם איןנו מתקוין לבטל האיסור שרי. וכיר"ב כתוב הש"ך י"ד (ס"י פד סק"מ, וס"י קיד ס"ק כא, וסימן קטו ס"ק כח). ע"ש. וכן כיר"ב בתשובה (סימן עז) הנ"ל, וכ"כ הכהנה"ג (סימן צט ס"ק טז). ע"ש. וכ"כ הגruk"א (בתשובה (סימן עז) הנ"ל, דכל שאין הדבר ודאי שיש שם איסור, וגם איןנו מתקוין לבטל האיסור שרי. ובאייר כן בדעת התח"ד הנ"ל. ע"ש. וע"ע בזה בשדי חמד (כללים מערכת א כל ה, ובפאת השדה מערכת א סימן פ), ובדרך תשובה (סימן צט ס"ק לז). ע"ש. ועוד דהאanca ס"ס להקל, שמא לא היו שם תולעים, ואת"ל היו שמא כל שאיןנו מתקוין לבטל האיסור, וגם איןנו צריך לאיסור, מותר לבטל איסור אף לכתילה. ואפי"י את"ל שאף כשהיאנו מתקוין לבטל האיסור אסור, מ"מ בדיעבד שמא יכול יודו להתייר, וכן שנראה מדברי הרמב"ם בש"ת פאר הדור (סימן קיד) הנ"ל, שאע"פ שלכתילה צריך לבדוק הענבים מן התולעים, מ"מ בדיעבד אם לא עשה כן ודרך הענבים כמוות שהם, אין הין אסור בשבייל כך. ומשמעו שם שאע"פ שיכול היה לבדוק הענבים מן התולעים, בדיעבד אין לאסור הין, שהרי לא חילק הרמב"ם בין אם עשה כן בשוגג או בזין, ומשמע דבכל עניין שרי. והיינו טעם ממשום שאיןנו מתקוין לבטל האיסור.

זהראני אמר מרן הרаш"ל שליט"א, שבש"ת לב שלמה להגאון מהר"ש הלווי (חאו"ח סימן יב) נשאל בندון דומה לתשובה הרמב"ם, ואחר שהאריך בזה הביא תשובה הרמב"ם ופסק כן להלכה ולמעשה. ע"ש. (וע"ע בש"ת עיקרי הד"ט סימן ט אות יג). ובש"ת צמה צדק (סימן נא) התיר לעשות יי"ש מפירות

מתולעים, וכותב דמי לדין הדבש שהתייר בש"ע הנ"ל. ע"ש. ומשמעו דס"ל דאן לכתלה שרי. (וامנם כתבנו לעיל שיש לדחות הראיה מהש"ע הנ"ל, מ"מ יש ללמד מזה לנ"ד לכל הפקות לעניין דעתך). וע' בג"א (סימן תמז סוף ס"ק מה) שכותב ג"כ להתייר ביטול איסור לכתלה כל שאינו מתכוון לבטל האיסור, והביא ראייה מדין הדבש שהתייר בש"ע. ע"ש. ועיין בש"ת שב יעקב (סימן בט) שמשמע ג"כ דס"ל להקל. ע"ש. ובשורות נודע ביהודה מהדור'ק (חו"ד סימן כו, בהגהה) כתוב ג"כ להתייר בכיה"ג. ע"ש. והניף ידו שנית בש"ת נודע ביהודה תניניא (חו"ד סוף סימן נו וס"ס נז). ע"ש. וע"ע בש"ת נובי"ת (חו"ד ס"י מה), ובשורות חתם סופר (חאו"ח ס"י קכט), וחלק ח"מ סימן כב), ובס' נחלת צבי יי"ד (סימן פד סעיף יג), ובדרך תשובה (שם ס"ק קסב וקסג), ע"ש. ועיין לאמר"ר פאר הדור הראש"ל מרן הגר"ע יוסף שליט"א, בש"ת יביע אומר ח"א (חו"ד סימן ואות ה) שהאריך הרחיב בדיון ביטול איסור לכתלה כשהן מתכוון לבטל האיסור, ומשמע התם דס"ל דכל שאינו מתכוון לבטל האיסור, ואי אפשר להוציא האיסור בעניין אחר, אין לאסור התערובת משום ביטול איסור לכתלה. ע"ב. ו王某 אף בנ"ד יש ללמידה מדבריו שם להתייר. ודור'ק.

ג. ועוד נראה לי להביא ראייה להקל בנדון דין, ממה שכותב הפרי מגדים (או"ח סימן שיח סק"י) גבי מעשה שבת, דכל היכא פלוגתא אי הוי בכלל איסור בישול שבת, יש להקל לאכול התבשיל בדעתך, כיון דאיסור מעשה שבת איינו אלא מדרבנן, וספקא דרבנן לקולא. והביאו להלכה המשנה ברורה (שם סק"ב וס"ק כז), ובביאור הלכה (שם סעיף ד סוף ד"ה אפילו, וסעיף יח בד"ה שנמצא). ע"ש. ואם באיסור בישול שבת דהוי דאוריתא והמבשל בשבת חייב טקילה, אף"כ אין לאסור בדעתך את התבשיל כל היכא דאיכא פלוגתא, כיון דמעשה שבת איינו אלא מדרבנן, כ"ש באיסור מבטל איסור לכתלה דאיכא פלוגתא אי הוי דאוריתא או דרבנן (שלדעת התוס' חולין צח: ד"ה לאו, והראב"ד שהובא בהר"ן שם, הוי דאוריתא, ולכ"ר הרשב"א בתורת הבית בית ד שער ג, ובתשובה ח"א סימן תקד בשם הראב"ד. וע"ע בש"ת הרשב"א המיחוסות להרמבה"ן סימן קנא. ולדעת הרשב"א והר"ן שם בשם התוס', לא הוי אלא איסורא דרבנן. וע"ע בש"ך יי"ד ס"י צט סק"ז, ובפר"ח שם ובמה שהאריך בזה הש"ח כללים מע' א כלל ו, דף ה ע"ב. ואcum"ל) ולכ"ע לא חמיר כאיסור בישול בשבת, בודאי שכל שיש מחלוקת הפסיקים אי שרי לבטל לכתלה או לא, שבדיעבד מיהא אין לאסור התערובת משום כך.

ועוד יש לצרף לזה שאין הדבר ברור שהתולעים גדלו בחומוס במחובר, דשما גדלו בתולוש, ובכה"ג אם לא פירשו אינם אסורים, וכמו שפסק מרן הש"ע

(סימן פד ס"ד), והכא אין הדבר ברור שפירשו קודם שניחנו ונתבטל מהם איסור בריה. ואף במחובר דעת רשיי וריב"אadam לא ניקב הפרי מותר, וממנוар בביי (סימן פד בד"ה והגדלים), ולא יהא אלא ספק, ובנדון דין שאין הדבר ברור כלל אם היו תולעים, ודאי שיש לצרף סברות אלו לסניף להתיר לכל הפחות בדייעבד, דהא בתלוש איכא ס"ס שמא לא היו תולעים ואת"ל היו שמא לא פירשו ובמחובר נמי איכא ס"ס שמא אין שם תולעים ואת"ל היו שמא לא ניקב הפרי. (ויש לפלפל בס"ס זה אי חשיב בכ"ג ס"ס. ואcum"ל). ועיין בשלחן גבוח (שם ס"ק כא) שכותב דאף בגדים בפיירות במחובר אם יש ספק נוסף יש להתיר מכח ס"ס. (ועיין במה שכותב בזה הדרכי תשובה שם ס"ק עת. וד"ק). והן עתה ראייתי בשו"ת גנת ורדים ח"א (חיו"ד כלל א סימן יח) שנשאל בעניין דומה לנدون דין והאריך לפלפל אם יש לתולעים אלו דין שרע השורץ על הארץ, משום שיש אומרים שבמחובר בכ"ג אין דין שרע, ואף בתלוש אם לא פירש איינו אסור, ובסיום דבריו העלה שאינו לחוש בזה כלל משום ביטול איסור לכתהלה, ודימה דין זה למה שכותב בש"ע להתיר בדיון הדבש. וכותב דאף כשייש ספק אם נתרסקו התולעים, מ"מ כיוון דין בריה איינו אלא מדרבנן, ספק אדרבנן לקולא, ובפרט שיש ספק גדול בעיקרו של דבר, דשמא אין איסור שרע השורץ על הארץ בתולעים אלו. וסיים: על כן הנראה לענ"ד שאין נכון להחמיר ולגער עוד בנהוגין היתר בדבר זה, וכי היכי דלא ליתחزو מיליהו דרבנן כחוכא ואטלולא וכו'. עש"ב. ומשמע דס"ל דאף לכתהלה א"צ לבדוק מן התולעים בכ"ג.odon דיעבד. מינה ואוקי בנדון דין להתיר לכל הפחות לעניין דיעבד.

ז. ברם דא עקא ששמי באומרים לי שבתקופות ובמקומות מסוימים פעמים שלא רק שמצווי תולעים בחומוס, אלא אף לאחר הטינה יש ספק אם יש שישם בתערובת נגד התולעים, ולפ"ז אפילו אם נאמר דהכא איכא ס"ס בדיון ביטול איסור לכתהלה, מ"מ שמא לא יהיה שישם בחומוס נגד התולעים, וא"כ לא נתבטל האיסור כלל. אולם נראה שמלבד שחושא רחואה היא מאי שלא יהיה שישם בחומוס נגד התולעים, גם אין הדבר ברור כלל דבעין שישם נגד טעם התולעים, כי אם נאמר שהתולעים נותנים טעם לפגם, הנה הרשב"א בתשובה ח"א (סימן כא) נשאל בדיון יתוש שנפל לתוך המرك ואינו נמצא שם, והשיב שהמרק מותר, דין בריה אוסרת אלא כשהיא שלמה ולא כשנפסדה צורתה, דכשנפסדה צורתה היא כשאר איסורין, ולא בעין שישם כשאר איסורין, שלא אמרו דבעין שישם אלא בבריה שאינה מאושה, ולא בדיי אינשי מינה, כגיד הנשה וצפור אסורה וכיו"ב, אבל כל דבר הנמאס ושבදין אינשי מינה איינו אוסר בטעמו, שהרי הוא נותן טעם לפגם, ובTEL ברוב וכו'. ע"ש. (והובאה

תשובה הרשב"א בב"י י"ד סוף סימן קד). וכ"כ עוד הרשב"א בתורת הבית (בית ד סוף שער א). והיבאوهו להלכה הטור י"ד (סוף סימן קד), והארחות חיים ח"ב (הלכות איסורי מאכלות סימן מב). ע"ש. וכן משמע בספר האשכול ח"ג (ריש סימן לה). [שם הביא שיש אומרים דבעין ששים]. וכן דעת הר"ן (ע"ז פ"ה). וכן ביאר בדבריו מרן הב"י (שם). וכן דעת החינוך (מצווה תעב). וכן כתוב בש"ת הריב"ש (סימן תטט). וככתב מרן הב"י (שם), שכן נראה מדברי הסמ"ק והמרדכי. ע"ש. וכן דעת הרדב"ז בתשובה ח"ב (סימן תשיז). ע"ש.

אמנם הטור י"ד (סימן קז) כתוב שיש אומרים שזובב או נמלה שנמצאו בקדרה והוציאוهو בכף, נאסר הכהן, דשמא לא היה ששים נגדו. (וכתב הב"י שם שהטור עצמו לא ס"ל הכהן, שהרי בסימן קר הביא להלכה דברי הרשב"א). וכ"כ רבינו ירוחם בשם הר"מ והרא"ש, והביאו הב"י שם. וכ"כ בשעריו דורא (בליקוטים השיכים לדיני איסור והיתר שבסוף דין טרופות), והאיסור והיתר (כלל צז סימן א), ובספר האגור (סימן אלף ורף"ה). ועיין בספר תשב"ץ לתלמיד מהר"ם (סימן שני), ובהגהת רבינו פרץ שם. ע"ש. ומ"מ לענין הלכה פסק מרן בש"ע (סימן קד סעיף ג, וסימן קז סעיף ב) כדעת הרשב"א וסיעתו, שבטליטים הם ברוב. וכן הסכימו הרמ"א (סימן קז), והט"ז (סוף סימן קד). ע"ש. אבל מהרש"ל בש"ש (פרק גיד הנשיה סימן מט), והב"ח (ס"ר ס"ק) והש"ך (סוף סימן קז) פסקו להחמיר בזה. ע"ש. וע"ע בענין זה בש"ת הר"ץ (סימן טה), ובש"ת תמים דעים (סימן קלט), ובהרא"ש (פרק גיד הנשיה סימן לה), ובש"ת בעי חי (ח"י"ד סימן קלז), ובפרח (סימן קד וסימן קז), ובערוך השלחן (ס"י קד סק"ח), ובש"ת חקרי לב (ח"י"ד סימן עז). ועכ"פ אנו אין לנו אלא דברי מרן והרמ"א לא בענין ששים.

ח. ואמנם לא אחד כי אין הדבר ברור שהתולעים נותנים טעם לפגם, כי אמנם בספר האשכול ח"ג (ריש סימן לה) משמע שתולעים הוו נטלי"פ, וכן משמע מדברי הרשב"א במשמרת הבית (סוף דף קי). וכן הוכיח בס' ערך השלחן (סימן קד סק"ח). וכן כתוב הפרי תואר (שם סק"ג) כדעת הרשב"א. וכ"כ הט"ז (סימן פד ס"ק טו וס"ק לב), והמנחת יעקב (כלל מו ס"ק כח), ובש"ת מהר"ם מלובליין (סימן צז), ובש"ת שב יעקב (סימן כא), ובש"ת חקרי לב (ח"י"ד סימן עז). ע"ש. אולם מדברי הב"ח (ס"ר ס"ק קד) משמע שביאר דעת מהר"ם והרא"ש שהחמירו בזבוב שהוציאוهو בכף להצריך ששים משום דמספקא فهو אי הו נטלי"פ או לשבח. ע"ש. והדרישה (שם סק"ב) כתוב שתולעים אינם מאוסים. ע"ש. וכ"כ הש"ך (סימן פד סק"ל), והכנה"ג (שם הגה"ט סק"ד), ובש"ת בעי חי (ח"י"ד סימן קל), ובש"ת בית דוד (ח"י"ד ס"ר ס"כ). ע"ש. וע"ע בזה בש"ת קול אלilio (ח"י"ד

סימן יב), וב>Show"ת עדות ביעקב (ס"ו"ס ג), ובבואר היטב (סימן קד סק"ח), ובדרך תשובה (סימן קד סק"ק לד), ובכף החיים (שם ס"ק כא), ועוד. ואcum"ל.

ובאמת שמצאנו לכמה מהראשונים שכתו בהדייא דבעין ששים נגד טעם תולעים וכ"כ בספר העיטור ח"ב (שער א דף עב), והרוקח (סימן תשא), והרא"ש בתשובה כלל סימן ג, ושכנן דעת הר"מ. ע"ש. וכן כתבו רבינו ירוחם (נתיבטו אות כז), ובאיסור והיתר שלו (אות נג), וב>Show"ת תרומת הדשן (סימן קעא). ע"ש. אולם יש לומר דהה"מ והרא"ש לשיטתו אזי, דאף בדברים המאוסים בעין ששים נגד טעם, וככ"ל. ואם כן לדין דקי"ל בהרשב"א בדברים המאוסים לא בעין ששים, יש להקל אף בתולעים. וכן יש לבאר בדעת העיטור והרוקח ורבינו ירוחם והתה"ד, דס"ל בדברים המאוסים לא בעין ששים נגד טעם, ושאני תולעים שהם נותנים טעם לשבח. ואמן ראיתי להפרי תואר (סימן קד סק"ג) שכتب לבאר בדעת הרוקח דס"ל דתולעים נותנים טעם לשבח, וככתב לחלק בין תולעים הגדלים בפירותיהם נותנים טעם לשבח, בין תולעים הגדלים באשפנות ובמקומות הסרוחים. ע"ש. וכן כתבו כמה אחרונים. אולם באמת לא ידעתני מיה לבאר כן בדעת הרוקח, דשמא ס"ל בדעת הר"א"ש שאף בדברים המאוסים מצד עצם בעין ששים נגד טעם. (ועיין בשו"ת הרמב"ם פאר הדור סימן קיד. ואין להוכיח מדבריו דס"ל דבעין ששים נגד טעם תולעים, וכן שכתבתי בס"ד בהعروתי שם. ע"ש. ודור"ק).

ט. ועכ"פ בנדון דין דמסתברא דאייא ששים בחומוס נגד התולעים, וחששא רחוקה היא לומר שלא היה שים בחומוס נגד התולעים, ואדרבה, ע"פ הרוב אף לאחר בדיקה מדוקדקת לא נמצאים שם תולעים כלל, וכן שכתבנו. ואף אם לא יהיה אלא ספק, יש להתייר מכח ספק ספיקא, שמא לא היו תולעים כלל, ואת"ל היו שמא יש ששים נגד טעם, ואת"ל שאין ששים נגד טעם, שמא הלכה כמ"ד דלא בעין ששים. ומדין ביטול איסור לכתלה אין לחוש בכך לכל הפחות בדייעבד, וכן שנתבואר. ומסתברא שלא יהא דין זה חמור מדין מעשה שבת בדבר שיש בו מחלוקת הפוסקים וככז"ל.

מסקנא דיןנו: אמן לכתלה ראוי ונכון לבדוק היטב את החומוס מחשש תולעים, אולם אם לא עשה כן וטחן את החומוס ללא בדיקה כלל, אף אם עשה כן בمزיד, יש להתייר בדייעבד את התערובת בכל עניין. והנלו"ד כתבתי.

הגאון רבי יצחק רצאבי שילט"א
מחה"ס שולחן ערוך המקוצר ושו"ת עולת יצחק

אם בהרכבה יש איסור ערלה

לק"י, מוצש"ק פרשנת פינחס, כ' בתמוז ה'תשס"ג

שאלה: בדבר חיוב ערלה בהרכבת ייחור על גבי זקנה. נשאלתי מadam שהרכיב ייחור של תhana על גבי ailן תhana שכלו לו שנות ערלה, האם הפירות היוצאים מההרכבה מותרים מיד, או שמא חייבים בערלה. כי הנה על פי מה שכטב ממן בשולחן ערוך י"ד סימן רצ"ד סעיף ט"ז, אחד הנוטע וכו' ואחד המרכיב ייחור באילן וכו' כולם חייבים בערלה. ע"כ. הדין ברור שיש למנות שנות ערלה להרכבה. אלא שהט"ז שם בס"ק כ"ד, הביא את דברי הר"ן בראש השנה דף ט' ע"ב ד"ה ואיכא למידק בשמעתין, שהקשה על הלכה זו (שהרכבה והברכה יש להן ערלה) מהספרא על פסוק ונוטעתם כל עז מאכל (ויקרא י"ט, כ"ג) פרט למרכיב ולמבריך. ותירץ הר"ן דבברכה כשהענף לא נפסק מאב ויונק ממנו, אין דין ערלה. ואלו כשנפסק, או שמחובר אך אינו יונק (וזאת על פי הعالים) יש דין ערלה. ובהרכבה, כשהרכיב על גבי ailן שנייטו למאכל, אין להרכבה דין ערלה באופן עצמי, אלא בטלה אגב האילן. ואלו כשהרכיב על גבי ailן שנייטו לסייע או לקורות, שלא היה לו עד עתה דין ערלה, יש בהרכבה זו משום ערלה. ע"ש.

ועלז', שהרמב"ם בפרק י' ממעשר שני הלכה י"ד כתוב דין זה, שאחד הנוטע ואחד המבריך ואחד המרכיב, חייב. והוסיף שכארך הענף מחובר עדין לאם, פטורין בין במבריך בין ברכיב. ותמה עליו הגרא"א בבייאורו י"ד שם ס"ק מ"ח: והרמב"ם כתוב שענין חיבור הענף שיק רק להברכה ולא להרכבה, והזכיר שם את דברי הר"ן הנז"ל. גם העורך השולחן שם לאחר שהביא דברי הטור והשולחן ערוך, הוסיף לבאר (סעיף כ"ט) ולחלק כפי שכטב להר"ן.

זהנ"ח כאשר באתי לעיין בדברי הרוב בשולחן ערוך המקוצר הלכות ערלה סימן קע"ב סעיף ד', מצאתי בדברי ממן השולחן ערוך לא כל חילוק באיזה ailן נעשית ההרכבה. מעתה יש לשאול א) ממן השולחן ערוך, מהחר שבבית יוסף הביא את דברי הר"ן, מדו"ע לא חילק בדבר בשולחן ערוך, האם משום שסומך על מה שהביאו כבר, או שמא מטעם אחר. ב) מה שכטב כבוד הרוב בדברי השולחן ערוך לא חילוק של הר"ן כהסביר הט"ז, האם הוא משום דנקיטין הכי פשוטו

כמשמעותו כלשון השולחן עורך והרמב"ם. הדבר נחוץ לי עד מאד, משום שרבים נוהגים בכך היתר ללא כל פיקוף.

בתודה וברכה

יצחק סולימן, המשמש בקדש, אשרת

תשובה:

לק"י, עש"ק נחמו ה'תשס"ג, ב'ש"ד

לקראת יקרת הרב יצחק סולימן שליט"א מרא שאותה אשרת, שלו' רב לאוהבי תורהך וגוי.

ימחוֹל נא כת"ר על איחור תשובה, כי מרוב עומס חבילי טרדי"ן לא יכולתי להשיב ואחר עד עתה, וכעת דחקי עצמי להשיב מפני הכבוד בקצרה ולא באריכות, ומה גם שהמעין בדברים מלאיו יבין. וכת"ר נהירין ליה שבילי דדין, ירכיבם זה זהה ויבריכם, ותבוא עליו ברכה.

א. קשה מאד לענ"ד לומר שמן השולחן עורך סמך על מה שהביא בבית יוסף דברי הר"ן, דכל כי האי גוננא הוא ליה לפרשוי. אמן הט"ז וערוך השולחן הבינו כן בדעתו, וממילא גם בדעת הרמב"ם פרק י' ממעשר שני שמננו מקורו, וכן מהר"י קורקוס ד"ה ובקצת, ושם טוב ודרך אמונה אותן ק"ה. אבל האמת ניתנה להיאמר וצריכה להיאמר שזה נגד הפשטות, ובפרט שהרמב"ם עצמו הקדים לחورو הדברים כשלמה בפירוש המשנה פ"ק דערלה משנה ה' ושם אין זכר לחלוקתם הללו, רק בין נפסקה ללא נפסקה ותו לא, ומינה נילף לחיבורו.

וזהו גם כן דעת מרן, שהרי בדק הבית הוסיף בהדייה שכותב הרמב"ם שם ובחיבורו דהוא הדין למרכיב דמפלגי ביה בין נפסקה ולא נפסקה. יע"ש. ושם בבית יוסף (ד"ה אחד) לא העתיק המשך דברי הר"ן, וכן בכסף משנה בשמו ובשם רביינו שמשון שלדעתם החלוק בזה הוא רק בمبرיך. הגם שאחרי כן (ב"ה כתוב הר"ן) העתיק בבית יוסף דברי הר"ן במלואם, ולא העיר כלל שאין הרמב"ם סובר כן. מכל מקום כבר מצינו בבית יוסף סתיירותם כאלו, או שסמן על המבין, וכמ"ש בס"ד בסוף ספר פסקי מהר"ץ הלכות נדה כרך שלישי דף ת"מ. עכ"פ בדק הבית נכתב לבסוף, ודבריו בשולחן עורך שבאו אחריו אזי בדורן זו. ואכן עיין בביביאור ההלכה שבספר דרך האמונה הנז"ל, בסוף ד"ה ועיקר (דף שס"ו

ע"ב) שעמד על קושי זה שבפירוש המשנה תירץ ובניו כן גם על מרכיב, ולבסוף הניח בצריך עיון.

זה מאיר' בראש השנה דף ט' ע"ב, נקט נמי הכי בפשטות אליבא דהרבנן ז"ל, לדעת גדולי המחברים נראה של ש滔ש בד ומרכיבו באחר, אינו בטל וחיבב בערלה וכו' ע"כ. וכן בcptור ופרק נ"ד דף תשכ"ט. וכן בהשגות הראב"ד מכת"י הבין כן בדעת הרמב"ם, אלא שחלק עליו שבא להחמיר עליינו דבר שנהגו אנחנו ואבותינו בהיתר שהרכיב באילן בן חמיש שנים וכו' הובא באנו"ת חלק י"א דף ב' העירה כ"ד.

ב. נמצא מה שסתמתי בשולחן ערוק המקוצר לאיוסרא, לענ"ד כך הוא העיקר לדעת ובניו הרמב"ם ומן השולחן ערוק. אמנם אם אכן רבים נוהגים היתר כמו שכתב כת"ר, אין צורך למחות בהם, כי יש להם אילנות גדולות שיסמכו עליהם, רשי' ורמב"ן ורשב"א ור"ן ובניו שמשון וריטב"א וזולתם. אכן כדיוע לנכ"ר אין לנו מנהג זהה (כי בתימן לא הרכיבו כלל. אכן אפילו היו מרכיבים, הרי בחוצה לארץ שרי בכל גוונא כדיימא לנו התם בשולחן ערוק סעיף י"ז. ומקורו מהרמב"ן והרא"ש, כמבואר בטור ובית יוסף. אמנם מהראב"ד שהבאנו לעיל ד"ה והמאיר, מוכח דלא סבירא ליה הכי, שהרי גם הוא היה בחוצה לארץ, ולא התיר אלא באופן שמתבטל באילן בן חמיש שנים. ועיין עוד טורי ابن בראש השנה דף ט: ובספרו שאגת אריה החדשות סימן י"ד, ובהתורה והמצוה להמלבי"ם בפרשת קדושים אות נ"ט) ואם כן מסתמא שהרוו להם כאן כך על פי האחרונים דלעיל ולא דקדקו כל-כך שאין זה פשוט ומוסכם בדעת הרמב"ם ומן. ברם יש מקום לצדק דעת מהרח"ף, שלא קיבלו הוראות ממן ומן כשאינו מפורש בדבריו, הבאתיו בעניין יצחק על שולחן ערוק המקוצר אהע"ז הלכות כליה סימן קנ"ג אות מ"ב:

נקיטין שפירות הגדלים ביחסו שנקטץ והרכיב על אילן מאכל שעברו עלייו שנוט ערלה, אף על פי כן הם אסורים משום ערלה, שכן הוא העיקר לדעת הרמב"ם והשולחן ערוק שהרכבה זו נחשבת כנטיעת חדשה. והמקילים זהה, סומכים על שאר ראשונים ופוסקים שמתירים. ואם כן כהיום שרבו ההכשרים המהדרים מן המהדרים, ראוי שייתנו לב לדבר.

ואחתותם בש"י"ש טו"ב

הצ' יצחק בכם"ג רצאבי ס"ט

ג"ב: אחר החיתום, דברתי בעניין דלעיל עם יידי הרה"ג שניאור רוח שליט"א ראש המכון למצות התלויות בארץ בית עוזיאל, וגם הוא אמר לי שנראה להקל בכם, שהרמב"ם ייחיד נגד כל הראשונים (אף לא סגיא בהכי כיוון שסוף סוף מxon פסק כמוותו בשולחן ערוץ). וציין לי שהענין נידון במאמרו של הרаш"ץ הגאון ר' שלמה עמאר שליט"א שנדפס בתנובות שדה גילון 4 בשנת התשנ"ו, ואכן רأיתי כי פלפל שם בחכמה בסוגיות וברשי"י והראשונים, והלך כדרך הט"ז שאפשר לפреш דעת הרמב"ם והשולחן ערוץ כהר"ן וכו'. והמעין יראה שם נפלוות בתורתו, כי מחוسر פנאי לא יכולתי לשדר עמקים ולישר הדורים. ובל"ג אשובה ואשנה פרק זה.

ובזודמןoot זו נברך את מ"ר אלופני ועתרת ראשינו הרаш"ץ שליט"א לר"ל הנטען, שייאידין ימים על מלטען, טרב גולתען, צעה וסוחורה אמתען. ומה טוב שהוא דרכ' למון דלעיל אשר עושה חיל בהפצת תורה הארץ ישראל תחיקף ונורחב ובעומק, והמאמרים שבחוכיות טענות שדה מראים זו ומפיקים עזה, ירטו למותם בישראל, ט' ירפה וט' יפרוץ.

הריב שניאור זלמן רוח שליט"א
רב איזורי ב.מ.א. גזר
ויר' המכון למצאות התלויות בארץ

שז"ת בדיני מעשר עני

לקראת שנת תשס"ד שהיא שנת "מעשר עני" הצבירו מספר שאלות מעשיות על ענייני מעשר עני, והגם שרוב השאלות כבר נידונו בעבר בחוברות "תנובות שדה" ובספרי הקטן "ביבורי שדה" על הל' מעשר עני, מכל מקום כיוון שהשאלות הן מעשיות אכן אביא את השאלות העיקריות ובעזה"י אשיב עליהם בקיצור נמרץ.

שאלה: בדרכ כלל אין ברשותי טבל ודאי אלא יركות ופירות מן השוק, שдинם נספיק טבל, האם אני יכול שלא לעשות הלואה עם העני, ובאם יגיע לידי טבל ודאי, אפריש את המעשר עני, ואזכה בהם לעצמי, ואת תමורותם בשווים המלא אתן אחר כך לעני?

תשובה: ראשית, הגם שדבריך צודקים שעייר החיוב הוא בטבל ודאי שאין המפריש יכול לומר המוציא מחבירו עליו הראייה כלומר הבא ראייה שהפירות אינן מעורערין וטול מעשרותיך, מכל מקום מאייך גם לא ברור שבספק טבל הינך פטור מליתן את המעשר לעני, שהגם שספקה דממונה לקולא, מכל מקום, בעניהם קייל: "צדך משלך ותן לו" ספק לקט, לקט", וכבר הארכתי בספרי "ביבורי שדה" בפרק השני להוכיח שיש צד הלכתית מבוסס מaad לתת מעשר לעני גם בספק טבל, ראה שם. ולגוף השאלה, הנה הדבר נתון בחלוקת הפסיקים האם יכול לטענים את דמי המעשר ולאו דוקא את הפירות עצמם. שיש אומרים שחיביב ליתן את גוף הפירות לעני ולא את דמייהם, ואפי' עצמם של הפירות ואפילה הסכים העני לקבל דמים לאו כל כמייניה, והכי ס"ל למהריי קורוקוס בתשובה (וננדפסה בשז"ת אבכת רוכל מרן השו"ע סי' ט"ז, וגם בשו"ת הרדב"ז סי' ש"מ הביא התשובה, ובמהריי"ק על הל' ביכורים פ"ט הל' י"ח - יט ציין לתשובה זו) וזו"ד: שאפי' אם הכהן (בזרע לחיים וקיבה), מתרצה לחתת דמים, תמורה המתנות לאו כל כמייניה, עד דעתו לידי ויחזיר אותם לו אם לא במכיר כיונה או במצוות ע"י אחר, ואין דרך לננות ימין ושמאל. עכת"ד. וה"ה בנידור"ד שאין כל אפשרות לקיים מצות נתינה אלא א"כ יגיעו הפירות בכל

אופן שהוא לעני, ורק אם הוא רוצה יכול להחזיר אותם למפריש ויקבל דמיים בתמורה. ומהדברים שצטטנו לעיל בשמו, נראה שאפי' אם יתן לו את הדמים המלאים ואפי' יסכים לכך הכהן או העני מראש, מ"מ אין זה מועיל שהרי עדיין לא אותו לידי. ומפורש כתוב שם בד"ה הנה, שאפי' יתן שווים נראה שאינו מועיל כלל. ואמנם ע"ז אפשר לומר שכ"ז אם לא הסכים העני לכך מראש, אך אם הסכים לקבל שווים מראש א"כ מה לי הן מה לי דמיין. אך מהדברים הנה, שכתב, שבעינן שיבואו לידי רדק א"כ יחזיר, א"כ לא ייעזר כאן אם יסכים או לא, כיון שס"ס לא הגיע המעשר לידי. וכ"כ גם בד"ה ועוד יש טעם, ווז"ל: אלא ודאי וברור שצורך שיבואו המנתנות לידי של הכהן ואז יעשה הכהן מה שירצה למוכרים או לתחם מי שירצה, דמתנות אלו אין בהם קדושה אבל למוכרים קודם שיבואו לידי אינה מכירה אפילו ימכור אותם בשווים, דאמית קנה האי הכהן שיכל למוכרים לישראל ונמצא דבר שאינו שלו, כל שכן למוכרים פחות משווים בכספי שאין הדעת טוענה, ודאי נראה כחוכא ואיטולא, עכ"ל. הרי לך שהקפיד שיגיעו המנתנות לידי הכהן, ולא אכפ"ל אם יסכים או יתרצה הכהן, שהעיקר לדינה שצורך שיגיע לידי. והרב פרי חדש ליר"ד סי' ס"א אות ט"ז, כתב על דברי מrown השו"ע שם בס"י, שאם אין שם הכהן יכול לשוב אותם בדים, וככתב הפר"ח, אבל אם יש שם הכהן מילתא דפשיטה שצורך ליתן לו המנתנות בעצם ולא את דמיים. והאידנא לעולם שמים אותם בדים וננותני הדמים לכהנים והכהן מתרצה בע"כ כדי שייהיו רגילים ליתן לו המנתנות. וכל זה הוא מנהג משובש וראוי לבטלו. והוסיף לכתוב שם בס"ק י"ז, ונונן הדמים לכהן פירוש, אם ירצה יחלק הדמים לד' כהנים כدلעיל בסעיף ט', דמה לי הן ומה לי דמיין. עכ"ד. וראיתי מי שהביאו את דברי הפר"ח ומנו אותו בין האומרים שאפשר ליתן מעות לכהן דמה לי הן ומה לי דמיין. והדברים אינם נכונים כלל. שהרי לית מאן דפלייג שאם אין שם הכהן ויש חשש שיתקלקו שיטות בדים ויתן לכהן הדמים. ורק הוסיף הפר"ח שיכשם שיכל לתת את גונ' המנתנות לכמה כהנים, ה"ה ליתן המעות אפשר לתת לכמה כהנים. דמה לי הן ומה לי דמיין. ווז"ז דבר פשוט שאין עליו חולק. אבל ודאי שהפר"ח ס"ל כמש'כ בפתחת דבריו שאם יש הכהן מילתא דפשיטה שצורך ליתן המנתנות בעצם ולא את הדמים והיינו בדברי המהרי"ק. וכ"כ ביד אפרים בהגותתו לשו"ע (סי' ס"א שם) שדעת הפר"ח כדעת המהרי"ק, וכ"כ בcpf החיים (יר"ד שם גון) ופשוות הוו. ואמנם זאת אפשר לומר שבכל התנגדותו של הפר"ח למנהג זה שקרו מושובש הוא היכא שהוא מתרצה בע"כ, אבל אה"נ היכא שמראש יסכים הכהן לקבל דמים ובשווי, אפשר שלא יתנגד לזה. ואפשר לדיקק כך מלשונו שכתב, והאידנא לעולם שמים אותם בדים

ונותני הדמים לכהנים מתרצה בע"כ כדי שייהיו רגילים ליתן לו מתנות, וכל זה הוא מנהג مشובש וכו'. הרי לך שה Kapoor רק משום שהכהן מתרצה בע"כ כדי שייהיו רגילים ליתן לו מתנות ולכן מסכימים גם בפרוטה, אבל אה"נ אם יסכימים מראש לקבל דמים מלאים [וא"כ כבר אין הטעם כדי שייתרגלו כיון שזה דמים מלאים ודוח"ק] אין בזה כל חסרון דמה לי הן ומה לי דמיון. ובזה אפשר שס"ל שלא כמהרי"ק שדייקנו לעיל בדבריו שם"מ מהייב דיגיעו גוף מתנות לכהן ע"מ שיוכל להחליפים בדים. ואמנם הרב חד"א במחבר (אות י"ט) כתב על דברי הפר"ח ז"ל: וכ"ש אם נותני פרוטה לכהן וכו' דודאי לא שפיר עבדי. עכ"ד. נראה א"כ שהבין שהפר"ח דבר היכא שמכור בשווים, וע"ז הוסיף המחבר וכ"ש בפרוטה, אך מ"מ נראה שהפר"ח הקפיד שהכהן מתרצה בע"כ. ומ"מ המחבר כתב שם, שהתבטל המנהג ההוא, ונוהגים כיוום לתת את גוף המתנות לכהנים ולא את דמייהם. ואמנם יש אומרים שאם נוטן לעני דמים בשווי פירות המעשר, הרי הוא מקיים מצות נתינה לעני ואין צורך להזוקא את הפירות עצמן, והכי ס"ל להרՃ"ז בפירושו על הרמב"ם הל' ביכורים (פ"ט הל' ט"ז) ז"ל: וכן נהגו לתת מעות לכהן ומוכר בהם המתנות. ומהו מה שנהגו לתת לכהן פרוטה ומוכר בהם המתנות אין זה מנהג הגון ולא יצא ידי נתינה. [ועי' מש"כ למן בשם הרՃ"ז בשורת שלו]. והנה המhana אפרים, בהל' זכיה ומתנה (ס"י ט) כתב אודות המנהג שנוטנים זוז לכהן בשביב המתנות וכו' קודם שבאו לידי הכהן. ושם המחנ"א נו"ג אודות המנהג זהה, ובס"ד כתב והיה נ"ל דס"ל שכל שניתן דמיו יצא ידי נתינה דמה לי הן מה לי דמיון. וש"כ וא"ה יראה דבר"ד לא עבדי שפיר שהרי אין נותני לכהן כל שוויו המתנות וביע"כ קא מתרצה כהן... עכ"ד. הרי לך שאינו שולל לחלוין הדין של מה לי הן ומה לי דמיון, רק שס"ל של"ז אם נוטן דמים בשווי של המתנות אך כשותן פחות מכך וביע"כ קא מתרצה כהן אין זה מועיל. וכ"כ מר"ר הג"ש עמאד שליט"א במאמרו בתנובות שדה גליון מס' 7, שכך ס"ל להманה אפרים, ודלא כהיד אפרים הנז' שכתב את דעת המחנ"א בחדא מחתא עם המהרי"ק, והביא שם מ"ר שליט"א שכ"כ בערך השולחן (ט"יב - חי"ד ס"א אות י"א) שדעת המחנ"א שהיכא שניתן בשווים שפיר דמי. ולע"ד נראה לומר יותר מכך, שדעת המחנ"א שאם יתן פחות משווים, כל שמתרצה הכהן בע"כ אין זה טוב, אך אה"נ אם הכהן מסכימים מרצונו הטוב לקבל פחות משווים אין כאן קפidea, והויא נתינה מעלייתא. ואמנם זה גופא שהכהן מסכימים לקבל בפחות משווים, אין זה סתום, אלא טעם יש בו, שהוא רוצה שייתנו לו כמה שיותר מתנו"כ ויתרגלו לחתה לו. וא"כ נחתין לחשש נסף, והוא כהן המסייע בבית הגנות, שאסור לו לכהן לסייע בבית הגורן ע"מ שניתנו לו יותר וכי"ב. וא"כ גם

כאן כאשר מתרצה אפי' אין זה בע"כ אלא מרצונו מ"מ זה אסור. [וכ"כ להלכה הפר"ח י"ד ב"א אות מ"ג שאסור לעשות כן משום כהן המסיע]. וצ"ל שכן הosiף המהן"א שם וכתב: ועוד דaicא משום שחתם את ברית הלוי, וכונתו שלא תאמר שהנה הכהן מסכימים מרצונו לקבל פחות וא"כ אפשר לצאת בזה ידי נתינה? ע"ז אמר ועוד דaicא משום וכו' דהינו האיסור לכahn לסייע בבית הגרנות. ומקורו של איסור זה הוא מהפס' של ושותם את ברית הלוי וגוי. וכmbואר בוגם' בבכורות (כ"ו ע"ב). ואמנם נ"מ גדולה תהא בזה שams דברינו הרי שם"מ יצא ידי חובה נתינה כיוון שאפי' שאסור לכahn לסייע ידי חובה נתינה יצא, וכמו שכתב הfr"ח הנ"ל, שאע"ג שיצא י"ח נתינה מ"מ אסור לעשות כן. וא"כ ה"הanca אע"ג שאסור לכahn להסכים בפחות מ"מ יצא י"ח נתינה. ולא מצאתי כל רמז בדברי המהן"א שזה לעיכובא. ולכן לענ"ד לא הבנתי מש"כ הרב המגיה על המהן"א שם שאע"ג שלפר"ח יצא בכח"ג ידי חובה נתינה מ"מ מדברי מורי הרב ז"ל נראה שלא יצא י"ח. עכ"ד. ולא זכיתי להבין מאין לו זה. ולפי מש"כ לעיל לבאר את דברי הfr"ח נראה א"כ שום לדעתו אם הסכים הכהן לקבל דמים בשוויו שפיר חשיב נתינה. [אא"כ שנתן פחות משויו, בזה ס"ל להfr"ח שאם זה בע"כ של הכהן לא יצא י"ח נתינה, ואם זה מרצונו הרי הוא כהן המסיע ואיסור לו לעשות כן, אך מ"מ יצא ידי חובה נתינה]. ואמנם כל האמור לעיל בדברי המהן"א אודות האיסור של כהן המסיע בבית הגרנות, ומשור"כ גם אם יתרצה לקבל פחות משויו יש איסור של כהן המסיע, נראה שכ"ז במתנות כהונה. אך במתנות עניים כבר כתבתי בספרי ביכורי שדה פ"ב העלה 20 בשם החותם סופר, שדעת הר"מ להלכה שאין איסור בעני לסייע בבית הגרנות כיוון שאין זה משולחנו של מקום וכו' ועיי"ש. וא"כanca במעטן עני כל שתורתה העני לקבל אפי' פחות מהסכים ואפי' שרצו לכך ע"מ שיתרגלו לחת לו, אין בזה כל איסור, וכל שתורתה בכך הוי נתינה. וגם מש"כ לעיל בשם הfr"ח בס"ק ט"ז אוח"כ בע"כ, בכח"ג לא הוי שמה נתינה. וגם מש"כ לעיל בשם הfr"ח בס"ק ט"ז שמנาง זה שנותנים פרוטה והכהן מתרצה בע"כ כדי שיתרגלו אליו זה מנาง משובש, ודיקנו מדבריו שאה"נ אם יתרצה הכהן בהסכמה מלאה, לקבל השוי בדים מלאים גם לfr"ח הוי נתינה מעליות. יש לומר, שם הקפיד הfr"ח על שני דברים גם זה שהכהן מתרצה בע"כ, וגם על זה שהוא מטעם שיתרגלו אליו וע"ז כתוב מנהג משובש. ואע"ג שאם יסכים לכך הכהן מראש לכארזה זה מועל, כיוון שאין זה בע"כ, מ"מ יש כאן איסור של מסיע בבית הגרנות וכמו שכתב הfr"ח גופיה שם בהמשך אותן מ"ג שיש בזה איסור של מסיע, אך מ"מ יצא ידי חובה נתינה כיוון שס"ס הוא התרצה בכך. אך מעש

ענין שאין כאן כל חשש של מסייע בבית הגרנות, אפשר שם הוא יתרצה לכך מרצונו שפיר מקיים מצות נתינה. ואפי' לכתילה. ודע שיש הסוברים שאפלו אם נותן לעני סכום כל שהוא, מ"מ כל שנווח לעני בכך, הרי הוא מקיים מצות נתינה, וכך הזכרנו לעיל את לשון הפסיקים שהביאו שכך היה המנהג ליתן פרוטה לכהן בשליל המתנות, זווע לחיים וקיבה, כל שהכהן הפסcis לך. והזכרנו לעיל את המהרי"ק, הפר"ח והמחנ"א שכתבו שמנาง זה משובש וראוי לבטלו כיון שהוא בסופו של דבר נקרא בע"כ של כהן ואין זה נתינה טובה. או לשיטת המהרי"ק שצרכיך דוקא הן ולא דמייהן. אך הרדב"ז בש"ת שלו (ס"י ש"מ) יצא להליע על המנהג הזה, וכתב *שמעה בה"ג* מוכחה שאפשר לחתת דמים ולא דוקא את גופ המתנות. ולכן היכא שהכהן מסכימים מראש אפי' שהטעם כדי שייתרגלו אליו מ"מ שפיר הוי נתינה. וזה דלא כמו שכתב בפירושו על הרמב"ם הנ"ל שמועיל רק אם נותן מעות שיווי אבל המנהג שנוטנים פרוטה אין זה מנהג הגון. ובאמת יש להבין מדוע הרדב"ז התעלם לגמר מஹיסור של כהן מסייע בבית הגרנות, ולא הזכיר מאום שעצם הסכמתו של הכהן לזה, הוי כסיוו בבית הגרנות ואסור. והיה אפשר לומר שלכן בפירושו חזר מזה. אך אם זה הטעם שחזר, א"כ צ"ע מדויע כתוב שם שלא יצא ידי חובת נתינה. והרי איסור של מסייע בבית הגרנות איינו מבטל את מצות הנתינה של הישראל וככ"ל. ואולי א"ל, שבפירושו על הר"מ, דבר הרדב"ז היכא שנוטן פרוטה לכהן, ובאמת הכהן כלל איינו רוצה בכך וזה בע"כ ולכן אין זה נתינה. ואל תקשה א"כ מי איריא פרוטה אפי' נתן שיווי, כל שהוא בע"כ אין זה נתינה. "ל שכך היה המנהג של אותם שנוטנים פרוטה לכהן ולא אכפ"ל כלל מדעתו, אבל אה"נ אם יסכים לכך הכהן מראש אפשר שמוועילה הנתינה. וכך הכהן שכתב בש"ת. ושור"ר למן החיד"א במחזיק ברכיה י"ד ס"א י"ט ד"ה וחזה שכתב, *שמעה בה"ג* זה נראה שאינו מועיל פרוטה אפי' אם יתרצה הכהן, ולכן כתוב שחזר בו. אך מ"מ אהדרה קושיא לדוכתא שא"כ שמסקנתו שכל שהסכימים מראש לקבל פרוטה היא נתינה, מדויע לא הזכיר שדבר זה אסור משום כהן מסייע בבית הגרנות וצ"ע. ושור"ר למן החז"א (מעשרות ח' ה' ד"ה עוד דן) שתמה כך על הרדב"ז. [ואמנם חידוש אחר ראיית להחיז"א שם שכתב, *שמעה בה"ק* ס"ל שאפי' במכיריה כהונה ואפי' נותן כדי שיווי מ"מ ס"ל לההרי"ק שיש בזה משום כהן מסייע וע"ז חולק הרדב"ז. ולא זכית בעניותי להבין דב"ק, שהרי המהרי"ק מפורש שם בדבריו שرك היכא שהכהן לוקה בפחות כגון שווה עשר בשנים מוכחה דמווזיל גביה כדי שיתן לו שאר מתנותיו והויל כהן המסייע, וכ"כ שם בד"ה ועוד יש טעם. וכ"ג פשט שאיזה מסייע יש אם לוקה ממנו בשווי המלא, ומה שתמה ממן החז"א שם על הרדב"ז מدين עשו שאינו

זוכה כזוכה, אי"צ לזה, כיוון שהרדרב"ז ס"ל שלכתהילה אפשר לתת הן ולא דמיון היכא שמסכימים הכהן ולא מטעם שעשו שאינו זוכה כזוכה ולא קשה על הרדרב"ז]. אך מ"מ כל זה בכהן, אבל בעשרות עני שאין אישור מס'יע, א"כ לכתחילה יכול העני להסכים לקבל פרוטה, והישראל הנוטן שפיר מקיים מצות נתינה. ובשות'ת הלק"ט (ס"י ד"ע) הביא המנהג לתת פרוטה בדבר פשוט ולא העיר ע"ז דבר. ע"ש. ובשות'ת אבוקת רוכל למן זי"א, הביא בס"י תשובה מאת רבינו יוסף צ'יאח, שדן אם זל"ק נהוג בח"ל או לא, ובתו"ד כתב בסוף ד"ה הרי לך, ז"ל: "וכן אם יש כהן ונתאפשר עמו בדים אם מעט ואם הרבה יתן הדים לכהן ויאכל המנתנות". עכ"ד. וא"כ בדורותם דבריו, שיוכן לתת לכהן ואפי' דמים מועטים אם מסכימים הכהן לך. ועו"ע מש"כ שם בד"ה ולכן לע"ד, בשם המהרב"ח שהנהיג בהסכמה הכהנים לתת דמי המנתנות חצי כסף לגדי ולבהמה דקה כסף וכו'. עכ"ד. הרי לך שגם ללא כל נתינה של גופ הפיורות, אלא אך ורק נתינת דמים כל שהסכים לך הכהן שפיר חשיבא נתינה מעלייה. וה"ה בניד"ד כל שהענין מסכימים לך מראש יכול ליתן לו דמים, ואם מסכימים העני לקבל אף' מעט כדי שיתגלו לחת לו, שפיר חשיב נתינה.

ומכל הנ"ל מורם הלהה למעשה שלכתהילה יש לתת את גופ הפיורות לעני, ולא את דמייהם. אמנים לפניך קיימת דרך קלה לביצוע, והיא להקנות לעני באחד הנקנים המועילים את פירות המשער עני [כגון שיזכה לעני את הפירות ע"י אחר, ובדרבי הנקנים עי' בספרי ביכורי שדה פרק שישי], ולאחר שזיכה לו את גופ הפיורות, הרי שקיים מצות נתינת גופ הפיורות לעני, ובסיכון עם העני או גזבר עניים, ישוב המפריש ויזכה בפיורות ויאכלם, ואחר זמן יתן לעני את שווי הפירות. ובכך יצא י"ח לכ"ע. ואמנים היכא שאינו יכול לזכות לעני מכל סיבה שהיא יכול לסמוך על דעתות הפסוקים שיוכן לתת את דמייהם של הפירות ולאו דוקא את גופ הפיורות. ובתשובה لكمן אבר שבקורה שאינו יכול לתת את דמי הפירות במילואם, יכול לתת בשעת הצורך אף בפחות מדמייהם. [ולסימן ראוי לציין שאם המפריש נמצא בمكان שאין מצויים עניים, ועד שימצא עני הפירות יכולים להתקלקל, יכול לכתחילה לשום את שווי הפירות בדים, וישתמש בפיורות, וכשיגיע למקום שנמצאים שם עניים, יתן להם את הדמים. ודין זה ביארתי בספרי "ביבורי שדה" פרק שני ה"י, ע"ש].

שאלה: מהם דין הלוואה זו לעני, ומהיכן מקור דין זה? והאם במידה שלא היה ברשותי פירות וירקות, שהייתי צריך להפריש, העני חייב להחזיר לי את הלוואה?

תשובה: מקורם של דברים הם, בغم' גיטין (דף ל' ע"ב) וכ"פ הרמב"ם להלכה בהל' מעשר (פרק הל' ה) והביא הדברים ממן בב"י (י"ד רנ"ז) ובשו"ע הביא את הדין הרמ"א להלכה (שם סע' ה). והנה בהלוואה זו מצינו כמה חילוקים מהלוואה רגילה שבין אדם לחברו. וזאת מהטעם שתקנה מוחדת לטובת העניים תקנו כאן חז"ל, וכפי שכותבים הראשונים עמ"ס גיטין שם, "תקנה התקינו כדי שימצאו מי שילוה אוטם" וכ"כ הרמב"ן, רשב"א, ריטב"א והר"ן על הסוגיא בגיטין שם. והלוואה זו אפשר לעשותה הן בשטר והן בעלפה וכ"כ הרמב"ן שם. והנה מהוותה של הלוואה זו היא שההפריש יולה לאיזה עני מראש סכום כסף, הן בשטר והן בע"פ, ויתנה עמו שככל עת שהוא מפריש מפירותיו, הוא يستמש בפירות המעשר עני לעצמו, ובזה ינוכה חלק מסכום הלוואה כפי ערך פירות המעשר, ובכל פעם שഫריש מעשר עני, יקנה את הפירות לעני באחד הקניינים המועליים [=כדי שיקיים את הדין לתחילה של "הן ולא דמייהן" וכמבעואר לעיל]. ואת הקניין יעשה בזיכוי ע"י אחר, או קניין אגב, וכל זה בשלוש פעמים הראשונות, כיוון שאחר הפעם השלישית כבר העני נחשב "מכיר" של המפריש, והוא קונה מיידית ללא צורך ביצוע קנייני, ועי' בספרי "ביבורי שדה" סוף פרק חמיש שוחחת בארכיות שהעיקר להלכה שיש דין "מכרי עניים" וכן העיקר הלכה למעשה]. וישוב ויזכה בפירות לעצמו, והם ישמשו כתורת פרעון על הלוואה. וכאשר יושלם פרעון הלוואה באמצעות המעשר, יולה לעני סכום כסף נוסף ע"פ הצורך. והנה כאמור יש מספר חילוקים בהלוואה זו משאר הלואות, ואנקוט כמה מהם: א. העשיר העני, אין מפריש עליו וחזרה, ומקור הדין מהתוספתא (פרק ה"א), ובغم' בגיטין שם, וכ"פ הרמב"ם להלכה (הלוואה בבית דין, ומ"מ זכה העני במה שבידו ואין המלווה מקבל כספו שיפרע אותה, אלא על דעת שיפריש את מעשרותיו ע"ז, ואם העשיר הוא נשתדרפו שודתיו וכדלקמן. ב. המלווה מעות את העני, אין המלווה יכול לחזור בו מההלוואה ואף לא בא עדיין הפירות לעולם. אבל העני, יכול לחזור בו אף כי כבר באו הפירות לעולם, כל עוד שההפריש לא הפריש עליו. ויפרע את החוב במזומן למלווה. אלא שמקבל על עצמו מי שפרע. ומקור הדין מהתוספתא ובغم' שם, וכ"פ הרמב"ם להלכה. וטעם הדברים כתוב רשותי בגיטין שם, שהרי כספו

בידו זה לא היה יכול למשוך הימנו כלום שנגלה עליו טענה לא משכתי, והרי על דעת שלא ימשוך נתן כספו וגמר והקנה. ועוד הביא במאירי שם טעם בשם הראב"ד, שאין זה מכר גמור אלא הלואה וכאפורתיי מפורש. ועי' בפני יהושע עמ"ס GITIN שם בד"ה אמר רב פפא ובד"ה אבל כהן. אלא שכאמר זה כל עוד שלא הפריש עליו המלווה, אך אם כבר הפריש עליו כבר נשלה העסקה ואין כבר אפשרות לחזור, וכ"כ המאירי שם על הסוגיא. אלא שכשהען חזר בו מקבל עליו מי שפרע, וכ"כ בעורוה"ש (זרעים סי' ק"ו סע' ט"ז). אם נשתדפו שדותיו של המלווה. ואין לו מעשר עני לחת לunei הלואה, אינו יכול לבקש מהלואה את מעותיו בחזרה, זוכה העני במה שבידו. וכמו"כ אם ראה המלווה שנשתחדפו שדותיו, והתייאש מן הלואה, ושוב נתקנו שדותיו אינו יכול להפריש ע"ח הלואה כיוון שקנאה כבר העני, לאחר יאושו של המלווה, וכל זה מבואר בגמרא בגייטין שם. ועי' רשי"י שם, וברמב"ם שם. ויאוש דמרנן, כתוב רשי"י שם שאמר לי להסرون כס, וכ"כ במהרי"ק שם על הרמב"ם. ועי' בפני יהושע על הסוגיא שם בד"ה נתיאשו מה שתמה בד"ז, ועי' במה שתמה על תמייתו במהרי"ץ חיות בגייטין שם. ד. המלווה מעות את העני, ולא הפריש פירוטיו עד שעברה שנת שמיטה, אין השביעית משפטתו, שאין זה קשר הלואה. ודין זה מבואר בתוספתא ובסוג' שם, ופסק כך הרמב"ם להלכה. וכתוב המאירי שהטעם שלא קרינה ביה לא יגוש שהרי אינו יכול לתובעם כלום. ואמנם יכול המלווה להנתנות הרמב"ם שם), שזה דמי למלווה לחבירו לעשר שנים. העני ייחזר לו את יתרת הלואה, שהוא לא הפריש עלייה. אלא שזו הלואה זאת הופכת להיות כהלואה רגילה, וא"א לחשבה כשער הזול, והשביעית משפטתה וכ"כ בערוך השולchan (זרעים סי' ק"ו סע' ט"ז). ועוד פרט דינים שונים מדיני הלואה נאמרו, אולם בדוגמאות שנקוטי מצאת תשובה לשאלותיך.

שאלה: בפרסומי המכון למצאות התלויות בארץ, נאמר שלמשפחה ממוצעת סך ההלוואה הוא 50 ל"ח, האם ניתן לדעת כיצד חשוב סכום זה?

תשובה: אחד הדינים המיוחדים שנאמרו ב haloah זו בתוספתא ובגמרא בגייטין שם זה שהמלוה מעות את העני, פסק עמו כשער הזול ואין בו משום ריבית, כלומר כשבא לחשב את שוי הפירות שהפריש. ע"מ לקז מהלואה, יש לו לחשב כשער הזול. דהיינו אם בשעת הפרשה הוזלו הפירות, אף"י התיקרו

אח"כ, מחשב כשער הזול. ומחשב כשער הזול אפי' לא יצא השער, ואפי' שלא פסק עם העני בן מתחילה. ויכול להתנות עם העני מראש ולפסיק עמו גם בפחות משער הזול, ובכל זה עושה ואני חושש משום ריבית, כיון שם לא יהיה להמלוה יבול אינו חייב לו הלווה כלום, ה"ה שאין בו משום ריבית. והנה הגמ' בגיטין שם מקשה, פשיטה? הא קמ"ל אע"פ שלא פסק כמי שפסק דמי. והנה רשי' שם מפרש בד"ה כשער הזול, שם יוזלו חיטין בשעת הפרשת תרור"מ, אקבלם באותו השער של שעת הפרשה. ואין בו משום ריבית: בשאר פוסקין בעינן עד שיצא השער, וכן פוסק בשעת הלוואה בך וכך אע"פ שלא יצא השער. בהמשך מבואר בגמרה, שפסק ל"ד, אלא אע"פ שלא פסק כמי שפסק דמי. ובהמשך מבוארת הגמרא, מה טעם אין בו משום ריבית, כיון דכי לית ליה לא יחייב ליה, כי אית ליה נמי אין בו משום ריבית. עכ"ד הגמ' עם פ"י רשי'. והנה הנראת מפיירוש רשי', שלמד שאין בו משום ריבית קאי אפосק כשער הזול. דהינו שאף אם פוסק אין בו משום ריבית אם יחשב רק כשער הזול, אך לא בפחות משער הזול. וכן פירש המאירי בגיטין (שם ד"ה כבר ביארנו). שמחשב כשער הזול אפי' שלא התנה ואין בו משום ריבית, ואפי' שלא יצא השער, כיון דכי לית ליה וכו'. ואמנם התוס' (שם בד"ה ופוסק עמהם) והרשב"א (בד"ה ופוסק) והריטב"א (בד"ה גمرا ופסק) כתבו שתרי ملي נינהו. חזא, שאפי' שלא פסק מחשב כשער הזול, ואין בו משום ריבית היינו, שאם פסק יכול לחשב אפי' הרבה פחות משער הזול. והנה התוס' כתבו את הדברים כדברים פשוטים, ולא הביאו כדריכם את פירוש רשי', והם חולקים עליו. אך הרשב"א הביא דברי רשי' וכתב עליו ואינו מחורר בעניין. ועי' להגאון הר"ח קנייבסקי שליט"א (ד"א פ"ז הל' מעשר ה"ז בביאה"ל) שכותב, שלдинא גם רשי' מודה לתוס' שאם פוסק, יכול אפי' הרבה פחות משער הזול, והטעם שב haloah כגון זו לא שייך כלל דין ריבית. והוסיף, שאפשר שזה תלו依 בטעמים שאין ריבית, שאם הטעם הוא ממש"כ הרמב"ן, הריטב"א, הר"ן והנמק"י בשם הרא"ה, שמדינא אין כאן כלל ריבית אפשר שזה אפי' בהרבה פחות משער הזול. עכ"ד. ומ"מ עי' בפני יהושע בסוגיא, שלמד מפורש שלדעת רשי' אסור כדי ריבית קצוצה לפוסק בפחות משער הזול. ולא מהני זה האי טעמא דהgem', כיון שזה לא נאמר אלא באבק ריבית. כגון בזביני. ועי' שהסביר טעם התוס' מדוע ס"ל שאפשר בפחות משער הזול. ועי' בחת"ס בחידושיו שם, מש"כ על הפנ"י. אך מ"מ מדברי הפנ"י מפורש שלדעת רשי' גם לדינא אסור בפחות משער הזול. [ומ"מ אם נאמר שמעיקר הדין אין כאן ריבית ולא משום תקנות חכמים וכן בדברי הדרך אמונה, אפשר ולא כדברי

הפני", ודוק היטב בדברי הפנוי שם]. ועו"ע בפי המהר"ש' א' והמהר"ם שם על הסוגיא כיצד ביארו את מחלוקת רשי' ותוס'. והנה הרמב"ם ז"ל (שם הל' ז) כתב שמחשב כשער הזול ואינו חשש משום ריבית. ונראה לכוארה שמחשבים לדבר אחד וכפירוש רשי' בסוגיא. וכן כתב המהר"י קורוקוס שם שדעת הרמב"ם כדעת רשי'. אך מ"מ להלכה כתב מラン החזו'א כדעת התוס' והרש"ב' א' (מעשרות ח' ה'), ולא הזכיר שם כלל שלרמב"ם רוח אחרת עמו. אלא כתב הדברים כפשוטים שאפי' הרבה פחות משער הזול מותר. והנה דעת רשי' אינה ברורה כלל לאסור וכן", והרמב"ם אמנים לא כתב להיתרא, אך לא כתב גם לאיסור. רק ציטט את דברי הגם', וגם המהר"יק כתב את דבריו בדרך נראת. ומайдך דעת הרבה ראשונים מפורש להיתר וכן", וכ"פ מラン החזו'א להלכה, א"כ נראת ברור שאפשר לסמוק על דברי הוודאי של הראשונים, ולהתיר במתנה מרASH לפסוק גם הרבה פחות משער הזול. וממצאיו להחزو'א זצ"ל שכטב (מכtab כת"י הוב"ד בסו"ס ד"א ח"ג עמ' 772), על ניד"ד דהמלוה יכול לפסוק פחות משער הזול ז"ל: וחז"ל היו יודעים דעת קונים טפי מינן וידעו מהו תיקון ומהו קילוקל, וח"ז להכנס עצמנו לשקל ע"פ שכנו ולומר שיש חילוק בין הזמנים וכו' אבל מה שמצאו חכמים לטוב הננו צריכים להיות בטוחים שמביא טוביה בעולם. ושם באות ב' כתוב, אין נהוג צרות עין בעשורים וחיבין אנו לשקווד על תקנותם, ואין ספק שם יצטרכו ליתן מע"ר ומ"ע יוכרכו למכור את פרדסיהם.. או שלא יעדמו בנסיון והיציר יאלפים איך להקל... והקושי הוא מפני שומר התורה הוא יחיד, אבל כאשר ירבו השומרים יחדל הקושי ויקבע השער כפי נכוון המועשרות. וכו' עי"ש. ומייד אני הכותב. על הקשיים הגדולים של החקלאים והסיטונאים גם היום בזמנינו, تحت מעשר עני ע"פ השער האמתי, וכפי מה שאני פוגש ומדבר על לבם של החקלאים והסיטונאים, אני אומר את הדברים. ולכן יכולם הם ליתן כפי שמתיר הדין וgem בפחות משער הזול. וד"ב. והנה כשמתנה המולה מראש לחשב פחות משער הזול, יכול הוא להביא בחשבון, את העובדה שהוא נותן לעני כסף מראש, ויערכו כמה אדם במצב דוחק מוכן לשלם ריבית על קבלת כסף מראש, ולקבל את הלוואה בתנאים נוחים כאלה, שאינו צריך לטרוח לחפש ערבים שיחתמו עבورو, ואינו צריך לדאוג איך לפורה, שאפילו אין למלה היבול הצפי, אין חייב הלווה לפרווע לו. ומ"מ אסור לעני להזיל יותר ממה שדרך בני אדם רגילים להזיל בסוג הלואה שכזו. ומותר לחפש עני שהשעה דוחקה לו מאי ומןוי זה יזיל יותר, כיוון שבכל זה אין איסור ריבית. וכל שהענין נוקב בסכום אמיתי שכדי לו מותר נהוג כך. והנה במכtab הנז' מהחزو'א וכ"כ בחזו'א מעשרות (ס"י ח ה) כתוב, דין שיעור לזללא, דמשום הקדמת המעות, אין

שער קבוע. וכל שnoch לו בנסיבות עכשו עבדי אינשי דמווזלי. ע"ב. ואמנם כ"ז שהענין מוזל כי כדאי לו, אך אם כבר לא כדאי לו רק שמווזל מפני התחרות, אין זה נקרא noch לעני, והחزو"א במכתבו הנ"ל כתוב שהטעם משום מסיעע בבית הגרנות, ואמנם הוכחתי לעיל בתשובה לשאלת הראשונה שלדעת הרמב"ם אין איסור מסיעע בעני וכ"כ החת"ס בדעת הר"מ. מ"מ החזו"א בספרו כתב להסתפק בדיין זה, משום-DDILMA לא תקנו רבנן בכ"ג את המלה מעות, או דלמא לא פלוג. ואמנם מREN החזו"א נשאר שם בספק. אך מ"מ נלען"ד, שכאשר העני מוזל לא מטעם כDAOות אלא מטעם של תחרות אין זה כבר בכלל התקנה שנעשתה לטובתם, כיון שאין זה טובתו שהרי אינו רוצה בזה לנוף של הקדמת המעות אלא משום התחרות. ואמנם אם שעתו של העני מעד דחוקה ורופא להזדרז זוקק בדחיפות למעות. וудין צל"ע בכל זה. ועי' בד"א (ביבאיה"ל הנ"ל) שכתוב, ששמעו שם של החזו"א שאין להזיל יותר משליש דמיו. ומ"כ שאפשר לחפש עני שהשעה דחוקה לו, כ"כ בחזו"א בספרו שם לגביו כהן, וה"ה עני.

זהגא לפי"ז, צא וחשב משפחה ממוצעת אינה צריכה בכל שנת המעשר עני תוצרת מעבר לטון פירות וירקות החיביים במעשר, נמצא שס"ה כ-90 ק"ג פירות וירקות חייב לתת לעני. והנה במוצע העולות היא של 1.8 ש"ל לק"ג, ואם תכפיל ב-90 ק"ג ס"ה: 162 ש"ל. ובחישוב של שלישי דמיו יוצא בס"ה: 54 ש"ל. ועל כן בסיכום עם גזבר עניים שהשעה דחוקה להם סיכמנו על הסכמתם לקבל 50 ש"ל כהלואה. ואמנם משפחה שכורכת יותר מטון תוצרת, עליה להוסיף בהתאם ע"פ החשבון הנזכר.

שאלה: ברשותי עסק הצורך הרבה פירות וירקות, האם אוכל להסתפק בחזזה ההלוואה עם העני על סך 50 ש"ל?

תשובה: על פי המבוואר בתשובה על השאלה הקודמת, כאשר הוא מלאה מראש יכול לפ██וק כשער הזול, ואע"ג שאין שיור לזולא, מ"מ יש לכך גבול מסוים וחשובן כל שהוא, וכמבוואר לעיל. ומילא ברור שאם את הסך של חשבון 50 ש"ל עשיינו למשפחה ממוצעת הצורכת כטון תוצרת בשנה, אולם חנות או בית עסק, צורך כמוות זאת בשבעו או פחות, ודאי שאין יכול לחשב כך, ולכן אם רואה יעשה זאת כהלואה ע"פ החשבון הנז' [מדובר כהלואה שנתית ע"ס עלייה

שקלים], ובודאי שם יכול לעשות כך תע"ב. אולם מי שאינו באפשרותו לנוהג כך, באפשרותו לנוהג ע"פ מה שבירנו לעיל בתשובה לשאלת א', כאמור שיקנה לעני באחד הנקנים המועילים את כל הנסיבות של התוצרת שחייבת במעשר עני [כמובן לעיל בתשובה לשאלת ב], ובהסכם מראש שיעשה עם העני, ירש העני או בא כוחו לבעל העסק לשוב ולזכות בתוצרת, ובתמורה לכך ישלם בעל העסק סכום כל שהוא כפי שישgor עם העני, כתשלום עבור התוצרת, וכ"ז כפי המבואר לעיל בדעת הרדב"ז ועוד, וע"ש.

שאלה: הורי זקנים ואני יכולים לבצע את הלוואה בפועל [לחחות על החוזה, וכו'], האם אני יכול להלוות את הכספי לעניים בשבילים, וכשהם יפרישו, יתקזו עם העני על הלוואה זו?

תשובה: יכול אדם להלוות לעני סכום כסף, ופרעון הלוואה יבוצע מפירות הנמצאים ביד קרובו או חבריו, וזאת מהטעם הפשט של א'יכפ"ל מנין הגיעו המעות לעני, וזכה לאדם שלא בפניו. רק שיש להודיע להפריש, שיש הלוואה אצל העני שפרעונה הוא באמצעות המעשר עני שבידך, וכשתפריש תזכה את הפירות לעני באחד הנקנים וכן' ועוד בש"ת נ"ב מהדו"ק סי' ע"ג שכח בstor'ד שאם המלה אין לו יותר פירות אין לו להעביר את הלוואה לאחר, ואין זה דומה לניד"ד, שהתם חלק מתנאי הלוואה כך הוא שאם אין למלה פירות המעות נשאר ביד העני. אך כאן מה אכפ"ל מי המה את המעות, ואם אחד הלווה מעות וחבריו נחשב המלה מה זה וד"ק.

שאלה: אני תורם קבוע בהוראת קבוע, עבור אירגון חסד מסוימים, האם באפשרותי להחיש את התרומה זו את הלוואה עבור מעשר עני, שיתקזו מסכום זה?

תשובה: אדם התורם בהוראת קבוע, למוסד של עניים, אינו יכול להחיש את התרומה כ haloah, ולעכבר את הפירות לעצמו. אך אם היה לו הלוואה מכבר לעני דין שונה, ונבואר את דין. שהנה מי שבידו הלוואה לעני מכבר, ורוצה עתה להפרע מן העני באמצעות המעשר עני, י"א שיכול להפרע ממנו באמצעות המעשר ואפילו לא הלוואה על מנת כן. ויש חולקים. ומקור המחלוקת הוא בירושלמי עמ"ס גיטין אתה עובדא קומי ר' אימי, כהן לו שהיה חייב לישראל מעות, ואמר לו הפרש עליהן מחלוקת, אמר ליה ולא תנין אלא

המלואה מעות את הכהן וכוכ' להיות מפרש עליהן מחלוקת, בשלהלוהו ע"מ כן, הא לא הלוחו ע"מ כן לא. רבי זעירא אמר אפי' לא הלוחו ע"מ כן. חיליה דרבי זעירא מן הדא, וכן בן לוי שהיה חייב לישראל מעות וכוכ' עכ"ד הגמ', הרי לך שכבר נחלקו אמוראים בשאלת זו. ומדברי הירושלמי נראה שנשאר להלכה בדברי זעירא והביא ראייה מהבריתא לדעתו. ואמנם הריטב"א בגיטין (שם) בד"ה מתני', כתב בפשטות שדוקא אם הלוחו ע"מ כן, אבל בלא"ה לא. אך לא כך משמע בהרמב"ם, שהנה בפ"ו הל' מעשר הל' כ' כתוב הרמב"ם, וכן בן לוי שהיה עליו חוב לישראל לא יהיה ישראל זה גובה מאחרים ומפרש וכוכ' עכ"ד. ומדיק שם מההרי"י קורקוט, שדוקא מאחרים לא יגבה, אבל מעשר שלו יכול לעכב בשביל חובו. והיינו א"כ כזעירא. ולהלכה העלה הרב נודע ביהודה (מהדו"ת י"ד סי' קצ"ט) שהעיקר כסברא ראשונה זו: בהא נהתי ובהא סלקי שדברי ר' זעירא עיקר יוכל להפריש עליין, אבל רשות מהענין צrisk, ודוקא שאף אם לא היה חייב לו היה ג"כ נותן מעשרותיו לזה העני כפי אותו אומד שהיה נותן לו בלא"ה חשוב עתה על חלקו ולא יותר, דאל"כ לא שבכת ח"י לעניים דכל עשר יש לו חובות שתיתיאשו ויפריש מעשרותיו על אלו החובות. עכ"ד. ועיי"ש שהוכחה מלשון הרשב"א שט"ל להלכה כזעירא, וכ"כ להוכחה מהרמב"ם. ועוד עיין בש"ת חתם סופר י"ד סי' רל"ז שהביא את דברי זעירא וכותב עליהם וכן הלאה. וכן נראה הלכה למעשה ובפרט שההרי"ק הנ"ל דיק שט"ל להרמב"ם להלכה. ואמנם מי שנתן תרומה כספית למוסד של עניים וכי"ב. ועכשו נמצא בידו פירות מעשר עני, איינו יכול להחשיב את התרומה כהלואה שבאמצעותה קיימים את מצות הנתינה לעני, שאינו דומה להלואה קיימת. וכ"כ הרב נוב"י (מהדו"ק י"ד ע"ג) בשאלת כגון זו וכותב, והנה כ"ז שנתן בתורת הלואה, אבל בנותן לעני סתם דרך צדקה ובמתנה, אין לו על מה להחשיב ומה שנתן נתן. ואמנם הוסיף שם, והואיל כבר נהגו דהיינו כיון שגם מלוא את העני הוי מתנה שהרי אין העני צrisk לפרווע משלו אפי' אם העשיר, ולכן אפילו נותן לו סתמא ע"פ מהגא שמלואה זה למשער שלו סתמא כפирושו. עכ"ד. וגם מラン החיד"א בשיר"ב (י"ד רנ"ז) הביא הדברים להלכה. מ"מ צ"ל שכ"ז במקרה שהם דנו בו. באדם שהיה נותן כל ימי מעשר מהרווח לעניים ופעמים שהיה מקדים להם, ואח"כ היה מנכח עצמו. אבל כגון הכא, שנתן תרומה, ולא כל מנהג קדום של הלואה ע"מ לנכות, א"כ פשוט לבוארה שמה שנתן נתן. ואיינו יכול לעכב לעצמו את פירות המעשר עני.

הרבי דוד אביטן / העורך

מעברות הירדן ומהיכן מתחילה הירדן ומהו ירדן יrho

ברכה על מעברות הירדן

חרזאה מעברות הירדן מברך "ברוך שעשה לאבותינו נס במקום זהה". ברכות נ"ד ע"א וש"ע או"ח סי' ר"ח. וכתב הכהן פרח פרק ז', שמדובר מעברות הירדן האמור הוא כנגד יrho, כמ"ש ביהושע ג': "והעם עברו כנגד יrho". וכתב שאין לברך אלא מה שהוא כנגד יrho ממש. ולאחר שהקשה מיתרנו שלא היה ולא ראה מקום הנס, ובכל זאת מה שאמיר הכתוב "ויאמר יתרכז ברוך ה' אשר הצליל"כו, לומדת הגם' בברכות הנ"ל שمبرכים אenisא דרבים, וקשה איך אומרת הגם' בהמשך שלא יברך א"כ נמצא במקום הנס וכogenous הא דמעברות הירדן. ותרץ דיתרכז ראה בעלי הנס. [וכ"ה בשטמ"ק שם: הרואה בעלי הנס כרואה מקום הנס]. ועלכ"פ סיום הכהן ופרח: ומיהו כל מקום שיראה חלק מן הים ומן הירדן ראוי לו להזכיר חסדי שמיים וכו', ואנחנו הורגלו לומר בראשותינו הירדן כך: "על יד הירדן לך אלקי אתך" וכו'. ע"ש.

ובאור לציון ח"ב כתוב שעד גשר אדם נקרא מול יrho. ע"ש. ואינו נראה. ואולי ט"ס הוא וצ"ל עד גשר אלנבי. [ומ"ש שם שיריחו הקדומה היא צפונית לשל היום (הוא בערך 2 קילומטר). אינו מרחק גדול ומשומעתו כלל לנדון דידן, דמסתבר שלא עברו את הירדן בנקודת אחת ממש]. אבל גשר אדם הוא רחוק כעשרה ק"מ מיריחו. ולא מסתבר כלל. אא"כ אפשר לראות מgesture אדם או מהאייזור את הירדן שמול יrho. זה לא בודקי לע"ע¹.

¹ ראייתי בספר חדש שכ' שאין לנו יודעים היכן יrho ולא היכן מעברי ארנון וכו'. וכל הברכות האלו אין לנו מברכים אותם וכו'. הנה משנה שלמה ודף ובגמ' ההליט שאין יודעים וכו'. וambil ראייה מספרים שכתבו חכמים בזמנן שישבו בגלות וכתבו דברים מה ששמעו ולא עלה בידם. ולא מחייבת הוא. הרשב"ץ זוללה"ה ה"ג סי' קצ"ח, כתוב שאמרו לו שארץ ישראל ארבע מאות פרסה וכו' ומיירוחלים לנهر הירדן מהלך ז' ימים ולימ' הגدول ח' ימים, ותמה על זה ולא מצא נחת. והיום כל נער שיפח מהפה וראה כי כחשו לו לרשב"ץ. גם כתוב שמערת פמים היא בחלקו של דן, משומ שרי יוחנן אמר מאי ירדן שיורד מדן. וידוע שהוא אינו מכון. וכוננת ר' יוחנן לעיר הנקראת דן, ולא לנחלת שבת דן, כדלהלן. ולשיטה זו יכולו לומר כיון שבתשב"ץ כתוב כן, אין לנו יודעים היכן הירדן בכלל. אבל נעסק ברצון לדעת לה"פ, שהרי גם הרשב"ץ למרות שהיה רחוק ולא היה בזמנו מפות, בכל זאת טרחה וחקר ורצה לדעת.

מקור הירדן ממערת פמייס או מדן

בגמ' בבבchorות דף נ"ה ע"א: אמר רבב"ח א"ר יוחנן אין ירדן אלא מבית יrhoו ולמטה. למאי הילכתא אילימה לנודר, הילך אחר לשון בני אדם, וכל היכא דקרו ליה ירדן איתסר ליה. אלא למעשר בהמה. תניא נמי היכא ירדן יוצא ממערת פמייס, ומילך בימה של סיבכי, ובימה של טבריא, ובימה של סדום, והולך ונופל לים הגדול. ואין ירדן אלא מבית יrhoו ולמטה. א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן למה נקרא שמו ירדן שיורד מדן. א"ל ר' אבא לרב אשוי אתון מהתנס מתניינו לה, אנן מהכא מתניין לה ויקראו לו לשלם דן בשם דן אביהם, וא"ר יצחק לשם זו פמייס. ותניא יוצא ירדן ממערת פמייס. אמר רב כהנא זכרותיה דירדן ממערת פמייס, היכא דאמר לא שתינא מים ממערת פמייס איתסר ליה בכליה ירדנא.

לפנ' שנבאר מהו "ירדן יrhoו" שעליו מדובר ר' יוחנן, הנה יש כאן תיאור של מקור הירדן הראשון שהוא ממערת פמייס. והוא הידוע ביום בשם בשם הערבי הבנוייס [אין אותן פ"ה דגשה בערבית]. וכבר כתוב כן הcptור ופרא בפרק ז' (עמ' קל"ז), שמערת פמייס הנזכרת בתלמוד היא מה שקוראים היום הישמעאים פמייס.

אח"כ אומר ר' יוחנן שהירדן יורד מדן, ופרש רש"י שדן האמור כאן הוא "שם מקום", בא לבאר שלא נטעה שהמדובר על נחלת שבט דן שנמצאת במרכז הארץ, אלא שם מקום הוא. ור' אבא מביא לזה ראייה מהפסוק ביהושע י"ט "ויקרא לשלם דן". וע"ש ביהושע שבני דן כבשו את שם והטבו את שמה לדן. ולכאור' הוא המקום ידוע היום כ"תל דן", שבמורדותיו יש מעינות שמהם זורמים מים רבים לירדן [הירדן מדובר כתה הוא מצפון לנרת] והוא א' מקורותיו היותר חשובים. אבל מה שאומר ר' אבא לשם זו פמייס לכאו' צ"ב, הרי פמייס הוא מעל לשם. אמנס גם בתרגום שיר השירים ה, ד: "עגל דשוי רבעם חטאה בלם דן דמתקרי פמאיס". ויש "חוקרם" שלא טrhoו וחשבו באילותם שפישוט מואוד טעו חכמי ישראל. והאמת חיליה חיליה. אינו אלא זלזול בחכמה ובאמת ולא מחקר. כדלהן.

הנה השם פמייס ניתן בימי בית שני על ידי היוונים על שם אחד האלילים שלהם. ויש לזה ראיות ברורות, ב證明ות שנמצאות סביבות המערה, כבר

עקרו משם את האלילים שהיו שם ב"ה, אבל "הכתב המהלך תחת הצורה" עוד קיימ שם.² ועל שמו נקראה העיר "לשם" "דן" בשם "פמייס" [בדרכם הסיבו שמות הערים לשמות חדשים וניסו לבלבל את העולם].

המקור ראשון של מיי הירדן הוא אכן "מערת פמייס" במורדות החרמון ממנה זורם נחל החרמון עד שמתאחד עם נחל דן באיזור החולה, ושם נקראה נהר הירדן הצפוני. כך נמצא בפות. אבל "העיר פמייס" שעיליה מדבר ר' אבא איינו מערת פמייס, שהרי כותב שהפמייס היא לשם, א"כ איינו המערה האמורה אלא "עיר" הנקראת "פמייס". ואמנם יש באיזור מערת פמייס מבצר שנקרא עד היום "מבצר דן". וכך במכות עברית מ לפני אלפי שנה, נדפס בספר היישוב תש"ד ע' 50 [הובא באנץ' אריאל ערך דן עמ' 1729] נמצאו כתובות "מדינת דן הקדולה פמייס". המרחק בין מערת פמייס לתל דן הוא כ 5 קילומטר. א"כ מסתבר שלכל האיזור כלו קראו בתחילת השם ליש ואח"כ דן ואח"כ פמייס. ואין כאן כל מחלוקת לא במציאות ולא בזיהוי שמות המקומות.³

נחל החרמון הוא דל מאוד לעומת נחל דן שהוא העיקרי, ובתתברו עם נחל החרמון נוצר נהר גדול. גם נחל החרמון איינו זורם מצפון לדרום אלא מזרחה למערב ונוטה דרומה, רק מול נחל דן יורד דרומה עד שמתהברים שניהם יחד, לנוכח ר' יוחנן שעיקר הירדן לעניין דיןיהם המיחדים לעבר הירדן, מתחילה מנחל דן שנמצא בחתימת תעל דן של היום, ולא מערת פמייס, הגם שבמציאות נחל החרמון הוא הצפוני ביותר [צפון מזרח], מ"מ איינו נחשב ירדן אלא היורד מדן שאז הוא נהר חשוב [וכנראה כך הוחזק לו להחשב את נחל דן רק ממה שיורד מTEL דן]. וכך כותבים כבר ראשוני חוקרי הארץ התורניים בתבאות הארץ

² ולכן המגייע לשם ורואה הגומחות, צריך לברך "ברוך שעיקר עבודה זרה הארץינו". כדי במשנה ריש פ"ט דברות. ולבקש "שם שעיקרה אותה מקום זה כו תערור אותה מכל מקומות ישראל [הרמב"ם לא גorus "ישראל"], והשב לב עובדיhem לעבדך". שם נז, ב. ולדעת הרמב"ם והשו"ע יש לברך בשם ומלכות. ויש מנהגים שונים זהה כדי. אבל אני מסופק בדבר אחד, לשון ברוך שעיקר "עבדות ככבים". ואפשר שנאמר על עובדי ככבים כפשוותו, אבל אם הוא "עבדות אלילים", כדוגמת זה האומר לעז אבי אתה ולאבן כל', ודוגמת מאמיini אותו האיש. יש לומר ברוך "שעיקר עבדות אלילים". אבל יתכן דלשון כולו, גם שלכל אלילים הוא לשון כולל יותר. עי' ברמב"ן ז"ל שמות כ, ב, שגם עובדי פסילים תמכו שרשם בכוכבים וצבא השמים. ע"ש. ונראה שע"כ כללו הכל בלשון "עבדי ככבים".

³ ולפלא על חוקרים שראו כתובות במערת הבנים שופיעו בהם השם פמייס, מדובר בחשו שלפני אלפי שנה ובתקופת האמוראים לא רוא ולא ידועו לקרוא לכיה"פ. אבל עכ"פ אני אאמין שידעו בבירור ומסורת שהיתה בידם. דברי החוקרים ימשכו לנו לפעם לרחוקות וטבוחות לבירור ד' חז"ל ולא להפוך חילתה.

ובאדמת קדש]. גם ר' אבא שקורא למקום פמייס אין כוונתו על מערת פמייס אלא על העיר. כאמור.

ומ"ש הגמרא אח"כ שיווצה ממערת פמייס אינו ראייה לדברי ר' אבא או סתירה לדבריו, אלא עניין נוסף, ומקשור להמשך, למה שאומר אח"כ "זכרותיה דירדן ממערת פמייס". רשי אמר פירוש "זכרותיה. עירך". אבל כוונתו לומר שהוא הראשון, עיקרו מלשון תחילתו, ולענין נדרים שהכלם בהם הוא שהולכים אחר לשון בני אדם, בזה סוברת הגמ' שגם מה שמעל לדן שאינו נקרא ירדן להלכה, הנודר מהמים האלו של מערת פמייס שמיימי מגיעים לירדן אסור בכל מי הירדן. כי כוונת הנודר על כל מה שנשחך מימי מערת פמייס ולא רק על מי המערה עצמה. וכיון שבשلون בני אדם אין למים אלו שם בפני עצמו אלא נקרא ירדן, שכן אסור בכל מי הירדן. ובזה מישובים ד' הרמב"ם בהל' נדרים פ"ט ה"ח, שמקשיים על דבריו מ"ל לומר שאסור בכל הנהרות הינקות, וכן על הסיפה של דבריו שכחਬ שאינו אסור אלא בנהרות הנקראים על שם אותו המעיין. וגם למה השמייט דין מערת פמייס. הכל מישוב במה שכחבת, כמו"ש המעיין.

מהו ירדן יrho

זהנה ברישא אומר ר' יוחנן אין ירדן אלא מבית יrho ולמטה. ובפשטו כוונתו על העיר יrho. ולפירוש רשי משמע שסובר שאין כלל שם ירדן לכל הדברים אלא מירחו. וקשה מאד, הרי יrho אינה אלא כעשרה קלומטר צפונית לים המלח בלבד, בעוד שככל הירדן כלו מדרום לנORTH עד לים המלח הוא מעל למאה קלומטר. ואיך יתכן שرك עק עשרה קלומטר אלו הם הנראים ירדן. ובסמווק אומר ר' יוחנן עצמו שהוא מדן שנמצא כאמור הרבה למעלה צפונית לנORTH. וכבר התווסף נתקשו בזה בד' רשי, וכתבו דרך אחרת, ולכאו' נדחקו לומר דר' יוחנן קרא קדריש. ואכתיה ק"ק מה ענו למה שאמר אח"כ ירדן שיורד מדן. ודוחק גדול הוא לומר שرك על הקטע הקטן הזה שמול יrho נקרא כן, שהרי כאמור יורד מדן הרבה הרבה קודם. אבל לדעתינו ביאור ד' התווסף כך הוא:

זהנה במשנה שם בבכורות נ"ד ע"ב, מבואר שמעשר בהמה נהוג בארץ כבhor'ל ודעת ר' מאיר שהירדן מפסיק למעשר בהמה, לא משומ שסובר שאין מעשר בהמה נהוג כבhor'ל, אלא לענין צירוף, שאין מ策ורפים בהמות מעבר זה לעבר זה לעשרה. ודעת ר'AMI שאם יש גשר מצטראפים, ור' יוחנן שם חולק עליו ואומר שהטעם הוא משומ שהירדן עצמו הוא הפסיק, ומהפסוק "הירדן יגובל" כו', לומד ר' יוחנן שرك מקום זה יש לירדן תואר שם "גובל", ולענין זה דוקא

הוא שאומר ר' יוחנן "אין ירדן אלא מבית יrhoו ולמטה". אבל איןנו מדבר כלל על גדר ירדן לעניין דיני עבר הירדן, וגם לא לומר שככל מה שלמעלה מירrhoו איןנו נקרא ירדן. זהו לענ"ד כוונת התוס'. ובזה שפיר מתרצץ כל קושיותיהם החזקות כברזל על פירוש רש"י. ודוק היטב.

ודאיתי מי שכותב שכונת רש"י שבאמת כל מה שהוא דרומה מהכנרת נקרא ירדן יrhoו, כי קרוב לשם מתחבר הירמוֹן וכוכו' והוליד מזה נפק"מ לכמה דיני עבר הירדן. ואינו במשמעותו לשון יrhoו על כתשעים קלומטר צפונה לירrhoו וגם יביא פסוק שמדובר על יrhoו. וудיף להשאיר דברי רש"י בkowskiיא מלבקש תירוץ רחוק יותר. ומה גם לחדש מכח זה שככל מה שלמעלה מהכנרת אינו הירדן ההלכתי, ואין לו דין עבר הירדן. נגד דברי ר' יוחנן עצמו שאמר "ירדן שיורד מכאן". ודוק.

סקירות הפירושים התורניים שהו"ל במשך שנות קיומו עד היום
מאת רביי "חמןן למעות ה תלויות בארץ"
הסקירה היא לפי סדר שנת הוצאה

א. "ביבורי שדה" – הל' מעשר עני

שם המחבר: הרב שניאור ז. רוח
 היקף: 224 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ז

ספר יהודי בmino המקיף את כל הלכות מעשר עני, הספר מציג את עיקרי הלכות, כאשר בחלק המקוריות מרחיב על מקור הדין והטעמים. הספר כולל סוגיות שונות עם העני הלכה למעשה.

ב. "קצירת השדה" – הל' תרו"מ והפרשת חלה

שם המחבר: הרב שניאור ז. רוח
 היקף: 142 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ח

ספר המקיף בקיצור נרץ את הלכות מעשר עני והלכות הפרשת חלה. בספר מצורף קונטראס המסביר את נוסחה הפרשת תרומות ומעשרות, החל ממהשנה, רמב"ם, השו"ע והנוסחה המזויה.

ג. "זמרת הארץ" – מצוות הארץ בליוי אירורים

שם המחבר: הרב יהודה אדרי
 היקף: 342 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ח

ספר יהודי בmino המיעוד לתלמידי בתיה הספר, המקיף את כל מצוות הארץ בהלכה ובאגדה. בחלק האגדה הפרקים עוסקים בשמות הארץ, שבחה של הארץ, הכמהה לציון ועוד. הכלול בתוכו אגדות חז"ל וסיפורים מתקופות שונות עד ימינו. בחלק ההלכתי מובאים הלכות מצוות הארץ, והכל בליוי אירורים, להקל על התלמידים את הבנת ההלכות.

ד. "קצירת השדה השלם" – הלכות תרומות ומעשרות

שם המחבר: הרב שניאור ז. רוח
 היקף: 144 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ט

ספר המקיף בהרחבה את כל הלכות תרומות ומעשרות. הספר מורכב מהלכות פסוקות, כאשר בחלק המקוריות, מובא בארכיות ציון מקור וטעם לכל דין. יהודו של הספר הוא שהפסיק הלכה למעשה הוא במיוחד לפי דעת רמן

השולחן ערוך ורבותינו הספרדים הולכים בעקבותיו. בסוף הספר מובא שו"ת בהלכה בדייני תרו"מ מאת המחבר.

ה. "תבואה השדה" – הלוות הפרשת חלה

שם המחבר: הרב שנייאור ז. רוחה

היקף: 144 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ט

ספר המקיים בהרחבה את כל הלכות הפרשת חלה. הספר מורכב מהלכות פסוקות, כאשר בחלק המקורות, מובא בארכיות ציון מקור וטעם לכל דין. יהודו של הספר הוא שהפסק הלכה למשה הוא במוחך לפי דעת מרן השולחן ערוך ורבותינו הספרדים הולכים בעקבותיו. בסוף הספר מובא שו"ת בהלכה בדייני תרו"מ מאת המחבר.

ו. "כרם שלמה ח"א" – שו"ת בהלכות זרעים

שם המחבר: מ"ר הג"ר שלמה משה עמאר שליט"א

היקף: 316 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ט

שו"ת על דיני זרעים, מאת מורה דרכו של המכון, השאלות הן שאלות מעשיות שהגינו מחקלאים על דיני זרעים, ועל ימר ההלכות הנוגאות בהתיישבות החקלאית. הפסקה של מ"ר שליט"א, מהו אבן דרך למכון בפסקותיו המעשיות לחקלאים.

ז. "חלוקת השדה ח"א" – שו"ת בהלכות זרעים

שם המחבר: הרב שנייאור ז. רוחה

היקף: 240 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ט

שו"ת על דיני זרעים, העוסק בשאלות אקטואליות בתחום החקלאות. בחלק זה עוסק המחבר בין היתר בענייני משתלות בארכיות יתרה, תוך הנחיות מעשיות למשתלות, כיצד למנוע שנות ערלה החל משלב המשטלה. קונטראס שלם בענייני "סימנים להגדרת עז" אודות עצים חדשים ועצים סובוטרופיים.

ח. "חלוקת השדה ח"ב" – שו"ת בהלכות זרעים

שם המחבר: הרב שנייאור ז. רוחה

היקף: 240 עמ'.

שנת הוצאה: תש"ס

שו"ת על דיני זרעים, העוסק בשאלות אקטואליות בתחום החקלאות. בחלק זה עוסק המחבר בין היתר בענייני גבולות הארץ – החלק הצפוני, הדרומי, מערבי והדרומי מזרחי. בדינים שונים של הלכות מעשרות ועד.

ט. "אוצר התשובות – ח"א" – דין איסור חדש

שם המחבר: הרב דוד אביטן

היקף: 130 עמ'.

שנת הוצאה: תש"ס

ספר המקיים את כל דין חדש, ואוצר בתוכו תשובות הראשונים והאחרונים בדיני חדש. הספר מסודר סבב השו"ע ביו"ד סי' רצ"ג.

י. "שביתת השדה" – דין שביעית

שם המחבר: הרב שנייאור ז. רווה

היקף: 332 עמ'.

שנת הוצאה: תש"ס

ספר המקיים את כל דין שביעית הלכה למעשה, הספר מורכב מהלכות פסוקות, כאשר בחלק המקורות, מובא בארכיות ציון מקור וטעם לכל דין. ייחודה של הספר הוא שהפסק הלכה למעשה הוא במיוחד לפי דעת רבינו הרמב"ם ורבותינו הספדים הולכים בעקבותיו. בספר יש גם המלצות מעשיות לחקלאים על אופן טיפולם בשדה ובכרם בשנת השמיטה.

יא. "שביתת השדה" – דין שביעית

שם המחבר: הרב שנייאור ז. רווה

היקף: 332 עמ'.

שנת הוצאה: תש"ס

ספר המקיים את כל דין שביעית הלכה למעשה, הספר מורכב מהלכות פסוקות, כאשר בחלק המקורות, מובא בארכיות ציון מקור וטעם לכל דין. ייחודה של הספר הוא שהפסק הלכה למעשה הוא במיוחד לפי דעת רבינו הרמב"ם ורבותינו הספדים הולכים בעקבותיו. בספר יש גם המלצות מעשיות לחקלאים על אופן טיפולם בשדה ובכרם בשנת השמיטה.

יב. "אוצר התשובות – ח"ב" – דין שביעית כרך א

שם המחבר: הרב דוד אביטן

היקף: 428 עמ'.

שנת הוצאה: תשס"א

ספר המקיים את כל דין שביעית, ואוצר בתוכו תשובות הראשונים והאחרונים בדיני שביעית. הספר הוא כרך ראשון של חלק שביעית, כאשר החלק השני עתיד לצאת לקראת שנת השמיטה תשס"ה.

יג. "שבת הארץ" – מצוות הארץ בלויוי אירורים

שם המחבר: הרב יהודה אדרי

היקף: 258 עמ'.

שנת הוצאה: תשס"א

ספר יהודאי בmino המיעוד לתלמידי בת הספר, המקיים את הלכות שביעית בהלכה ובאגדה. בחלק האגדה סקירה היסטורית על שמירת השמיטה בארץ ישראל. בחלק ההלכתי מובאים לתלמידים פסקי הלכות בשפה קלה וברורה.

יד. "יבולי השדה" – שביעית

שם המחבר: רבני המכון למצוות התלויות בארץ

היקף: 320 עמ'.

שנת הוצאה: תשס"א

לקראת שמיטה תשס"א, הוציא המכון אוסף מאמרים על דיני שביעית, דיןונים בהלכה, חידושים וביאורים על הרמב"ם בהל' שמיטה ויבול. ופסקים הלכה למעשה.

טו. "כרם שלמה ח"ב" – שו"ת בהלכות זרעים

שם המחבר: מ"ר הג"ר שלמה משה עמאר שליט"א

היקף: 256 עמ'.

שנת הוצאה: תשס"ב

שו"ת על דיני זרעים, מאת מורה דרכו של המכון, עיקר התשובות בחלק זה הם בסוגיות של שנת השמיטה שהגיעו מהקהלאים לكرואת שמיטה תשס"א. קונטראס ביאורים וחידושים על הרמב"ם הל' שמוי"י פ"א הל' א-ה. בחלק העוסק בדיני כלאים מובאת תשובתו המפורסמת של מ"ר שליט"א בדיון צמחים טרנסגניים והיתר ההנדסה הגנטית בצמחים.

טז. "אוצר התשובה – ח"ג" – דיני ערלה

שם המחבר: הרב דוד אבידן

היקף: 348 עמ'.

שנת הוצאה: תשס"ג

ספר המקיים את כל דיני ערלה, ואוצר בתוכו תשובות הראשונים והאחרונים בדיני ערלה. הספר מסודר סביב השו"ע ביו"ד סי' רצ"ד. כמו כן מובא באריכות ענייני "סימנים להגדרת עז" על סוגיה הפירות השונות. דיון ארוך וממצה על דיני ערלה בעציצים, ועוד.

חוברות ופירוטים:**א. "תנובות שדה" – גלויון 50-1**

הכותבים: רבני המכון, ורבנים אורחים.

העורך: הרב דוד אביטן **שליט"א**
היקף: 2,340 עמ'.

שנת הוצאה: תשנ"ה-תשס"ג

החברת הוא מידעון וגליוון תורני היוצא לאור מדי חודשיים, ובו עיתונים רלוונטיים עונתיים ותקופתיים, מאמרים הלכתיים, מאמרים באגדה ועוד. בגין החברת מדי גליאן מובאים תМОנות צבעוניות מהמעבדה לבדיקה חרקיים, של מוציאי מזון נגועים בחרקיים, לתМОנות נלווה הבסר קצץ ותמצית על צורת נקיון המזון.

ב. בית המעשר – פרוספקט צבעוני על הפרשת תרו"ם

שם המחבר: צוות רבני המכון [הפקה ועיצוב "אביגד"]
היקף: 8 עמודים [רחלבים]

שנת הוצאה: תשנ"ו

מטרת החברה הוא להביא לפני הקורא בקלה ובהירות את תמצית ביצוע הפרשת תרו"ם הלכה למעשה, חלק התרומה המופרש, הנטינה בפועל ללווי, הנטינה בפועל לעני. החברה מלווה באירורים צבעוניים להקל על הקורא.

ג. לוח זמנים לקדושת שביעית – פרוספקט צבעוני על הזמנים בשנת השמיטה

שם המחבר: צוות רבני המכון [הפקה ועיצוב "המכון למצות התלוויות בארץ"]

היקף: 6 עמודים

שנת הוצאה: תשס"א

לוח זמנים לקדושת שביעית, איסור ספיקין ומצות בישור בשנת השמיטה. בלוח מובא הזמנים עבור ירקות, תבלינים, קטניות ופירות האילן. הלוח הוא צבעוני וקל לקרוא. בנוסף בתחילת הלוח מובאים תמצית עיקרי דיני שביעית הלכה למעשה, מבוססים על הספר "שביתת השדה" להרשות ר' רוחה י"ר המכון.

ד. סדר הפרשת חלה – פרוספקט צבעוני מגוון

שם המחבר: צוות רבני המכון [הפקה ועיצוב "אפיקים פירסומאים"]
היקף: 2 עמודים

שנת הוצאה: תש"ס

תמצית דיני חלה הלכה למעשה. סדר הפרשה, נוסח הברכה, תפלת לאומרה לאחר הפרשה. ושני פרקי תהילים [כה, לד] שמנаг טוב לאומרם לאחר הפרשה.

ה. נוסח הפרשת תרו"ם – מהדרות שונות

שם המחבר: צוות רבני המכון [הפקה ועיצוב "המכון למצות התלויות בארץ"]
 היקף: 2 עמודים
 שנת הוצאה: תשנ"ו – תשנ"ט
 נוסח הפרשה מיוחד ע"פ דעת מרכז השולחן ערוץ. הנוסח הופק לצורות שונות
 ובגדלים שונים, מהדורות כיס ועד. בכל מהדורות מצד השני של הנוסח הובאו
 תמצית ההלכות בקיצור.

**סקירה על המחקרים היישומיים שנחקרו במשך שנות קיומו עד היום
 מעת חוקרי ורבני רבני "המכון למצות התלויות בארץ"**

מחקר יישומי:

א. "פלפל סודני"

שם החוקר: יהורם דנינו

שנת מחקר: 1998

מטרת המחבר היא לבדוק את אופי חיותם של סוגי הפלפלים השונים בארץ
 וסוגי פלפלים מיובאים. כל זאת מתוך מטרה להוציא הנחיות ברורות אם יש
 סוגים מוגדרים כעוזן לעניין מןין שונות ערלה. תוצאת המחבר שון
 מסוים אכן יש מקום לפוי פוסקים מסוימים להחמיר. אולם כיוון שכולם נתונים
 את פרים בתרך שנה מזריעתם בגרעין, הרי שלحلכה [כדעת הרדב"ז וכ"פ
 רבינו הבא"ח ועוד] כל סוגי הפלפלין דין כשייח' ואין נהוג בהם דין ערלה.

ב. "כנות אס"

שם החוקר: יהורם דנינו

שנת מחקר: 1997-1999

מטרת המחבר היא למצוא כנות חלופיות לאס שרובו ככולו מורכב על כנת
 חבוש דבר האסור ע"פ דין משומן כלאי אילן. כנת OH/F. [כנת אס שיובאה
 מאה"ב] נמצאה מתאימה בתנאים מסוימים, להחליף את כנת החבוש.

ג. "שעונית - פסיפלורה"

שם החוקר: האגרונום מר שלמה שושן נר"ו

שנת מחקר: 2000-1999

מטרת המחקר היא להכיר את אופיו של צמח זה והאם דינו כען לענן ערלה או כשיה שאין בו ערלה. מסקנת המחקר שצמח זה אין בו ערלה, כיוון שננותן פריו תוך שנה, גזעו חלול, ויש בו ירידה בכמות ובאיכות משנה לשנה.

ז. "פפאה"

שם החוקר: יהoram דנינו

שנת מחקר: 1999-2000

מטרת המחקר היא להכיר את אופיו של צמח זה והאם דינו כען לענן ערלה או כשיה שאין בו ערלה. למרות שעל צמח זה כבר כתב הרב בא"ח ובשו"ת יחו דעת ועוד. מ"מ אחד ממכוני המחקר פרסםSCIום התייר אינו תופס כיוון שהפפאה אינה נוטן פריו תוך שנה בא"י אלא בחממות, וכל ההיתר נפל. לצורך כך נזרעו 100 זרעים של פפאה ובתוך שמונה חודשים קיבלו פירות, ומכאן שהתייר של רבותינו הפסיקים עומד וקיים גם בזמנינו וגם בא"י.

ה. "חרקים בפטריות"

שם החוקר: הרב שנייאור ז. רוחה, נחמייה חדד

שנת מחקר: 2003-2002

לאחר שנתברר ונתגלה תופעת החרקים בפטריות מסין, זהה החרק בודאות, נחקרו חיו ואופן פגיעהו, וצורת מניעת פגיעהו, [תווצה שלשללה את דעת האומרים שהחרק הוא מגיע מבחן עקב המבנים בסין שהם פתוחים, אלא מכורו הוא מקומפוסט שאינו מעוקר כנראה, ואcum"ל]. ועל פי התוצאות, ניתנו הנחיות בbatis גידול בסין ובהודו, בחלוקת הצלחה יפה ובהקל עדין אלו ממתינים לתוצאות.

ו. "טפילים בדג ורדון"

שם החוקר: הרב שנייאור ז. רוחה

שנת מחקר: 2002

לאור האיסור של הרבנות הראשית לישראל על ייבוא דג הרוטברש [ורדן] תחת כשרות לישראל, עקב הימצאות טפיל ברוב הדגים ממין זה. נערך מחקר מקיף ברזקוק שבאנגליה ע"י יונ"ר המכון למצאות התלוויות בארץ, לזהות הטפיל אופן פגיעהו, כמו"כ נלמדו הזנים השונים של הדג. לאחר בירור התאפשר לבדוק סוג מסוים של דג זה ללא טפילים והוא מיובא ע"י היבואנים תחת כשרות המכון והרה"ר לישראל.

ז. "כמוץ נקי ממיני דגן"

שם החוקר: הרב שנייאור ז. רוחה, נחמייה חדד

שנת מחקר: 2003-2002

לאור קרייתו של מורה דרכו של המכון למצות התלוויות בארץ הראש"ל הגאון רבי שלמה משה עמאר שליט"א להמנע מלחת כשרות על כמן לפסח, עקב הימצאות שיבולת שועל בין גרגורי [ולהבדיל מגרגרי חיטה שהם בולטים, גרגרי שיבולת שועל אינם בולטים ופעמים שנראים כגרגרי המכון]. נעשה נסיוון לבודד כפר בתורכיה [כפר "אלקורט" באיזור "קוניא" מרחק של 250 ק"מ מאיזמיר. בכפר זה אין גידולי דגן נוספים. המכון נקבע לשירות לשקים ונשלח למפעל אריזה באיזמיר [להבדיל מהרגילות שהוא להוביל במשאיות פתוחות לקוניא ושם להניה על קרקעית מהסנים בקירוב ממש לעיריות דגן, ושאייבת התוצרת אותה משאבה למיני הדגן והכמן]. אולם למרות הכל בתחום הייצור שנעשה תחת פיקוח נמצאו גרגרי שיבולת שועל. ולכן עדין אין פתרון לביעית המכון. בעזה"י אנו מנסים פתרון נוסף, ונ��ואה למצוא פתרון הולם לבעה.

בשנים הקרובות, אנו מתכוונים לבצע מחקרים נוספים כגון: "על גפן נקיים מחרקים". "חומר מיוחד וידויו לזרcn להורדת טפילים בדגים" ועוד. בעזה"י נפרסם את הדברים בבוא הזמן לציבור.

מפתח נושאים שניידזנו בחזרות 1-50

הנושא	הכותב	חוורתה	עמוד
-------	-------	--------	------

הלוות ברכות:

27	1	הרבי שניידזנו ז. רוחה	ברכה על פרי הגדל בעץ שאיןו נקוב
8	2	הגר"ם מאוזו	ברכה על הגדל בצמר סלעים
10	2	הגר"ש עמאר	ברכה על הגדל בצמר סלעים
7	3	הגר"ם מאוזו	ברכה על הגדל בצמר סלעים
11	10	הגר"ש עמאר	דיןיהם ומנהגיהם לט"ו בשבט
19	14	הרבי שניידזנו ז. רוחה	ברכת האילנות על עצי ערלה
18	15	הרבי יצחק רצabi	ברכת החבושים הקשים
30	18	הרבי דוד וקחי	ברכת שהחינו על ירקות ופירות
45	22	הרבי יהודה אדרי	ברכת הבשימים והמוגמר - ש"ע המבוואר
36	41	הרבי דוד אביטן	הכוס חיטים וشعורים לענין חומש וברכה

הלוות שבת ויום טוב:

35-36		הרבי ראובן אוחנה	השקייה בשבת באמצעות שעון מערכת
9	13	הגרב"ץ עוזיאל זצ"ל	בעניין יו"ט שני ביישובי דרום א"י
7	14	הגרב"ץ עוזיאל זצ"ל	בעניין יו"ט שני ביישובי דרום א"י
7	40	הగאון רבי שלום מזרחי	האם יו"ט קובע למשר כשבת

הלוות פסח:

39	5	הרבי וקחי דוד	בדיקת חמץ בולל תרגולים
8	7	מרן הראש"ל שליט"א	יציאת י"ח במצוות של טבל
16	41	הगאון רבי שלמה מ. עמאר	לקט הלוות ומנגגי פסח
יא	47	הגאון רבי שלמה מ. עמאר	��כשות הタルין "כמן"

הלוות ארבעת המינים:

7	1	מרן הראש"ל שליט"א	אתרוג שגדל בעץ שאיןו נקוב
8	1	הגר"א בקשי דורון	גידול ושיווק ערבות למצווה בעצים
27	1	הרבי שניידזנו ז. רוחה	כשרות אתרוג הגדל בעץ שאיןו נקוב
32	8	הרבי אליהו ראש	בדין אתרוג של טבל

36	8	הרב יעקב יעקב	דין ערלה בהדרסים למצות ארבעת המינים
7	20	הגר"ש עמאר	לקט דין ומנהגים לארבעת המינים
14	44	רב שנייאור ז. רוחה	אתrogate טבל או שקב מרוקום ולא נתן ללי

דין איסור חדש :

27	6	הרב אליהו אלחדר	בדין איסור חדש (ח"א)
42	7	הרב אליהו אלחדר	בדין איסור חדש (פ"ב)
23	8	הרב אליהו אלחדר	אי חדש חסיב דבר שיש לו מתיירין
40	10	הרב אליהו אלחדר	בדין קבוע ופריש באיסור חדש
27	11	הרב אליהו אלחדר	חדש במשקין (ח"א)
28	12	הרב אליהו אלחדר	חדש במשקין (ח"ב)
29	13	הרב אליהו אלחדר	חדש במשקין (ח"ג)
31	17	הרב דוד אביטן	אוצר התשובות - חדש סימן רצג
34	18	הרב דוד אביטן	אוצר התשובות - חדש סימן רצג
46	19	הרב דוד אביטן	אוצר התשובות - חדש סימן רצג
43	4	הרב דוד אביטן	אוצר התשובות - חדש סימן רצג
39	22	הרב דוד אביטן	אוצר התשובות - חדש סימן רצג
	24	הרב דוד אביטן	אוצר התשובות - חדש סימן רצג

ביבורים :

7	45	ההגאון רבי שלום מזרחי	אילם אם יכול להביא בביבורים
כא	48	הגרש"מ עמאר	הבאתי ביבוריים ממשקים

ערלה ונטע רביעי :

8	1	הגר"א בקשי דורון	איסור ערלה בעץ שאין נוקב
27	1	הרב שנייאור ז. רוחה	ערלה בגדר בעץ שאין נוקב
17	2	הגר"ש מהפוד	עליה הקאת לעניין ערלה
37	3	הרב יואל פרידמן	בדין הנ"ל - תגובה
15	4	הרב יצחק רצabi	עליה הקאת לעניין ערלה
7	4	הגר"ש עמאר	ערלה בהרכבה על גבי כנה זכרית
7	5	הגר"ש משאש	פלפל חריף לעניין ערלה
18	5	הרב משה לוי	פלפל חריף לעניין ערלה
29	5	הרב שנייאור ז. רוחה	פלפל חריף לעניין ערלה
61	7	הרב משה לוי	פלפל חריף לעניין ערלה - תגובה
63	7	הרב שנייאור ז. רוחה	פלפל חריף לעניין ערלה - תשובה להנ"ל
8	5	הגר"ש עמאר	מה היא חנתה לעניין ערלה ותרו"מ
36	8	הרב יעקב יעקב	דין ערלה בהדרסים לריה
34	13	הרב יהודה אדרי	דין ערלה - שולחן ערוך המבוואר

11	14	הגר"ש עמאր	מהי חנטה ומהו סודר לעניין ערלה
19	14	הרב שנייאור ז. רוח	ערלה בהדים ובורדים
28	15	הרב דוד וקחי	הדלקת נר חנוכה בשמן זית של ערלה
8	16	מרן הראש"ל שליט"א	מנין שנות ערלה בע齊זים
48	22	הרב שנייאור ז. רוח	מנין שנות ערלה בע齊זים-רקע הילתי
34	16	הרב אדרי יהודה	איסור ערלה ונטע ורבי (זمرة הארץ)
28	17	הרב רפאל לויינסון	חייב קפראין בערלה בא"י
38	17	הרב שנייאור ז. רוח	אננס לעניין ערלה
25	18	הרב רפאל לויינסון	בעניין קפראין וסמדר
17	20	הרב שנייאור ז. רוח	פסיפלורה - עז או ירך
8	21	הגר"ש עמאր	בעניין חנטה הקובעת לדיני ערלה ורבי
10	22	הגר"ש עמאր	בעניין חנטה הקובעת לדיני ערלה ורבי
7	39	מכ"י הגאון רב אי אברהם אלazoriki zts"l. עם הערות	מתוך "שלום ירושלים" כ"
35	39	הרב דוד אבטין	מנין שנות ערלה בשתילים שהונחו בשקיות פלסטיק
18	42	כ"י הרב שנייאור ז. רוח	פרק א' מתוך ספר ע"ז השדה
		היובל	ספק ערלה בא"י יבנוריא ובחו"ל
		הג"ר יצחק רצחבי	ערלה בהרכבה

כלאים :

6	6	הגר"ש עמאր	קיים אילנות המורכבים
18	6	הרב דוד וקחי	דין נח באיסור כלאי אילן
22	6	הרב יעקב יעקב	הרכבה באילנות סרק
52	7	הרב דוד וקחי	טעם ומהות איסור כלאים
57	7	הרב יעקב יעקב	דין ביטול ברוב הכלאים
7	10	הרב יהודה אדרי	דין הרכבת אילן - שו"ע המבוואר
25	11	הרב יהודה אדרי	דין הרכבת אילן - שו"ע המבוואר
34	11	הרב יעקב יעקב	סיכום שיטות הפטוקים בכלל הקרים
8	12	הגר"ש עמאր	קיים עז המורכב על ענפיו כמה זני הדר
11	12	הגר"ש עמאր	נטיעה בגוש לעניין כלאים
39	12	הרב דוד וקחי	הרתקה בין מני חבואה הדורעים בעיגול
9	17	הגר"י ניסן רוזנטל	בדין אילנות המורכבים כללאים
8	19	הרב שנייאור ז. רוח	הגדרת מינים שווים לעניין כלאים
20	19	הגר"ש עמאր	הגדרת מינים שווים לעניין כלאים
25	20	הרב שמואל דוד	הרכבת אפרק על אפרק שקד
15	22	הרב שנייאור ז. רוח	האם מותר לשבת תחת כלאים בכרם
15	23	הגר"ש עמאր	צמחים טרנסגנריים לאור ההלכה
	24	הרב שנייאור ז. רוח	ירק שעלה בכרם אם מותר לשותלו במקו"א
	24	הגר"ש עמאր	הגדרת מינים שווים לעניין כלאים

		24-25	הרבי יעקב יעקב	הרכבת יرك בירק
יג	48		מן החיד"א זוללה"ה. והעורות המהדר	ברכי יוסף – באיסור קיום אילן המורכב

הפרשת חלה:

14	1	הגר"ש עמאר	שיעור הפרשת חלה
34	3	הרבי יצחק לוי	האם יש להפריש חלה מעיסת הסופגניות
34	3	הרבי יצחק לוי	הפרשת חלה מעיסת הבלינץ' והלחוחה
30	4	הרבי דוד וקחי	עיטה העשויה ליחלק בעודה בץ
23	15	הרבי שנייאור ז. רוחה	הפרשת חלה מעיסה שנילושה ללא מים
32	16	הרבי יצחקאל מוצפי	אוצר התשובות - חלה סימן שכ"ב
14	18	הרבי שנייאור ז. רוחה	הפריש חלה ולא קרא לה שם
37	18	הרבי יצחקאל מוצפי	אוצר התשובות - חלה סימן שכ"ב
28	23	הרבי שנייאור ז. רוחה	הפרשת חלה ממוץות אם להפריש מן היפה
30	23	הרבי יצחקאל מוצפי	שכחו להפריש חלה מהמצות ונזכרו בחג
18	39	הרבי שנייאור ז. רוחה	חובת שריפת תרומה וחלה טמאים
29	39	הרבי גד שוקר	הפרשת חלה מעיסה שנקנתה אחר גלגול
31	42	הרבי שמואל אביטן	תקת ב' חלות בארץ וחול' ובזה"ז
31	44	הרבי גד שוקר	שיעור הקמח החיב בחלה
	היובל	מן הגר"ע יוסף	הפרשת חלה בלילה בזה"ז
	היובל	הග"ר אברהם יוסף	הפרשה מבץ שナルש במי פירות

תרומות ומעשרות:

27	1	הרבי שנייאור ז. רוחה	הגדל בעצץ שאינו נקוב לענין תרו"ם
17	2	הגר"ש מchapod	על הקאת לענין תרו"ם
15	4	הרבי יצחק רצאי	דיני עלי הקאת לענין תרו"ם
20	2	הרבי שנייאור ז. רוחה	גדרי תבלין לענין תרו"ם (ונפ"ם לננען)
35	9	הרבי סעדיה אריבי	בדין הנ"ל - תגoba
37	9	הרבי שנייאור ז. רוחה	בדין הנ"ל - תשובה
22	3	הרבי שנייאור ז. רוחה	נוסח הפרשת תרו"ם עפ"י שיטת ממן
36	9	הרבי סעדיה אריבי	בדין הנ"ל - תגoba
37	9	הרבי שנייאור ז. רוחה	בדין הנ"ל - תשובה
22	4	הרבי שנייאור ז. רוחה	תרו"ם מפרי הגדל בחצץ ונacakל ע"י אורה
34	4	הרבי יעקב יעקב	הפרשת תרו"ם מהדרורית על הדלעת
8	7	מן הראש"ל שליט"א	מצוות עשה ולא העשה של טבל
10	7	הגר"ש עמאר	ミירוח ע"י פועל נכרי בכרם ישראל
22	12	הרבי שנייאור ז. רוחה	מקומות שנכבשו ע"י עולי מצרים - תרו"ם
48	13	הרבי יצחקאל מוצפי	תרו"ם בזה"ז בשטחי עמנון ומואב וסוריה
37	14	הרבי יצחקאל מוצפי	האם הסוכר חייב בתרו"ם

33	15	הרב יעקב יעקב	הדלקת נר חנוכה בשמן תרומה טמאה
21	16	הרב שנייאור ז. רוחה	בדין שאלה על מעשרות שעישר
15	17	הגר"ש עמאר	הבאת שליש לעניין תרו"ם
21	17	הרב שנייאור ז. רוחה	דיני ביעור ווידוי מעשרות
7	18	הגר"ש עמאר	גמר מלאכה - הגדתו
40	19	הרב סעדיה אריבי	אורוז ודרוזן - גמר מלאכתן
	24-25	הרה"ג יהיאל זאיד	הפרשת תרו"ם מקוניאק
	25-28	הרב אהרן בוארין	הפרשה בנסח המקוצר
	29-33	הרב אהרן בוארין	הפרשת תרו"ם על בתי עסק
38	34	הנ"ל	תגובה על הנ"ל
	39-40	הרב אהרן בוארין	הפרשת תרו"ם על ידיMSGICH כשרות
36	42	הנ"ל	תגובה על הנ"ל
7	40	הגאון רבי שלום מזרחי	האם יו"ט קבוע למעשר בשבת
36	40	הרב דוד מזרחי	עשה יין משמרים אם צריך לחזור ולהפריש ממן תרו"ם
11	41	הגאון רבי שלום מזרחי	ማורסת אם אוכלת בתרומה
13	41	הנ"ל	החשוד על המעשרות אם נאמן בשבת
36	41	הרב דוד אביטן	הcosaס חיים ושורדים לנין חומש וברכה
	42-43	מכ"י מאן הגר"ע יוסף	חי' וביאורים ברמב"ם הל' תרומות
	42-43	הגר"ש"ם עמאר	זמן גמר מלאכת הבנות
7	44	הגאון רבי שלום מזרחי	התורם משלם על של חברו
14	44	הרב שנייאור ז. רוחה	אתרוג טבל או שקבע מركום ולא נתן ללו
24	44	הגאון רבי אליהו לוי	חיווב תרו"ם בעציצים שונים
כט	49	הרב אהרן בוארין	זכיה שלחן גבוח בתרו"ת ובמת"כ
	היו"ל	הג"ר יצחק יוסף	מהלכות תרומות ומעשרות

מעשר שני:

39	40	הרב דוד אביטן	חילולו על פרוטה שנייה מבורר
----	----	---------------	-----------------------------

מעשר עני:

34	6	הרב שנייאור ז. רוחה	הל' מעשר עני (פ"א)
29	7	הרב שנייאור ז. רוחה	הל' מעשר עני (פ"ב)
17	8	הרב שנייאור ז. רוחה	הל' מעשר עני (פ"ג)
15	9	הרב שנייאור ז. רוחה	הל' מעשר עני (פ"ד)
22	10	הרב שנייאור ז. רוחה	הל' מעשר עני (פ"ה)
6	8	הגר"ש עמאר	דרכי הקנהה במעשר עני באופן מעשי
7	9	הרב עזריאל אריאל	נתינה מעשר עני מהיבול שברשות המדינה מכתב שאלת השופנה להגר"ש עמאר
9	9	הגר"ש עמאר	נתינה מעשר עני מהיבול שברשות המדינה

13	9	הגר"ש עמאר	הKENIN המועליל להקנות את הפירות לעני
14	11	הרב שנייאור ז. רווה	הKENAT המעשר לעני ע"י קטן
15	11	הגר"י אריאל	הKENAT המעשר לעני ע"י קטן
16-19	11	הרבנים הנ"ל	בדין הנ"ל - חליפת מכתבים
22	11	הגר"ש עמאר	בדין הנ"ל
54	13	הגר"ש שלוש	בדין הנ"ל - תגובה
55	13	הגר"ש עמאר	בדין הנ"ל - תשובה
17	26	הרב שנייאור ז. רווה	הKENIN פירות וירקות בזמן המעבר ממעש"ש למשר עני
22	26	הרב שנייאור ז. רווה	טעה והפריש מעש"ש במקומות מעשר עני
18	39	הרב שנייאור ז. רווה	חובת שריפת תרומה וחלה טמאים
	45-46	הגרש"מ עמאר	הפרשת תרו"ם ממיין הפירות
36	45	הרב יחזקאל מוצפי	חייב תרו"ם בגיןם ציבוריים
לו	46	הן"ל והעורך	תגובה על הנ"ל
	49-48	הרב דוד אביטן	שייעור איסור אכילת תרומה לזר וטמא
		הרב שנייאור ז. רווה	SHOWIT בדיני משר עני
		היובל	

משר ראשון :

8	11	מרן הראש"ל שליט"א	חייב נתינת משר ראשון ללו"י בזמן זהה
9	11	הרב שנייאור ז. רווה	חובת נתינת משר ראשון ללו"י בזמן זהה
36	13	הרב ראובן אוחנה	בדין הנ"ל

גבולות הארץ :

19	12	הרב שנייאור ז. רווה	רמלה והמושבים הסמוכים - בכיבוש ע"ב
15	25	הרב שנייאור ז. רווה	גדר מקומות שנככשו רק ע"י עלי מצרים
18	13	הרב שנייאור ז. רווה	הגבול הדרומי
20	21	הרב שנייאור ז. רווה	הגבול הצפוני
	34-35	הגרש"מ עמאר	גבולות עבר הירדן
	45-46	הרב דוד אביטן	גדרי קדושת עזרא ומלי חשמונאי
		הרב דוד אביטן	מקום מעברות הירדן ומהו ירדן ירחו
		היובל	

גבולות ירושלים :

32	20	הרב דוד אביטן	האם נתקדשה ציון בקדושת ירושלים
30	21	אשר גروسברג	גבוליה של ירושלים המקודשת
30	26	הרב דוד אביטן	מקומו של "בית פאגי"
38	27	אשר גروسברג	תגבה על הנ"ל
38	28	הרב דוד אביטן	תגובה על הנ"ל
27	31	הן"ל	היביצים שהר המשחה
38	31	הן"ל	קריעת עלי יהודה

62	32-33	הרבי מנחם מ. ברונפמן	תגובה על הנ"ל
32	37	הרבי דוד אביטן	גבול הר הבית הדרומי

шибיעית:

27	1	הרבי שניאור ז. רוחה	הגדל בעצין שאינו נקוב לעניין שביעית
10	3	הגר"ש עמאר	הדלקת נר חנוכה משמן זית של שביעית
14	15	הגר"ש עמאר	הדלקת נר חנוכה משמן זית של שביעית
8	25	הגרש"מ עמאר	דין מצלים גדולים שאינם נקובים
33	26	הרבי י. פרידמן	תגובה על הנ"ל
40	27	הרבי משה בן גני	תגובה על הנ"ל
7	27	הגרש"מ עמאר	תגובה על הנ"ל
8	26	הגרש"מ עמאר	דין הגדל במצעים מנוטקים ובחממות
	27	הגרי"ע זילכה. והרב שניאור ז. רוחה	מו"מ בעניין מהות וגדרי "אוצר בית דין"
	27-29	הרבי דוד אביטן	מתוך "אוצר התשובות" – שביעית בזוה"ז
39	32-33	הנ"ל	מתוך "אוצר התשובות" – על מה חל קדו"ש
32	35	הנ"ל	עוד בהנ"ל
	28-29	הגרש"מ עמאר	גדר לאוקומי ולאכורי אילנא
	28-31	הרבי שניאור ז. רוחה	פרקם מתוך ספר "שבחתת השדרה"
32	29	הרבי יצחקאל מוצפי	שפיקת מים כشنשפכים לגינה
14	30	הגרש"מ עמאר	ביאורים וח"י ברמב"ם הל' שמיטה פ"א ה"א
19	31	הנ"ל	בהנ"ל פ"א הל' ב-ג
15	33-32	הנ"ל	בבנ"ל פ"א הל' ד-ה
36	30	הרבי דוד אביטן	על מה חלה קדושת שביעית לד' הרמב"ם
8	31	לגרב"צ עוזיאל	הכלות שביעית
19	34	הרבי שניאור ז. רוחה	משלוח מנות מפירות שביעית
25	34	הגאון רבי אליהו לוי	קדו"ש בפרחים שיש בהם ריח
34	34	הרבי ראובן אהנה	שימוש במחשב הסקיה שביעית
37	34	הרבי גד שקורי	ספיקין בבננה
40	34	הרבי דוד אביטן	זמן הביעור בפייטאה
43	34	הרבי ישע מזולמין	שביעית בזמן השלגים
46	34	הגאון רבי מאיר מאוזז	בדין חולדה זרעה
24	35	הגאון רבי אליהו לוי	עובדת בעציצים שנמכרו לני
44	35	הרבי גד שקורי	גרם הפסד בפירות שביעית
9	36	הרבי שניאור ז. רוחה	קדו"ש בשמן חוחובה
17	36	הגרש"מ עמאר	בבנ"ל
44	36	הרבי יצחקאל מוצפי	קדו"ש בעלי הקאת
7	37	הגרש"מ עמאר	קדו"ש בקאת ובחוחובה
9	38	הנ"ל	עוד בהנ"ל

22	37	הגר"א לוי	עצי שנמכר לגוי אם נהוג בו קדו"ש
21	38	הרב שנייאור ז. רוח	דין הבננה בשנה השמינית
28	38	הרב דוד אביטן	אם מותר לעורב יין של שביעית במים ודין הביעור בו
	39-40	הגרש"מ עמאר	הוצאת אתרוגים לחו"ל

מתנות עניים:

46	1	הרב שנייאור ז. רוח	פרט ועוללה בכרם ומתנו"ע בזה"ז
33	12	הרב יהודה אדרי	מתנות עניים - שו"ע המבוואר
37	17	הגר"מ בן שמעון	מתנות עניים - הלכה למעשה

מתנות כהונה:

35	22	הרב דוד טהרני	מתנות כהונה לאלמנת כהן
22	42	הרב דוד אביטן	מצות הכרם בבוצר ה' גפנימ לביתו

פדיין פטר חמוץ:

12	13	הרב ש. ז. רוח - מכתב	חמורה שנמכרה לגוי ללא ידיעת הבעלים
13	13	הגר"ש הכהן קוק	חמורה שנמכרה לגוי ללא ידיעת הבעלים
14	13	הגר"ש עמאר	חמורה שנמכרה לגוי ללא ידיעת הבעלים
44	14	הרב יהודה נקי	חמורה שנמכרה לגוי ללא ידיעת הבעלים
13	16	הגר"ש עמאר	חמורה שנמכרה לגוי ללא ידיעת הבעלים
37	22	הרב דוד טהרני	עדות גוי על חמורה שלא ביכורה

חרקים:

53	19	הרב שנייאור ז. רוח	ארטשוק נגייתו בחרקים וצורתה בדיקתו
52	22	הרב שנייאור ז. רוח	הימצאות חרקים בעלי גפן
24	40	הרב שנייאור ז. רוח	פטריות - כשרותם ובכערית חרקים
16	43	הרב שנייאור ז. רוח	מתוך ספר תולעת שני - דין שרי הארץ
	45-46	הרב שנייאור ז. רוח	הנ"ל - חרקים בתערובת והיווצא מן הטמא
לב	48	הרב שנייאור ז. רוח	בנה"ל
לו	47	הרב דוד אביטן	דין בריה סרוכה וקנית פירות נגועים מגוי
יז	49	הרב שנייאור ז. רוח	חרק שאינו שלם אבל עדין ניכר אם בטל
	היובל	הגר" דוד יוסף	חשש חתולעים בחומוס

שונות:

7	15	הגרב"ץ עוזיאל	עקרות אילנות מאכל
8	30	הגרב"ץ עוזיאל	המשך הנ"ל

28	35	הרבי שניאור ז. רוזה	עקרות אילנות לצורך הרחבה היישוב
27	22	הרבי יצחק רצabi	אכילת הגבים ע"פ מסורת
33	23	הרבי יצחק רצabi	אכילת הגבים ע"פ מסורת
	24	הגר"ש עמאר	הלוות ומנהגי חג השבועות
32	36	הרבי דוד אבטין	במקום שנפגשים איסור וממן מה נגרר אחר מה בשביעית ובמתנו"ע ועוד
24	43	הרבי חזקיהו רוטשטיין	זיהוי התכלת
	43-44	הרבי דוד אבטין	בנה"ל
39	44	ד"ר אהרן רוזן	תגובה על הנ"ל
9	44	הגרש"מ עמאר	סיכון על גבי סכת עץ
ח	49	הרבי זאב ויטמן. והגרש"מ עמאיר	חלבון מי גבינה אם מותר באכילה
	היבול	הגרש"מ עמאר	בכשרות האילים
	היבול	מכ"י הגאון רח"י הכהן חמץ זצ"ל	מערכות בענייני ארץ ישראל

ההדרת וביאור ספרי ראשונים ופסקים :

43	22	צוות רבנן המכון	ספר החדרים פרק נח
8	23	הריה"ג שם טוב גאגין זצ"ל	שולחן ערוך - יי"ד סי' של"א
	24-25	הריה"ג שם טוב גאגין זצ"ל	שולחן ערוך - סי' רצ"ו
42	14	הרבי יהודה אדרי	פירוש הר"ש למשנה - ערלה פ"א
8	22	הגר"מ מאוזו	חידושים והגחות למשנה מס' פאה פ"א
	34-36	מכ"י הגאון רבבי אברהם אלazor זצ"ל. עם העורות.	שלום ירושלים - שבעית
יג	48	מהחיד"א והערות המהדר	ברכי יוסף - באיסור קיום אילן המורכב

מאמרם מוסרים :

7	17	הגר"ש ממחוף	חשיבות הפרשת תרומות ומעשרות
37	15	הרבי אליהו אלחרור	חשיבות ומעלה כשרות המאכלים
30	19	הגר"ח דוד הלווי זצ"ל	חשיבות ומעלה כשרות המאכלים
36	19	הרבי אליהו אלחרור	חשיבות ומעלה כשרות המאכלים

מאמרם מדעדים :

42	1	יהודים דנינו	סוגי המצעים המשמשים לנידול צמחים
44	1	שמעון אילוז	nidol יירות במבנים
29	2	יהודים דנינו	"צמר סלעים" כמצע לנידול צמחים
45	25	הרבי שניאור ז. רוזה ויהודים דנינו	מצע ה"פרלייט" אם דינו כקרע
35	3	שמעון אילוז	הדמיון בין הדעת לדלות
36	4	יהודים דנינו	זהוי מינים - מדע והלכה

27	5	יהוָם דָנִינוּ	פלפלת הגינה
53	13	יהוָם דָנִינוּ	תוצאות ביןימם על תצפית בפלפל הסודי
25	6	יהוָם דָנִינוּ	האגס, סקירה על יחסינו כנה ורוכב
60	7	יהוָם דָנִינוּ	ניסוי בכנות אגס נוספות
39	8	יהוָם דָנִינוּ	תפוח אדרמה ותפוח אדרמה מתוק
53	10	יהוָם דָנִינוּ	ירקון המתחדשים מזמן לזמן
39	11	יהוָם דָנִינוּ	עץ "רב תכלייתי"
40	15	יהוָם דָנִינוּ	מציאות וריאת פאפיה
49	16	יהוָם דָנִינוּ	מעקב אחר גידילת פרי השסק
40	17	יהוָם דָנִינוּ	אננס סקירה מדעית
16	20	שלמה שושן	פסיפלורה סקירה מדעית
10	23	שלמה שושן	צמחים טרנסגנריים
38	41	הרְבָשְׁנִיאָר ז. רֻוָּחַ	סקירה על ייצור פטריות בהודו
ז	47	הרְבָשְׁנִיאָר ז. רֻוָּחַ	תערובת דגנים בכמון - תוצאות בדיקת מעבדה

